ANDREW J. BACEVICH

EPOCA ILUZIILOR

CUM ȘI-A IROSIT AMERICA VICTORIA ÎN RĂZBOIUL RECE

LITERA

KRONIKA

ANDREW J. BACEVICH

EPOCA ILUZIILOR

CUM ȘI-A IROSIT AMERICA VICTORIA ÎN RĂZBOIUL RECE

LITERA

KRONIKA

ANDREW J. BACEVICH

EPOCA ILUZIILOR

CUM ȘI-A IROSIT AMERICA VICTORIA ÎN RĂZBOIUL RECE

LITERA

KRONIKA

ANDREW J. BACEVICH

EPOCA ILUZIILOR

CUM ȘI-A IROSIT AMERICA VICTORIA ÎN RĂZBOIUL RECE

LITERA

KRONIKA

KRONIKA

Colecția în care umanitatea este reconstruită prin cărți care ne ajută să pătrundem în culisele celor mai interesante evenimente politice, sociale sau financiare de ieri și de astăzi

Andrew J. Bacevich este profesor emerit de istorie și relații internaționale la Universitatea din Boston și cofondator al Institutului Quincy pentru guvernare responsabilă. Absolvent al Academiei Militare a SUA și al Universității Princeton, el a servit în armata americană timp de 23 de ani. Printre cele mai recente lucrări ale sale se numără Breach of Trust, The Limits of Power, America's War for the Greater Middle East și Twilight of the American Century. Articolele lui au apărut în New York Times, London Review of Books și American Conservative, printre altele.

ANDREW J. BACEVICH

EPOCA ILUZIILOR

CUM ȘI-A IROSIT AMERICA VICTORIA ÎN RĂZBOIUL RECE

Traducere din limba engleză de
GABRIEL TUDOR

LITERA
București

The Age of Illusions: How America Squandered

Its Cold War Victory

Andrew J. Bacevich

Copyright © 2020 Andrew J. Bacevich

Toate drepturile rezervate

Ediție publicată prin înțelegere cu Metropolitan Books,

un imprint al Henry Holt and Company, New York

Editura Litera

tel.: 0374 82 66 35. 021 319 63 90. 031 425 16 19

e-mail: contact@litera.ro

www.litera.ro

Epoca iluziilor

Cum și-a irosit America victoria din Războiul Rece

Andrew J. Bacevich

Copyright © 2021 Grup Media Litera

Toate drepturile rezervate

Editor: Vidrașcu și fiii

Redactori: Mirela Petrescu, Georgiana Harghel

Corectori: Valeria Radu, Olimpia Băloi

Copertă: Flori Zahiu

Tehnoredactare și prepress: Mihai Suciu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României

BACEVICH, andrew j.

Epoca iluziilor. Cum și-a irosit America victoria din Războiul Rece / Andrew J. Bacevich, trad. din lb. engleză: Gabriel Tudor – București: Litera, 2021.

ISBN 978-606-33-6818-9

ISBN EPUB 978-606-33-6698-7

I. Tudor, Gabriel (trad.)

32

Lui Eliot A. Cohen,

cu admirație, afecțiune și nesfârșită gratitudine

În America, viața pare să curgă mai repede decât în orice altă țară de pe planetă și fiecărei generații i se promite mai mult decât va primi, situație care creează, în fiecare generație, o furie fără margini, furia unor oameni care nu pot simți, sub picioarele lor, un teren solid.

— James Baldwin, Notes of a Native Son

Introducere

„Fără Războiul Rece, care mai e rațiunea de a fi american?“[1]

Harry „Rabbit“ Angstrom, personajul romancierului John Updike, reprezentând omul de rând de la sfârșitul secolului XX, a pus această întrebare chiar atunci când „lunga luptă crepusculară“ scădea în intensitate. După mai bine de un sfert de secol, întrebarea directă a lui Rabbit așteaptă încă un răspuns definitiv. De fapt, trecerea timpului nu a făcut decât să semene confuzie în această privință: mai există vreo rațiune de a fi american?

În perioada în care Războiul Rece lua sfârșit, surogatul lui Updike nu era singurul care simțea că suferise o pierdere. Pe la ١٩٨٠, Războiul Rece devenise mai mult decât o simplă situație sau circumstanță. Era o stare de spirit. Asemenea lui Rabbit, majoritatea americanilor ajunseseră să creadă că existența conflictului era ceva garantat. Ca și calota glaciară polară sau statutul baseballului ca ocupație preferată a americanilor în timpul liber, Războiul Rece dobândise aspectul unei stări permanente. De aceea, dispariția lui i-a surprins nepregătiți pe compatrioții lui Rabbit. Cei însărcinați cu gestionarea Războiului Rece au fost încă și mai surprinși. Operațiunea căreia îi dedicaseră întreaga lor carieră dispăruse brusc. Aceasta fusese o eventualitate pe care aparatul de securitate tot mai extins al Statelor Unite, el însuși un produs al cruciadei anticomuniste, nu reușise să o anticipeze.

Desigur, la un anumit nivel surpriza nu putea fi mai plăcută. În competiția epică dintre Vest și Est, dintre oamenii cu frică de Dumnezeu și ateii comuniști, dintre democrație și totalitarism, „tabăra noastră“ învinsese. Un război nuclear total fusese evitat. Cauza libertății, pe care americanii erau convinși că o întruchipează, triumfase. Victoria era decisivă, devastatoare și fără echivoc.

Însă, din altă perspectivă, încetarea Războiului Rece era cum nu se poate mai debusolantă. În ١٩٨٧, un important consilier al liderului sovietic Mihai

Gorbaciov îi avertizase pe americani: „Suntem pe cale să vă facem un lucru groaznic – suntem pe cale să vă privăm de un inamic“.[2] Odată ce Uniunea Sovietică și-a încetat existența, americanii au rămas nu doar fără un inamic, ci fără măcar un cadru general pentru înțelegerea lumii și a locului lor în ea. Vreme de decenii, Războiul Rece oferise, chiar într-un mod imperfect, o aparență de ordine și coerență. Colapsul comunismului zguduise din temelii acest cadru. Acolo unde existaseră un scop anume și o predictibilitate, nu mai era nimic din toate acestea.

Câștigarea Războiului Rece îi pusese pe americani în fața unei situații comparabile cu cea cu care se confruntă un tip norocos, care câștigă la loteria Mega Milioanelor: în mijlocul unui aparent noroc chior se ascunde potențialul unui dezastru monumental. Folosirea judicioasă a acelui noroc și evitarea capcanelor unei bogății dobândite peste noapte necesită prudență și conștiință de sine – lucru deloc ușor de demonstrat când vila, mașina de lux și vacanța exotică pe care le-ai dorit întotdeauna sunt acum la îndemâna ta.

În mod similar, sfârșitul Războiului Rece le-ar fi putut oferi americanilor un răgaz, mai ales că problemele imediate aveau o semnificație mult mai mare decât vilele, mașinile și vacanțele de lux. Cel puțin în teorie, momentul ar fi impus reflectarea asupra câtorva întrebări de prim ordin: Care este sensul libertății? Ce anume ne permite libertatea să facem? Ce obligații ne impune ea? Pe cine sau pe ce exclude ea?

Desigur, americanii se luptaseră cu asemenea întrebări cu mult înainte de momentul 1776, răspunsurile lor evoluând de-a lungul timpului. Dar, în cele câteva decenii de Război Rece, exigențele rivalității Est-Vest oferiseră un motiv de a înfrâna impulsurile explorării celor mai îndepărtate granițe ale libertății. Cu excepția periferiei lumii politice americane, majoritatea cetățenilor acceptau avertismentul alarmant al Washingtonului, care-i anunța că viețile lor sunt primejduite grav. În ierarhia priorităților naționale, întâmpinarea acestei amenințări – adică apărarea libertății, în locul extinderii ei – a manifestat tendința de a dobândi întâietate în fața altor considerații.

Afirmând asta nu înseamnă că sugerez că americanii ar fi fost o națiune obedientă în cursul Războiului Rece. După anii 1950, considerați, în mod eronat, ca un deceniu de conformism, și până la anii 1980, dominați de

doctrina Reagan, controversele și crizele interne au fost constante. Printre chestiunile care i-au energizat sau i-au înfuriat pe americani s-au numărat libertățile civile, cursa înarmărilor nucleare, războaiele prost gestionate, de origine dubioasă, provocările la adresa tradițiilor artistice, radicalismul de stânga sau de dreapta, materialismul cras, care a coexistat cu sărăcia larg răspândită și o serie întreagă de probleme care ardeau mocnit, legate de rasă, sex și gen. Dar, pe tot parcursul perioadei, o perspectivă comună, axată pe rezistența în fața amenințării comuniste, a dăinuit. Pentru cei mai mulți cetățeni, în cea mai mare parte a timpului, Războiul Rece în sine a fost suficient pentru a explica „rațiunea de a fi american".

Prăbușirea Imperiului Sovietic, între 1989 și 1991, a răpit acestei perspective chiar și ultimele sale vestigii de autoritate. Rareori sau poate chiar niciodată, tranziția de la o perioadă istorică la alta s-a petrecut atât de brusc, cu un set de demarcație atât de precis și cu asemenea implicații profunde. Parcă peste noapte, disciplina pe care Războiul Rece o impusese a dispărut. Absurditatea definirii realității ca o alegere (ori comunist – ori mort, ori sclav – ori liber, ori bun – ori rău) a devenit acum strident de clară. Impactul asupra ambițiilor și așteptărilor americane a fost ca îndepărtarea regulatorului de turație dintr-un motor cu combustie internă. Brusc, clapeta regulatoare s-a deschis. Viitorul părea mai promițător ca niciodată până atunci, oferind americanilor o gamă aparent nesfârșită de opțiuni și implicând doar puține constrângeri evidente. Totul părea posibil.

Încrezători că se anunța o epocă de creștere economică, militară și culturală americană fără precedent, membrii unei elite amețite de succes au renunțat la orice precauție. Ei au pus la punct – și au promulgat – un nou consens, constând din patru elemente.

Primul dintre aceste elemente a fost globalizarea sau, mai precis, neoliberalismul global. În esența sa cea mai pură, globalizarea viza crearea de prosperitate: capitalismul corporatist nerestricționat, într-o lume deschisă fluxului de bunuri, capital, idei și oameni, avea să genereze prosperitate la o scară de neimaginat până atunci.

Al doilea element a fost leadershipul global, un eufemism pentru hegemonie sau, și mai simplu, pentru imperialism. În esență, leadershipul global se reducea la ordine: forța militară invincibilă avea să permită

Statelor Unite să dirijeze și să păzească o ordine postcolonială, dar implicit imperialistă, favorabilă intereselor și valorilor americane. Prin exercitarea leadershipului global, Statele Unite aveau să implementeze globalizarea. Ordinea și belșugul urmau să meargă mână în mână.

Al treilea element al consensului a fost libertatea, un termen străvechi, acum drastic revizuit. Noua concepție a libertății sublinia autonomia, prohibițiile morale tradiționale fiind declarate demodate, iar îndepărtarea constrângerilor crescând numărul opțiunilor. Ordinea și belșugul, alăturate, aveau să garanteze libertatea, eliberând americanii de temerile existențiale privind siguranța și supraviețuirea pe care pământenii mai puțin privilegiați erau încă obligați să le trăiască.

Elementul final al consensului a fost supremația prezidențială, ocupantului Biroului Oval fiindu-i acordate prerogative cvasimonarhice și un statut cvasimonarhic. Supremația prezidențială a presupus, implicit, o revizuire radicală a ordinii politice. Deși încă tratată ca un text sacru, Constituția nu mai descria sistemul de guvernare actual al națiunii americane. Dispăruse, efectiv, conceptul unei guvernări federale constând în trei ramuri cu puteri egale. Asigurând prosperitatea națiunii și a siguranței americanilor în fața amenințărilor externe, interpretând sensul libertății, președintele a devenit centrul spre care gravitau toate celelalte elemente, subiectul marilor speranțe, dar și ținta oprobriului general, dacă nu reușea să îndeplinească așteptările care-l aduseseră în funcție.

Laolaltă, toate aceste elemente au constituit un fel de sistem de operare. Scopul acestui sistem de operare, nevăzut, dar luat de mulți drept bun, era cimentarea pentru totdeauna a supremației Statelor Unite și întronarea stilului de viață american drept destin suprem al omenirii. Potrivit calendarului, sfârșitul secolului XX, numit frecvent „secolul american“, se apropia pe atunci de sfârșit. Totuși, cu Războiul Rece încheiat în asemenea condiții favorabile, scena părea montată pentru o prelungită Epocă Americană.

Aceasta însă nu avea să vină. Statele Unite au risipit rapid avantajele dobândite în urma câștigării Războiului Rece. Evenimentele derulate pe plan intern și internațional au pus la încercare acest consens post-Război Rece, demascându-i contradicțiile și expunându-i premisele ca iluzorii. Deși

globalizarea a permis unora să prospere masiv, ea i-a lăsat pe mulți alții tot mai săraci, alimentând o inegalitate incredibilă. Afirmarea leadershipului global a oferit militarilor americani numeroase ocazii de a explora teritorii exotice și nefamiliare, dar puțini puteau confunda rezultatele, măcar aproximativ, cu cele implicate de crearea unor dominioane – cu atât mai mult cu cât intervențiile SUA nu erau urmate de instalarea păcii și a armoniei în teritoriile respective. În schimb, americanii au ajuns să accepte războiul ca pe ceva obișnuit. Și, deși imboldul către obținerea împuternicirii individuale a eliminat constrângerile, el a făcut prea puțin pentru a promova binele comun. O concepție mai largă asupra libertății a adus cu sine un iz de nihilism. Cât despre promovarea primului om în stat ca lider vizionar, acest lucru a generat o serie de dezamăgiri, înainte să producă o implozie, în noiembrie 2016.

Momentul post-Război Rece, care a debutat la începutul anilor 1990 și a cuprins administrațiile lui Bill Clinton, George W. Bush și Barack Obama, s-a dovedit remarcabil de scurt. În 2016, numeroși americani ajunseseră, nu fără motiv, la concluzia că întregul consens post-Război Rece era iremediabil defect. Neoliberalismul globalizat, hegemonia militarizată, împuternicirea individuală și președinții ridicați la statut de regi le fuseseră de folos altora, dar nu americanilor de rând. De asemenea, aceștia din urmă au remarcat, din nou nu fără motiv, că elitele instituționale care aderau la acest consens, inclusiv liderii ambelor partide politice americane, erau surzi la plângerile lor și le ignoraseră suferința.

Oferindu-i țara lui Donald Trump, acești americani au semnalat prin aceasta faptul că repudiau însuși consensul. Faptul că Trump nu a oferit nimic care să pară, măcar pe departe, o alternativă rațională, a făcut alegerea lui ca președinte cu atât mai remarcabilă. El a fost un candidat-protest, ales în urma unui vot-protest. Din această perspectivă, alegerile prezidențiale din 2016 au marcat un punct de cotitură istoric, comparabil, ca semnificație, cu căderea Zidului Berlinului, din urmă cu un sfert de secol.

Epoca iluziilor caută să înțeleagă ce s-a întâmplat între aceste două borne de hotar. Citatul din scriitorul James Baldwin, care deschide această carte, exprimă eficient tema ei de căpătâi: promisiunile făcute, dar încălcate,

așteptările ridicate, dar nefructificate, cetățenii indignați care nu-și mai găsesc locul în societatea americană.

Capitolul 1. America lui Al, Fred, Homer și a mea

Donald Trump s-a născut în iunie 1946, ca fiu al unui bogat dezvoltator imobiliar din New York. Eu m-am născut 13 luni mai târziu la Normal, Illinois. Părinții mei, ambii veterani ai celui de-al Doilea Război Mondial, nu erau nici pe departe bogați. Când m-am născut eu, tatăl meu urma facultatea grație unui program special, destinat veteranilor de război, în vreme ce mama, fostă asistentă medicală în armată, muncea pentru a întreține întreaga familie. În majoritatea privințelor, Trump și cu mine nu am avut (și nici nu avem) aproape nimic în comun.

Dar, oricât de mult ne-ar fi diferențiat amănuntele, el și cu mine eram, dintr-un anumit punct de vedere, născuți în același loc, guvernat de anumite afirmații identificabile. Chiar atunci începând să ia o formă concretă, acele afirmații au informat America postbelică. Ele au descris un mod de viață și au definit ce însemna să fii american. Ele au conferit prerogative și au distribuit beneficii. Și, nu în ultimul rând, ele au plasat Statele Unite pe fluxul istoriei. Metafizic vorbind, chiar dacă nu ne-am întâlnit niciodată, Trump și cu mine suntem, cumva, înrudiți – bărbați heterosexuali albi, ajunși la maturitate într-o epocă în care bărbaților heterosexuali albi li s-a acordat, înaintea tuturor, dreptul de a pretinde privilegiile anunțate de un Secol American, care tocmai atunci își intra în ritm.

La momentul nașterii lui Trump și al nașterii mele, americanii de rând, indiferent de rasa, genul și orientarea lor sexuală, nu doreau nimic altceva decât să depășească încercările trecutului recent – cu cât mai devreme, cu atât mai bine. Mobilizarea națiunii pentru războiul total, un proces direcționat de la Washington, avusese nevoie de ani întregi pentru a putea fi realizată. Demobilizarea, dirijată de jos în sus, s-a petrecut practic peste noapte, când forțele armate ale SUA aproape s-au dezintegrat. După capitularea Japoniei, în septembrie 1945, o explozie de nesupunere civică total diferită de oricare alta în istoria SUA, s-a răspândit în rândurile forțelor armate, un eveniment cu atât mai remarcabil cu cât nu a avut o

structură precisă și nici lideri. Soldații-cetățeni ai Americii erau sătui de război și de primit ordine. În condițiile în care milioane de militari au cerut să-și dea jos uniformele, iar cei dragi ai lor s-au făcut ecoul acestor cereri, autoritățile de la Washington nu au avut altă opțiune decât să se conformeze.[1]

Într-un timp extrem de scurt, sensul libertății postbelice s-a centrat pe renunțarea la serviciul militar și reîntoarcerea acasă. Pentru veterani, acasă însemna posibilitatea revenirii la normalitate. Deși reacomodarea cu viața de civil ar fi putut atrage după sine provocări, acestea puteau fi depășite. Filmul care a dominat gala Oscarurilor în anul nașterii lui Trump a oferit asigurări în această privință.

Regizat de William Wyler, cu un scenariu de Robert Sherwood, Cei mai frumoși ani ai vieții noastre spune povestea a trei veterani – Al, Fred și Homer – întorși de peste mări chiar atunci când gustul dulce al victoriei începe să facă loc frustrărilor vieții cotidiene. Toți trei sunt dornici să se întoarcă la viața din Boone City, deși simultan se tem de ce îi așteaptă acolo. Toți trei sunt albi, identitatea etnică sau afilierea religioasă nefiind precizate. Toți trei sunt marcați de traumele fizice sau psihice ale războiului. Totuși, ei au o atitudine decentă, cerând doar partea care li se cuvine. Sunt trei oameni obișnuiți, care au depășit provocări extraordinare: unul este un mărunt angajat al unei bănci, care se întoarce de pe frontul din Pacific ca sergent al unui pluton de infanterie, al doilea este un barman ridicat la gradul de căpitan, care a efectuat misiuni pe un bombardier B-17, deasupra Germaniei naziste, iar al treilea un tânăr recrut în Marină, care și-a pierdut ambele brațe din cauza unui incendiu la bordul vasului.

Pe parcursul filmului, fiecare dintre cei trei protagoniști trece prin încercări dure, pe care le depășește cu hotărâre și curaj (precum și cu ajutorul unei femei bune). Implicit, în mesajul optimist al filmului este acest subtext: speranțele și visurile acestor oameni modești sunt ele însele modeste. În America clasei de mijloc, reprezentată de Boone City, libertatea nu este stridentă. Ea nu este arogată cu emfază și nici nu este ostilă normelor percepute. Libertatea relevă o direcție și conferă o motivație.

Într-un sens direct, Al, Fred și Homer nu se așteaptă la mai mult decât cred că ar putea obține. Așa cum spune Fred, barmanul transformat în pilot de

avion, „Tot ce-mi doresc este o slujbă bună, un viitor liniștit, o căsuță suficient de mare pentru mine și soția mea – dă-mi toate astea și mă voi simți perfect reabilitat“.[2] Dar Wyler nu se mărginește la a vedea dacă veteranii întorși de pe front pot obține o slujbă bună și își pot permite o căsuță suficient de mare. Cele câteva fire epice ale scenariului său se concentrează asupra acestei îngrijorări împărtășite de eroii lui: dacă relațiile profunde întrerupte sau distruse de război pot fi restabilite sau, dacă nu restabilite, înlocuite. Până la urmă, el dă un răspuns afirmativ la această întrebare. La momentul scenei finale a filmului, „cei mai frumoși ani“ ai vieții ar putea, de fapt, să se afle în viitor, un deznodământ fericit validând cadrul moral, cultural și politic pentru care însuși filmul depune mărturie.

Ideea aici nu este nici de a denigra, nici de a idealiza acest cadru, ci doar de a-i recunoaște atracția. Cei mai frumoși ani ai vieții noastre prezintă libertatea americană postbelică la punctul ei de origine, când adevărurile încă mai păstrau o aparentă permanență. Faptul că la întoarcerea dintr-un război care le-a răsturnat lumea cu susul în jos Al, Fred și Homer ar vrea ca lucrurile să fie repuse la locul lor, acolo unde fuseseră când ei plecaseră pe front, nu este deloc surprinzător. Și nu este surprinzătoare nici dorința lor de stabilitate, predictibilitate și normalitate.

În orașul imaginat de Wyler, normele preexistente, nu în ultimul rând cele determinând statutul individual, merită respect. „Libertatea de a nu face un lucru“ dobândește întâietate în fața „libertății de a face un lucru“. Aproape din necesitate, accesul la acest paradis nepretențios este, prin urmare, limitat, femeile fiind acceptate doar ca personaje auxiliare, iar persoanele de culoare aproape complet excluse. În ciuda unor astfel de restricții – sau poate datorită lor – acest portret cinematografic al Americii postbelice în chiar primele ei zile a rezonat cu toți cei dornici să cheltuiască doi dolari pentru un bilet la film.

Și de ce nu? Filmul era o oglindă, o reprezentare a locurilor și oamenilor care corespundea cu ceea ce numeroși americani de rând doreau să vadă, pe când lăsau în urmă o perioadă istorică și intrau într-o alta. El oferea asigurări că, în ciuda recentelor transformări, nimic esențial nu se schimbase. Satisfacțiile vieții centrate pe un mariaj stabil, o familie completă și o muncă cinstită rămâneau lejer disponibile, mai ales pentru cei

care avuseseră norocul să se nască albi, bărbați și heterosexuali. Așa cum se exprima la acel moment criticul Robert Warshaw, în publicația Partisan Review, filmul Cei mai frumoși ani ai vieții noastre oferea un mesaj de încurajare, „impresionând spectatorul prin demnitatea și caracterul semnificativ ale experienței americane «tipice» (propria sa experiență) și făcându-l să simtă o anumită încredere că problemele existenței americane (propriile lui probleme) pot fi rezolvate prin implementarea virtuților «simple» și «americane»“.[3]

Din punctul de vedere al zilelor noastre, am putea avea îndoieli că America descrisă în Cei mai frumoși ani ai vieții noastre chiar a existat vreodată. Totuși, cei care se înghesuiau să vadă filmul atunci când el a fost realizat credeau altceva. În deceniile următoare, adică în epoca postbelică, omologii din viața reală ai lui Al, Fred și Homer, inclusiv părinții mei și, poate, chiar și cei ai lui Donald Trump, au continuat să aibă această convingere. Al Doilea Război Mondial – Războiul Bun, chiar înainte ca această sintagmă să pătrundă în uzul comun – a rămas un punct de referință fix, un principiu călăuzitor. Păstrarea a ceea ce națiunea câștigase a constituit un imperativ categoric.

Foster și Henry intră în scenă

Dar conservarea acestei situații necesita, cel mai probabil, efort. Membrii elitei politice insistau deja că America nu-și putea permite să se culce pe lauri. În fața ei se aflau noi pericole, pe care americanii nu îndrăzneau să le ignore. Chiar în săptămâna în care s-a născut Donald Trump, de pildă, revista Life, pe atunci la apogeul influenței sale, a publicat un lung eseu semnat de John Foster Dulles, prin care acesta își transmitea „Ideile privind politica externă a Uniunii Sovietice și ce trebuie făcut în privința ei“.[4] Era un semn că aspirațiile modeste ale locuitorilor din Boone City n-aveau să fie suficiente.

Degajând deja autoritatea secretarului de stat care urma să devină, Foster, cum îi spuneau prietenii și colegii, era o întruchipare a politicii externe a sistemului politic american în privința Estului. Cu mai puțin de un an în

urmă, încheierea triumfală a celui de-al Doilea Război Mondial dusese la materializarea celor mai dragi visuri ale instituțiilor, propulsând Statele Unite în postura de putere dominantă a planetei. Chiar și așa, perspectiva lui Dulles era inexorabil sumbră. Deși Germania nazistă dispăruse, iar Japonia imperială fusese învinsă, Statele Unite se confruntau acum cu o altă amenințare comparabilă. Kremlinul, avertiza el, deja făcea presiuni pentru crearea unei largi „Pax Sovietica". Rusia și America se aflau pe un curs de coliziune, ambițiile sovietice amenințând direct tot ceea ce americanii susțineau și prețuiau. Prin urmare, era de datoria Statelor Unite „să reziste tuturor manifestărilor expansioniste ale politicii sovietice". Eșecul de a face asta ar fi însemnat un dezastru total. „Să presupunem că liderii sovietici nu vor putea fi convinși să-și schimbe programul", scria Dulles. Rezultatul inevitabil ar fi fost „o alunecare lentă fie spre capitulare, fie spre război".

„Dacă trecutul poate fi considerat o călăuză", adăuga el, „va fi război." Evitarea unei asemenea perspective groaznice avea să necesite o acțiune concertată sau, după cum se exprima Dulles, „o demonstrație afirmativă că societatea noastră liberă încă posedă calitățile necesare supraviețuirii". Atitudinea, exprimată la doar nouă luni după ziua victoriei în fața Japoniei, a fost o articulare tranșantă a temei folosite cu un succes notabil în următoarele câteva decenii, pentru a ține populația americană în acord cu linia oficială: forțe externe nocive reprezentau o amenințare iminentă la însăși adresa supraviețuirii libertății.

Dulles a cerut americanilor să înfrunte fățiș această nouă primejdie, „dând de înțeles în mod clar, fără nici un dubiu, că ei sunt pregătiți să accepte sacrificii personale pentru a contribui la supraviețuirea libertății în lume". Omologii din viața reală ai lui Al, Fred și Homer ar fi putut crede că misiunea lor era îndeplinită. John Foster Dulles avea însă o altă opinie: lupta pentru libertate era abia la început. Susținerea acestei lupte necesita ca Statele Unite să preia conducerea în efortul comun de opoziție față de totalitarismul sovietic.

Un prezbiterian devotat, deși dur, Dulles a încadrat această misiune în termeni spirituali. Pentru a învinge dușmanii păgâni trebuia ca americanii să rămână o nație cu frica lui Dumnezeu. Dacă oamenii nu erau disciplinați de credință, avertiza el, libertatea nu devenea altceva decât o scuză pentru

„autosatisfacție“, o tentație la care Dulles sugera că propriii compatrioți ar fi fost foarte susceptibili. „În asemenea circumstanțe“, atrăgea atenția Dulles, „libertatea este periculoasă.“ Doar prin temperarea exercitării libertății puteau americanii să asigure păstrarea acesteia.

Dar revista în care veritabila predică a lui Dulles a apărut propovăduia o cu totul altă evanghelie. Linia editorială de la Life se raporta exclusiv la autosfacție. Dulles îi putea îndemna pe concetățenii lui să se supună voinței lui Dumnezeu (și, prin extensie, autorității Washingtonului). În ceea ce îi privea pe ei însă, redactorii care realizau Life în fiecare săptămână, sub îndrumarea editorului Henry Luce, își încurajau cititorii să facă altceva: să apuce cu ambele mâini toată fericirea pe care o puteau obține acum, când națiunea supraviețuise crizei economice prelungite și războiului mondial. Numărul din 10 iunie 1946, care conținea și rețeta lui Dulles în domeniul politicii externe, nu făcea excepție.

Pe copertă, tânăra actriță Donna Reed poza într-o postură cât se poate de ispititoare. În interior se puteau citi amestecul obișnuit de articole și povești din Life, acoperind o gamă diversă, de la dezastre naturale (inundațiile din regiunea Susquehanna) și crime oribile (un criminal se afla încă în libertate în Texarkana) la ciudățenii (un eseu fotografic al studenților angajați într-un experiment „de testare a săruturilor pentru a pune în evidență prezența microbilor“) și informații incitante despre noutățile din modă, divertisment și politică.

Principalul articol al săptămânii celebra dezvoltarea postbelică explozivă, care deja transforma California într-un „tărâm al soarelui auriu și al ocaziilor de aur“. Veteranii se înghesuiau către statul prin care trecuseră atât de mulți oameni, în timpul războiului. Forfota și promisiunile atractive se aflau pretutindeni, raporta Life. „Crânguri de nuci și livezi de piersici sunt defrișate pentru a face loc proiectelor imobiliare, sălilor de cinema și cinematografelor în aer liber.“ Norocul îi favoriza pe cei care aveau curajul de a-l căuta, inclusiv contractorii care transformau tramvaie abandonate în apartamente improvizate, închiriate cu 25 de dolari pe săptămână. Viitorul statului de aur strălucea – cel puțin pentru foștii militari albi al căror elan antreprenorial alesese să-l evidențieze revista Life.

Toate acestea făceau parte din practicile publicitare ale Life, ca și reclamele care dădeau viață aproape fiecărei pagini din revistă și reîntăreau mesajul de belșug material disponibil tuturor americanilor. Chemarea la arme a lui Dulles era împănată cu reclame la săpun facial, șampon, ulei de păr, apă de gură, cosmetice, deodorante, apă de colonie și alte produse de uz personal. Pentru cei care aveau probleme de sănătate existau reclame la leacuri pentru migrene, constipație, arsuri solare și micoze.

Alte reclame lăudau cele mai noi accesorii vestimentare pentru femei – ciorapi de nailon, desuuri, costume de baie, și, pentru bărbați, cămăși „moi ca o batistă“, dar „profund masculine“. Pentru firile sofisticate, Life oferea reclame la whiskey-ul preferat de „bărbații care-și fac planuri de anvergură“. Pentru cei grăbiți și stresați se făcea publicitate țigărilor, o imagine înfățișând o mamă agitată confruntându-se cu adolescentul ei rebel. „Când poznele juniorului merită o dojană“, titra reclama, „De ce să fii nervoasă? Aprinde-ți mai bine o țigară Old Gold.“

Întrețesute printre aceste reclame erau promisiuni științiifice care îi asigurau pe americani că vor duce vieți mai lungi, mai bune și mai pline de împliniri. Grație „practicării eugeniei pe câmpurile cultivate“, compania producătoare Jolly Green Giant garanta acum uniformitatea boabelor din fiecare conservă de porumb. Iar în fiecare sâmbure „încrucișat corect și crescut corect“ se aplica, potrivit publicitarilor, „paternitatea planificată“ în agricultură.

Promisiunea unei vieți mai bune era îndeplinită și prin cele mai noi dispozitive casnice, care garantau ușurință în utilizare, confort și sfârșitul tuturor corvoadelor casnice. Ustensilele electrocasnice din bucătărie însemnau „un nou tip de libertate“. Pentru divertisment, Life promova o gamă largă de radiouri, fonografe și un aparat cu totul nou, numit televizor. Deocamdată însă, automobilul rămânea rege – de aici și tramvaiele învechite, disponibile pentru reprofilare. O reclamă în culori strălucitoare, pe o pagină întreagă, proclama sedanul Clipper de la Packard „Mașina de lux numărul 1 a Americii!“

În alte țări ale lumii, greutățile războiului impuseseră raționalizări menite să continue mulți ani. Life își asigura cititorii că în America raționalizarea se sfârșise definitiv. John Foster Dulles putea predica concetățenilor lui să se pregătească de sacrificii, alegându-L pe Dumnezeu, nu pe Mamona. Cel

puțin implicit, Life contracara, dând de înțeles că sacrificiul devenise „neamerican“. Cât despre renunțarea la deliciile acestei lumi pentru a câștiga intrarea în lumea de apoi, alegerea putea fi amânată sau chiar evitată cu abilitate.

William Wyler, John Foster Dulles și paginile revistei Life, condusă de Henry Luce, au reprezentat trei definiții foarte referitorare la și aparent ireconciliabile referitoare la ceea ce implica sau permitea libertatea americană postbelică. Versiunea Boone City, o pictură de Norman Rockwell pe peliculă de celuloid, era centrată pe salvarea cuceririlor greu obținute. Interpretarea dată de ea libertății era legată de un trecut idealizat. Dulles concepea libertatea în termenii unui iminent duel ideologic. Păstrarea ei – o presupunere în cel mai bun caz nesigură – avea să necesite eforturi proaspete, într-un mod susținut. Dimpotrivă, pentru editorii și publicitarii de la Life libertatea era materială, tangibilă, găsindu-și exprimarea în acel abundent flux de produse care inunda piața americană acum, că războiul luase sfârșit. Era o libertate centrată pe satisfacerea unei game de gusturi și de dorințe în continuă dezvoltare.

Din punctul nostru de vedere, am putea găsi deficiențe în toate cele trei concepții. Nici una nu a dat atenție decât în treacăt unor probleme care ulterior vor deveni două dintre cele mai delicate chestiuni morale ale epocii moderne – anume Holocaustul și Hiroshima. Americanii percepuseră al Doilea Război Mondial ca pe un eveniment maniheist, reunind tot ceea ce era bun împotriva a tot ceea ce era malefic. Acum, după ce Hitler fusese eliminat de pe scenă, iar Statele Unite se bucurau, chiar și efemer, de un monopol nuclear, americanii nu păreau deloc înclinați să se mai gândească la cauzele care provocaseră războiul, la desfășurarea sau moștenirea lăsată de el. Cel mai mult pentru ei conta doar rezultatul conflictului.

Versiunile postbelice ale libertății erau deficitare și în alte privințe. În fiecare dintre ele, rasa, genul și sexualitatea figurau abia în treacăt sau chiar nu figurau deloc. Nici una dintre ele nu acorda o atenție serioasă preocupărilor legate de mediu sau de drepturile omului, așa cum înțelegem astăzi aceste chestiuni. Cât privește diversitatea, incluziunea socială sau multiculturalismul – probleme aflate acum în prim-planul politicii americane – până și acești termeni erau străini.

Intelectualii spun nu

Dar, indiferent de neajunsurile și de contradicțiile sale interne, această concepție cu trei fațete despre libertate – păstrând (sau prefăcându-se că păstrează) valorile convenționale, opunându-se comunismului și lansându-se simultan într-o orgie a consumului – a definit națiunea în sânul căreia Donald Trump și cu mine ne-am născut și ulterior ne-am maturizat. În perioada cuprinsă între mijlocul anilor 1940 și anii 1980, pe când el și cu mine am trecut de la pruncie la copilărie, apoi la adolescență și, în cele din urmă, la viața adultă, majoritatea americanilor a nutrit, în cea mai mare parte a timpului, convingerea că toate cele trei versiuni ale libertății postbelice la care ei subscriau puteau coexista într-un echilibru dificil. Faptul că națiunea lor putea fi concomitent virtuoasă și puternică și delirant de bogată părea nu doar plauzubil, ci esențial.[5]

„America înainte de toate“, strigătul de luptă al celor care, înainte de 7 decembrie 1941, se opuseseră intrării SUA în al Doilea Război Mondial, ieșise din grații, aparent pentru totdeauna. Și totuși, afirmația că Statele Unite trebuiau să se situeze pe primul loc în toate domeniile a fost cea pe care cei mai mulți cetățeni americani au luat-o, pur și simplu, de bună. În ochii lor, privilegiul a devenit drept.

Dar nu toată lumea era de acord, desigur. Din anii 1950 și până în anii 1980, o cohortă de scriitori, artiști și critici sociali au pus la îndoială faptul că asemenea așteptări erau fezabile, compatibile sau chiar dezirabile. Sfidând perspectiva postbelică, membrii intelectualității au scris cărți și articole, au editat reviste, au făcut filme, au compus muzică, s-au produs în public, au organizat expoziții, au adus contraargumente și în general au stârnit vâlvă. Dacă Al, Fred și Homer au acordat atenție măcar unei frânturi din acest tumult este însă altă discuție.

În mod cert însă, din când în când anumite introspecții deosebit de penetrante, reduse adesea la un slogan atractiv, și-au găsit poate loc în discursul public. Dezvăluirile referitoare la autoritatea atotpătrunzătoare a unei elite de putere, folosirea pseudo-evenimentelor pentru a manipula realitatea sau implicațiile subtile ale culturii narcisismului ar putea stârni

vâlvă la Berkeley, Cambridge și în Manhattan, ar putea atrage în treacăt atenția la Washington, D.C. și ar putea trezi ecouri chiar și în provinciile mai mici din Chicagoland, unde am crescut eu.[6] Dar impactul practic al acestor idei a fost slab. Ajungerea la o înțelegere mai profundă a forțelor care modelează politica și societatea americană a produs rareori o schimbare reală.

Cere-le americanilor care au crescut în timpul Războiului Rece să-i identifice pe Mickey Mantle, Willie Mays sau Duke Snider și ai șanse mari să primești răspunsul corect. Cere-le să-i identifice pe C. Wright Mills, Daniel Boorstin sau Christopher Lasch și probabil vei primi o privire mirată. Nu din cauză că acești profeți americani au fost lipsiți de onoare, chiar dacă au rămas mult în urma campionilor din domeniu. Ceea ce le-a lipsit a fost însă ținta. Așadar, din anii 1950 și până în anii 1980, în timp ce Mills, Boorstin și Lasch își scriau cărțile, elita de putere a înflorit, pseudo-evenimentele au proliferat și înclinațiile narcisiste ale culturii americane s-au adâncit.

Nu vreau nici pe departe să sugerez că acordul la care s-a ajuns în cursul scurtei tranziții de la al Doilea Război Mondial și Războiul Rece, cu libertatea definită ca un melanj de valori tradiționale, anticomunism vehement și materialism înclinat spre plăceri, a hrănit un sentiment de satisfacție sau de serenitate printre cetățenii de rând. De fapt, Mills, Boorstin și Lasch s-au numărat printre scriitorii care au distins și au folosit cu abilitate un atotpătrunzător sentiment de anxietate, exprimat mai ales în temerile (de obicei reprimate) privind izbucnirea celui de-al Treilea Război Mondial. În cursul Războiului Rece, pacea, prosperitatea și ordinea morală existentă au fost toate prețuite, dar fiecare a părut fragilă.

Nu vreau să sugerez nici că acordul postbelic a fost insensibil la schimbare. Dimpotrivă, când presiunile au impus o acomodare, el s-a dovedit uimitor de maleabil. Dar, în anumite privințe, mergând de la cursa înarmărilor nucleare și drepturile omului la libera exprimare și normele sexuale, schimbarea s-a produs în modalități care au lăsat intacte principalele lui elemente. În tot acest timp, convingerile la care Al, Homer și Fred aderau și-au păstrat o poziție privilegiată. America a rămas un loc unde cei mai mulți oameni profesau credința în virtuțile de modă veche, în vreme ce

consimțeau la campania globală a Washingtonului împotriva comunismului și, simultan, se lăsau pradă unui apetit insațiabil pentru a dobândi și a consuma.

Doar un singur eveniment a amenințat să răstoarne acest aranjament precar sau, cel puțin pentru o vreme, a părut să o facă. Acest eveniment a fost Războiul din Vietnam. Fiind episodul central al crizei numite „Anii ’60“, războiul a divizat națiunea și mai ales generația „baby boom“ căreia Donald Trump și cu mine îi aparținem. Dar natura divizării nu a fost aceea care a părut să fie atunci. Doar odată cu trecerea timpului a devenit clară adevărata ei natură.

Din 1965 și până în 1972, când trupele americane au luptat în Vietnam, diviziunea a părut să existe între cei care susțineau războiul și cei care i se opuneau sau, în rândurile „boomer“-ilor, între cei care au luptat în Vietnam (ca mine, de exemplu) și cei care au refuzat să fie înrolați. Însă, privind retrospectiv, s-a dovedit că acest construct pro-război/antirăzboi are doar o semnificație trecătoare. Adevăratul clivaj – cel durabil – s-a produs între boomer-ii care vedeau Vietnamul ca un eveniment ce necesita din partea lor o poziție hotărâtă, fie pentru, fie împotriva lui, și cei care considerau războiul doar o pacoste în care nu merita să se implice, căci reprezenta un potențial obstacol în atingerea propriilor ambiții.

Desigur, Donald Trump a decis să se alăture celei de-a doua tabere. Dacă numeroasele lui amânări ale stagiului militar, mai întâi pentru „pinteni calcaneeni“, apoi pentru „continuarea studiilor“ constituie o formă de evitare a recrutării ar fi imposibil de spus acum.[7] Ceea ce putem afirma cu siguranță este că, într-o chestiune considerată pe afirma largă drept problema definitorie a acelei epoci, Trump a tăcut mâlc. Mulți dintre contemporanii lui au luptat în Vietnam. Alții au protestat împotriva războiului. El a rămas ferm pe margine, pariind, implicit, că pe termen lung războiul nu va conta și că, odată conflictul din Vietnam încheiat, America va reveni, în mare parte, la ceea ce fusese anterior.

Trump n-a fost nici pe departe singurul care a pus acest pariu – pariu care s-a dovedit a fi unul abil.

Supusă presiunilor, dar încă intactă, mentalitatea postbelică a supraviețuit Războiului din Vietnam. Cei care nu se implicaseră, precum Trump, nu au fost pedepsiți nicicum. Și, pe măsură ce războiul dispărea din amintire, o mare parte din energia stocată de evenimentele din Anii ’60 se disipa sau era redirecționată către obiective banale. Națiunea americană a mers mai departe, schimbată doar superficial de haosul și de frământările pe care le suferise.

Dick și Ron pun lucrurile la punct

Nimic nu ilustrează mai bine procesul prin care starea de normalitate postbelică a fost restabilită decât mandatele lui Richard Nixon și Ronald Reagan. În cursul Războiului Rece, doar trei președinți au reușit să obțină câte două mandate. Nixon și Reagan au fost doi dintre aceștia. Succesul lor electoral a fost meritat: Nixon și Reagan au fost, în fapt, cei mai consecvenți lideri executivi americani de la sfârșitul secolului XX, chiar dacă evenimente mai recente au diminuat puternic moștenirea lăsată de ei.

Mulți americani de azi îl critică vehement pe Nixon, în timp ce mulți și-l amintesc cu bucurie pe Reagan. Din perspectiva obiectivelor noastre, reputațiile lor personale sunt irelevante, ca și greșelile făcute atunci când s-au aflat la putere. Privind retrospectiv, scandalul Watergate, care a dus la demisia lui Nixon, nu s-a dovedit a fi mai semnificativ decât scandalul Monica Lewinsky, care, un sfert de secol mai târziu, a dus la punerea sub acuzare a lui Bill Clinton. Același lucru ar putea fi spus și despre bizarul scandal Iran-Contra, o tentativă secretă și ilegală a Casei Albe de a încerca să ofere arme regimului teocratic iranian, fapt care, la acel moment, a prejudiciat grav reputația lui Reagan. Oricare ar fi infracțiunile, greșelile și erorile lor de judecată, Nixon și Reagan au reușit să împiedice prăbușirea acordului politic postbelic, în timp ce Vietnamul și Anii 1960 îi expuseseră vulnerabilitățile.

Nixon, strategul pragmatic și cinic, a reușit asta prin reîncadrarea (și astfel perpetuarea) Războiului Rece și prin implementarea unui program de reforme interne care a sprijinit „centrul vital“ al politicii americane, în

detrimentul extremelor de stânga și de dreapta. Vizita sa neașteptată în China lui Mao Zedong, întreprinsă în 1972, a făcut dintr-o țară comunistă până atunci inamică un potențial aliat și a transformat Războiul Rece dintr-o tot mai absurdă cruciadă ideologică într-o competiție geopolitică având un oarecare temei plauzibil în realitate. Ficțiunea „comunismului de monolit“ a dispărut pentru totdeauna, fiind înlocuită de o expresie mult mai concretă a ceea ce Statele Unite detestau: Uniunea Sovietică și umilii săi aliați. Cu posibila excepție a Doctrinei Monroe, inițiativa lui Nixon în privința Chinei (care, între altele, a deschis SUA către China) rămâne cel mai creativ gambit din istoria politicii externe americane.

Pe plan intern, Nixon a afișat o înclinație către activism care ar putea fi comparată cu politica Noua Înțelegere promovată de Franklin Roosevelt. Printre inițiativele majore ale administrației sale s-au numărat: încetarea recrutării militare obligatorii în favoarea unei așa-numite „forțe voluntare“; crearea Agenției de Protecție a Mediului și a Administrației pentru Sănătate și Siguranță Ocupațională; legiferarea proiectelor privind stoparea poluării aerului și protejarea speciilor pe cale de dispariție; lansarea „războiului împotriva cancerului“. adoptarea „acțiunii afirmative“ pentru promovarea ocaziilor egale în domeniul angajării forței de muncă; impunerea unui control asupra salariilor și prețurilor, într-o încercare de a diminua inflația; abandonarea standardului de aur; dezvoltarea securității sociale; creșterea cheltuielilor federale pentru programele Medicaid și Medicare și pentru tichete de masă.[8]

Deși Nixon era republican, el a sfidat în mod obișnuit linia conservatoare, ortodoxă, a partidului său, mergând, la un moment dat, atât de departe încât să afirme că „acum suntem cu toții keynesieni“.[9] Nu toate programele inițiate de Nixon și-au atins scopul intenționat (sau cel puțin expus). Dar, așa cum se întâmplase și cu Franklin Roosevelt, reformismul nixonian a înlăturat alternative mai radicale și astfel a servit unor obiective în esență conservatoare. În august 1974, când a părăsit funcția prezidențială într-un mod rușinos, Nixon reușise să alunge cele mai importante amenințări la adresa acordului postbelic. Mai presus de orice, deși Războiul Rece se schimbase substanțial, acest lucru a rămas farul călăuzitor al politicii americane.

Reagan a continuat să construiască pe temelia pusă de Nixon, redând acestui acord strălucirea morală pierdută între asasinarea lui John F. Kennedy și a lui Martin Luther King, din anii 1960, și spectacolul Watergate, din deceniul care a urmat. Un ideolog aparent încăpățânat la preluarea mandatului, Reagan s-a dovedit a fi surprinzător de flexibil, în special prin acceptarea ca sincere a semnalelor venite din interiorul a ceea ce el numea „imperiul răului“, semnale relevând că liderii sovietici erau dornici să pună capăt Războiului Rece. Dar, în alte aspecte importante, întregul mandat prezidențial al lui Reagan a fost un pseudoeveniment, realizările sale bazându-se pe crearea și manipularea cu dibăcie a imaginilor. Venind după faptele mârșave ale lui „Dick cel șiret“, moliciunea lui Gerald Ford și puritanismul lui Jimmy Carter, comportamentul jovial al lui Reagan și abilitatea lui, șlefuită la Hollywood, de a adopta posturi și atitudini diferite, în funcție de ocazie, i-au permis fostului actor să reînvie credința americanilor în acordul postbelic. Aceasta a fost una dintre realizările sale de căpătâi.

Ca președinte, Reagan a proclamat valorile Boone City, a reafirmat lupta pe care John Foster Dulles îi îndemnase pe cititorii revistei Life să o poarte, în urmă cu patru decenii, și i-a asigurat pe americani că prosperitatea constituia dreptul lor din naștere. Acestea au fost temele la care „Marele Comunicator“ a revenit iar și iar, în cei opt ani de mandat.

Citându-l pe John Winthrop, el a afirmat că misiunea națiunii americane, chemarea ei istorică era de a servi ca „un oraș în vârful unui munte“, răspândind lumina sa asupra întregii creații. Inspirându-se din Tom Paine, el le-a spus compatrioților că aveau „puterea de a pune iar temeliile lumii, de la început“ – remodelând întreaga lume după propria imagine a Americii. Imitându-l pe Franklin Roosevelt, a insistat că actuala generație de americani avea „o întâlnire cu destinul“ și, prin urmare, era chemată să acționeze. Iar toate acestea, i-a asigurat el pe americani, erau în acord cu voința Domnului. „Ne putem îndoi“, spunea Reagan în ziua când a acceptat nominalizarea din partea republicanilor, în ١٩٨٠, „că doar Providența Divină a așezat acest pământ, această insulă a libertății, aici, ca un adăpost pentru toți acei oameni care tânjesc să respire aerul libertății?“[10]

Pentru Reagan, gloriile trecutului american ofereau garanția unui viitor încă și mai glorios. Subliniind dimensiunea marțială a acestui trecut, el a redat poveștii americane o sacralitate pe care evenimentele din anii 1960 și 1970 o diminuaseră. Sacrificiile făcute de soldații americani la „Belleau Wood, Argonne, Plaja Omaha, Salerno și în cealaltă parte a lumii, la Guadalcanal, Tarawa, Pork Chop Hill, Chosin Reservoir și în sute de câmpuri de orez și jungle dintr-un loc numit Vietnam“, au stat mărturie dorinței națiunii de a-și îndeplini chemarea.[11]

În discursul său de adio, președintele a revenit la aceste laitmotive pentru ultima dată. Citându-l din nou pe Winthrop, Reagan a recunoscut că „am vorbit despre orașul strălucitor toată viața mea politică“. El îl descria acum ca pe un „oraș mândru și înalt, construit pe stânci mai puternice decât oceanele, bătut de vânturi, binecuvântat de Dumnezeu și populat de oameni de toate felurile, trăind în armonie și pace; un oraș cu porturi libere, care zumzăie de creativitate și comerț“.

„Și cum rezistă orașul în această noapte de iarnă?“, se întreba el, în concluzie. „După 200 de ani, două secole, orașul încă rămâne puternic și adevărat, pe stânca de granit, iar strălucirea sa a rămas neclintită, indiferent de furtunile abătute peste el. Iar orașul este încă un far, încă este un magnet pentru toți cei care trebuie să aibă libertate, pentru toți pelerinii din toate locurile pierdute care se îndreaptă, trudind prin întuneric, către casă.“[12]

Istoria Americii cuprinde pași greșiți, ambiguități și orori pe care Reagan a ales să nu le recunoască. Versiunea lui favorită a acestei istorii era, în cel mai bun caz, doar o ficțiune iscusită.

Chiar și eu știam asta. Dar, dacă abordarea lui Reagan în privința trecutului Americii nu era întru totul adevărată, ea era, în schimb, extrem de utilă. Iar acest lucru îmi era suficient. Jucam pe atunci un mărunt rol în eforturile armatei americane de a depăși diferitele probleme apărute în Vietnam. Reagan a sprijinit (și a finanțat cu generozitate) proiectul căruia eu și restul corpului ofițeresc îi eram profund devotați. El a furnizat mijloacele necesare pentru însănătoșirea armatei și a subliniat, cât se poate de clar, convingerea lui că efortul era unul meritat. L-am votat pe Reagan de două ori. La fel au făcut cei mai mulți militari americani.

Contemporanul meu, Donald Trump, acum implicat în lumea afacerilor imobiliare de lux, a fost mai puțin impresionat. În bestsellerul lui din 1987, The Art of the Deal, el îl considera, disprețuitor, pe Reagan, „nimic altceva decât un actor“, sugerând că unii americani, cel puțin, „începeau să se întrebe dacă există ceva dincolo de acel zâmbet al lui“. În același an, Trump a plătit pentru o pagină întreagă de publicitate în ziarele New York Times, Washington Post și Boston Globe, adresându-se „poporului american“. Manifestul lui Trump, care l-a costat aproape 100 000 de dolari, evita să-l critice direct pe Reagan, întrucât nu pomenea numele acestuia. Dar îl acuza implicit pe președinte pentru că permisese ca americanii să fie luați de fraieri. „Să facem Japonia, Arabia Saudită și alte țări să plătească pentru protecția pe care noi le-o asigurăm ca aliați“, cerea Trump.

Să-i ajutăm pe fermierii noștri, pe bolnavii noștri, pe oamenii fără adăpost de la noi luând o parte din cel mai mare profit creat vreodată de mașini – mașini fabricate și întreținute de noi. Să „taxăm“ aceste națiuni bogate, nu America. Să punem capăt uriașelor deficite, să reducem taxele noastre și să lăsăm economia Americii să crească nestânjenită de costul apărării celor care-și pot permite lesne să ne plătească fiindcă le apărăm libertatea. Să nu mai îngăduim nimănui să râdă de țara noastră.[13]

Aici, Trump a oferit o mostră din neopopulismul de tip „America înainte de toate“, destinat să-l propulseze într-o zi la Casa Albă, chiar dacă atunci condițiile nu erau încă propice pentru o revigorare populistă. În definitiv, Reagan îi asigurase pe americani că Statele Unite impuneau din nou respect și își îndeplineau rolul încredințat de providență. Așadar, turul de forță al lui Trump nu a reușit să șubrezească în mod hotărâtor nici consensul postbelic dominant, nici propria poziție a lui Reagan. Desigur, ajunși acum la vârsta a treia, Al, Fred și Homer preferau mai mult un californian care-și făcea autocritica, precum Reagan, decât un newyorkez care se lăuda, ca Trump. Când Gipper* a părăsit Casa Albă, popularitatea lui în rândul americanilor era extrem de ridicată, în vreme ce Trump se cufunda într-o succesiune de afaceri riscante, care aveau să-l facă să piardă milioane de dolari.[14]

Când a trebuit să-l aleagă pe succesorul lui Reagan, americanii au optat, deloc surprinzător, pentru omul care servise cu loialitate, timp de opt ani, ca

vicepreședinte. În noiembrie 1988, George H.W. Bush l-a zdrobit pe Michael Dukakis, candidatul democraților, obținând 426 din cele 538 de voturi ale electorilor și impunându-se electoral în 40 din cele 50 de state americane. Bush era un experimentat luptător din timpul Războiului Rece, pe care se putea conta că va duce mai departe moștenirea lui Reagan. Și, ca fiecare dintre predecesorii săi, de la Harry Truman încoace, el făcuse parte din armata americană. De fapt, Bush își servise cu vitejie țara, luptând ca pilot de avion în Pacific, unde aparatul său fusese doborât, iar el salvat în urma unei operațiuni dramatice. Alegerea lui a însemnat un vot pentru continuitate și pentru păstrarea cursului.

„Bate un nou vânt", declara el la preluarea mandatului, în ianuarie 1989, „și o națiune reîmprospătată de libertate este gata să meargă mai departe". Drumul spre înainte părea clar.

Știm ce funcționează: libertatea funcționează. Știm ce este just: libertatea este justă. Știm cum să asigurăm o viață mai dreaptă și mai prosperă pentru omul de pe Pământ: prin piețe libere, libertatea cuvântului, alegeri libere și exercitarea liberei voințe, neîngrădită de stat.

În această privință, noul vânt a servit să revalideze ceea ce Bush numea „vechile idei" pe care el le caracteriza drept „atemporale". Printre valorile specifice pe care el a ales să le sublinieze se numărau „sentimentul datoriei, al sacrificiului, implicarea și un patriotism care își găsește exprimarea în a lua parte și în a se implica".[15] Ca și Reagan în 1981, Bush a introdus în discursul său inaugural o rugăciune către divinitate. Și de ce n-ar fi făcut asta, de vreme ce americanii rămâneau, după propria estimare, „poporul ales al lui Dumnezeu"?

Ni-i putem imagina pe Al, Fred și Homer stând tolăniți în fotoliile lor și primind cuvintele noului președinte cu un profund sentiment de confort. Nu doar că la Casa Albă ajunsese camaradul lor veteran, dar el afirma cu tărie ceea ce ei credeau. Acordul postbelic era, în mod clar, pe mâini bune. Președintele Bush avea să fie un slujitor fidel și grijuliu a tot ce reprezentase America, de la al Doilea Război Mondial încoace.

De fapt, desigur, Bush avea să fie ultimul veteran din acel război și chiar din orice război american din ultimul secol, care urma să devină președinte. Cât privește acordul postbelic, acesta era pe ultima lui sută de metri. În locul său avea să apără un nou consens, exprimând spiritul epocii post-Război Rece, acum pe cale să înceapă.

Porecla dată lui Reagan încă din perioada când era actor (n.tr.)

Capitolul 2. Sfârșitul istoriei!

Puțini americani care au trăit perioada Războiului Rece au privit-o cu afecțiune. Și mai puțini și-au imaginat că ea se va sfârși vreodată. Așadar, de îndată ce a trecut de la fazele sale acute inițiale, evidențiate mai ales prin periculoasele confruntări vizând Berlinul și Peninsula Coreeană, Războiul Rece nu s-a desfășurat efectiv, ci mai curând a fost gestionat. În ciuda înfloriturilor retorice dramatice, ambele tabere au ajuns să recunoască faptul că împărtășeau un interes reciproc în evitarea Armageddonului, un aspect evidențiat în mod tranșant de Criza rachetelor cubaneze, din 1962.

Dificultățile inerente legate de obținerea chiar și a acestui obiectiv limitat au dat impresia că vor continua mult în viitor, ca și rivalitatea dintre Statele Unite și Uniunea Sovietică, Lumea Liberă și Blocul Comunist, Vest și Est. Președinții puteau exprima speranțe rituale de realizare a păcii pe întreaga planetă, dar misiunea imediată era, pur și simplu, aceea de a ține sub control competiția dintre superputeri. Se părea că bipolaritatea avea să existe pentru totdeauna.

Deși tensiunile dintre Statele Unite și URSS s-au diminuat la mijlocul anilor 1980, puțini observatori au fost suficient de înzestrați cu imaginație pentru a concepe o lume în care Războiul Rece ar fi putut deveni doar o amintire. Pentru profesioniștii din domeniul securității naționale, în special pentru cei însărcinați să se gândească la lucruri de neînchipuit despre al Treilea Război Mondial, singurul gând care nu putea fi conceput era perspectiva ca Războiul Rece chiar să se sfârșească.

În 1988, chiar și în condițiile în care președintele Ronald Reagan și liderul sovietic Mihail Gorbaciov se purtau ca și cum ar fi fost cei mai buni prieteni, propagandiștii Pentagonului încă insistau că „îndelungata ambiție a Kremlinului de a deveni puterea mondială dominantă“ rămăsese intactă, ca și angajamentul față de „o relație fundamental ostilă“, dictată de „dialectică marxistă“. După ce „au dobândit o enormă forță militară, mult mai mare decât ar fi fost necesară pentru apărarea țării lor“, sovieticii continuau chiar atunci „să-și extindă forța militară“, în mare parte pentru „a-și satisface

ambițiile imperialiste“. Astfel se exprima Departamentul Apărării, care nu a detectat nici un semn de „renunțare sau măcar diminuare a unei strategii militare sovietice inerent ofensive“.[1]

Un an mai târziu, Imperiul Sovietic făcea implozie, urmat la scurtă vreme de Uniunea Sovietică însăși. Din perspectiva Washingtonului, 1989 a reprezentat Anul Zero. Încă o dată, la fel ca și atunci când al Doilea Război Mondial se încheiase cu o victorie aparent decisivă, păreau să se întrevadă zorii unei noi zile. Din nou toate lucrurile păreau posibile, mai ales dacă erai suficient de norocos să te naști american. Iar acum nu mai exista nici un adversar totalitar care să întunece aceste perspective luminoase.

Totuși, chiar pe când Imperiul Sovietic se prăbușea, fragilul acord intern făurit în tinerețea lui Al, Fred și Homer se risipea și el. Câtă vreme rezistența la o ideologie străină se numărase printre prioritățile națiunii, acordul își păstrase cel puțin o legitimitate forțată. Dar, de îndată ce sovieticii au părăsit scena, caracterul desuet – chiar absurd – al acordului a devenit orbitor de evident.

Câtă vreme acordul a continuat să existe, americanii au acceptat explicit sau tacit că Războiul Rece avusese ca obiectiv fundamental împiedicarea înăbușirii libertății. În 1989, acest obiectiv fusese, aparent, îndeplinit, invitându-i pe americani să privească și dincolo de păstrarea, pur și simplu, a libertății, și să ia în considerare și viitoarele ocazii, care dintr-odată păreau nelimitate.

Annus Mirabilis?

Epoca post-Război Rece s-a deschis într-o notă de optimism euforic. Deloc întâmplător, membrii generației baby boom ajungeau exact atunci la apogeul influenței lor. Exponenții de vârf ai acestei generații credeau cu tărie în destinul Americii de a aduce libertatea cât mai aproape de perfecțiune, chiar pe când națiunea dobândea tot mai multă putere și prosperitate. Ei credeau, de asemenea, și în propriile forțe de a accelera îndeplinirea unor asemenea speranțe, acum, când Statele Unite nu mai erau stânjenite de Războiul Rece.

Cu câteva decenii în urmă, teologul Reihnold Niebuhr îi criticase pe americani pentru că nutreau „visuri privind gestionarea istoriei“, considerându-se „tutori ai omenirii în pelerinajul acesteia către perfecțiune“.[2] Deznodământul Războiului Rece invalidase, aparent, acum asemenea temeri. Însăși istoria își transmisese sentința: America era instrumentul ei ales.

O astfel de concluzie necesita o întreținere atentă, ca să nu spunem o igienizare a propriului trecut al Americii. Chiar și așa, această percepție plină de emfază a Americii despre ea însăși a format baza unei perspective distincte, menită să modeleze politica și cultura Statelor Unite în următoarele câteva decenii. Promulgarea acestei perspective a constituit un proiect dirijat de sus în jos. Vocile care contau aparțineau membrilor elitei costale, absolvenți ai Ivy League**, mai curând decât ai Big Ten***, oameni care scriau sau erau abonați la New York Times și Washington Post, mai curând decât la Cleveland Plain Dealer sau Indianapolis Star, directori executivi angajați pe Wall Street, nu magazioneri de pe Main Street.

În această privință, arhitecții noului consens post-Război Rece nu se diferențiau considerabil de elitele care dominaseră viața americană în timpul Războiului Rece și, la drept vorbind, chiar de la întemeierea Republicii. Ei erau, în general, bărbați, albi și, cu rare excepții, beneficiari ai unei origini și educații privilegiate. Singurul lucru care îi diferența de predecesorii lor era relativa lor indiferență față de tradiția religioasă. În vreme ce predecesorii lor postbelici afirmau religia iudeo-creștină, arhitecții noului consens aveau o perspectivă laică tranșantă. Ei nu se opuneau activ religiei, ci mai curând erau nepăsători față de aceasta. În mentalitatea lor, religia era ceva similar cu colecționarea de timbre sau cultivarea de orhidee – o activitate puțin ciudată pentru non-entuziaști, dar tolerată ca fiind, în esență, inofensivă.

În toamna lui 1989, pe când evenimentele dramatice dădeau de înțeles până și celor mai obtuzi sau mai încăpățânați că Războiul Rece era, într-adevăr, pe sfârșite, Donald Trump era concentrat asupra unor teme mai puțin stringente. Afacerile sale – mai precis eforturile de a cumpăra compania American Airlines și de a crea o ligă de fotbal profesionist care să concureze cu NFL – nu decurseseră așa cum se așteptase.[3] În orice caz,

Trump nu era interesat prea mult să observe în ce direcție bătea vântul istoriei. Prioritatea lui era să se autopromoveze, atunci și acolo. Numit „miliardarul poporului“ de ziarul New York Daily News, Trump se perfecționase în arta de a se menține în atenția publică în modalități care făcuseră din el o emblemă a epocii.[4]

Definiți de cinism, egoism și excese, anii 1980 fuseseră un „deceniu al lăcomiei“. Aceasta era concluzia la care ajunseseră numeroși observatori ai scenei contemporane. Încercarea de a capta esența unui deceniu sau a unei generații într-un singur cuvânt sau o singură sintagmă reprezintă o tradiție jurnalistică datând de mai bine de un secol. Ea a început ca un joc pe care oricine avea acces la un podium sau o mașină de scris l-ar fi putut juca – ca un divertisment nu întru totul serios. Au fost anii 1890 „anii veseli“? Poate, dar nu cu mult mai mult decât deceniul care a urmat. Au fost tinerii americani din anii 1920 o „generație pierdută“ într-o mai mare măsură decât omologii lor din anii 1930? Nimeni nu poate spune cu certitudine. Însă, odată începută, această dorință de a eticheta a persistat. Și în anii 1980, ca printr-o aclamație populară, lăcomia a devenit cuvântul care a întrunit adeziunea generală.

Modificând printr-un antonim titlul filmului de Oscar al lui William Wyler, din 1946, jurnalista Barbara Ehrenhrich a analizat perioada și a numit-o Cei mai urâți ani ai vieții noastre.[5] Dacă filmul lui Wyler a părut să capteze esența perioadei imediat următoare celui de-al Doilea Război Mondial, omologul său din anii ١٩٨٠ a fost Wall Street, regizat de Oliver Stone și apărut în 1987. Pelicula lui Stone era centrată pe un afacerist veros, Gordon Gekko, călăuzit după deviza „lăcomia este bună“. În comparație cu trufia și extravagațele din viața reală ale lui Trump, Gekko de pe ecran părea un fricos. Dar, ca și Gekko, Trump întruchipa valorile care păreau, cel puțin pentru moment, să exprime un lucru esențial despre Statele Unite.

În octombrie 1989, revista People a încercat să explice poziția lui Trump în cultura contemporană, făcând aluzie la potențiale implicații politice. Potrivit revistei, cu poftele și ambițiile sale colosale, Trump oferea americanilor ceva la care ei tânjeau: o națiune „construită pe crezul că fiecare dintre noi poate realiza absolut tot ce își dorește dacă are suficientă îndrăzneală și suficient avânt“. Iată-l pe Trump „atacând cu baioneta birocrația, croindu-și

drum cu sabia printre comisiile sociale și reglementările administrative și azvârlind marmură, oțel și sticlă către ceruri“ și astfel „liniștindu-ne că mitul nostru național ar putea fi încă adevărat“. Cetățenii obișnuiți, de genul cărora citeau People, au găsit, evident, o consolare știind că „mândrii capitaliști americani, uluitor de bogați“ nu erau o specie dispărută.[6] Cetățenii care disprețuiau această revistă și cultul venerării celebrităților, pe care ea îl alimenta, au văzut în trufașul și uluitor de bogatul Trump tot ceea ce urau la modul de viață american contemporan.

Dar, chiar pe când People estima potențialul politic al lui Trump, o nouă sintagmă se impunea, înlocuind-o pe cea nouă. Deceniul lăcomiei se încheia cu un an al miracolelor.

În mod absolut neașteptat, în noaptea de ٩ noiembrie ١٩٨٩, spiritul dominant al epocii a cedat în fața unui alt spirit, cu totul diferit. Așa cum prăbușirea bursei, pe 29 octombrie 1929, a tras cortina asupra unei perioade din istoria omenirii și a inaugurat o altă perioadă, la fel a făcut-o și căderea Zidului Berlinului. După Marele Crah, americanii au continuat să bea căzi întregi de gin și să asculte jazz incitant, dar „nebunii ani ’٢٠“ se încheiaseră. La fel, încetarea divizării dintre Berlinul de Vest și cel de Est nu a reușit să diminueze cu nimic avariția exemplificată de cei asemenea lui Donald Trump. Totuși, atitudinile și comportamentele considerate până atunci drept endemice păreau acum doar accidentale.

La Berlin se întâmplase ceva uimitor, ceva ce modelul interpretativ la modă nu anticipase și nu putea explica. Cei care-și arogaseră singuri prerogativele interpretării adevăratului sens al evenimentelor s-au grăbit să creeze un nou model interpretativ. Și așa se face că, într-o clipă, scuturarea lanțurilor de către cetățenii de rând a înlocuit risipa ostentativă a celor extrem de bogați, drept calitatea care definea, aparent, epoca. În timp ce cuvântul relevant al zilei, lăcomie, era eliminat, noul cuvânt, libertate, își intra în rol.

Fără să ezite un moment, mijloacele de informare în masă americane s-au adaptat la noul scenariu. Cele trei rețele comerciale care dominau acoperirea mediatică la nivelul televiziunilor de știri au explicat rapid americanilor ce se întâmpla la Berlin. Instantaneu, cei trei oameni care prezentau emisiunile de știri la posturile rivale și-au concentrat atenția asupra Zidului Berlinului. Pe 10 noiembrie, Tom Brokaw de la NBC, Peter

Jennings de la ABC și Dan Rather de la CBS – întruchiparea ferchezuită și rafinată a ordinii sociale dominante în America – raportau deja de la fața locului. Prin simpla lor prezență, Brokaw, Jennings și Rather afirmau că evoluțiile de la Berlin se calificau ca un acord cu adevărat important: când principalii prezentatori de știri ai celor trei mari televiziuni americane apăreau în același loc, acoperind aceeași poveste, puteai fi sigur că era vorba despre ceva ce necesita atenția ta.

Pentru jurnaliști și politicieni deopotrivă, Zidul însuși servise drept decorul perfect. Straturi de bolțari, sârmă ghimpată, santinele înarmate și câini-lupi abia ținuți în lesă se combinau pentru a constitui o metaforă perfectă pentru Războiul Rece. Chiar din acest motiv, de la John F. Kennedy („Ich bin ein Berliner!“) la Ronald Reagan („Domnule Gorbaciov, doborâți acest zid!“), o succesiune de președinți americani dornici să înscrie puncte în sfera propagandei au folosit din plin potența vizuală a acestei bariere fizice, denunțând-o ca pe un afront la adresa libertății, democrației și decenței umane (chiar dacă i-au acceptat, în mod tacit, existența).

Acum înconjurat de tineri germani care cântau și dansau, desfăceau sticle de șampanie sau spărgeau zidul cu ciocanele, Zidul a suferit o reconceptualizare radicală, în timp real, înaintea unei audiențe planetare. „Noaptea aceasta este, la Berlin, o noapte a libertății“, a explicat Brokaw, în timp ce în spatele lui telespectatorii îi puteau vedea pe berlinezi savurându-și victoria. Era „ca la Revelion, dar mai bine“.[7] Cândva un important „obstacol în calea libertății“, Zidul devenise „irelevant“[8], a proclamat Jennings. „Cum poți măsura un asemenea moment uimitor în istorie?“, s-a întrebat el.[9] La New York, crainicul Sam Donaldson de la postul de televiziune ABC anunța că Zidul „aproape a dispărut“ și, ca urmare, „lumina libertății strălucește“.[10] Connie Chung, de la CBS, releva transformarea bruscă a Zidului dintr-un simbol hulit al represiunii într-un „monument închinat statornicului vis al oamenilor de a fi liberi“.[11]

Comentariile din presa scrisă s-au făcut și ele ecoul unor sentimente similare. Potrivit editorialistului de la New York Times, Tom Wicker, căderea Zidului Berlinului semnifica „o victorie glorioasă pentru Vest și îngroparea comunismului“.[12] Transmițând de la fața locului, corespondentul ziarului Times, Serge Schmemann, scria că evenimentele din Berlin păreau

„să spulbere în mare măsură opiniile convenționale și presupunerile legate de lumea postbelică“. Orice s-ar fi întâmplat ulterior, un lucru era sigur: „că se schimbase ceva esențial și că lucrurile n-aveau să mai fie niciodată aceleași“.[13] Potrivit ziarului New Republic, „entuziasmul vecin cu extazul“ a constituit singurul răspuns acceptabil la doborârea Zidului Berlinului. „Există puține momente în istorie când poți spune cu toată încrederea că răul pierde teren în fața binelui“, scriau editorii TNR. „În Germania de Est, răul se află acum într-o retragere stânjenită și este o retragere a cărei importanță cu greu poate fi considerată exagerată.“[14]

Acoperirea festivistă a evenimentului de către televiziuni, precum și entuziasmul neabătut al jurnaliștilor din presa scrisă exprimau implicit întrebarea pe care doar Brokaw o pusese concret: „Să fie acesta începutul unei noi epoci?“ Dar tonul general al reportajelor nu lăsa multe îndoieli în privința răspunsului: Da, desigur că era. Se întâmplase ceva de proporții uriașe, definitiv și ireversibil, cu implicații extinse mult dincolo de Berlin.

Cu toate acestea, inițial reacția oficială a Washingtonului a fost remarcabil de rezervată. Președintele George H.W. Bush nu era chiar pregătit să declare că apăruseră zorii unei ere noi. În declarațiile făcute presei acreditate la Casa Albă în după-amiaza zilei de 9 noiembrie, el a precizat doar că este „foarte mulțumit“ de evoluțiile din ziua respectivă. Presat să speculeze ce ar putea semnifica acele evoluții, Bush a refuzat să muște momeala. Nu aveau să existe predicții și cu siguranță nici o atitudine exuberantă din partea lui. „Nu vrem să facem zile grele nimănui“, le-a spus el reporterilor. „Îi salutăm pe cei care pot progresa în privința democrației. Încurajăm conceptul unei Europe unite și libere.“ Bush era mulțumit că pentru est-germani „aspirațiile către libertate păreau să fie mai apropiate acum.“ Unui reporter bulversat că președintele nu părea deosebit de încântat de o asemenea „victorie uriașă pentru tabăra noastră în marea confruntare Est-Vest“, Bush i-a replicat, simplu: „Nu sunt un tip emotiv“.[15]

Atitudinea de expectativă a președintelui american i-a înfuriat pe reputații politologi de la Washington. Pentru cunoscuții editorialiști Rowland Evans și Robert Novak, „reacția discretă a președintelui față de cel mai remarcabil eveniment al ultimelor patru decenii“ sugera o lipsă de imaginație istorică deranjantă. „Capitularea marxistă“ de la Berlin vestea, considerau ei, nimic

altceva decât „o reordonare a lumii“.[16] O opinie critică publicată în Wall Street Journal îl condamna, de asemenea, pe Bush pentru pasivitatea lui evidentă. „În timp ce piesele de domino cad rând pe rând în Europa de Est“, Statele Unite „nu iau nici o măsură, încercând să încetinească ritmul schimbării.“[17] Situația cerea o schimbare mai amplă și mai rapidă, cu un președinte american aflat cu mâna pe volan și cu piciorul pe accelerație.

Editorialista de la Washington Post, Mary McGrory, îl critica, de asemenea, pe președinte pentru evidenta lui lipsă de entuziasm. „De ce liderul lumii occidentale arată de parcă și-ar fi pierdut ultimul prieten în ziua când a primit vestea despre căderea Zidului Berlinului?“, se întreba ea. „Expresia panicată și cuvintele serbede ale lui Bush în privința unui eveniment căruia restul omenirii îi ridica rapid osanale au constituit o groaznică dezamăgire, într-un moment deosebit al istoriei.“ Jurnalista se arăta bulversată de incapacitatea președintelui american de a rosti „un simplu și fervent, «Să bată clopotele libertății!»“****[18]

Remarca lui McGrory, ca și a altor critici, implica existența unui acord esențial în privința sensului exact al libertății. De fapt, nu exista nici un asemenea acord, nici pe plan intern, nici pe plan internațional. Referirile jurnalistice obișnuite la libertartea generică implicau, de asemenea, că duelul Est-Vest, acum aflat, în mod vizibil, aproape de final, fusese centrat pe ideologie, Războiul Rece fiind considerat o competiție între cei favorabili libertății și cei care o respingeau. Această abordare putea fi însă calificată, în cel mai bun caz, drept o simplificare exagerată. Iar o asemenea interpretare avea să se dovedească, de asemenea, inutilă.

Încă de la debutul lui, Războiul Rece fusese o confruntare nu doar ideologică, ci și geopolitică. La un anumit nivel, a fost o competiție care a opus capitalismul comunismului, ambele orânduiri prezente în nenumărate forme. Văzut din această perspectivă, Războiul Rece s-a centrat pe idei și valori aparent ireconciliabile. Asigurarea supraviețuirii libertății – poate chiar promovarea, cu precauție, a avansării sale – a definit obiectivul conflictului.

Dar, la un nivel diferit, Războiul Rece nu a fost decât ultimul conflict dintr-o serie de rivalități între marile puteri, rivalități datând de secole. Privit din această perspectivă, el s-a centrat pe urmărirea obținerii dominației.

Exercitarea controlului, direct sau indirect, asupra teritoriului, resurselor și populațiilor – sau negarea controlului de către tabăra adversă – a definit, de asemenea, obiectivul conflictului.

Pe măsură ce Războiul Rece evoluase, de la finele anilor 1940 până în anii 1980, retorica libertății a rămas un element central în discursul politic american. Printre membrii intelectualității, preferințele apăreau și dispăreau, dar nici una nu a înlocuit libertatea ca element definitoriu al epocii. Ca „lider al Lumii Libere“ desemnat, s-a așteptat ca fiecare președinte american să ia atitudine. Și de la Truman la Reagan, nici un președinte nu ratase prilejul de a face asta, cu diferite niveluri de elocință.

Dar, din punct de vedere practic, considerațiile geostrategice le-au eclipsat, treptat, pe cele ideologice. Din această perspectivă, evoluțiile survenite ca urmare a Războiului din Vietnam s-au dovedit cruciale. Când Statele Unite s-au aliat cu China comunistă, au făurit alianță cu regimul absolut totalitar din Egipt, iar, în 1979, au sprijinit insurgenții islamiști din Afghanistan, ideile și valorile au fost lăsate, în cel mai bun caz, pe plan secund. William F. Buckley, editorul conservator al publicației National Review, putea deplânge deschiderea către China, considerând-o „o capitulare incredibilă“ și putea regreta pierderea „oricărui sentiment de misiune morală în lume“.[19] În fiecare situație însă, factorul determinant pentru acțiunile Statelor Unite a fost perspectiva sporirii puterii americane în dauna sovieticilor, indiferent de compromisurile morale și contorsiunile ideologice implicate. Angajată ca un raționament pentru politică, libertatea poseda o surprinzătoare elasticitate. Ea putea justifica aproape orice și nu interzicea, practic, nimic.

Dar, când Războiul Rece s-a sfârșit, în cele din urmă, amintirile acestor contorsiuni și compromisuri s-au risipit rapid sau, cel puțin, și-au pierdut importanța. Modul în care conflictul s-a încheiat – cu tinerii germani dansând pe Zidul Berlinului – a oferit întregului Război Rece o claritate morală retrospectivă pe care acesta nu o merita.

Istoricii și politologii pot specula la nesfârșit dacă Războiul Rece a fost inevitabil sau ar fi putut fi evitat. Ceea ce putem spune cu certitudine este că, desfășurat de-a lungul câtorva decenii, el a generat consecințe dezastruoase. A încurajat ideile absurde și risipa la o scară colosală, mai ales într-o cursă a înarmărilor de o magnitudine uimitoare. A stârnit ură,

isterie și intoleranță, creând condiții pline de ocazii pentru demagogi. A influențat negativ prioritățile politice, subordonând bunăstarea popoarelor imperativelor securității statului. Direct sau indirect, el a oferit un pretext pentru crimă și haos, chiar dacă, de obicei, victimele nu au fost cetățeni ai Statelor Unite sau Uniunii Sovietice.[20]

Războiul Rece a murdărit orice a atins. Ca un episod din istoria lumii, el a fost o tragedie de proporții epice. De aceea, sfârșitul lui ar fi trebuit să cheme la reflecție, remușcare, căință, chiar reparații. Dar sentimentul dominant nu a permis nimic din toate acestea, cel puțin în ceea ce-i privește pe majoritatea americanilor. În schimb, dintr-o epocă presărată permanent cu anxietate și incertitudine, a izvorât sentimentul că un viitor strălucitor se deschide înainte.

Mari gânditori

O descriere atent programată a acestui viitor, trasând contururile lui esențiale, a apărut abia recent. Cu doar trei luni înainte de deschiderea Zidului Berlinului, un articol publicat în National Interest, o revistă trimestrială de circulație restrânsă, apărută la Washington, a stârnit senzație în rândurile politologilor. Autorul era Francis Fukuyama, până atunci un analist politic puțin cunoscut. Titlul articolului care i-a adus acestuia o faimă instantanee era „Sfârșitul istoriei?“

Precautul semn de întrebare reflecta o eroare editorială. Date fiind pretențiile expansive ale eseului și impactul său ulterior, un semn al exclamării, la final, ar fi fost mult mai adecvat.

Ca piatră de hotar în istoria intelectuală a Americii, eseul lui Fukuyama se încadrează în categoria scrierilor care captează ceva esențial despre momentul în care apar, modelând, în același timp, așteptările privitoare la ce urmează în viitor. Printre alte exemple distinse, din aceeași categorie, se numără eseurile „Statele Unite privind spre exterior“, de Alfred Thayer Mahan, „Semnificația frontierei în istoria americană“, de Frederick Jackson Turner și articolul-manifest al poetului Rudyard Kipling, „Povara omului alb“. Precedând cu un secol eseul lui Fukuyama, fiecare dintre cele trei

exemple menționate a avut o influență care a depășit considerabil meritele lui literare. Luate separat și împreună, ele au promovat folosirea puterii americane pe o scară tot mai largă.

Deși astăzi aproape uitat de publicul larg, Mahan (1840–1914) a fost, probabil, cel mai influent militar care a îmbrăcat vreodată uniforma Marinei Americane. Mateloți ca John Paul Jones, David Farragut (autor al celebrei fraze „La naiba cu torpilele, cu toată viteza înainte!“) și eroul celui de-al Doilea Război Mondial, William „Bull“ Halsey, și-au dobândit faima grație faptelor lor de vitejie, în luptele de pe mare. Influența lui Mahan a derivat nu din ceea ce acesta a făcut, ci din ceea ce a scris. Studios absolvent al Academiei Navale Annapolis, cu puțină afecțiune față de mare, dar cu un prestigios talent pentru marketing, el s-a impus ca istoric, strateg și susținător al unei abordări mai incisive a politicii de stat.

Într-un important articol, apărut în 1890, Mahan identifica „existența, în lume, a unei neliniști care are profunde semnificații“ – și aceasta într-o perioadă când compatrioții lui se obișnuiseră să-i lase pe alții să se preocupe de neliniștile lumii. O asemenea atitudine pasivă nu mai era suficientă, insista el. „Indiferent că-și doresc sau nu, americanii trebuie să înceapă acum să privească spre exterior.“[21] Pentru Mahan, privitul spre exterior înseamna că Statele Unite trebuiau să lase deoparte orice posibilă repulsie și să se implice în problemele globale, afirmându-și poziția cuvenită printre puterile imperiale existente, o schimbare de curs care necesita, potrivit estimărilor sale, construirea unei puternice flote. Mesajul lui Mahan a rezonat la Casa Albă, pe măsură ce secolul al XIX-lea se apropia de sfârșit. El făcea aluzie la o strategie potrivită pentru o clasă politică americană care devenea ea însăși tot mai neliniștită.

Interesele lui Frederick Jackson Turner (1861–1932) au fost mai degrabă de natură intelectuală decât strategică. Dar introspecția istorică pentru care era faimos a venit în completarea pledoariei căpitanului Mahan.

În 1893, pe când Mahan era deja o celebritate, tânărul profesor Turner, care preda pe atunci la Universitatea Wisconsin, a ținut o prelegere care l-a propulsat în atenția generală, oferindu-i o faimă comparabilă cu a lui Mahan. În cazul lui Turner, prilejul l-a constituit o reuniune a Asociației Americane de Istorie, desfășurată la Chicago în aceeași perioadă cu

Expoziția Universală dedicată lui Columb. Comemorând 400 de ani de la descoperirea Lumii Noi, expoziția a reprezentat un eveniment major, organizat pentru a dezvălui grandioase interpretări istorice. Turner s-a ridicat la înălțimea ocaziei. Reflecțiile sale privind „Semnificația frontierei în istoria americană“ au fost concise, elegante, cuprinzătoare și convingătoare. Acolo se afla esența distilată a istoriei Americii, de la întemeierea coloniilor englezești până în prezent: inexorabila mișcare spre vest a poporului american modelase în mod definitoriu caracterul acestuia, împărtășind acele calități care-i diferențiau (și implicit îi făceau superiori) pe americani de alte nații.

Dar recent încheiatul recensământ din ١٨٩٠ declarase frontiera „închisă“. Speculând asupra implicațiilor acestei evoluții, Turner a ajuns la o serie de concluzii care întăreau afirmațiile lui Mahan. „Poporul Statelor Unite“, scria el, „și-a format caracterul prin neîncetata expansiune care nu doar că i-a fost deschisă înainte, ci i-a fost chiar impusă.“ Doar un „profet pripit“, continua el, ar fi putut „afirma că întregul caracter expansiv al vieții americane a încetat de acum definitiv“. Mișcarea spre vest modelase acel caracter. Turner era sigur că „energia americană va continua să solicite un câmp și mai vast pentru a se exercita“.[22] În mod inevitabil, americanii aveau să caute noi frontiere.

O personalitate literară britanică șovină, care și-a arogat dreptul de a-și consilia rudele americane, Rudyard Kipling (1865–1936) știa și unde anume se puteau găsi noile frontiere: în afară.

Faima de jurnalist, poet, romancier și nuvelist a lui Kipling era extinsă în toată lumea vorbitoare de engleză. În Statele Unite, poziția sa de comentator politic deriva din credința, pe atunci comună în cercurile elitei, într-o rasă anglo-saxonă identificabilă, angajată într-un proiect comun de civilizare a planetei. Evident, americanii se numărau printre membrii acelei rase, chiar dacă ei lăsaseră multă vreme cele mai grele eforturi necesitate de efort în seama Marii Britanii și a imperiului acesteia.

Dobândirea de către SUA a unui imperiu maritim în 1898, în urma unui scurt război cu Spania, îndeplinea, se pare, îndemnurile lui Mahan și speranțele lui Turner. După Kipling, războiul generase, în rândul americanilor, chemarea de a începe să îndeplinească partea lor din misiunea

civilizatoare. Destinul, insista el în celebrul poem „Povara omului alb“, cerea acum ca Statele Unite „să termine cu copilăriile“. În loc să se preocupe doar de propriile probleme, era nevoie ca americanii să împărtășească beneficiile civilizației și populațiilor înapoiate și „morocănoase“ de pe tărâmuri îndepărtate.[23] Datoria îi chema să facă asta.

Viziunile exprimate de Mahan, Turner și Kipling aveau un element comun: fiecare observa că o epocă istorică se încheiase. Pentru omenire se iveau zorii unei noi epoci, aducând cu ei noi imperative, la care, în mod necesar, americanii trebuiau să se conformeze, fie că voiau sau nu să o facă. Dacă erau înțelepți, făceau asta de bunăvoie.

Curând, reflecțiile lui Mahan privind puterea navală, reîncadrarea de către Turner a istoriei americane și oda cu aspecte rasiste înălțată de Kipling imperiului s-au infiltrat în conștiința colectivă a națiunii americane. Diferite, dar întărindu-se reciproc, ideile lor au făurit atitudini politice și au contribuit la justificarea acțiunilor – de exemplu, construirea unei flote de crucișătoare, invadarea Cubei, în 1898, și, curând după aceea, anexarea Filipinelor – pe care generația anterioară le-ar fi respins ca greșite și nefirești. Mahan, Turner și Kipling au exercitat influență nu fiindcă ideile lor erau corecte, ci fiindcă veneau la timpul potrivit. Ele umpleau un gol, satisfăceau o necesitate, chiar înainte ca această necesitate să fie pe deplin formată și recunoscută.

La fel s-a întâmplat cu Francis Fukuyama în momentul 1989 – annus mirabilis. În cazul lui, necesitatea era de a descifra implicațiile sfârșitului brusc și neașteptat al epocii postbelice. Ca și Mahan, Turner și Kipling înaintea lui, Fukuyama a livrat ceea ce momentul cerea.

„Privind desfășurarea evenimentelor din ultimul deceniu“, începea el, „este greu să eviți sentimentul că în istoria omenirii s-a întâmplat ceva extrem de important.“ Războiul Rece își diminuase forța și, odată cu acesta, se stingea competiția care devenise secolul XX, competiție opunând „liberalismul politic și economic“ fascismului și comunismului. Consecința a fost „o victorie neabătută“ pentru Occident, afirma Fukuyama și pentru „ideea occidentală“ a națiunilor supuse principiilor capitalismului democratic laic. Eforturile depuse pentru a găsi „alternative sistemice viabile la liberalismul occidental“ eșuaseră decisiv și irevocabil. „Evoluția ideologică a omenirii“

ajunsese, ca atare, la „punctul final“ odată cu „universalizarea democrației liberale occidentale ca formă finală a guvernării umane“.[24] Pe scurt, „tabăra noastră“ – Occidentul – câștigase partida. Jocul luase sfârșit.

Fukuyama nu specifica însă ce anume înțelegea el prin „Occident“. Termenul, părea el să sugereze, denota mai degrabă un construct cultural și intelectual decât un conglomerat de națiuni. Dar, când venea vorba de forță, Occidentul însemna, în mod evident, Statele Unite, deși considerentele legate de amorul propriu al aliaților Americii făceau incorectă politic afirmarea fățișă a acestei stări de fapt. Pentru a evidenția și mai clar acest punct de vedere, fără Statele Unite nu exista Occident. Prin extensie, doar dacă Statele Unite continuau să conducă și să promoveze „ideea occidentală“, istoria care avea să urmeze „sfârșitului istoriei“ rămânea gestionabilă.

Ipoteza lui Fukuyama avea două atribute particulare care explică de ce ea a captat o atenție atât de largă pe plan mondial. Mai întâi, este vorba de însăși grandoarea ei. Exista o argumentație amplă, înfrumusețată cu referiri la filosofi europeni de mult dispăruți, care lega laolaltă trecutul, prezentul și viitorul pentru a explica aproape totul, ajungând la concluzii pe care americanii din cercurile de elită le găseau îmbucurătoare. Al doilea atribut era acesta: Fukuyama certifica tot ceea ce Statele Unite promisese să susțină și să reprezinte, de-a lungul epocilor, eliminând astfel orice nevoie de a gândi măcar că lucrurile se puteau face diferit. Principalele instituții de putere ale Americii – Congresul și ramura executivă, aparatul de securitate națională, băncile și corporațiile multinaționale, universitățile și mass-media – puteau păstra, pur și simplu, rutina care funcționase atât de bine în aducerea istoriei până la punctul ei prescris, terminus.

Cu siguranță, nu toată lumea s-a alăturat aplauzelor. Există o tradiție, în rândul intelectualității americane, de a face un spectacol din criticarea celor mai noi teorii, care pretind să aibă ultimul cuvânt asupra unui anumit subiect. De pildă, în 1947, revista Foreign Affairs a publicat „Izvoarele comportamentului sovietic“, un eseu menit să explice măsurile luate de sovietici și să prescrie o strategie de „izolare“, ca ripostă necesară din partea SUA.[25] Opera unui funcționar, pe atunci cvasinecunoscut, din corpul diplomatic american, pe nume George Kennan, eseul a generat aclamații

instantanee. Curând, Kennan a devenit cel mai faimos diplomat american din lume, de la momentul când Benjamin Franklin fermeca doamnele din Paris și până în acel moment.

Totuși, eseul a generat și critici dure, mai ales din partea influentului comentator politic Walter Lippmann, care a insistat că se înșela total Kennan.[26] Dar, paradoxal, o asemenea atenție critică n-a făcut decât să crească alura intelectuală a lui Kennan, oferind o și mai mare greutate opiniilor sale. Vreme de câteva decenii, „Izvoarele comportamentului sovietic“ avea să servească drept un raționament universal pentru politicile de securitate națională ale SUA. Asemenea Bibliei, lucrarea avea să rămână o sursă incontestabilă de autoritate, chiar și atunci când deja nu o mai citea nimeni.

Desigur, termenul „implicare“ nu poate descrie nici pe departe șablonul real de conduită americană, în acele decenii. Cel mult, ideile exprimate de Kennan în 1947 au conferit o direcție vagă politicilor concepute la Washington. Dar, în anii următori, referiri periodice la „izolare“ au permis funcționarilor care implementau politicile americane să se convingă că erau angajați într-o acțiune păstrând totuși o oarecare consistență doctrinară. Între timp, Kennan însuși, îngrozit de cursa înarmărilor nucleare și de politica intervențională a SUA în locuri ca Vietnam, avea să-și dezavueze propria operă.[27]

Ceva similar s-a petrecut cu Fukuyama la „sfârșitul istoriei“. Criticii n-au ratat ocazia de a-i pune argumentele la îndoială. Christopher Hitchens, editorialistul de stânga al publicației Nation, a luat în derâdere teoria lui Fukuyama, considerând-o „o laudă de sine ridicată la statut de filosofie“.[28] Irving Kristol, părintele fondator al neoconservatorismului, n-a apreciat nici el teoria: „Nu cred o iotă din ea“, scria el, anticipând „o serie întreagă de rebeliuni împotriva democrației capitaliste liberale laice“.[29] Editorialistul de la Time, Strobe Talbott, judeca jocul de-a aruncatul unei inel la țintă, evocat de eseul lui Fukuyama, drept o dovadă că „exuberanța e vecină cu țicneala“.[30] Și alții s-au alăturat acestui cor de critici, unii observatori speculând chiar că Fukuyama folosise pagini din National Interest pentru a pune la cale o farsă elaborată.[31]

Dar, ca și în cazul teoriei „izolării“, deși teoria „inelului aruncat la țintă“ și-a pierdut, curând, din însemnătate, afirmația fundamentală a persistat, dobândind o și mai mare autoritate odată cu trecerea timpului. Acest lucru s-a întâmplat nu fiindcă „sfârșitul istoriei“ a transmis adevăruri demonstrabile, ci pentru că implicațiile conținute de acea sintagmă erau atât de folositoare. Adevărul a fost lăsat deoparte, în favoarea ocaziilor. Așa cum făcuseră și Mahan, Turner și Kipling, cu un secol în urmă, Fukuyama a articulat o justificare general valabilă pentru proiectul american, exact când justificarea anterioară era pe cale să expire. Și nicăieri această nouă justificare nu a fost mai bine primită decât în Washington, D.C.

Teoria lui Fukuyama nu doar că purta eticheta „Fabricat în SUA“, ci și era anume fabricată pentru piața americană. Desigur, și țări ca Danemarca sau Australia ar fi putut subscrie la preceptele occidentale. Dar, când Războiul Rece a luat sfârșit, danezii și australienii nu au ajuns la concluzia că succesul liberalismului conferea vreo prerogativă particulară guvernelor de la Copenhaga sau Canberra. Americanii, considerându-se însă cei mai importanți susținători ai ideilor occidentale, au pretins partea leului din meritele pentru triumf. Celor care făceau parte din cercul interior al puterii (sau aspirau să pătrundă în el) le-a fost clar că Statele Unite puteau orchestra orice istorie doreau, pentru a urma „sfârșitului istoriei“. Câștigând partida, „noi“ eram la cârmă. Prin expunerea unor asemenea așteptări, Fukuyama le-a învestit cu credibilitate. În acest fel, el a lăsat o amprentă inconfundabilă asupra erei post-Război Rece, care era pe cale de a începe.

Ca și Kennan, Fukuyama avea, în timp, să dezavueze politicile inspirate de propriile rețete.[32] Dar, deși răzgândirea lui nu este lipsită de interes, ea nu mai contat. Contribuția lui esențială a fost cea din 1989, când a articulat bazele unei teologii laice destinate să modeleze atitudinile și acțiunile americane în deceniile următoare. Dacă totuși consensul post-Război Rece a avut un naș, numele lui a fost Francis Fukuyama.

Grup de opt universități din nord-estul Statelor Unite, de mare prestigiu academic și social: Harvard, Yale, Princeton, Columbia, Brown, Cornell, Pennsylvania și Colegiul Dartmouth (n.tr.)

Denumire sub care sunt cunoscute zece importante instituții de învățământ superior din SUA: Universitatea Michigan, Universitatea de Nord-Vest,

Universitatea Wisconsin, Universitatea Illinois din Urbana-Champaign, Universitatea de Stat Pennsylvania, Universitatea de Stat Ohio, Universitatea de Stat Michigan, Universitatea Purdue, Universitatea Minnesota, Universitatea Indiana, Universitatea Iowa. (n.tr.)

Un sfert de secol mai târziu, fiul lui Bush, George W., n-a mai afișat deloc reticența tatălui său. În 2003, în calitatea sa de al patruzeci și treilea președinte american, Bush Jr. a prezidat invadarea și ocuparea Irakului. Transformarea acestei țări într-o democrație stabilă s-a confruntat cu provocări neașteptate. Totuși, în iunie 2004, când un consilier i-a înmânat o notă pe care scria, simplu: „Domnule președinte, Irakul este suveran“, el a scris acest răspuns cu totul prematur: „Să bată clopotele libertății!“

Capitolul 3. Alungarea celui de-al patruzeci și unulea

În vreme ce Războiul Rece se sfârșea, Donald Trump era preocupat de alte lucruri. În ١٩٩٠, imperiul său de afaceri era în primejdie și mariajul cu prima soție era pe cale să se destrame.[1] Dar încercatul mogul imobiliar a revenit în top cu o remarcabilă rapiditate. În vremuri de constrângeri neprevăzute, absența principiilor îmbunătățește flexibilitatea.

Căsătorindu-se cu amanta lui (o altă uniune maritală care n-avea să dureze), Trump a renunțat la activele care deveniseră pasive, i-a lăsat pe investitori și pe alți naivi să plătească pierderile și a readus Organizația Trump pe profit.[2] El a dobândit o gamă largă de noi proprietăți în Manhattan și în alte zone, toate acestea în timp ce rămânea subiectul fascinației tabloidelor. În final, Trump a reușit o revenire spectaculoasă.

Nu mă interesau însă nici aventurile dubioase ale lui Trump și nici realizările sale. Ca ofițer activ, aveam alte preocupări. În vara lui 1990, am preluat comanda unui regiment staționat în Depresiunea Fulda, multă vreme considerată o posibilă axă a unei invazii sovietice în Germania de Vest. Ca și Punctul de Control Charlie sau Linia de Demarcație separând cele două Corei, Fulda era situată de-a lungul unei „frontiere a libertății“. Curând după ce am preluat comanda, cele două Germanii s-au reunificat. Odată cu asta, frontiera a dispărut. Fulda și-a pierdut semnificația geopolitică, devenind doar o haltă pe calea ferată Frankfurt-Berlin. Prin „sfârșitul istoriei“, Fulda – și regimentul meu – deveniseră desuete.

Ca și cum s-ar fi vrut să se sublinieze această redundanță, când o mare parte a trupelor americane încartiruite în Germania s-au îndreptat spre Golful Persic, după ce autocratul irakian Saddam Hussein a ocupat Kuweitul, în august 1990, noi am fost lăsați în urmă. A devenit destinul nostru rușinos să trăim campania ulterioară, prin care armata lui Saddam a fost alungată din Kuweit, privind desfășurarea evenimentelor la televizor. Abia după ce unitățile care luptaseră s-au întors acasă, pentru a primi laurii binemeritați,

am primit și noi ordin să plecăm în deșert. Misiunea noastră era clară: să ne impunem prezența de-a lungul unei noi „frontiere“, granița dintre Kuweit și Irak. Am făcut acest lucru de mântuială. În cursul desfășurării regimentului, un incendiu care a afectat vehiculele acestuia a provocat numeroase victime și pagube materiale considerabile, pentru care am fost făcut responsabil. Deja avusesem mai mult decât un indiciu că îmi alesesem greșit meseria. Dacă aveam nevoie de vreo confirmare, aceasta era acolo, în cea mai mare măsură.

Sfârșitul carierei militare m-a afectat profund pe plan personal. Dar s-a dovedit, în același timp, o eliberare. Instituțiile oficiale au tendința să înăbușe gândirea critică. Renunțarea la uniformă mi-a oferit o invitație deschisă de a-mi reevalua înțelegerea istoriei și a obiectivelor Americii. Am început să văd lucrurile într-o cu totul altă lumină.

Donald Trump nu era făcut să se răzgândească. Până și în toiul unor procese pe care alții le-ar fi considerat groaznic de stânjenitoare, el a rămas netulburat, temerar și fără să se simtă vinovat pentru ceva. El a mers mai departe.

Insurgenții din 1992

În zorii epocii post-Război Rece, președintele George Herbert Walker Bush, ales în 1988, părea aproape sigur că va obține un al doilea mandat. Dar alegătorii au decis altfel. Procedând astfel, ei au dat verdictul în privința celui de-al patruzeci și unulea președinte, asemenea unei unități militare care apăra Depresiunea Fulda de invazia Armatei a Opta Gardă a URSS, după ce amenințarea Războiului Rece și prezența lui deveniseră desuete.

Bush a adus la bun sfârșit o epocă pe care el o înțelesese pe deplin. Recompensa lui a fost să fie alungat, când americanii au considerat ca inadecvată capacitatea lui de a explica și de a trata cu ceea ce urma să vină. Într-una dintre principalele îndatoriri ale oricărui președinte – aceea de a interpreta momentul și a-i percepe implicațiile pentru Statele Unite și întreaga lume – el eșuase lamentabil. Așadar, în locul lui Bush, americanii

au ales un politician incredibil de înzestrat, care a canalizat perspectiva post-Război Rece și și-a asumat-o.

Interesele și prioritățile lui Bush erau îndreptate „spre exerior“, către lumea largă, și nu „spre interior“, către America de acasă. Dar el nici nu a pretins altceva vreodată.[3] În cursul deceniilor lungi cât își slujise țara, el dobândise o mulțime de cunoștințe despre felul cum funcționa lumea – sau cel puțin despre felul cum păruse să funcționeze din anii 1940 până anii 1980. Într-adevăr, Bush a ajuns în funcția supremă fiind deja versat în practicarea politicii de stat – a fost ultimul președinte american care a posedat o asemenea calificare.

În privința politicii externe, Bush a realizat mai mult decât orice alt președinte de după Franklin Roosevelt, reușind asta într-o perioadă de timp remarcabil de scurtă. Prin felul cum a gestionat încheierea Războiului Rece și în special cum a asigurat că Germania reunificată avea să rămână ferm ancorată în Occident, el s-a comportat exemplar. Declarând că anexarea Kuweitului de către Saddam Husseim „nu va dura“, el a lansat o chemare viguroasă și a adormit suspiciunile că ar fi fost doar un „om de paie“ care, așa cum îl acuza banda desenată Doonesbury, a lui Gary Trudeau, „și-a delegat altcuiva bărbăția“.[4] Indiferent ce altceva ar fi putut spune criticii despre Bush Senior, americanii știau că lui nu-i lipseau totuși curajul și loialitatea.

Campania militară ulterioară, demarată pentru eliberarea Kuweitului, nu doar că a fost încununată de succes, dar s-a încheiat cu mult mai puține victime americane decât se preconizase. Pentru o vreme, Operațiunea „Furtună în Deșert“ a ocupat un loc în panoplia celor mai mari victorii americane din toate timpurile. Dacă nu era menționată în aceeași categorie cu bătăliile de la Gettysburg sau Iwo Jima, cu siguranță se ridica la același nivel cu bătălia din Golful Manila, unde comandorul Dewey distrusese flota spaniolă din Pacific, în 1898.

Bush folosise cu abilitate victoria din deșert, care îi ridicase rata de popularitate la un nivel de-a dreptul stratosferic – 89%.[5] Ca și cum asta n-ar fi fost de ajuns, în cea mai bună tradiție a „diplomației canonierelor“, specifică SUA, el l-a alungat de la putere și pe dictatorul panamez (și fost

colaborator al CIA), Manuel Noriega, în urma unei intervenții armate uluitor de rapide. Toate acestea s-au întâmplat în mai puțin de doi ani.

Chiar în timp ce acumula aceste victorii, președintele declara că zărește și alte lucruri, mai bune, la orizont – ca, de pildă, „o nouă ordine mondială". În această nouă ordine, promitea el, toate națiunile aveau să fie „mai eliberate de amenințarea terorii, mai puternice în obținerea dreptății și mai sigure în căutarea păcii". Toate aveau să „prospere și să trăiască în armonie". Rezultatul urma să fie o lume în care „domnia legii înlocuiește legea junglei", în care „națiunile recunosc responsabilitatea comună față de asigurarea libertății și a justiției" și în care „cel puternic îl respectă pe cel slab".[6]

Acum, fiecare președinte, de la Franklin Delano Roosevelt la Ronald Reagan, exprimase predicții similare. Dar al Doilea Război Mondial și apoi Războiul Rece îi eliberaseră pe predecesorii lui Bush de legământul de a livra ceea ce promiseseră. Libertatea a servit în principal ca un element retoric, angajat pentru a diferenția tabăra noastră de cea a adversarilor noștri. Pacea a funcționat ca o promisiune pe care președinții o afișau în vreme ce-i îmboldeau pe americani să facă eforturi tot mai mari, atunci și acolo.

„În viitorul pe care noi acum căutăm să-l facem sigur", le spunea FDR americanilor în 1941, „urmărim să creăm o lume întemeiată pe cele patru libertăți umane esențiale." Când acea zi ar fi sosit, libertatea de exprimare și religioasă, eliberarea de sărăcie și de teamă urmau să triumfe „pretutindeni în lume".[7] Între timp însă, Roosevelt îndemna națiunea să se pregătească de război, ceea ce însemna taxe mai mari și perspectiva realizării de sacrificii. După mai puțin de patru decenii, acceptând nominalizarea partidului său pentru funcția de președinte, Reagan declara că „primul și cel mai important" dintre obiectivele sale era „stabilirea unei păci mondiale durabile".[8] Dar, la loc de cinste în prioritățile imediate ale lui Reagan imediat ce a ajuns președinte, s-a aflat o creștere uriașă a cheltuielilor militare pentru cumpărarea unui nou arsenal. Transformarea săbiilor în brazde de plug și a sulițelor în secere trebuia să mai aștepte.

Evenimentele din timpul mandatului lui Bush sugerau că momentul îndeplinirii acelei promisiuni venise, în sfârșit. Totuși, în această privință,

Bush a dat dovadă de deficiențe, nefiind capabil să descrie în termeni suficient de concreți pașii care duceau către pace și libertate, justiție și prosperitate. Americanii au răspuns prin a-i refuza reînnoirea contractului.

Discursul lui Bush, la acceptarea nominalizării republicane pentru un al doilea mandat, a exemplificat deficiențele lui. În pragul unei epoci cu totul noi, președintele a ținut un discurs obosit și învechit, presărat cu platitudini și glume jalnice. Cel mai notabil pasaj al discursului a fost o cvasi-apologie pentru că își încălcase promisiunea de a nu crește niciodată taxele. „Există o veche zicală", le-a spus el delegaților republicani adunați în sală, „care spune că «deciziile bune provin din experiență, iar experiența provine din decizii proaste». În urmă cu doi ani, am făcut o alegere greșită." Deși Bush făcea, vag, aluzie, la „o nouă cruciadă, pentru a culege roadele victoriei noastre globale", el n-a dat de înțeles prea clar că ar ști ce anume putea implica o asemenea cruciadă. „Lumea se află în tranziție", a declarat el. Dar către ce? În această privință, Bush avea, aparent, puține indicii. Dacă lumea era una nouă, de ce rețeta era atât de cunoscută?[9]

Principalul adversar al lui Bush era Bill Clinton, tânărul și charismaticul guvernator de Arkansas, un stat care nu fusese cunoscut până atunci drept pepinieră de președinți. Dacă Războiul Rece nu s-ar fi încheiat, iar economia americană nu s-ar fi aflat în declin, Clinton ar fi avut puține șanse să devină președinte al SUA. Dar, spre deosebire de Bush, el avea la îndemână un răspuns la aproape orice întrebare legată de politică. Mai mult, ca și Bush, Clinton era un centrist, prezentându-se electoratului nu ca un candidat cu vederi de stânga – o etichetă care îi condamnase din start la eșec pe alți candidați democrați, de la George McGovern la Michael Dukakis –, ci drept unul cu viziune progresistă.

De exemplu, prin planul său pentru redresarea economiei americane, Clinton respingea atât dogmele republicane ale economiei „răsfrângerii"*****, cât și „vechea teorie democrată potrivit căreia e suficient să impunem taxe ca să rezolvăm orice problemă cu care ne confruntăm". Deși remediile propuse de Clinton nu erau neapărat originale, ele erau detaliate și specifice: creșterea investițiilor în educație și formare profesională, programe de alfabetizare pentru adulți, serviciu militar național (dar pe bază de voluntariat), reforme fiscale „pentru a da

antreprenorilor cu venituri scăzute instrumentele necesare demarării de noi afaceri“ și „asistență medicală accesibilă și de calitate pentru toți americanii“ – toate acestea și un buget federal echilibrat.[10] Totodată, Clinton promitea că în mandatul său Statele Unite urmau să rămână principala putere militară a lumii.

În calitate de candidat, patricianul Bush a apărut ca o figură vagă și desprinsă de realitate, în vreme ce Clinton și-a proiectat atât empatia personală, cât și expertiza profesională și intelectuală. Târându-se din greu în sondaje, pe măsură ce ziua alegerilor se apropia, republicanii au orchestrat atacuri devastatoare la adresa caracterului lui Clinton, citând eforturile acestuia de a evita înrolarea, în cursul Războiului din Vietnam, și zvonurile privind numeroase relații extraconjugale. Dar efortul n-a reușit să oprească avântul lui Clinton. În noiembrie, votanții au decis să pună capăt șederii lui Bush la Casa Albă.

Torța conducerii naționale trecuse, aparent, în mâinile unei noi generații. Dar, deși convingătoare la prima vedere, o asemenea interpretare scapă din vedere sensul mai profund al alegerilor prezidențiale din 1992. Adevărata poveste nu a fost despre un reprezentant al generației baby boom ce cânta la saxofon și care îi luase locul unui gentilom membru al Generației de Aur, ci despre lovitura dată pe scena politică de către insurgenții ostili instituțiilor americane, întruchipată atât de președintele Bush, cât și de candidatul Clinton.

Trei persoane ar putea fi creditate cu declanșarea acestei insurgențe. Nici una dintre ele nu era destinată să-și vadă numele scris deasupra vreunei biblioteci prezidențiale. Dar fiecare dintre ele a anticipat și a intensificat nemulțumirile care, în cele din urmă, au subminat cele câteva precepte care au modelat politica SUA în scurtul interval post-Război Rece. Chiar dacă nu au fost propriu-zis niște voci care strigau în deșert, fiecare dintre cele trei persoane au devenit un canal al nemulțumirii populare, care s-a intensificat, pe măsură ce căderea Zidului Berlinului devenea nu un punct de cotitură, ci o amintire îndepărtată. În moduri diferite, fiecare a contribuit la pavarea drumului pentru revoluția politică americană, care avea să atingă apogeul un sfert de secol mai târziu, când alegerea lui Donald Trump a pus capăt brusc epocii post-Război Rece.

Primul dintre cei trei insurgenți a fost Patrick Buchanan, un funcționar republican devenit ulterior analist politic, care a încercat fără succes să împiedice nominalizarea lui George Bush la funcția de președinte din partea republicanilor. Al doilea a fost H. Ross Perot, un antreprenor care făcuse miliarde de dolari în lumea emergentă a tehnologiei informației, dar care în materie de politică era un diletant. Candidând la președinție ca independent, el a căutat, practic, să submineze întregul sistem politic american.

Buchanan și Perot erau niște distrugători. Intenția lor declarată a fost de a arunca în aer sistemul politic existent. Al treilea insurgent a avut o abordare mult mai liniștită și mai sinuoasă. Numele său este Hillary Rodham Clinton.

Pe parcursul campaniei prezidențiale a soțului ei, Hillary și-a cultivat imaginea unei tovarășe de viață loiale, chiar dacă foarte abilă și pricepută în chestiunile politice. Criticii din interiorul Partidului Republican au înfățișat-o ca pe o radicală care purta o campanie ascunsă pentru răsturnarea ordinii sociale existente în chestiuni legate de gen, familie și sexualitate. Tonul acestor critici tindea să aibă manifestări isterice. Totuși, percepția lor asupra a ceea ce Hillary Clinton semnifica, de fapt, era, în mod substanțial, corect.

Buchanan n-a reușit nici pe departe să-l împiedice pe Bush să obțină nominalizarea pentru al doilea mandat. Dar chiar și așa, el a reușit să ia cuvântul la Convenția Republicană din august în acel an. Deloc predispus să accepte tăcut înfrângerea, el a folosit prilejul nu pentru a-și unifica partidul, ci pentru a declara că națiunea americană însăși este ireconciliabil divizată. „În această țară se desfășoară chiar acum un război religios“, a tunat Buchanan. „Este un război cultural, la fel de crucial pentru a stabili ce fel de națiune vom fi cum a fost și însuși Războiul Rece, căci acest război se dă pentru sufletul Americii.“ În acest război, de o parte se aflau americanii dedicați valorilor familiei tradiționale. De cealaltă parte, acuza el, se găseau cei care susțineau „avortul la cerere, organizarea unui examen pentru candidații la Curtea Supremă, acordarea de drepturi pentru homosexuali, discriminarea școlilor religioase și acceptarea femeilor în unitățile militare combatante“.[11]

Ținând acest discurs memorabil și inflamator, Buchanan aproape a deturnat Convenția, așa cum fără îndoială și intenționase. Dar, în zarva care a urmat, s-a trecut peste faptul că nu angoasele culturale formaseră baza primordială

a atacului său la adresa lui Bush (și a ortodoxiei republicane). De fapt, Buchanan își construise campania în jurul temei naționalismului. Un provocator abil, el reînviase strigătul de luptă al americanilor care, până la momentul Pearl Harbor, se opuseseră intrării SUA în război contra Germaniei naziste. „Noi suntem decișI să punem America înainte de toate“, i-a asigurat Buchanan pe suporterii lui „și să menținem America pe primul loc.“[12] Aceasta era desigur, expresia cu puternice conotații emoționale pe care Donald Trump avea să o revigoreze un sfert de secol mai târziu.

Candidatul Buchanan a oferit și opinia sa distinctă, cu privire la ce semnifica încheierea Războiului Rece. Căderea Zidului Berlinului „nu a adus cu ea un sfârșit al istoriei“, argumenta el. Dincolo de țărmurile Americii, o nouă ordine mondială se forma, într-adevăr, dar nu în cadrul preconizat de George H.W. Bush sau Bill Clinton. „Forța dinamică“, insista Buchanan, „care modelează lumea este naționalismul.“ În loc să încerce zadarnic să remodeleze această lume după propria imagine, Statele Unite trebuiau „să se pregătească pentru noi lupte, care deja au început“. Un prim pas care trebuia făcut de urgență era reexaminarea „tuturor instituțiilor Războiului Rece, de la marile armate permanente americane, aflate pe teritorii străine, până la vechile alianțe împotriva inamicilor comuniști, care nu mai există“. De ce, întreba Buchanan, „trebuie să li se ceară Statelor Unite să poarte la nesfârșit povara apărării aliaților bogați și prosperi, care iau generozitatea Americii drept un fapt garantat, în vreme ce ne invadează piețele?“ Era timpul „pentru un nou patriotism, prin care americanii să înceapă să pună pe primul loc necesitățile americanilor, pentru un nou naționalism, prin care, indiferent de negociere, fie ea de comerț sau de control al armamentului, partea americană să caute să obțină avantaje și victorii pentru Statele Unite“.[13]

Candidatura lui Ross Perot n-a fost mai puțin importantă, fără să fie însă vreun moment întru totul serioasă. Intrat în cursă în martie 1992, el s-a retras în iulie doar pentru a intra din nou în octombrie. Un novice politic, care nu ocupase și nici nu urmărise vreodată să ocupe funcții publice, Perot s-a prezentat ca outsiderul suprem, un om popular, din sânul poporului, și susținător al democrației directe. Campania lui, în mare parte finanțată de el însuși, a sfidat toate convențiile uzuale. În acea epocă pre-Twitter, el a folosit reclame televizate ca mijloace de comunicare fără intermediari cu

publicul american. Totuși, în ziua alegerilor el a apărut pe buletinele de vot în toate cele 50 de state americane și a obținut aproape 19% din votul popular. Dar, și mai important, scurta sa apariție pe scena națională a injectat în discursul politic american o nuanță de populism economic, care avea să se dovedească atât persistent, cât și, în ochii criticilor, toxic.

Temele campaniei extrem de idealiste a lui Perot s-au împletit cu campania lui Buchanan și au întărit-o. Perot disprețuia birocrații și lobbyiștii, denunța risipa administrației și se ridica împotriva acordurilor comerciale inechitabile. „În vreme ce Războiul Rece s-a încheiat, un alt război ne amenință“, se spunea într-o reclamă televizată a lui Perot. „În acest nou război, dușmanul nu este steagul roșu al comunismului, ci cerneala roșie a datoriei noastre publice și dosarele birocrației guvernului nostru. Victimele acestui război se numără în slujbe pierdute și în visuri destrămate.“[14]

Misiunea pe care Perot și-o asumase era aceea de a-i face pe concetățenii lui să conștientizeze că politicile prost concepute, formulate de oficialii „intangibili“ îndatorați unor interese speciale, eviscerau economia americană. Cei bogați deveneau și mai bogați, în vreme ce salariile americanilor de rând stagnau. „Acest lucru nu e drept“, protesta el. Sub președintele Bush și sub predecesorul acestuia, „am implementat economia răsfrângerii, dar prosperitatea nu s-a răsfrânt și către cei săraci“. „Milioane de locuri de muncă“ erau strămutate peste mări, fiind înlocuite, în cel mai bun caz, cu slujbe pe salariul minim în sectorul de servicii. Dacă Statele Unite doreau să rămână o mare națiune, insista Perot, „trebuie să construim din nou și să fabricăm din nou produse“.[15]

Participarea lui Perot, alături de Bush și de Clinton în trei dezbateri prezidențiale, în octombrie 1992, i-a oferit ocazia de a-și expune mesajul pe larg. În prima dezbatere, el a promis să alunge cămătarii din templu, eliberând Washingtonul de „toți acei tipi cu costume de mii de dolari și pantofi din piele de crocodil care se fâțâie de colo colo pe culoarele Congresului“. Fără să folosească „lobbyiști, trepăduși din Comitetele de Acțiune Politică, lobbyiști externi și alți indivizi de aceeași teapă“, Perot era propriul angajat și, prin urmare, avea să servească poporul cu credință.

În a doua dezbatere, el și-a explicat opoziția față de propusul Acord Nord-American de Comerț Liber (NAFTA), menit să îndepărteze barierele

comerciale cu Mexic și Canada. Bush și Clinton susțineau NAFTA. La fel și majoritatea economiștilor. Nu însă și Perot. „Pentru aceia dintre voi, cei din public, care sunt oameni de afaceri“, a explicat el, „este destul de simplu. Dacă plătiți 12 dolari, 13 dolari, 14 dolari pe oră pentru un muncitor din fabrică și vă puteți muta fabrica la sud de frontieră, veți reduce enorm costurile de producție. Veți plăti doar un dolar pe oră muncitorului vostru străin, nu veți avea obligația de a-i plăti asigurări medicale... nu veți avea controale de mediu sau de poluare și nu veți plăti pensii. Și n-o să vă pese de altceva decât să faceți bani.“ Rezultatul inevitabil? Locurile de muncă aveau „să se mute în sud“. Perot era inflexibil: „Va trebui să producem lucrurile aici, în America“.

În ultima dezbatere, el a criticat vehement presa pentru că aceasta „luase foc“ auzind propunerea lui de a consulta cetățenii direct, prin înființarea de „primării electronice“. („Presupun că ați reacționat astfel pentru că vă veți pierde dreptul de a spune oamenilor ce trebuie să gândească.“) Totuși, el și-a concentrat torentul verbal asupra a ceea ce a numit „centrul țintei“: dezindustrializarea economiei americane. Dacă acordul privind NAFTA era legiferat, „veți auzi asurzitorul sunet al locurilor de muncă absorbite din această țară“, declara el, „chiar atunci când avem nevoie de o bază fiscală pentru a plăti datoriile și a plăti dobânda datoriilor și a readuce ordinea în casele noastre“.

Deși candidatura lui Perot era centrată pe temerile legate de economie, el s-a arătat la fel de îngrijorat ca și Buchanan în privința apetitului crescut al Washingtonului față de intervențiile militare externe. „Nu se cuvine“, a spus el, „ca doar fiindcă există o problemă undeva în lume, să iei fiii și fiicele poporului muncitor – și nu greșesc cu nimic spunând asta, fiindcă toți voluntarii care alcătuiesc forțele noastre armate nu sunt fiii și fiicele oamenilor înstăriți“ și „să-i arunci în luptă“, doar din pricina capriciilor câtorva politicieni care se întrunesc în spatele ușilor închise. „Cred că, dacă am învățat ceva din Vietnam, acel ceva este ca mai întâi să implici națiunea înainte să implici trupele pe câmpul de luptă.“[16]

Populismul lui Perot era foarte înrudit cu naționalismul lui Patrick Buchanan. Amândoi intenționau să salveze ce rămăsese din America lui Al, Fred și Homer, chiar dacă membrii sistemului politic – inclusiv presa

sistemului – îi priveau pe amândoi ca pe o combinație între un maniac și un lunatic.

Insurgența lui Hillary Clinton era de un tip cu totul diferit. Obiectivul ei, inițial bine ascuns, era de a grăbi distrugerea Americii lui Al, Fred și Homer, în care bărbații albi heterosexuali se bucurau de privilegii refuzate celor care nu erau albi, heterosexuali sau bărbați. În timp ce făcea campanie pentru soțul ei, în 1992, ar fi fost însă o greșeală politică gravă să recunoască fățiș acest obiectiv. Ca atare, imaginea pe care ea și apropiații ei încercau să o transmită a fost a unei femei inteligente și realizate, dar deloc primejdioase, o femeie care nu dorea altceva decât să-și ajute soțul să realizeze lucruri bune pentru toți americanii. Persoana pe care ea o expunea în public era cea a doamnei Clinton, nu a domnișoarei Rodham.

În 1860, Abraham Lincoln susținuse că scopul lui nu era distrugerea sclaviei, ci doar împiedicarea răspândirii ei. Dar bogații proprietari de plantații sudiști nu s-au lăsat convinși. Ei au intuit – în mod corect – că alegerea lui Lincoln va marca sfârșitul „stilului lor de viață“. Radicalismul era inerent în candidatura lui.

La fel s-a întâmplat când Hillary Clinton a pătruns pe scena politică națională, în 1992. Faptul că era femeie, combinat cu abilitatea și ambiția ei, au transformat-o pe soția lui Bill Clinton într-o figură periculoasă, care reprezenta o amenințare directă la adresa „valorilor tradiționale“ pe care republicanii secolului XX pretindeau că le apără. Eleanor Roosevelt, cea mai formidabilă primă doamnă din istoria SUA, fusese ochii și urechile (și poate chiar conștiința) soțului ei, însă ea nu deținuse deloc puterea. Dar, cu Hillary Clinton la Casa Albă, situația promitea să fie diferită. „Doi la preț de unul“ a fost sloganul zilei – și acesta era rostit doar pe jumătate în glumă. Dacă soțul ei câștiga, ea se aștepta să meargă la Casa Albă practic ca un copreședinte.[17]

Insurgențele lui Buchanan și Perot s-au deosebit de cea a lui Hillary printr-un aspect esențial: scopul lor era să readucă America la o mentalitate din trecut, în vreme ce al ei viza anihilarea totală a acelei mentalități. Buchanan și Perot i-au acuzat pe liderii din ambele partide politice americane că ar fi înțeles greșit ce semnifica, de fapt, încheierea Războiului Rece, punând, ca urmare, în primejdie securitatea și prosperitatea Americii pe termen lung.

Măsura imperativ necesară era, credeau ei, să repare și să păstreze America tradițională. Scopurile lui Clinton erau de ordin diferit. Câtă vreme existase, Războiul Rece împiedicase schimbările sociale și culturale. Îndepărtarea acestui impediment crea acum ocazii de redefinire a libertății înseși. Hillary Clinton dorea să acapareze acele ocazii, o măsură care cu siguranță avea să întâmpine o rezistență îndârjită din partea celor care susțineau menținerea statu-quoului cultural.

La un anumit nivel, campania prezidențială din 1992 a constituit o competiție între doi oameni de centru rivali – George H.W. Bush și Bill Clinton. La un nivel mai profund, ea a fost runda de deschidere a ceea ce avea să devină mai târziu un asalt generalizat asupra a tot ceea ce mișcarea centristă ajunsese să reprezinte, o campanie anticipând viitoarea traiectorie a politicii americane și culminând cu alegerea lui Donald Trump ca președinte, ٢٤ de ani mai târziu. Cu alte cuvinte, în ١٩٩٢, chiar înainte ca acel consens post-Război Rece să fie pe deplin obținut, rezistența se contura deja.

Teorie enunțată în timpul administrației Reagan și care afirma că reducerea taxelor pentru cei bogați va permite ca prosperitatea să se răsfrângă și asupra celor săraci (n.tr.)

Capitolul 4. Zărind Cetatea de Smarald

În Vrăjitorul din Oz, faimoasa poveste fanastică a lui Frank L. Baum, când Dorothy și tovarășii ei de călătorie ajung la drumul de cărămidă galbenă, calea spre destinația lor pare că îi întâmpină cu bucurie și că le este larg deschisă înainte.

Drumul era neted și bine pavat acum, iar ținutul din jur era minunat; astfel încât călătorii s-au bucurat că lasă în urmă pădurea și, odată cu ea, numeroasele pericole pe care le întâlniseră în umbrele ei posomorâte.[1]

Faptul că prietenii lui Dorothy aveau să-și vadă în curând dorințele îndeplinite – sperietoarea de ciori să primească un creier, omul de tinichea – o inimă, iar leul cel fricos – curaj, în vreme ce Dorothy avea să se întoarcă la preria ei utopică din Kansasul natal – părea aproape cert. Pentru asta era suficient ca Vrăjitorul în care își puseseră toate nădejdile să rostească un singur cuvânt.

Pe când anii 1980 luau sfârșit, făcând loc anilor 1990, așteptări similare existau în rândurile intelectualității americane. America tocmai ieșise dintr-o pădure foarte întunecată și primejdioasă. Drumul care i se deschidea înainte era strălucitor și sclipitor. Iar drumul care ducea către o Cetate de Smarald globală părea neted, bine pavat și clar delimitat.

Pe măsură ce americanii ieșeau din pădurea întunecată a Războiului Rece, patru idei – sau motive de entuziasm – asigurau bazele pentru un nou consens. Acesta avea să-l înlocuiască pe cel îmbrățișat de Al, Fred, Homer și contemporanii lor și acceptat, chiar dacă fără tragere de inimă, de copiii și nepoții lor. Nici una dintre cele patru idei nu era cu totul nouă, dar ele se combinau spre a forma un pachet atrăgător.

Acest consens al Cetății de Smarald diferea, în câteva privințe, de predecesorul său. Totuși, cea mai grăitoare dintre aceste diferențe era că, în vreme ce acordul din Boone City păstrase cel puțin un respect nominal

pentru limite, consensul Cetății de Smarald se baza tocmai pe respingerea lor. Elementul definitoriu al primului consens era modestia; al celui de-al doilea era infatuarea, care-și găsea exprimare în speranțele de abundență materială la o scară de neînchipuit, de permanentă supremație militară, într-o concepție enorm de mult lărgită privind libertatea personală și în credința în „magia prezidențială“ – dacă nu exprimată de președintele în funcție, atunci cu siguranță așteptată de la succesorul lui. Ceea ce unea laolaltă acest consens și îi împrumuta o oarecare aparență de plauzibilitate era tehnopolia – venerarea tehnologiei, divinizarea tehnicii și convingerea că problemele din orice sferă a existenței umane își vor găsi, în cele din urmă, o soluție de natură tehnologică.[2]

Superputere, superpovești

„Cred cu toată convingerea în ideea superpoveștii – noțiunea potrivit căreia toți avem o lupă uriașă, un cadru de mari dimensiuni prin care privim lumea, ordonăm evenimentele și decidem ce este important și ce nu este.“ Astfel se exprima editorialistul de la New York Times, Thomas L. Friedman, în prologul unui compendiu al articolelor sale, realizat în 2002.[3]

Friedman făcuse o carieră, și încă una strălucită, pe seama analizării critice a superpoveștilor. Faptul că se bucurase de succes realizând acest lucru a derivat, în parte, din talentele lui ca trubadur al puterii, dar și din faptul că anii care au urmat sfârșitului Războiului Rece s-au pretat foarte bine la teoriile „lentilei uriașe/cadrului uriaș“ menite să anticipeze viitorul.

Încheierea Războiului Rece a adus cu ea convingerea că orice va urma va fi nu doar diferit, ci și minunat. Această convingere a fost deosebit de puternică în rândurile analiștilor autoproclamați ai scenei americane, în special politicieni, jurnaliști și universitari cu conexiuni la Washington.

Din acest punct de vedere, Francis Fukuyama a servit ca un fel de Ioan Botezătorul neglijent, deschizând calea pentru tot felul de figuri mesianice ce-și propuneau să ilumineze noua ordine pe care triumful capitalismului democratic liberal și laic o aducea în prim-plan. Friedman a ocupat o poziție principală în rândurile celor care căutau să armonizeze elementele acestei

noi ordini într-o singură superpoveste vandabilă, înzestrând noua eră cu un simulacru de coerență intelectuală.

Denumirea dată în mod comun primului dintre aceste elemente a fost „globalizare“, un termen vag, care a primit nenumărate definiții, în funcție de scop sau perspectivă. Pentru unii, globalizarea sugera „compresia lumii“ și apariția unei conștiințe colective.[4] Potrivit acestei viziuni, dispariția divizărilor produse de Războiul Rece și proliferarea tehnologiei informației țînteau către o mai mare interdependență și către o solidaritate umană sporită. Planeta Pământ devenea „un sat global“.[5] Conținute implicit în această formulare erau așteptările ca „sătenii“ să se reunească, mai devreme sau mai târziu, în jurul noțiunilor occidentale privitoare la modernitate – unde „occidental“ însemna „american“, iar modernitatea implica supunerea la dictatele pieței.

Adoptarea termenului de „globalizare“ pentru a descrie acest proces a însemnat că era pe cale să se producă un lucru fără precedent – ceva care necesita o dinamică lingvistică. Promovarea globalizării a inclus o generoasă marjă de publicitate – echivalentul etichetării unei căni mari cu cafea tare drept „grande caffe neagră“, în vreme ce angajatul care ți-o servea era numit „barista“. Jargonul putea transmite un anumit semn distinctiv, dar, în fond, era vorba de aceeași veche băutură.

Aici, Friedman s-a impus ca un agitator prin excelență. Așa cum se exprima el în lucrarea numită, cu îndrăzneală, „Manifest pentru o lume rapidă“, globalizarea semnifica „răspândirea capitalismului de piață în toate colțurile planetei“. Totul era, de fapt, foarte simplu: „Cu cât lași mai mult forțele pieții să domine și cu cât îți deschizi mai mult economia către liber schimb și concurență, cu atât mai eficientă și mai înfloritoare va fi economia ta“. Globalizarea promitea să transforme relațiile dintre omenire și lumea materială, satisfăcând și apoi lărgind apetitul pentru consum într-un ciclu nesfârșit, în vreme ce marginaliza sau anihila fenomenele bănuite a împiedica acest proces.

Asemenea așteptări nu erau chiar atât de originale pe cât obișnuiau să creadă promotorii lor. De exemplu, cu mai bine de un secol în urmă, William Graham Sumner, profesor la Harvard și cel mai influent specialist american în științe sociale al epocii sale, descrisese economia existentă

drept una în care „ne câștigăm existența zilnică contribuind la satisfacerea nevoilor a mii de oameni împrăștiați în toată lumea“, în vreme ce „nevoile noastre sunt satisfăcute instantaneu și cu regularitate prin cooperarea a mii de oameni din toată lumea, pe care nu i-am văzut și de care nu am auzit niciodată“. Potrivit opiniei profesorului Sumner, care-l anticipa pe Friedman, „întreaga industrie și întregul comerț al lumii“ funcționau ca „un uriaș sistem“ aflat într-un flux continuu, chiar dacă adera concomitent la anumite reguli ferme.[6]

De fapt, circulația bunurilor, capitalului, tehnologiei, ideilor și oamenilor pe glob se desfășura de secole, deși profunzimea, amploarea și impactul interacțiunii a variat, de-a lungul vremii, în funcție de circumstanțe. Schimbul Columbian, care a fost inițiat în 1492 și a implicat, între altele, plante, animale, bacterii și boli mortale, oferă o dovadă notabilă în acest sens.[7] Încorporarea ulterioară a „Lumii Noi“ de către Europa într-un sistem de imperii rivale, în secolul al XVI-lea, oferă o altă dovadă. La fel și amalgamarea de mai târziu a celor 13 colonii engleze într-o republică neastâmpărată, dornică să exporte o marcă de civilizație albă, anglo-saxonă și protestantă în același timp în care absorbea (și domesticea) o gamă largă de influențe străine. Cu alte cuvinte, chiar înainte ca Statele Unite să se impună ca o mare putere, americanii erau implicați profund în activități care astăzi se încadrează în domeniul globalizării.

Unii au beneficiat de pe urma acestui proces, acumulând bogăție și putere. Alții au suferit din cauza lui, rezultatele mergând de la dezintegrare culturală la exterminare efectivă. Globalizarea a redistribuit puterea, dar în nici un caz nu se poate spune că a generat iubire frățească. În mod sigur, ea nu a împiedicat conflictele titanice care au transformat secolul XX într-un veritabil osuar.

O viziune echilibrată sau măsurată a iterațiilor anterioare ale globalizării ar fi putut induce o atitudine prudentă în mintea tuturor celor care se întrebau ce-ar produce îmbrățișarea totală a unui asemenea proces darwinist acum, când era bipolarității se încheiase. Dar temperamentul post-Război Rece nu îndemna la prudență. Căderea Zidului Berlinului șterse aparent cu buretele orice urmă de precauție. În definitiv, o lume divizată devenise acum, peste noapte, o lume unică. Întrebarea care se punea era cum ar fi

putut fi transformate în avantaje ocaziile extraordinare create prin încheierea Războiului Rece.

În cercurile politice părea de la sine înțeles că globalizarea neîngrădită deținea cheia creării unei noi ordini mondiale, mai bune ca precedenta, aproape tot așa cum după al Doilea Război Mondial părea extrem de evident că monopolul atomic al SUA era secretul împiedicării celui de-al Treilea Război Mondial. Nu toată lumea fusese atunci de acord, iar scepticilor li se permisese să-și spună părerea. Dar disidența, chiar dacă venea din partea savanților care creaseră bomba atomică și curând după aceea pledau pentru renunțarea la ea, a avut un efect neglijabil asupra politicii. Practic, opoziția a fost de formă. Într-o manieră similară, cu criticii ei auziți, dar ignorați, globalizarea a devenit piatra unghiulară a superpoveștii post-Război Rece a Washingtonului.

În mod crucial, în această cea mai recentă reîncarnare, globalizarea a fost – sau a părut să fie – un proiect inerent american. „Globalizarea înseamnă SUA“, după cum se exprima Friedman, cu nonșalanța-i specifică. „Noi, americanii, suntem apostolii Lumii Rapide, profeții pieței libere și înalții preoți ai tehnologiei de vârf.“ Globalizarea era ca baseballul sau baschetul: un joc american; un joc pe care noi îl inventaserăm; noi îl ofeream acum altora și poate chiar le permiteam să îl joace dacă aderau la regulile noastre. Iar dacă nu exista o lene extremă sau o stupiditate fățișă, noi urma să câștigăm competiția.[8]

În cursul Războiului Rece, Occidentul a fost locul unde conceptul globalizării a fost experimentat, la scară limitată. Practic, așa-numita Lume Liberă a servit ca prototip pentru modul în care o lume globalizată ar putea funcționa, cu reducerea barierelor în domeniul comerțului, al călătoriilor și al investițiilor și cu codificarea normelor care guvernează interacțiunea dintre state și cetățeni.

Facilitând o prosperitate împărtășită (chiar dacă inegală), aceste aranjamente au permis Statelor Unite și aliaților lor să se impună în fața sovieticilor și a aliaților acestora. Replicarea la scară planetară a succesului obținut în cursul Războiului Rece părea următorul pas evident. Ceea ce dăduse rezultate în Vest avea să funcționeze, cu siguranță, și în Est, și în Sud. Deși în viitorul apropiat era posibil ca globalizarea să creeze

învingători și învinși, aceștia din urmă aveau atât stimulentele, cât și ocaziile necesare pentru a se reorganiza și a obține rezultate pozitive din implementarea programului.

Adevărul este că nu existau alterantive reale. Cel puțin așa insistau personalități de renume. Așa cum afirma Alan Greenspan în 2007, „lumea de azi este guvernată de forțele pieței". Fostul președinte al Rezervei Federale oferea această sentință strictă fără obiecții sau excepții. Prin urmare, demnitarilor de rang înalt, fie că erau aleși sau numiți, li se impunea să recunoască această realitate imuabilă și să i se supună. De fapt, Greenspan considera că „este un noroc" că „deciziile politice din SUA au fost înlocuite, în mare, de forțele pieței globale", în așa măsură încât „în afară de viziunea legată de securitatea națională, aproape că nu are importanță" pe cine trimiteau americanii la Casa Albă.[9]

Dar crearea unei asemenea lumi deschise, accelerarea și intensificarea mișcării de bunuri, capital, tehnologie, idei și oameni, însemna mai mult decât doar o abundență materială sporită. Într-un final, o lume deschisă dând frâu liber capitalismului în stil american ar fi pus bazele unei Pax Americana (sau chiar ar fi necesitat așa ceva), în care valorile americane urmau să înflorească și americanii aveau să se bucure de cea mai înaltă poziție.

Unii critici sugerau contrariul, prezicând că globalizarea va genera mai degrabă conflicte decât solidaritate. Într-o lume a „muzicii rapide, a computerelor rapide și a preparatelor culinare rapide", scria în 1992 sociologul Benjamin Barber, solicitările de „integrare și uniformizare" ar putea declanșa o reacție violentă, ducând la „retribalizarea unor mari părți ale omenirii". În locul unor săteni care trăiesc în armonie, mult mai probabilă era perspectiva ca triburi rivale să declanșeze „jihaduri în numele a sute de credințe religioase cu viziuni înguste, împotriva oricărui tip de interdependență".[10]

Dar concepția privind globalizarea care s-a bucurat de o favoare deosebită în rândul factorilor de decizie politică și al politologilor americani a fost una pozitivă, subliniind potențialul globalizării de a promova creșterea economică în ansamblu. Doar o minoritate – exemplificată de H. Ross Perot, sugera că globalizarea ar putea funcționa, în cele din urmă, în

dezavantajul americanilor de rând. Aproape nimeni nu a prevăzut posibilitatea ca acei oameni afectați sau lăsați în urmă să se ridice pentru a-i respinge premisele.

Când preferi ca din săbii să se făurească pluguri

Al doilea element al consensului Cetății de Smarald a fost legat de arta guvernării și de mijloacele impunerii politice a acestei Pax Americana. Tema lui a fost conducerea globală.

Globalizarea necesită ordine. Deschiderea poate înflori doar acolo unde este stabilitate, predictibilitate și adeziune la norme bine specificate. Prin extensie, globalizarea necesită anumite mecanisme pentru a garanta deschiderea și implementarea regulilor. După Războiul Rece, elitele politice americane au ajuns la concluzia, aproape în unanimitate, că Statelor Unite le revenea sarcina de a face asta, bazându-se pe forța lor militară pentru garantare și implementare. Faptul că temeritatea, capacitatea și durabilitatea serviciilor armate ale națiunii americane erau suficiente pentru a se ridica la înălțimea misiunii a fost, ca și credința investită în globalizare, considerat de la sine înțeles.

Așadar, dintr-o perspectivă militară, Războiul Rece nu s-a încheiat niciodată, de fapt; în schimb, el a suferit o metamorfoză, dând naștere unor noi așteptări și impunând noi necesități. După căderea Zidului Berlinului, forțele americane nu s-au retras la vatră. „Misiunea îndeplinită“ nu a însemnat pentru ele și misiune încheiată. Odată cu colapsul Imperiului Sovietic, principalul raționament pentru care existau bazele militare americane din întreaga lume – apărarea împotriva Amenințării Roșii – a dispărut. Dar, chiar și așa, conform raționamentului elitelor de la Washington, Statele Unite nu aveau altă șansă decât să-și mențină prezența militară globală.

Perpetuarea „amprentei“ militare extinse, care se dezvoltase în cursul Războiului Rece, a generat controverse minime. Faptul că trupele staționate în Europa, Asia și în alte baze îndepărtate ar fi trebuit acum să se întoarcă acasă n-a fost luat niciodată în mod serios în considerare. Dispariția

Amenințării Roșii a declanșat pe plan intern o rafală de speculații despre posibilitatea reducerii, într-o mică măsură, a cheltuielilor de apărare ale SUA, permițând astfel americanilor să pretindă „dividendele păcii“. Iar la începutul anilor 1990, bugetul Pentagonului a cunoscut un modest declin.[11] Dar, în vreme ce alte țări au profitat de oportunitatea de a-și reduce efectivele militare, în multe cazuri în mod drastic, cota SUA din cheltuielile militare globale a crescut, de fapt.[12] Într-adevăr, sumele cheltuite pentru apărare de către alte țări nu s-au apropiat nici de pe departe de cheltuielile făcute în acest sens de americani.

Pentru cei dornici să mențină aparatul de securitate națională deja existent, diminuarea amenințării a reprezentat o oarecare problemă. Timp de decenii, estimările cheltuielilor militare ale sovieticilor oferiseră americanilor un reper pentru a afla „cât de mult este suficient“. Implicațiile bugetare și birocratice ale acelor estimări creaseră motive convingătoare pentru a exagera sau a înfrumuseța realitatea. Când faptele n-au mai fost suficiente pentru a susține concluziile dorite, s-a putut conta pe panicarzi pentru a acoperi deficitul de fapte. Falsele amenințări reprezentate de „superioritatea bombardierelor sovietice“, de la mijlocul anilor 1950, și de „superioritatea rachetelor nucleare sovietice“, clamată de candidatul la președinție John F. Kennedy, spre sfârșitul aceluiași deceniu, au oferit exemple de-a dreptul infame în privința acestor impulsuri. Faptul că estimările Pentagonului privind capacitățile militare sovietice cuprindeau multă „poezie“, dar prea puțină „tehnică“****** a fost recunoscut pe scară largă, deplâns de câțiva, dar acceptat tacit de cei mai mulți.[13]

Dar, după încheierea Războiului Rece, invocarea presupusului pericol reprezentat de „temutul soldat sovietic“, ca factor de dimensionare a bugetelor militare nu a mai funcționat. Curând, paznicii securității naționale au pus la punct o justificare alternativă pentru forța militară americană, una care sublinia capacitățile ce trebuiau desfășurate, mai curând decât amenințările ce trebuiau stăvilite.

Cum problema evitării Armageddonului fusese, din câte se părea, rezolvată, misiunea pe care armata americană o avea acum era de a veghea la implementarea unei noi ordini globale, mai bună decât precedenta. „Modelarea mediului internațional“ era expresia liniștitoare creată pentru a

încadra această inițiativă. Din perspectiva bugetului, valoarea, de fapt geniul expresiei, consta în elasticitatea sa. Aplicați în domeniul militar, termeni tradiționali precum „descurajare“, „apărare“ sau „distrugere“ însemnau ceva concret și specific. Prin comparație, „modelare“ reprezenta un termen amorf. Fără să necesite nimic în particular, el putea permite aproape orice. Modelarea promitea să lărgească libertatea de acțiune a americanilor. Din perspectiva aparatului de securitate națională și a tuturor celor care depindeau de generozitatea complexului militar-industrial, acesta era principalul ei atribut. Era un dar care promitea să continue să fie oferit.

Pe măsură ce intrau în epoca post-Război Rece, Statele Unite s-au confruntat cu câteva pericole presante. Dar riscurile puteau fi gestionate. În asemenea circumstanțe, stăpânirea de sine părea mai curând timiditate. Prin urmare, în cercurile responsabile de securitatea națională, mentalitatea colectivă a început să încline către activism. Fără prea mult ceremonial, principala rațiune de a fi a sistemului militar american a fost, astfel, inversată.

Faptul că noile circumstanțe permiteau forțelor armate ale SUA să facă mai mult s-a împletit perfect cu convingerea, tot mai pregnantă, că ele puteau și, prin extensie, trebuiau să facă mai mult. Ceea ce a transformat oportunitatea în imperativ a fost convingerea că Statele Unite obținuseră sau ar fi putut obține ușor supremația militară incontestabilă. Și aici a fost găsită o justificare asemănătoare cu cea privind „sfârșitul istoriei“.

În eposul istoric pe care majoritatea americanilor îl au întipărit în minte, războaiele trecutului ajută la stabilirea unei cronologii de bază. „Istoria este o baie de sânge“, observa filosoful William James la începutul unui secol care părea să demonstreze adevărul sentinței sale.[14] Fie și doar inconștient, americanii au avut de mult tendința de a organiza trecutul în termeni jamesieni. Puse laolaltă, războaiele Americii oferă o coloană vertebrală narativă pentru ceea ce altfel ar putea părea pur și simplu „doar un lucru după altul“. Începând cu bătăliile de la Lexington și Concord, din primăvara anului 1775, luptele cartografiază ascensiunea națiunii americane către măreție.

La drept vorbind, aceste războaie nu se bucură toate de o statură egală. Așa cum au rămas în conștiința generală – poate ca urmare a frecvenței cu care

ele atrag atenția producătorilor de filme de la Hollywood – luptele variază ca greutate și semnificație. Nu puține au fost complet uitate.[15] O clasificare a celor ce merită reamintite ar plasa în vârf Războiul Civil și al Doilea Război Mondial, care constituie fiecare o categorie proprie, urmate de Revoluția Americană, Războiul din Coreea și cel din Vietnam, toate celelalte conflicte, inclusiv războaiele contra Mexicului și Spaniei și participarea la Primul Război Mondial, în Europa, fiind reduse la statutul de note de subsol.

Desigur, cel mai recent episod din această succesiune a întrerupt – și pentru o vreme a părut chiar să infirme – eposul ascensiunii, ceea ce ar putea explica în mare parte de ce americanii au considerat Războiul din Vietnam atât de greu de digerat. Spre deosebire, de pildă, de războiul din 1812 împotriva Marii Britanii, un dezastru răscumpărat cumva de victoria întârziată a lui Andrew Jackson la New Orleans, sau de campania pentru eliberarea Cubei de sub dominația spaniolă, din 1898, unde eroismul plin de culoare al „Călăreților sălbatici“ ai lui Teddy Roosevelt au distras, parțial, atenția, de la crasa ineficiență a armatei americane, transformarea Vietnamului într-un succes s-a dovedit un lucru imposibil.

Luat în acest context, sfârșitul Războiului Rece a oferit posibilitatea reclasificării conflictului din Vietnam ca o pură abatere de la normă. Căderea Zidului Berlinului a restabilit eposul ascensiunii națiunii americane. În loc să dezvăluie ceva întunecat și teribil despre America, Războiul din Vietnam a devenit nimic altceva decât un eșec nefericit în ceea ce majoritatea americanilor continua să vadă drept o poveste frumoasă.

Dar rolul atribuit în mod specific forței militare în încheierea Războiului Rece a făcut mai mult decât să permită americanilor să treacă peste anxietatea reziduală indusă de eșecul din Vietnam. Potrivit unei interpretări care a fost îmbrățișată pe scară largă la Washington, forța militară superioară ar fi putut juca un rol decisiv în determinarea rezultatului final. Statele Unite „câștigaseră“ un „război“ metaforic cu consecințe uriașe, deoarece inamicul ajunsese să își dea seama că o continuare a luptelor ar fi fost zadarnică. În condițiile în care capacitățile militare ale SUA deveneau tot mai impresionante cu fiecare zi, liderii sovietici n-au mai avut decât o singură opțiune: să se predea. Practic, fără să tragă un glonț, Statele Unite

își învinseseră adversarul. Era o realizare fără precedent – o victorie epică de-a dreptul, care nu dusese la o baie de sânge. În toată istoria militară nu se mai întâmplase niciodată așa ceva – sau cel puțin astfel s-au convins pe ei înșiși principalii responsabili din cadrul aparatului de securitate națională.

Ca pentru a întări acest verdict, imediat după încheierea Războiului Rece s-a declanșat Războiul din Golf, din 1990–1991, un imens semn al exclamării pus la capătul unui deceniu important. Chiar pe când intelectualii reflectau ce ar fi putut semnifica „sfârșitul istoriei", istoria militară se relua, deși în moduri care păreau să confirme ipoteza lui Fukuyama. Încheierea Războiului Rece a dovedit că forța militară a SUA putea triumfa chiar și fără luptă. Războiul din Golful Persic a demonstrat nu doar că forțele armate ale Americii încă puteau lupta, ci și că ele păreau invincibile.

Așadar, eposul militar al națiunii a mai adăugat un capitol: după Vietnam venea acum Operațiunea „Furtună în deșert". A doua nu o ștergea pe prima. Totuși, eșecul militar din Asia de Sud-Est și-a pierdut azi o mare parte din relevanță. Punând pe fugă jalnica armată irakiană, Statele Unite „au alungat cu tărie sindromul Vietnam", așa cum s-a exprimat, la acel moment, președintele George H.W. Bush. Odată cu aceasta, reticența privind folosirea forței s-a evaporat, în special în cercurile de elită. Într-o lume post-Război Rece care aștepta să fie modelată, superioritatea manifestă a Americii în tot ce ținea de problemele militare a poziționat-o în așa fel încât să facă tot ce trebuia făcut.

Forțele armate ale Americii stăteau acum singure, într-o splendoare solitară. Acceptat aproape în unanimitate, acest „fapt" a oferit Statelor Unite o ocazie uimitoare. Dacă americanii alegeau să-și mențină supremația lor militară incontestabilă, alte națiuni ar fi putut ajunge să considere conflictele militare inutile. Țările lumii ar fi încetat să se mai implice în costisitoare curse ale înarmării. Istoria însăși ar fi încetat să mai fie o „baie de sânge". Pentru mulți demnitari de la Washington, mai ales pentru cei care-și imaginau că sunt făcuți din același aluat ca Otto von Bismarck sau Henry Kissinger, logica era convingătoare – și cât se poate de potrivită spre a le susține propriile ambiții.

La fel cum corsicanul Napoleon Bonaparte s-a încoronat singur Împărat al Francezilor în 1804, membrii elitei politice americane de după 1989 au

conferit Statelor Unite statutul de „unică superputere“. Această sintagmă și altele similare – un alt exemplu fiind „națiune indispensabilă“ – au implicat exercitarea prerogativelor imperiale la o scară cu adevărat globală. Nu puțini observatori externi s-au alăturat acestei abordări. Ministrul de externe al Republicii Franceze, considerabil redusă ca forță de la apogeul atins sub Napoleon, a inventat chiar un nou cuvânt pentru a descrie statutul fără precedent al Americii: hyperpuissance sau hiperputere.

Dar, odată cu poziția singulară a Americii între națiunile lumii au apărut și responsabilități singulare. Scriind în Foreign Affairs, în 1992, generalul Colin Powell, șeful Statului Major Interarme și apoi inclus alături de George Washington și George C. Marshall în panteonul marilor personalități militare americane, a subliniat direct:

Nici o altă națiune de pe Pământ nu are puterea pe care o posedăm noi. Mai important, nici o altă națiune puternică de pe Pământ nu se bucură de încrederea de care ne bucurăm noi. Suntem obligați să conducem lumea. Dacă lumea liberă vrea să culeagă roadele speranței și să împlinească promisiunile pe care marea noastră victorie din Războiul Rece ni le-a oferit, America trebuie să poarte responsabilitatea puterii sale. Ultima mare speranță a planetei nu permite o altă alegere. Noi trebuie să conducem.[16]

Culegerea roadelor speranței (sau folosirea ocaziilor) create de absența vreunui rival serios implica un aspect militar important. Potrivit condițiilor consensului Boone City, imperativele apărării și descurajării oferiseră rațiunea pentru acumularea unor capacități militare formidabile. Acum, diminuarea amenințării sovietice anulase această rațiune. Ca atare, autoritățile de la Washington au redefinit prompt obiectivele autorităților militare ale SUA.

Deși marea confruntare cu comunismul luase, poate, sfârșit, s-a dovedit că era mai mult ca niciodată nevoie de forța armată a Americii. Așa cum spunea Powell, „Armele noastre trebuie să fie fără egal“. De fapt, cuvintele „fără egal“ subestimau necesitățile. Pentru Powel și ceilalți membri ai autorităților de securitate națională, doar o poziție de dominație militară

incontestabilă putea permite Statelor Unite să-și îndeplinească obligațiile asumate.

Privită din punct de vedere actual, în condițiile în care forțele armate americane au cunoscut, în deceniile recente, mult mai multe dezamăgiri decât victorii decisive, însăși ideea urmăririi supremației militare ar putea părea o propunere riscantă, chiar megalomană. Dar, la acea vreme, să definești guvernarea ca o funcție a puterii militare fără egal era aproape ceva la fel de firesc ca și cum i-a fi spus lui Elvis „Regele“. Cedând pasiunii pentru tot ceea ce era legat de armată, membrii clasei politice americane erau gata să se autoamăgească. La fel erau și destui cetățeni americani a căror înțelegere a problemelor militare nu depășea granița filmelor sau a jocurilor video.

Câtă vreme armata terestră, Marina, Forțele Aeriene și Corpul Pușcașilor Marini ai Statelor Unite își menținеau reputația colectivă de unități invincibile, aceste așteptări păreau extrem de plauzibile. În definitiv, cine ar fi putut nega evidențele? Cine ar fi îndrăznit să sfideze o pace susținută de colosul militar american?

Într-adevăr, la începutul anilor 1990, încrederea populară în eficiența forțelor armate ale Americii ajunsese la înălțimi stratosferice, fiind comparabilă, poate, cu încrederea germanilor în Wehrmacht în 1940, după căderea Franței, sau cu a confederaților în Armata Virginiei de Nord, a generalului Lee, înainte de Bătălia de la Gettysburg. Pentru germani și sudiști, o asemenea încredere exagerată a condus la o atitudine nechibzuită și a pavat calea către o înfrângere rușinoasă. O pedeapsă similară, chiar dacă venită mai lent, avea să îi aștepte și pe militariștii americani din secolul XXI. Dar, la momentul respectiv, generalul Powell spunea doar ceea ce cititorul tipic al Foreign Affairs era dornic să audă.

Deloc întâmplător, în rândul cercurilor responsabile cu securitatea națională a SUA a apărut un plan pentru susținerea dominației militare americane, nu doar pe termen scurt, ci pentru foarte departe, în viitor. Acest plan s-a numit „Revoluția în Afacerile Militare“ sau RMA.[17]

RMA este, în raport cu războiul, ceea ce a fost globalizarea în raport cu economia politică: o inițiativă menită să descrie apogeul unui îndelungat

marș evolutiv către perfecțiune. Globalizarea a promis să reducă incertitudinele care afectaseră funcționarea pieței. Într-o manieră similară, se aștepta ca RMA să reducă – și poate chiar să elimine – incertitudinile care multă vreme afectaseră derularea războiului și făcuse din acesta o soluție atât de riscantă. Națiunea care și-ar fi însușit ocaziile reprezentate de RMA avea să se bucure de avantaje decisive în confruntarea cu absolut toți inamicii săi.

În anii 1990, teoreticienii care concepuseră RMA deveniseră convinși că războiul tradițional, bazat pe mari mase de soldați și arsenale impresionante de arme, dar nu foarte precise, urma să dispară din istorie, așa cum dispăruse și locomotiva cu abur sau mașina de scris. Începuse să apară un nou model de război high-tech, purtat de profesioniști deosebit de bine pregătiți și înzestrați cu armament „inteligent“, Pentagonul aflându-se mult înaintea oricărui potențial concurent în aprecierea semnificației acestei revoluții militare.

Această imagine a războiului transformat și transformațional a derivat din – și concomitent a întărit – preocuparea obsesivă pentru tehnologie care a caracterizat în ansamblu lumea post-Război Rece. Toată lumea a fost de acord că trăsăturile definitorii ale acestei noi Epoci a Informației erau viteza, controlul și alegerea. Simultan cu împuternicirea individului, tehnologia informației reducea prevalența șansei, a surprizei și a întâmplărilor neprevăzute. Ca atare, tot ce era relevant putea fi cunoscut și, dacă era cunoscut, putea fi luat în calcul, atenuând, dacă nu chiar eliminând incertitudinea, riscul, pierderile și erorile și producând îmbunătățiri uriașe în privința randamentului și a eficacității.

Potențialul pentru grefarea tehnologiei informației în conflictul armat – multă vreme considerat un domeniu al activității umane afectat în mod deosebit de incertitudine, risc, pierderi și erori – a părut deosebit de atrăgător. Dacă li se oferea acces la suficiente informații, politicienii-războinici puteau împiedica tendința războiului de a deveni necontrolabil. Rapiditatea, camuflajul, agilitatea și precizia urmau să caracterizeze operațiunile armatelor cu adevărat moderne. Prin urmare, economia, predictibilitatea și relevanța politică aveau să constituie aspectele definitorii ale războiului. Atracția exercitată de această viziune asupra membrilor

corpului ofițeresc american a fost sporită de așteptarea implicită că adoptarea RMA avea să elimine posibilitatea unui alt Vietnam. RMA urma să evite orice viitoare „împotmolire“.

Mai mult, acest nou stil de război tehnologic urma să se bazeze nu doar pe armate uriașe, tipice epocii industriale, ci pe formațiuni compacte și extrem de bine instruite, de voluntari selecționați. În secolul XX, câștigarea războaielor necesitase vitejie și mușchi. Câștigarea războaielor în epoca ai cărei zori abia apăreau trebuia să sublinieze împletirea perfectă între tehnologie și pricepere, reducând cetățeanul de rând la rolul de spectator. Lupta promitea să rămână ceva ce alți oameni erau plătiți să facă. Prin extensie, această viziune a războiului postmodern cu o precizie chirurgicală și lipsit de fricțiune deținea promisiunea îndepărtării constrângerilor care inhibaseră Statele Unite în folosirea deplină a forței militare. Cu societatea americană în ansamblul ei izolată de efectele conflictului, elitele se puteau aștepta să se bucure de o libertate de decizie sporită în a hotărî unde, cum și împotriva cui să folosească forța.

Planificatorii Pentagonului nu au ezitat să transforme rapid RMA în fundamentul unui nou mod american de a purta războaie. În 1996, generalul John Shalikashvili, succesorul lui Powell în fruntea de șef al Statului Major Interarme, a semnat ceea ce Pentagonul a decis să numească Viziunea comună 2010 (JV2010), care-și propunea să asigure „un model conceptual pentru felul cum forțele armate americane vor... profita de ocaziile tehnologice pentru a atinge noi niveluri de eficiență în derularea în comun a operațiunilor militare“.[18]

Privită retrospectiv, JV2010 a fost pentru arta războiului ceea ce un swap pe riscul de credit a devenit pentru domeniul bancar: un mijloc de a perpetua o fraudă de o nerușinare șocantă. Dar, mai bine decât oricare altă sursă, acea broșură cu coperte lucioase și pline de elemente din jargonul militar documenta tehno-militarismul și febrila gândire de grup, de care corpul ofițeresc fusese cucerit în primul deceniu de după Războiul Rece.

Harta JV2010 promitea să facă forțele americane „convingătoare pe timp de pace, decisive în timp de război, [și] dominante în orice formă de conflict“. Exploatând din plin potențialul revoluției informatice, aceste forțe aveau să dobândească abilitatea de a învinge orice inamic, oriunde, cu rapiditate și

economie de mijloace. Astfel, Statele Unite aveau să se bucure de o „dominație de spectru total“. Textul JV2010 subliniază acest lucru direct, chiar dacă nu succint.

Combinația dintre aceste direcții tehnologice va crește gradul de eficiență a armamentului, provocând astfel mai multe victime în rândurile inamicului. Comandanții vor putea să atace țintele cu succes de pe mai puține platforme și cu mai puțină muniție, îndeplinindu-și, totodată, obiectivele mai rapid și cu riscuri reduse. Luptătorii individuali vor avea o putere fără precedent, dispunând de o gamă largă de echipamente de detectare, țintire și comunicare, care vor amplifica masiv forța micilor unități.

Rezumând, prin aderarea la formula oferită de JV2010, forțele americane aveau să învingă rapid și emfatic, întotdeauna și pretutindeni, orice posibil inamic, numeros sau mai puțin numeros, fără excepție.

Transformarea acestei teorii grandioase în realitate necesita doar două lucruri. În primul rând, Congresul trebuia să ofere bani pentru finanțarea necesară – care se aștepta să fie substanțială. În al doilea rând, era necesar ca oficialii civili să nu intervină, ci să le permită comandanților militari să cheltuiască acei bani după cum considerau de cuviință. Astfel, miracolele unei dominații totale ar fi fost ale Americii și doar ale Americii, singura superputere obținând astfel stăpânirea absolută asupra războiului însuși. Aici, militarismul părea impregnat cu Ecstasy.

În sfârșit, liberi!

Primele două elemente ale superpoveștii post-Război Rece – globalizarea și conducerea militarizată globală – au atras o susținere bipartizană la scară mare. Criticii din extrema stângă și din extrema dreaptă a spectrului politic ar fi putut înregistra plângeri legate de consumerismul galopant sau ar fi putut exprima temeri legate de pericolele militarismului incipient. Dar, așa cum se întâmplă adesea cu chestiunile legate de politica economică sau de

arta guvernării, cei care ocupau largul centru politic și-au întrecut în forță adversarii.

În politica convențională, viziunea unei lumi dând frâu liber capitalismului și cu armata americană funcționând ca un fel de monitor de supraveghere global a fost apreciată de democrați și de republicani, deopotrivă. Dezacordul față de ea însemna marginalizare. Tinerii ambițioși, dornici să se impună la Washington, aveau suficientă experiență încât să sugereze că vremurile ar fi fost, poate, prielnice pentru frânarea apetitului poporului american de a remodela lumea după propria imagine.

Un asemenea acord nu exista în privința celui de-al treilea element al superpoveștii post-Război Rece, care pătrundea direct în domeniul sensibil al culturii și moralității. Tema lui era libertatea însăși, exprimată acum într-o hotărâre de a îndepărta limitele privind autonomia personală, simultan cu respingerea restricțiilor înrădăcinate în tradiții și credințe religioase. Și aici, ca și în cazul globalizării și al conducerii globale, tehnologia avea un rol de jucat. Tehnologia oferea perspectiva incitantă de extindere a liberei alegeri individuale, chiar făcând, poate, posibile, reinventarea identității umane și eludarea condiției umane înseși. În America post-Război Rece, libertatea, împuternicirea și libera alegere au devenit aproape sinonime.

Avântul către autonomie a reaprins divizările care mocneau de mult în societatea americană. În centrul acestei Kulturkampf post-Război Rece s-a aflat o dispută legată de locul religiei în viața americană. În cartea sa, Culture Wars, publicată în 1991, reputatul intelectual James Davison Hunter a expus tranșant problema. Americanii erau împărțiți în două tabere. În una dintre ele se aflau cei cu „un impuls către ortodoxie“, care se agățau cu încăpățânare de credința „într-o autoritate externă, definibilă și transcendentă“. În cealaltă tabără erau cei al căror „impuls către progresism“ îi determina să fie tot mai ostili față de regulile impuse de sus. În opinia lor, împuternicirea individuală necesita particularizarea credinței, stopând practica prin care normele derivate din religie afectau politicile publice.[19]

Războinicii culturali din stânga spectrului politic, de obicei asociați cu Partidul Democrat, vedeau America drept un loc în care discriminarea universală pe criterii de rasă, gen și sexualitate permitea existența libertății

doar pentru unii – în special pentru bărbații albi și heterosexuali, ai căror înaintași proveneau din nordul și vestul Europei – negând-o însă celorlalți. Ei solicitau repararea acestor nedreptăți, libertatea necondiționată pentru toți constituind obiectivul lor suprem.

Războinicii culturali din dreapta spectrului politic, identificați în general cu Partidul Republican, credeau – de fapt, erau absolut siguri – că, încă de la întemeierea lor, Statele Unite fuseseră „tărâmul libertății". Dar, fie că interpretau scripturile literal sau metaforic, ei luau în serios avertismentul lui Dumnezeu, din Geneză, potrivit căruia oricine ar fi tentat să respingă toate limitele asupra exercitării reale a libertății va suporta consecințe fatale. A nesocoti această interdicție, așa cum făcuseră Adam și Eva, însemna a deschide zăgazurile anarhiei morale. În adevărata libertate, autocenzura tempera autoindulgența.

Disputa – în cadrul căreia o tabără era dedicată lărgirii libertății, iar cealaltă izolării libertății de corupere – nu a lăsat prea mult loc compromisurilor și nici măcar unui dialog rațional. Trăsătura definitorie a acestei Kulturkampf din America post-Război Rece a fost intoleranța și disprețul reciproc. Nu exista zonă de mijloc, nu exista compromis. Fiecare tabără o acuza pe cealaltă de încălcarea valorilor americane fundamentale. Și nici una dintre tabere nu a fost imună la manipularea partizană. Dar, indiferent câte dezacorduri ar fi avut în privința unor detalii specifice, când venea vorba despre promovarea capitalismului global sau despre păstrarea întâietății Americii pe plan militar, republicanii și democrații împărtășeau, în general, aceeași poziție. Când venea însă vorba despre garantarea dreptului la avort sau de păstrarea căsătoriei tradiționale, pozițiile lor erau aproape diametral opuse.

Deși lupta pentru definirea adevăratului sens al libertății, după „sfârșitul istoriei", s-a dovedit extrem de acerbă, ea n-a fost niciodată o competiție între egali. Cei care pledau pentru extinderea libertății s-au bucurat întotdeauna de superioritate, apărătorii tradiției fiind obligați să bată în retragere. În chestiuni legate de familie, sex, sexualitate și gen, terenul pierdut n-a mai fost niciodată recuperat. Conservatorii culturali nu aveau dificultăți în a identifica lucrurile cărora ei li se opuneau: decadența, permisivitatea, autoasumarea de libertăți și abandonarea standardelor

morale stabilite. Însă, când încercau să specifice pentru ce anume pledau ei, conservatorii ofereau doar explicații care păreau mai curând vestigii ale puritanismului secolelor trecute.

Atât timp cât a durat Războiul Rece s-au putut invoca motive pentru cultivarea – sau cel puțin pentru imitarea – fermității puritane în fața răului. Manhattan, Kansas, un oraș aflat lângă baza militară de la Fort Riley și Manhattan, cartierul din New York, difereau în multe privințe. Însă, în ambele, respingerea comunismului însemna demonstrarea capacității de sacrificiu. Acceptarea colectivă a unei posibile anihilări nucleare în temeiul apărării libertății a constituit simbolul primordial al acestei acceptări. În memorabila formulare a președintelui Kennedy, „pentru a asigura supraviețuirea și succesul libertății“, fiecare american era obligat „să plătească orice preț“ și „să poarte orice povară“. Când Kennedy rostea aceste cuvinte, grandilocvența lui nu stârnea chicote ironice, ci o aprobare plină de respect.

Dar sintagma „better dead than Red“ (mai bine mort decât comunist), născocită de un abil amator de jocuri de cuvinte, a funcționat mai bine ca discurs aplaudat decât ca fundament politic. În plan practic, chiar la apogeul Războiului Rece, americanii au dovedit doar un apetit limitat pentru purtarea poverilor, așa cum au demonstrat conflictele din Coreea și Vietnam. În special confruntarea din Vietnam a expus prăpastia căscată între poziția emoțională a luptătorilor din Războiul Rece, precum Kennedy, și prețul pe care americanii erau, de fapt, dispuși să-l plătească.

Din această privință, căderea Zidului Berlinului a făcut inutilă prelungirea a ceea ce devenise, în timp, un fel de șaradă. Înainte de 1989, pledoariile prin care cetățenii erau îndemnați să stea umăr lângă umăr, împotriva unui inamic comun, întrebându-se ce-ar putea face ei pentru țară, nu ce-ar putea face țara pentru ei, s-au mai bucurat de o oarecare atracție. Dar, după ١٩٨٩, atracția a dispărut cu totul.

În concluzie, încheierea Războiului Rece i-a eliberat pe americani de orice altă obligație de a demonstra mai mult decât o coeziune formală. Dacă nu erau doar o chestiune de preferință personală, calități precum autodisciplina și sacrificiul de sine, considerate cândva esențiale pentru a permite unei națiuni să reziste la amenințările existențiale, au devenit acum de domeniul

trecutului. Spiritul epocii post-Război Rece a dat prioritate autoindulgenței, în dauna autosacrificiului.

Toate acestea nu s-au întâmplat peste noapte. Dar, într-o măsură tot mai mare, adevăruri pe care mulți americani, poate majoritatea, le găsiseră confortabile imediat după al Doilea Război Mondial, și-au pierdut autoritatea, locul lor fiind luat de un set de valori mult mai fluide. Ca sursă de educație morală și culturală, Boone City și-a pierdut importanța, cedând poziția în favoarea Woodstock.

Eșecul comunismului a îndepărtat ultimele constrângeri rămase în privința funcționării capitalismului global. Lăsând Statele Unite într-o poziție dominantă pe plan militar, sfârșitul Războiului Rece a alungat orice constrângeri încă existente în privința folosirii puterii coercitive a Americii. La fel, pentru mulți americani de rând, mai ales pentru cei înclinați spre progresism, încheierea Războiului Rece a luat cu ea și ultimele constrângeri rămase în chestiuni legate de „stilul de viață". Acești oameni nu mai aveau de gând să se supună arbitrilor tradiționali în privința proprietății și a „bunului-gust", arbitri care să determine ce anume era permis și ce nu. Depășind autoritatea impusă, progresiștii țineau cont doar de sinele autonom.

La drept vorbind, în rândurile liber-cugetătorilor, impulsul de a eluda constrângerile impuse existenței individuale a precedat cu mult sfârșitul Războiului Rece. Chiar înaintea secolului XX, industrializarea, urbanizarea, progresele științifice și transformarea religiei dintr-un mediu al salvării personale într-un mijloc de progres social au subminat normele tradiționale. Experiența oribilă a două episoade de război total în acest secol, care au fost martore la anihilarea, de către națiunile occidentale, a însuși conceptului de reținere morală, a accelerat procesul.

În memoria populară, Anii Șaizeci „au schimbat totul", triada sex, droguri, rock and roll combinându-se pentru a îngropa definitiv America lui Al, Fred și Homer. Dar, deși încuraja sentimentul de superioritate al generației baby boom, această interpretare invita la exagerare. În chestiuni legate de rasă, gen, sex, sexualitate, educație, expresie și definirea familiei, acizii modernității erodau de decenii bune temeliile ordinii stabilite. Fără îndoială că tulburările de diferite tipuri asociate cu Anii '٦٠ au amplificat procesul.

Dar numai odată cu încheierea Războiului Rece ritmul schimbărilor culturale și sociale s-a intensificat. Oricât ar fi fost de „nepolitică“, celebra declarație făcută de Patrick Buchanan în 1992, potrivit căreia o cultură a războiului începuse să cuprindă America, era precisă și venea la momentul potrivit.

Impactul acestui război metaforic a fost similar cu cel al unui uragan de categorie maximă. Imboldul față de schimbările culturale și sociale a emanat dinspre coaste, mai curând decât dinspre centru, din marile zone metropolitane, mai curând decât din orășele și de la elitele din colegii și universități, mai curând decât din fabrici și de pe linii de asamblare. În mediul din Midwest******* în care am crescut, apariția muzicii rock și descoperirea marijuanei nu s-au tradus imediat într-un sprijin acordat revoluției sociale. Acorduri sociale care, peste doar o generație, aveau să fie privite ca opresive, sufocante și injuste păreau încă de-a dreptul familiare și, prin urmare, de nezdruncinat. În ceea ce mă privește, îmi lipsea imaginația creativă de a aprecia cât de repede urmau asemenea chestiuni să fie reclasificate drept arhaice, absurde și chiar bigote.

În cursul transformărilor ulterioare, am devenit mai mult un martor, decât un participant sau un partizan. În anii 1990, aproape la fel ca atunci când eram un cadet la West Point și priveam evenimentele anilor 1960 închis ca într-o fortăreață, nu am înțeles pe deplin forțele care se acumulau de partea cealaltă a baricadei.

Un element central în neputința mea de a înțelege acele evoluții era statutul în schimbare al religiei în viața americană. Pe atunci eram (și am rămas și astăzi) un om credincios. Cât a durat Războiul Rece, religia a fost pentru mine – ca și pentru mulți alții – mai mult decât o chestiune de credință. Ea a definit o crucială linie de demarcație existentă între Est și Vest. Esticii erau atei. Noi eram de partea lui Dumnezeu, iar Dumnezeu era de partea noastră.

Exigențele Războiului Rece au dat naștere unei forme aparte de religiozitate, care a avut mai curând o capacitate politică decât o rigoare teologică. De exemplu, ținând un discurs la scurtă vreme după alegerea lui ca președinte, în 1952, Dwight D. Eisenhower a evidențiat aspectul fundamental. „Marea confruntare a vremurilor noastre“, a spus el, „este una a spiritului. Este o luptă pentru inimile și sufletele oamenilor.“ Implicațiile

erau clare: „Dacă vrem să fim puternici, trebuie să fim puternici, înainte de toate, în convingerile noastre spirituale“. Într-un faimos paragraf, Ike – el însuși cel mult un participant întâmplător la slujbele bisericești – a afirmat că „forma noastră de guvernare nu are nici un sens dacă nu se întemeiază pe o credință religioasă profundă și nici nu-mi pasă care este aceasta“.[20]

Deși poate că în unele cercuri această Doctrină Eisenhower spirituală a fost ironizată, vederile lui Ike convergeau cu cele ale multor americani. Peste câteva luni, președintele a îmbogățit această temă. „Bisericile Americii sunt citadele ale credinței noastre în libertate individuală și demnitate umană“, asigura el Conferința Națională a Creștinilor și Evreilor. „Această credință este sursa vie a întregii noastre tării spirituale. Iar această tărie este armura noastră fără egal în lupta mondială împotriva forțelor opresiunii și a tiraniei ateiste.“[21]

Pe scurt, în timpul Războiului Rece religia a servit drept bastion al libertății. Dar, de îndată ce Războiul Rece a luat sfârșit, pentru mulți ea a devenit altceva: un obstacol în calea atingerii unei libertăți mai mari, care nu putea fi obținută decât prin ridicarea constrângerilor impuse autonomiei individului. Într-adevăr, pe măsură ce amintirea Războiului Rece se estompa, respectarea cutumelor religioase tradiționale avea să devină tot mai puternic asociată cu ignoranța, intoleranța și chiar cu fanatismul.

N-aș vrea să sugerez prin asta că religiozitatea indusă de Războiul Rece i-a făcut pe americani mai virtuoși. Nici nu cred că Eisenhower sau oricare dintre succesorii lui bărbați, albi și heterosexuali, toți cel puțin teoretic creștini, au fost președinți mai buni pentru că au asistat la „Micul dejun cu rugăciune“ (instituit în 1953) sau au participat la alte ritualuri politico-religoase inițiate în cursul Războiului Rece.

Dar introducerea religiei în serviciu, ca ajutor al politicii erei Războiului Rece, a avut și un efect secundar: ea a ținut parțial în frâu tentativele de a slăbi instituțiile (sau prohibițiile) care-și derivau autoritatea din surse precum Vechiul Testament iudaic sau Noul Testament creștin. În definitiv, modificarea, în 1954, a Jurământului de Credință, pentru a face din Statele Unite „o națiune supusă lui Dumnezeu“ era menită să semnaleze felul cum tabăra „noastră“ diferea de tabăra „lor“ (și era superioară acesteia).

Așa cum sociologul Will Herberg nota, în influenta sa lucrare Protestant, Catholic, Jew, publicată în 1960, „conceptul iudeo-creștin“, favorizat în timpul Războiului Rece, exprima „convingerea că, la bază, «cele trei mari credințe» spuneau, «practic, același lucru», afirmând «idealurile spirituale» și «valorile morale» ale stilului de viață american“.[22] Câtă vreme competiția dintre americani și sovietici a continuat, orice punea la îndoială valabilitatea unor asemenea afirmații risca să fie denunțat ca lipsit de patriotism.

Dar, când Războiul Rece a luat sfârșit, greutatea argumentelor s-a schimbat. Deși Jurământul de Credință n-a mai fost revizuit, raționamentul plasării sintagmei „o națiune supusă lui Dumnezeu“ s-a diminuat. Credința nu mai reprezenta o armură fără egal, într-o confruntare globală. De fapt, din punctul de vedere al progresiștilor care doreau să reimagineze libertatea, făcând-o mai extinsă și mai inclusivă, religia părea mai degrabă un impediment. Dacă nu erau eliminate sau modificate, restricțiile ei ar fi privat cetățenii care nu erau albi, heterosexuali sau bărbați, de drepturile și privilegiile conferite automat celor care se întâmplau să fie astfel.

Văzută din această perspectivă, libertatea necesita excluderea religiei din spațiul public, credința fiind, ca atare, redusă la o problemă privată, iar abrogarea regulilor religioase devenind ordine de zi. Din acel moment, religia putea fi tolerată doar ca o excentricitate personală sau ca alegere a unui stil de viață, dar ea urma să nu mai joace un rol semnificativ în politicile publice. Venise momentul ca Dumnezeu să evacueze zona.

Nu cunosc nici o declarație canonică descriind concepția extinsă asupra libertății, emisă după Războiul Rece și care să se poată compara cu propaganda făcută de Friedman în favoarea globalizării sau cu rezumatul Joint Vision 2010 în favoarea tehno-militarismului. Dar, chiar și așa, farurile călăuzitoare ale intelectualității americane stabiliseră că păstrarea dreptului la avort, redefinirea căsătoriei, stoparea discriminării la adresa homosexualilor, desființarea dominației patriarhale și promovarea multiculturalismului dețineau secretul creării acelei „Uniuni mai perfecte“, promisă în Preambulul Constituției și al asigurării „Binecuvântării Libertății“ pentru toți americanii. (Asigurarea egalității pentru persoanele de culoare devenise, cel puțin pentru o vreme, un aspect mai puțin litigios; deși rasismul persista, el a intrat, ca și antisemitismul, într-un con de umbră.)

Deja în ultimii ani ai Războiului Rece, indivizii și instituțiile care se văzuseră chemați să modeleze spiritul epocii se angajau din toată inima să slujească această cauză. În redacțiile publicațiilor progresiste, în campusurile universitare, în toată industria divertismentului și printre tot mai puțin influentele culte protestante, care încercau, disperate, să păstreze o oarecare relevanță – chiar și printre corporațiile atente la imaginea lor publică – maximizarea alegerii personale se impunea ca o chestiune căreia îi venise timpul.

Încheierea Războiului Rece l-a scos din cadru pe Dumnezeu, dar în același timp a fost martoră la o prăbușire și mai puternică a marxismului. Odată cu aceasta, autonomia a devenit lucrul cel mai de preț al intelectualității americane. Pentru a reformula o sintagmă datând din vremea când Dumnezeu și Marx erau încă inamici înverșunați, eliberarea sinelui devenise acum „opiul intelectualilor“.[23] Așa cum se întâmplase și când preoțimea luase toate deciziile importante și când ideologii Vechii Stângi declaraseră ca fiind un lucru evident în sine că viitorul aparține comunismului, opiniile contrare nu erau bine-venite.

Desigur, pe când Statele Unite pătrundeau în epoca post-Război Rece, milioane de americani se agățau încă, încăpățânați, de bătrâna religie creștină sau cel puțin se străduiau să facă asta. Însă alte milioane de ani și-au schimbat concepțiile. Faptul că această schimbare avea să asigure o bază pentru politicile publice a fost o presupunere de-a dreptul absurdă. Și aproape același lucru ar putea fi spus despre religie, după sfârșitul istoriei.

Semizeul de la Casa Albă

„Președinția Americii este cea mai puternică funcție din Lumea Liberă“, declara John F. Kennedy în 1960, anunțându-și intenția de a candida pentru această funcție. „În ea“, continua el, „sunt concentrate speranțele întregii omeniri. Căci de către ramura executivă a SUA trebuie luate cele mai cruciale decizii ale acestui secol.“[24]

Oricât de pompos ar fi fost limbajul, Kennedy nu făcea altceva decât să reafirme ceea ce majoritatea americanilor ajunseseră deja să creadă. După

Marea Criză și al Doilea Război Mondial, dar mai ales ca o consecință a Războiului Rece, aflat în desfășurare, președinția Americii devenise ceva mai mult decât un simplu post politic ale cărui funcții erau specificate în Articolul 2 din Constituția SUA. Deja în 1960, cu „speranțele întregii omeniri“ grupate în jurul unui singur american chemat să ia „cele mai cruciale decizii“ ale secolului, președinția depășise litera Constituției.

Astăzi, când Donald Trump ocupă postul care i-a aparținut cândva lui Kennedy, este util să ne reamintim cum, în deceniile ulterioare celui de-al Doilea Război Mondial, președintele a devenit un factor mai important decât un șef de guvern și mai grandios decât un șef de stat. Înzestrat cu autoritatea de a ordona un atac nuclear capabil să anihileze civilizația umană, el servea, prin consens comun, ca „lider al Lumii Libere“.

În general, americanii au aprobat această evoluție, considerând-o necesară și poate chiar potrivită. În definitiv, cine altcineva decât un bărbat american credincios, alb și heterosexual putea să poarte pe umerii săi asemenea responsabilități enorme? Conducând cea mai puternică națiune occidentală, președintele era, prin consens general, cel mai puternic om din afara Blocului Comunist. Evident, Lumea Liberă avea nevoie de un lider. Cine, cu excepția tipului nostru, și-ar fi putut asuma conducerea?

Din când în când, din motive de curtoazie, un președinte se putea preface că recunoaște un egal, cel mai adesea un premier britanic capabil să recite dialogurile adecvate repunând în scenă parteneriatul dintre Franklin Roosevelt și Winston Churchill. Harold Macmillan i-a servit, astfel, drept partener lui Kennedy. Margaret Thatcher a jucat același rol pentru Ronald Reagan. (După 11 septembrie 2001, Tony Blair a reluat rolul, probabil pentru ultima oară, sprijinul acordat de el invadării Irakului de către George W. Bush determinându-i pe britanicii indignați să-l numească, ironic, pe premierul lor, „pudelul“ președintelui american.)[25]

Dar toate părțile implicate au recunoscut că aceasta era o ficțiune. În toată Lumea Liberă, ea însăși o construcție relaxată și maleabilă, liderii națiunilor mari sau mici au acordat președintelui Americii un statut fără egal. Asigurarea coeziunii și a securității „Occidentului“ – un termen reunind și națiuni total diferite cultural de cele occidentale, precum Japonia și Coreea de Sud – nu a făcut niciodată parte din fișa oficială a postului președintelui.

Dar, chiar și așa, oficialii de la Ottawa la Bonn sau Tokyo au considerat că era de datoria locatarului de la Casa Albă să facă asta. De dragul păstrării aparențelor, președintele putea pretinde că este doar primus inter pares. În realitate, el era, pur și simplu, primus.

În mod inerent, în sintagma „lider al Lumii Libere“ exista și o puternică notă de aroganță – cam în genul celei manifestate de orașul Myrtle Beach din Carolina de Sud, care se pretinde a fi „capitala mondială a golfului“. Totuși, figura de stil nu era lipsită de valoare. Câtă vreme Războiul Rece a continuat, a existat astfel siguranța că la cârmă se afla un căpitan, împiedicând vremelnica navă a civilizației occidentale să eșueze.

Încheierea Războiului Rece i-a conferit președintelui american o promovare de facto. În locul imaginii înșelătoare, dar convenabile, a unei lumi împărțite în două tabere adverse, a apărut acum o imagine la fel de convenabilă, dar mult mai înșelătoare, a unei lumi dominate de o singură superputere, liderul executiv al acestei superputeri devenind, practic, lider al întregii planete.

În decursul campaniei prezidențiale din 1992, Patrick Buchanan îl numise în derâdere pe George H.W. Bush „președinte al lumii“ – și, prin urmare, o persoană total detașată de grijile cotidiene ale cetățenilor de rând.[26] Dar pentru mulți membri ai elitei, ironia lui Buchanan exprima aproape o așteptare. De multă vreme citadelă a politicii naționale americane, Casa Albă părea să fi devenit acum citadela politicii globale. La Washington, ultimele urme de reticență și de conștiință de sine au dispărut.

Așadar, sintagma „lider al Lumii Libere“ și-a găsit o nouă dimensiune, chiar în timp ce granițele acestei lumi se extindeau și se estompau, definiția libertății devenind tot mai mult un obiect de dispută. Pe când tot mai mulți pasageri urcau la bord și nava civilizației occidentale dădea semne că riscă să se scufunde, statutul și autoritatea Cârmaciului se mențineau neștirbite. Dacă după sfârșitul istoriei mai putea fi făcută istorie, atunci cu siguranță președintele Statelor Unite ar fi făcut-o. Cel puțin astfel încercau să se convingă pe ei înșiși mulți observatori, în speciali membri ai clasei politice americane.

Deja prin 1960 devenise obligatoriu pentru fiecare președinte să implementeze acordul specific Războiului Rece, bazat pe ținerea în frâu a comunismului și pe evitarea Armageddonului. Dar fiecare președinte a dat consensului propria înțelegere. John Kennedy a înțeles și a întâmpinat cu bucurie această ocazie, pe care a îmbrățișat-o imediat. Adresându-se Congresului și națiunii, în ianuarie ١٩٦١, la doar o săptămână după ce preluase funcția, el a descris circumstanțele cu care se confruntau Statele Unite: „Cu fiecare zi ne apropiem de momentul pericolului maxim“, a declarat el, „căci armele se răspândesc, iar forțele ostile devin tot mai puternice“. Perspectiva era, într-adevăr, sumbră. „Simt că trebuie să informez Congresul“, a continuat președintele, „că analizele noastre din ultimele zece zile subliniază clar acest lucru – în fiecare dintre principalele zone ale crizei: valul evenimentelor s-a scurs, iar timpul nu a fost de partea noastră.“[27]

La doar câteva zile după începerea mandatului său, Kennedy afirma o prerogativă prezidențială proaspăt stabilită, emițând un raport concis, dar autoritar, despre situația cu care națiunea americană se confrunta. Discursul lui oferea asigurarea că noul președinte înțelesese imediat aceste pericole și era pregătit să le înfrunte. Americanii puteau sta liniștiți: președintele lor controla evenimentele.

Momentul de maxim pericol, evenimentele care curg ca un val, timpul care nu este de partea Americii: iată expus, în mod flagrant, jargonul politic al Războiului Rece. Cuvintele alese erau alarmante, aproape isterice. Dar, când ele au fost rostite de un om care devenise recent președinte, chiar dacă își depășise contracandidatul cu doar puține voturi, ele au dobândit instantaneu credibilitate. Împreună cu autoritatea lui de a „apăsa butonul nuclear“, aceasta a fost marea prerogativă a președinților americani din epoca Războiului Rece: ei puteau defini trecutul, prezentul și viitorul.

Dar nu fiecare președinte a avut succes în această privință. Însă pentru fiecare Ford sau Carter a existat un Kennedy sau un Reagan, care au părut să justifice așteptările referitoare la ce anume putea realiza conducerea prezidențială – chiar dacă nu merită să examinăm prea îndeaproape performanțele în funcție ale unor asemenea personalități merituoase.

Din când în când au putut fi auzite proteste la adresa „președinției imperiale“, de obicei din partea celor care nu simpatizau cu partidul care controla Casa Albă.[28] Dar niciodată pe parcursul Războiului Rece acest lucru nu s-a tradus printr-un efort serios de a limita autoritatea președintelui sau de a reduce prerogativele prezidențiale acolo unde fuseseră când Herbert Hoover conducea, la Casa Albă, un personal compus din doar patru membri.[٢٩]

Nici sfârșitul Războiului Rece nu a dus astfel de limitări sau reduceri. Mai curând am putea spune că președinția a devenit mai puternică și mai grandioasă, eclipsând oricare alt aspect al politicii americane.

După căderea Zidului Berlinului, ca și înainte de aceasta, a existat așteptarea ca președintele să construiască și să implementeze consensul politic operativ, deși un consens care nu mai avea, ca priorități, opoziția față de comunism sau împiedicarea celui de-al Treilea Război Mondial. Cei care au ocupat Biroul Oval în scurta epocă post-Război Rece – și cei care au aspirat la președinție, dar au eșuat – au avut abordări diferite în privința priorităților specifice. Însă cu toții au promovat neoliberalismul globalizat și au susținut hegemonia militară. Și, mai de voie, mai fără voie, ei s-au adaptat la o concepție tot mai largă asupra libertății individuale.

În aceasta a constat elementul final al perspectivei post-Război Rece care a definit politica americană: convingerea că doar președintele Statelor Unite și nimeni altcineva era chemat să dirijeze istoria după sfârșitul istoriei.

Capitalismul neîngrădit, plus dominația globală incontestabilă a Americii, plus sinele neconstrâns, plus conducerea prezidențială, vizionară, au facilitat îndeplinirea acestor obiective: toate acestea au definit elementele consensului post-Război Rece propagate de intelectualii din politică în prima jumătate a anilor 1990. Aceste idei au modelat discursul public la fel de mult cum opoziția față de comunism și apărarea libertății modelaseră discursul public de la sfârșitul anilor 1940 până la căderea Zidului Berlinului.

Însă, în cadrul acestui consens existau, implicit, două prezumții notabile: mai întâi, aceea că avantajele de care se bucura America la sfârșitul Războiului Rece erau insurmontabile și aveau, cu siguranță, să dăinuie;

apoi, aceea că marea majoritate a americanilor, împreună cu orice posibil contestatar din afară, avea să accepte termenii acestui consens, ajungând la concluzia inevitabilă că nu exista o alternativă reală.

Poate că unii ar fi vrut să se plângă sau să amâne acceptarea acestei soluții, dar în final cu toții aveau să se supună ei. Istoria însăși le cerea să facă astfel.

Autorul face aici aluzie la o faimoasă butadă a lui James March, profesor emerit la Universitatea Harvard: „Leadershipul implică în egală măsură poezie și tehnică“. (n.tr.)

Regiune a Statelor Unite care cuprinde statele central-nordice ale țării: Ohio, Indiana, Michigan, Illinois, Wisconsin, Iowa, Kansas, Missouri, Minnesota, Nebraska, Dakota de Sud și Dakota de Nord. (n.tr.)

Capitolul 5. Parteneri de viață

Legitimitatea președinției și speranțele investite în fiecare președinte ca lider suprem derivă din două surse diferite. Prima reflectă etosul democratic al națiunii. Americanii își aleg președintele. Ca atare, însăși prezența lui la Casa Albă exprimă voința poporului, cel puțin într-un anumit fel. Faptul că legea, tradiția, Constituția, dar și indiferența larg răspândită în rândul cetățenilor cu drept de vot ar putea genera o democrație mai puțin perfectă nu afectează verdictul esențial: președintele se află la Casa Albă pentru că noi, poporul, l-am instalat acolo.

A doua sursă a legitimității președintelui și a presupusei abilități a acestuia de a acționa ca un comandant global are puțin de-a face cu democrația. Ea reflectă o influență supradimensionată a elitelor, ca gardieni ai politicii americane. Oficial, Statele Unite sunt o republică democratică. În practică, unele voci au mai multă greutate decât altele. Rolul autoasumat al instituțiilor de elită în politica prezidențială nu este de a decide cine va câștiga, ci de a evalua eligibilitatea de a concura. Obiectivul implicit al acestui proces de verificare este de a exclude potențialii candidați considerați inapți de a conduce lumea în spiritul unor direcții agreate de Consiliul pentru Relații Externe, Școala de Guvernare Kennedy, Washington Post, Postul Național de Radio, Wall Street, Silicon Valley, lobbyul israelian, Asociația Națională a Armelor de Foc, aparatul național de securitate și donatorii extrem de darnici, precum frații Koch.

În final, poporul își alege președintele. Dar alegerile prezentate poporului reflectă preferințele și interesele unei autorități extrem de bine înrădăcinate și de o încredere totală în sine. Votând președintele, americanii nu aleg între mere și portocale. Ei aleg între două soiuri de mere foarte asemănătoare. Cel puțin așa s-a întâmplat, de obicei, până în 2016.[1]

Faptul că un asemenea aranjament – să îl numim „democrație gestionată de elite“– a permis, aparent, Statelor Unite să obțină supremația în timpul Războiului Rece, aproape a garantat că situația va continua și în epoca post-Război Rece. De ce ai modifica un sistem care adusese Statele Unite la

apogeul puterii globale? Istoria pe care americanii au ales să și-o reamintească părea să arate că președinții, inspirându-se de la autorități, puteau, într-adevăr, dirija istoria.

Dar încă de la început acest lucru a fost un nonsens evident. Permiteți-mi să prezint o concepție total diferită a rolului președintelui, începând cu George Washington. Mai curând decât să dirijeze istoria, președinții răspund, în general, imperativelor acesteia. În loc să stabilească el însuși cursul, Cârmaciul caută să simtă ceea ce vânturile și curenții îi cer și respectă aparentele solicitări ale acestora.

Desigur, unii cârmaci sunt mai abili în a face asta decât alții. Un președinte eficient discerne în mod corect ce anume necesită condițiile existente și lasă impresia că el este stăpânul circumstanțelor, nu servitorul lor. James Polk, Abraham Lincoln și William McKinley oferă exemple elocvente în acest sens.

Când Polk a devenit președinte, în 1845, presiunile de a înfinge drapelul american pe coasta Pacificului deveniseră intense. În loc să se opună acestor presiuni, președintele le-a susținut. Răspunzând imperativelor prezumtive ale „Destinului evident“, el a declanșat un război de agresiune împotriva Mexicului, război care a culminat cu anexarea Californiei și a multor altor teritorii. Grație lui Polk, astăzi Statele Unite ale Americii se întind de la un ocean la altul.

În 1861, când Lincoln a preluat funcția supremă, Uniunea se destrăma. Salvarea ei însemna anularea oricărei ambiguități legate de obiectivele națiunii. Războiul Civil care a urmat și care a fost condus de Lincoln a distrus sclavia și a instalat capitalismul industrial urban, în locul agrarianismului semifeudal, ca bază primordială pentru organizarea societății. Statele Unite se vor înscrie curând pe calea care le va duce către poziția de cea mai bogată și mai dinamică țară din lume.

Pe când secolul al XIX-lea se apropia de sfârșit, presiunile interne exercitate asupra guvernului SUA de a-și extinde dominația dincolo de granițele Americii de Nord erau tot mai crescute. Îmboldită de un neastâmpăr care era în egală măsură economic, geologic și ideologic, dorința de extindere devenise din nou irezistibilă. În 1898, McKinley a

deschis supapa de presiune. A urmat un război cu Spania, după care Statele Unite și-au creat un imperiu maritim întins din Marea Caraibilor în Pacificul de Vest. Cu alte cuvinte, grație lui McKinley, Statele Unite au intrat în rândurile puterilor mondiale.

De remarcat că, atunci când au trebuit să interpreteze vânturile și curenții, președinții care au precedat acest trio nu s-au distins cu nimic. În timpul cât ei s-au aflat la cârmă, John Tyler, James Buchanan și Grover Cleveland n-au realizat lucruri importante. În calitate de cârmaci, ei au permis țării lor doar să plutească și nimic mai mult. În mod previzibil, nici unul dintre ei nu se numără printre președinții mari sau aproape mari.

Acest lucru e valabil și pentru Bill Clinton, George W. Bush și Barack Obama. Cei trei președinți post-Război Rece vor ajunge, probabil, să fie încadrați în aceeași categorie cu Tyler, Buchanan și Cleveland, mai degrabă decât în compania lui Polk, Lincoln și McKinley.

Clinton, Bush Jr. și Obama n-au fost nicidecum nepăsători față de ceea ce necesitau vremurile. De fapt, indiferent cât de mult s-au diferențiat ei, în stil și temperament, toți trei întruchipau speranțele exagerate ale consensului Cetății de Smarald. Receptivi la idei considerate actuale, condimentându-și discursurile cu un jargon la modă și ținând cont de sfaturile unor consilieri bine cotați, toți trei au căutat intens să se adapteze necesităților epocii.

Dar nici unul dintre ei nu s-a grăbit să-și recunoască defectele. Fiindcă le lipsea abilitatea de a repara acele defecte sau imaginația de a identifica o alternativă, ei au participat, în mod involuntar, la subminarea consensului însuși. Interpretând greșit vânturile și curenții, ei au permis navei statului să eșueze. Eșecul lor colectiv a pavat calea spre preluarea cârmei de către Donald Trump, care a devenit astfel liderul Lumii Libere.

Al patruzeci și doilea deschide lumea

Dintre cei trei, Bill Clinton a fost cel mai abil din punct de vedere politic, cel mai fecund din punct de vedere intelectual, dar nu și cel mai profund din punct de vedere moral. Dacă a fi președinte este o formă de artă

actoricească, Bill Clinton a demonstrat o uimitoare capacitate de a evolua bine pe aproape orice fel de scenă. Dar această prestație actoricească a lui a venit la pachet cu o latură ascunsă, întunecată. El a fost marele cameleon al intervalului post-Război Rece.

În decursul celor opt ani petrecuți la Casa Albă, Clinton a promovat viguros globalizarea și a avut o tentativă de a experimenta hegemonia militară. El a îmbrățișat ideea, deja la modă, potrivit căreia tehnologia informației schimba natura economiei politice și a războiului, în ambele cazuri în avantajul Americii. Dar, pentru progresiștii care se așteptau ca primul președinte din generația baby boom să-i conducă la victoria finală în războaiele culturale, Clinton s-a dovedit a fi o dezamăgire.

La fel ca idolul său politic, John F. Kennedy, Clinton a preluat funcția intenționând ca președinția lui să marcheze tranziția către o nouă eră. În ianuarie 1961, Kennedy proclamase că, prin venirea lui la Casa Albă, „făclia a fost transmisă unei noi generații de americani“, chemată de Providență să apere libertatea „în ceasul său de pericol maxim“. În ianuarie 1963, Clinton a scos în evidență același lucru, deși pe un ton mai optimist. „Astăzi“, a declarat el, în primul discurs ca președinte, „o generație crescută în umbra Războiului Rece își asumă noi responsabilități într-o lume încălzită de soarele libertății.“[2] Ca și Kennedy, Clinton s-a expus el însuși ca întruchipare a acestei epoci noi, ca un ax în jurul căruia toți ceilalți gravitau. Cu un aplomb ostentativ, el și-a asumat sarcina de a explica modul în care americanii puteau folosi această revărsare solară bruscă, în lumina și căldura căreia se scăldau.

Dar, ca prim președinte ales în epoca post-Război Rece, Clinton a descoperit curând că supremația globală nu implica nici omnipotență, nici omnisciență. Conform standardelor politicii americane, președinția lui Clinton se consideră a fi una reușită: obținând un al doilea mandat, el a întrunit criteriul de bază, unul pe care nici Jimmy Carter, nici George H.W. Bush n-au reușit să-l îndeplinească. Dar chiar și așa, moștenirea lui Clinton nu include realizări marcante, comparabile cu acordul de pace dintre Israel și Egipt negociat de Carter sau cu felul în care Bush a negociat încheierea Războiului Rece.

În afara efectelor menite să impresioneze audiențele de elită – prezentarea unui cabinet despre care s-a spus că „oglindește imaginea Americii“ și numirea primei femei în postul de secretar de stat – al patruzeci și doilea președinte n-a reușit prea multe în promovarea agendei libertății post-Război Rece, cu accentul pus de aceasta pe rasă, gen și sexualitate. Calitatea definitorie a abordării clintoniene a chestiunilor culturale s-a dovedit a fi reducerea incertitudinilor. În mod repetat, Clinton a dovedit că nu dorește să plătească un preț politic substanțial pentru a susține cauzele pe care pretindea că le îndrăgește profund. Când necesitatea apărării toleranței și a diversității s-a ciocnit de utilitatea politică, aceasta din urmă a avut, de obicei, câștig de cauză.

Tipică în această privință a fost decizia luată de candidatul Clinton în ianuarie 1992, sub influența unor consilieri abili, de a-și suspenda campania electorală pentru a fi prezent la Little Rock la execuția unui bărbat de culoare, cu probleme psihice, care, cu un deceniu în urmă, ucisese un polițist. Ricky Ray Rector a trebuit să moară pentru ca guvernatorul Clinton, care altmineri se prezenta drept un critic înverșunat al rasismului și un susținător al cauzelor persoanelor cu probleme psihice, să-și asigure alegătorii că, în calitate de președinte, nu va arăta nici o toleranță criminalității.[۳]

Execuția lui Rector nu avea să fie nici pe departe ultimul eveniment din cariera lui Clinton când calculele politice s-au dovedit mai puternice decât principiile. O tendință de a abandona valorile pe care aparent le susținea sau de a se distanța de ele, atunci când acestea încetau să mai fie convenabile din punct de vedere politic, avea să devină semnul distinctiv al președinției lui. De exemplu, candidatul Clinton promisese că, dacă va fi ales, va emite un ordin executiv prin care homosexualilor să li se permită înrolarea în armata americană. Dar, chiar în primele zile ale mandatului său, confruntat cu opoziția concertată a șefilor Statului-Major, inclusiv cu a comandantului acestora, Colin Powell, el a abandonat respectiva promisiune. Respingând posibilitatea de a insista ca principalii comandanți militari să se supună ordinelor sale, așa cum erau legați prin jurământ să facă, comandantul suprem Clinton a bătut rapid în retragere.

Un episod comparabil a avut loc în 1996, când legea privind protecția căsătoriilor a ajuns pe biroul lui Clinton, pentru a fi semnată. În ambele camere ale Congresului se votase, cu o majoritate largă, în favoarea acestei legi, care definea oficial căsătoria drept „o uniune legală între un bărbat și o femeie, ca soț și soție". Clinton ar fi putut, ca o declarație de principiu, să se opună prin veto legii, chiar știind că era foarte probabil ca ulterior Congresul să treacă peste acest veto prezidențial. În schimb, dornic să fie reales la scrutinul care urma să se desfășoare în acel an, el a semnat legea. Pentru homosexuali, care se numărau printre cei mai fervenți susținători ai lui Clinton, acest gest a fost considerat o trădare fățișă.

Adevărul este că Bill Clinton nu era persoana potrivită care să înlocuiască patriarhatul alb și heteronormativ cu o concepție mai inclusivă și mai liberală asupra libertății. Deși el poza în progresist cultural, rolul nu-l prindea deloc. Asaltat de zvonuri privind numeroase infidelități conjugale, chiar înainte de a deveni președinte, el purta în spate prea multe bagaje personale pentru a avea vreo credibilitate în postura de critic al ordinii existente. Revelațiile oribile privind idila președintelui cu o stagiară de la Casa Albă au confirmat, aparent, ceea ce mulți deja bănuiau: că Bill Clinton era un om mai puțin interesat să depășească dictatura patriarhală decât să tragă folos din privilegiile ei.

Acestea fiind zise, în orice evaluare corectă a mandatului lui Clinton, Monica Lewinsky ar trebui să conteze mult mai puțin decât, să zicem, Carlos Salinas de Gortari sau Slobodan Miloșevici. Ca președinte al Mexicului, astăzi, aproape uitatul Salinas i s-a alăturat lui Clinton pentru perfectarea înțelegerii care a dus la Acordul Nord-American de Comerț Liber (NAFTA). Naționalistul sârb Miloșevici, principalul dușman al lui Clinton în cursul deceniului care a marcat dezmembrarea Iugoslaviei, declanșată de colapsul comunismului, a oferit președintelui american o șansă de a-și dovedi abilitățile de comandant suprem pe timp de război.

Clinton a văzut NAFTA ca pe o ocazie de a valida preceptele neoliberale și de a atașa o rachetă de propulsie pentru globalizare. Ea oferea americanilor „șansa de a face ceea ce părinții noștri au făcut înaintea noastră". Astfel a explicat situația președintele în decembrie 1993, când a făcut parteneriatul oficial. „Avem ocazia de a recrea lumea", a susținut el, prin instituirea unei

noi ordini economice, „care va promova o dezvoltare mai amplă, mai multă egalitate, o mai bună conservare a mediului și o mai mare posibilitate de implementare a păcii mondiale.“

Dar, în remarcile sale exista, implicit, recunoașterea faptului că adevăratul rol al Statelor Unite era mai puțin acela de a recrea și mai mult acela de a se supune. „Nu putem stopa schimbarea globală“, a continuat el.

Nu putem suprima concurența economică internațională, care există pretutindeni. Putem doar exploata energia în beneficiul nostru. Astăzi, trebuie să recunoaștem că singura cale ca o națiune prosperă să devină și mai bogată este să exporte, să găsească, pur și simplu, noi clienți pentru produsele și serviciile pe care le oferă.

De pe urma acceptării acestei realități, insista Clinton, toți americanii aveau să beneficieze. „Timp de două decenii, majoritatea oamenilor au muncit mai mult pentru mai puțini bani. Slujbe aparent sigure au fost pierdute.“ Acum, promitea el, lucrurile aveau să înceapă să se schimbe. „Când mi-am pus semnătura pe legislația NAFTA, acum câteva momente“, a afirmat el, „am făcut-o odată cu acest legământ“:

Le promit tuturor bărbaților și femeilor din țara noastră care s-au temut de aceste schimbări și au găsit în opoziția lor față de NAFTA o expresie a acestei temeri – ceea ce am considerat că era o expresie greșită și ceea ce știu că era o expresie greșită, dar cu toate astea reprezintă niște temeri legitime – că toate câștigurile obținute din acest acord vor fi și câștigurile lor.[4]

Aceasta era o explicație tranșantă referitoare la ce anume se putea aștepta americanul de rând dacă se conforma – în loc să se opună în zadar – forțelor globalizării: lucrurile urmau să meargă mai bine pentru toți. Dar, ascunsă în această promisiune era și acceptarea tacită, de către președinte, a faptului că, alăturându-se NAFTA, Statele Unite făceau ceea ce circumstanțele le obligau să facă.

Conformarea la imperativele globalizării nu reprezenta o propunere voluntară. Evaluând situația națiunii din postul lui, de deasupra punții, Cârmaciul nu putea vedea o alternativă la cursul pe care el îl stabilea. Dar, potrivit termenilor consensului post-Război Rece, care îl plasau pe președintele SUA în postura de lider global, Clinton era obligat să pretindă că alegerea era, de fapt, a lui. Desigur, procedând astfel, lui i-ar fi fost permis să-și asume creditul pentru beneficiile așteptate din partea globalizării.

NAFTA a pavat drumul pentru multe alte inițiative din era Clinton, menite să lărgească deschiderea economică. Dintre aceste inițiative, cea mai importantă a fost oferirea „clauzei națiunii celei mai favorizate“ pe plan comercial Chinei, în 1993, și accederea în proaspăt înființata Organizație Mondială a Comerțului, în 1995. La fel de remarcabile au fost însă o serie de măsuri destinate să permită Statelor Unite să concureze mai eficient într-o economie globalizată.

Cea mai importantă dintre aceste măsuri a fost abrogarea Legii Glass-Steagall, din 1933. Un răspuns la șicanele financiare care constribuiseră la Marea Criză, Legea Glass-Steagall guvernase industria bancară americană timp de decenii. În această perioadă, a susținut Clinton, ea „dăduse rezultate bune pentru economia industrială“, pe care președintele o caracteriza drept „extrem de bine organizată“, centralizată și națională. Dar, după Războiul Rece, acea economie dispărea într-un ritm rapid. Abrogarea Legii Glass-Steagall, comenta el entuziast, era „cel mai important exemplu recent în privința eforturilor noastre depuse aici, la Washington, pentru a maximiza posibilitățile noii economii globale din era informatică“. În această privință, legea modernizării serviciilor financiare, din 1999, pe care el a semnat-o cu la fel de mult entuziasm, oferea cheia către „modernizarea industriei serviciilor financiare, doborând aceste ziduri învechite și acordând băncilor o nouă și semnificativă autoritate“. Dar, în maniera tipică pentru Clinton, președintele s-a grăbit să adauge că noul regim bancar avea „să-i ajute pe consumatori să economisească miliarde de dolari pe an“ și „să le protejeze drepturile“. Deloc surprinzător, bancherii de investiții, inclusiv cei ce ocupau poziții marcante în administrația prezidențială, și acei membri ai Congresului specializați în servirea intereselor de pe Wall Street, au aplaudat măsura.[5]

Globalizarea a generat însă și o puternică opoziție, așa cum fac, de obicei, toate schimbările. Dar criticii s-au trezit în dezavantaj. Deși au putut obiecta față de aparenta transformare a tuturor lucrurilor în mărfuri, ei nu au putut să explice cum anume respingerea sau inversarea curentelor care promovau integrarea economică ar fi putut duce la sporirea bunăstării umane. Odată cu creșterea populației creștea și cererea de hrană, îmbrăcăminte, locuințe și divertisment. Crearea unei noi ordini globale care era atât deschisă, cât și perfect conectată, afișa perspectiva satisfacerii acestor cereri. A sugera că uniformizarea, omogenizarea și specializarea induse de globalizare reprezentau un preț prea mare de plătit însemna, de fapt, să pledezi pentru abandonul de sine și pentru austeritate. Cu excepția poate a comunităților monahale, asemenea virtuți provocau un entuziasm redus în rândurile americanilor, odată ce secolul XX se apropia de sfârșit.

În cazul intervenției americane din Balcani, lucrurile au stat la fel ca și cu NAFTA: și aici, deși ezitant, Clinton a afirmat că toate circumstanțele existente necesitau o ripostă specifică. Dată fiind catastrofa umanitară de proporții colosale declanșată în urma destrămării Iugoslaviei, lipsa de acțiune devenea de-a dreptul complicitate la crimă. Prin urmare, la fel ca în cazul globalizării, Statele Unite au ajuns în postura ca, deși putere primordială, să nu aibă posibilitatea unei alegeri reale. America trebuia să acționeze. Dar implicațiile adverse ale acțiunii au devenit evidente abia odată cu trecerea timpului. Fără să își dea seama, Clinton plasase Statele Unite pe calea către un război permanent, care a avut, între altele, drept rezultat și pierderea, în cele din urmă, a dominației americane.

Criza balcanică din anii 1990 a culminat cu două scurte campanii de bombardamente orchestrate de SUA, mai întâi în Bosnia și apoi în Kosovo. Fiecare a fost urmată de o îndelungată ocupație militară, sub conducerea SUA. Pe termen scurt, intervenția a generat rezultatul politic dorit. Eforturile lui Slobodan Miloșevici de a crea o Serbie Mare pură din punct de vedere etnic au eșuat. Transformările pe care el se străduise atât de mult să le instige au încetat. Liderul sârb și-a sfârșit zilele într-o celulă a Tribunalului Penal Internațional de la Haga.

Din perspectiva administrației Clinton și din cea a experților în securitate națională, în general, confruntarea cu Miloșevici a dus la trei concluzii

distincte. Mai întâi, ea a relevat lașitatea aliaților europeni ai Americii, care s-au dovedit incapabili să pună capăt barbariilor ce au cuprins părți din fosta Iugoslavie, pe măsură ce această țară se destrăma. În al doilea rând, ea a expus slăbiciunea Rusiei post-sovietice, căreia i-a lipsit curajul de a-și îndeplini rolul autoasumat de protectoare a tuturor slavilor. Și, în fine, ea a demonstrat fezabilitatea bizuirii pe acțiunea militară pentru a pune în aplicare norme și a pedepsi comportamente rele, aproape fără nici un cost pentru forțele SUA – o abordare care avea potențialul evident de a fi aplicată și în alte părți.

Prima dintre aceste concluzii s-a dovedit a fi corectă, ca și cea de-a doua, deși toleranța Rusiei la a fi îndepărtată de la masa factorilor de decizie avea să se dovedească efemeră. Cât privește a treia și cea mai importantă dintre concluzii, ea avea să devină o sursă durabilă de probleme pentru Statele Unite și pentru alte țări. Potrivit președintelui Clinton, „succesul campaniei aeriene din Kosovo a marcat un nou capitol în istoria militară".[6] Din nefericire, istoria însăși a respins rapid acest raționament.

În cronica permanent actualizată a experienței militare americane, campaniile din Bosnia și Kosovo – Operațiunea „Forță Determinată", care a durat doar trei săptămâni, la sfârșitul verii lui 1995 și Operațiunea „Forța Aliată", derulată pe parcursul a 72 de zile, în primăvara lui 1999 – au fost de mult acoperite de alte intervenții ulterioare. Ambele operațiuni au cuprins ceea ce teoreticienii militari numeau pe atunci „bombardamente de precizie". În ambele cazuri, forțele aeriene americane au acționat la altitudini mari și s-au confruntat cu o rezistență neglijabilă, pierderile SUA fiind aproape inexistente.

Prin comparație cu războaiele din Coreea și Vietnam sau cu conflictele care au urmat după 11 septembrie 2001, aceste scurte campanii balcanice se califică drept banale, indiferent din ce punct de vedere le privim: durată, cost, proiectile de artilerie folosite sau pagube provocate ori suferite. Însă, în timpul mandatului de opt ani al lui Clinton, acestea au fost singurele victorii cu care armata SUA s-a putut lăuda. Ca atare, cel puțin pentru o vreme, ele au modelat așteptările americanilor cu privire la folosirea forței. Se părea că aceasta era dovada că Statele Unite rezolvaseră problema transformării forței militare într-un instrument util pe plan politic.

Dominația totală nu mai era doar o teorie. Cele întâmplate în Bosnia și Herțegovina o transformaseră în fapte.

Dar catalogarea intervențiilor din Balcani drept succese semnificative a oferit o scuză pentru evitarea unor reflecții serioase asupra modelului de activist militar post-Război Rece mai larg, pe care Clinton s-a străduit din răsputeri să-l promoveze. În Balcani, forțele SUA au demonstrat, aparent, o abilitate de îndeplinire a misiunilor încredințate, în mod rapid și decisiv. În alte părți însă, rezultatele obținute în cursul mandatului lui Clinton au părut mult mai ambigue. De pildă, intervenția militară din Somalia s-a încheiat printr-un eșec groaznic, după celebra misiune „Elicopter la pământ", din octombrie ١٩٩٣. Deși Operațiunea „Susținerea democrației", din ١٩٩٤, a alungat de la putere junta militară care condusese Haiti, ea a adus beneficii neglijabile populației acestei țări sărace.

Sprijinul acordat de Clinton extinderii NATO spre est, chiar până la granițele Rusiei, i-a convins pe liderii de la Kremlin că intențiile Washingtonului nu erau deloc benigne, chiar în perioada când schemele de „terapie de șoc" inițiate de americani aduceau haosul în economia post-sovietică din Rusia.[7] Cât privește răspunsul lui Clinton la declararea, de către Osama Bin Landen, a „jihadului împotriva americanilor care ocupă pământul celor două moschei sacre" a fost, ca să folosim un termen blând, ineficient.[8] Un raționament similar se aplică și loviturilor aeriene recurente declanșate din ordinul președintelui și care au aruncat sute de proiectile asupra unor ținte din Irak, Afghanistan și Sudan. În afară de a oferi o motivație pentru reîmprospătarea stocurilor de armament ale SUA, aceste lovituri n-au generat aproape nici un rezultat concret.

Privind retrospectiv, acordul NAFTA (ulterior discreditat și scos din uz) și micile războaie din Balcani (curând uitate) captează elementele esențiale ale moștenirii lui Clinton: promovarea deschiderii economice și a integrării, alături de o preferință tot mai intensă față de intervenționismul militar, ambele încurajate de convingerea lui Clinton în potențialul transformator al tehnologiei.

Firește, Clinton n-ar fi de aceeași părere. De fapt, oricine e dornic să răsfoiască memoriile sale (o carte de 957 de pagini) va întâlni acolo o interpretare diferită a președinției lui. Extrem de detaliată și de

cuprinzătoare (chiar dacă evită să menționeze pe undeva cazul lui Ricky Ray Rector sau legea privind apărarea căsătoriei), cartea Viața mea transmite ceva din exuberanța și energia personală a lui Clinton, încântarea lui în a exercita puterea, remarcabila lui capacitate de a stăpâni detaliile politicii și sensibilitatea lui acută la criticile personale.

Permanent un guru politic, Clinton își folosește memoriile pentru a explica în detalii minuțioase eforturile administrației sale de a reforma sistemul medical american, care au eșuat, sprijinul acordat de el Acordurilor de Pace de la Oslo, care nu au adus pacea mondială, și succesul lui în echilibrarea bugetului, care nu avea să dăinuie după plecarea lui din funcție. Cât privește decizia lui Clinton de a renunța la sistemul de asistență socială existent, reprimarea infracționalității sub mandatul lui și susținerea, de către președinte, a extinderii NATO – toate fiind considerate, la vremea respectivă, măsuri deosebit de importante – ele au generat consecințe neașteptate și nedorite.

Din perspectiva actuală, inițiativele politice luate cu mare fast în anii 1990 au devenit, în timp, insignifiante. Cât privește evaluarea sumară făcută de Clinton mandatului său prezidențial, ea pur și simplu nu rezistă la o examinare atentă. „Viața a devenit mai bună pentru toți americanii“, scria el despre cei opt ani ca președinte și „am adus mai multă speranță de pace, libertate, securitate și prosperitate oamenilor din toată lumea.“[9] Această concluzie a provocat stupoare atunci când a apărut, în 2004. Astăzi, ea este luată de-a dreptul în derâdere.

Un raționament mult mai precis ar putea arăta astfel: în momentul când Bill Clinton s-a retras din funcție și s-a îndreptat către luminile strălucitoare din Manhattan, în loc să se întoarcă la Little Rock, dictatura patriarhatului a rămas ferm pe poziții. Cu cel mult unele excepții simbolice, bărbații albi încă dețineau pozițiile dominante la Washington, pe Wall Street și la Hollywood și în aproape orice altă sferă a vieții americane unde se putea gestiona puterea și se puteau face bani. Homosexualii nu se puteau nici căsători, nici înrola în armata SUA. Cu alte cuvinte, pe frontul libertății, realizările substanțiale cu care se lăuda Clinton erau, de fapt, firave.

Totuși, în chestiunile legate de război, Clinton a lăsat o urmă de neșters. El a făcut o obișnuință din folosirea forței, accentuând astfel militarizarea

conducerii globale americane. După ce reușise să evite serviciul militar în Vietnam, el i-a ajutat pe compatrioții lui să se elibereze de aversiunea față de război, indusă de acel conflict. În 1991, când forțele SUA au pornit să elibereze Kuweitul, americanii își ținuseră răsuflarea de emoție, temându-se că un dezastru s-ar putea abate asupra trupelor, iar națiunea ar fi putut fi atrasă într-o nouă mlaștină. În cursul președinției lui Clinton, asemenea temeri s-au diminuat și americanii au învățat să accepte războaiele. Observându-le de la o distanță sigură, ei au început să se simtă confortabil cu acestea.

Un fapt aproape la fel de semnificativ a fost că, în cei opt ani de mandat ai lui Clinton, mecanismele de control asupra capitalismului corporatist tipic american au dispărut aproape complet. Respectarea măsurilor dictate de deschidere și a imperativelor interconectivității a devenit aproape obligatorie. Din acest punct de vedere, globalizarea nu a avut un aliat mai ferm decât cel de-al patruzeci și doilea președinte.

Rămâne de văzut dacă moștenirea totală a epocii Clinton se va dovedi benefică pentru poporul american. Personal, am îndoieli. Ca fost militar și pasionat de istorie, mărturisesc că predilecția post-Război Rece pentru folosirea forței m-a neliniștit. Cât privește consolidarea, de către tehnologie, a utilității războiului, această teorie m-a șocat și o consider plină de riscuri. Dar, în noua mea calitate de novice academic de vârsta a doua, cu înclinații conservatoare, am ajuns la concluzia că promovarea de care se bucură globalizarea este dificil de deosebit de lăcomia de modă veche. Oare „mai mult“ și „mai rapid“ chiar reprezintă secretul fericirii umane? Este planeta Pământ capabilă să tolereze stresul la care este supusă de capitalismul dezlănțuit? Nu am prea multe motive să cred asta.

Am putea afirma, cu toată încrederea, că Donald Trump n-a cugetat prea mult la asemenea întrebări. În timpul epocii Clinton, el a rămas un fel de celebritate mondenă și un simbol al exceselor, dar și ținta ironiilor. (În 1993, în cadrul unui concurs de umor organizat de cotidianul Washington Post, pe locul al cincilea s-a clasat autorul următoarei glume: „Donald Trump este atât de enervant încât Amnesty International vrea să-l vadă bătut și întemnițat.“)[10] Dar, odată cu apropierea sfârșitului deceniului, Trump a

început să cocheteze el însuși cu candidatura pentru Casa Albă. „Aș fi un președinte grozav“, a declarat el.[11]

Pentru a-și populariza platforma, Trump a publicat chiar o carte intitulată, liniștitor, The America We Deserve (America pe care o merităm).[12] În introducere, Trump promitea „să discute tranșant despre politică“. De fapt, textul combina promisiuni generoase – „Am un plan pentru plata integrală a datoriei naționale, pentru reducerea taxelor clasei mijlocii, pentru anularea taxei pe moștenire și salvarea asigurărilor sociale“ – cu propuneri de calibru redus, puține dintre ele originale. Tonul general era cu totul lipsit de modestie. Pe scurt, o broșură politică tipică.

Ca model politic, Trump îl cita pe Wendell Willkie, afaceristul care, în 1940, reușise să obțină nominalizarea la funcția supremă din partea republicanilor, doar pentru a fi învins la alegerile generale de Franklin Roosevelt. Willkie era un om de centru, ca și versiunea din anul 2000 a lui Donald Trump.

În The America We Deserve, Trump pleda în favoarea unor străzi sigure, a unor școli sigure și a educației. El se opunea discriminării, indiferent că era bazată pe rasă, gen sau orientare sexuală. El pleda pentru dreptul femeilor la avort, dar se opunea avorturilor efectuate în stadii înaintate ale sarcinii. De asemenea, sprijinea dreptul de a deține arme, dar și interzicerea armelor de asalt. Pentru a rezolva problema criminalității, el pleda pentru o poliție „proactivă“. Pentru promovarea creșterii economice, propunea reducerea taxelor, a birocrației și a reglementărilor împovărătoare. În domeniul sănătății, el sprijinea o variantă a sistemului plătitorului unic, după model canadian.

Cel mai lung și, din punctul nostru de vedere, cel mai instructiv capitol din The America We Deserve viza politica externă. Tema lui dominantă era pragmatismul. „Zilele jucătorilor de șah au trecut“, scria (sau plătea pe cineva să-i scrie) Trump. „Politica externă americană trebuie să fie încredințată unor negociatori înnăscuți.“ Aici, modelele sale erau Franklin Roosevelt și Richard Nixon (ambii privind, de fapt, arta guvernării ca pe un joc de șah). Trump se descria ca fiind nici izolaționist, nici „un globalist exaltat“. El se plasa undeva la mijloc. „Secretul este prudența“, remarca el, „adică echilibrarea perfectă a idealismului și a bunului simț practic.“

În practică, asta însemna să privești îngrijorat spre China. Legăturile economice cu această superputere asiatică în ascensiune nu trebuiau să necesite ca Statele Unite „să-și negocieze principiile“, scria Trump, exprimând o preocupare deosebită față de „tratamentul injust la care sunt supuși cetățenii Chinei de către propriul guvern“. După China, Coreea de Nord reprezenta „cea mai mare amenințare“ pentru securitatea SUA. Pentru a împiedica posibilitatea ca nord-coreenii să dobândească arme nucleare, el a propus o „lovitură chirurgicală“, acțiunea respectivă urmând să transmită „un mesaj întregii lumi că Statele Unite vor elimina orice amenințare serioasă la adresa securității lor și o vor face fără regrete“. Trump sugera că o acțiune militară limitată vizând Iranul și Irakul ar fi putut fi, de asemenea, o măsură corectă. Totodată, el promitea să fie dur cu Rusia – „dacă vor sprijinul nostru, rușii ar trebui să danseze cum cântăm noi“ – și să-l pună sub acuzare pe Fidel Castro pentru crime și terorism. Viziunea lui cu privire la imigrație era încă blândă. „Trebuie să fim atenți să nu primim mai mulți oameni decât putem absorbi“, era tot ceea ce el avea de spus în această privință. Nu exista nici o menționare a zidurilor de la frontieră, nici o propunere de expulzări în masă, nici o diatribă la adresa anumitor grupuri etnice. În privința terorismului, cum atentatul de la 11 septembrie 2001 era încă departe, în viitor, ceea ce îl îngrijora pe Trump era varianta internă de terorism. „Cea mai mare amenințare la adresa securității noastre suntem noi înșine“, scria el. Ca aproape oricare alt politician american, Trump pleda pentru creșterea cheltuielilor militare și își exprima clar susținerea pentru Israel. „Am ajutat Israelul“, nota el, „pentru că și Israelul ne-a ajutat pe noi.“

În interviurile televizate, deconectat de cel care-i scrisese cartea, candidatul cvasioficial Trump a repetat promisiunea de a promova creșterea economică și de a șterge datoria publică. De asemenea, a jurat să continue programul de apărare cu rachete balistice „Războiul Stelelor“, propus de Ronald Reagan. Marele lui vis era „eliminarea rachetelor nucleare de pe fața Pământului“. Aceasta ar fi fost „nirvana“, afirma el. Și, deși plănuia să candideze din partea efemerului Partid al Reformei, el se aștepta ca „muncitorii din construcții și taximetriștii“ să se ralieze cauzei sale. El pleda în folosul oamenilor de rând. „Oamenii bogați nu mă iubesc“, explica Trump. Dar, în afară de intenția lui declarată de a „impozita oamenii înstăriți“ și de sprijinul pentru avort, pozițiile lui Trump nu difereau

substanțial de cele ale Partidului Republican.[13] Cât privește direcția exactă în care s-ar fi putut îndrepta America post-Război Rece, el nu avea aproape nimic de spus.

Chiar din acest motiv, decizia lui de a se retrage din cursă, în februarie 2000, nu a venit ca o surpriză. Trump încă nu decisese cum să se poziționeze ca un adversar mai bogat decât Cresus al autorităților. Nici momentul nu era prielnic pentru un fals populist. Acestea fiind spuse, o aversiune față de amestecul cu plebea ar fi putut, de asemenea, să-l facă să se răzgândească. „Nu sunt un fan al strângerilor de mână. Cred că sunt un obicei barbar", mărturisea el. „Dând mâna cu cineva, riști să iei o răceală, o gripă, riști să iei tot soiul de boli."[14] Pentru moment, Trump se hotărâse să aștepte o ocazie mai bună.

Al patruzecilea și treilea riscă totul

S-a întrebat George W. Bush vreodată ce curs ar fi putut urma președinția sa dacă atentatele din 11 septembrie n-ar fi avut loc? Cu siguranță trebuie să o fi făcut.

Dezmeticindu-se din șocul provocat de atacurile asupra turnurilor gemene World Trade Center și Pentagonului, nu puțin observatori au ajuns să se refere la 11 septembrie 2001 ca la data „care a schimbat totul". Ceea ce nu s-a dovedit a fi adevărat. Dar, cu siguranță evenimentele din acea zi l-au schimbat, profund și irevocabil, pe cel de-al patruzeci și treilea președinte al nostru. În calitate de candidat pentru înalta funcție, Bush se prezentase drept un exponent al „conservatorismului plin de compasiune", sensibil la suferințele celor nevoiași.[15] El pledase pentru o abordare „modestă" în domeniul politicii externe, remarcând: „Nu sunt sigur că rolul Statelor Unite este de a impune lumii calea de urmat".[16] O Americă prea agresivă risca, foarte probabil, să genereze antagonisme mai degrabă decât să câștige prieteni, considera el.

În condițiile date, nu vom ști niciodată cu certitudine cum ar fi putut traduce Bush asemenea înclinații în politică. Pe 11 septembrie, Mohamed Atta și cei 18 conspiratori ai săi nu au preluat controlul doar asupra a patru avioane

comerciale americane, ci aproape au început să comande direcțiile de acțiune ale președinției lui Bush. Președintele însuși s-a impus, din ceea ce el numea „ziua de foc“, ca moștenitorul spiritual al lui Woodrow Wilson, poate cel mai puțin modest președinte de la întemeierea Republicii.

La începutul secolului XX, președintele Wilson își asumase să propună „o nouă ordine internațională, sub auspiciile căreia să prevaleze rațiunea, justiția și interesele comune ale omenirii“.[17] El a jurat să pună capăt flagelului războiului, să învețe alte țări „să aleagă oameni buni“ și să facă lumea însăși „mai sigură pentru democrație“. Wilson ajunsese la aceste poziții treptat, de-a lungul timpului, îmboldit de o serie de crize externe. După 11 septembrie, George W. Bush a fost cuprins, în doar câteva zile, de aspirații la fel de ambițioase. Imediat, el și-a propus să-l depășească pe Wilson. A fost o transformare remarcabilă.

În termeni de stil și de personalitate, Bush era opusul total al predecesorului său. În vreme ce Clinton începuse să urce în carieră încă de foarte tânăr, Bush a avut o evoluție mult mai lentă. În tinerețe, acest fiu al unei familii privilegiate părea destinat pentru orice altceva, dar nu pentru glorie. Ca și tatăl lui, a jucat baseball în echipa Universității Yale și a făcut parte din misterioasa organizație „Skull and Bones“, absolvind facultatea fără vreo distincție specială. Spre deosebire de tatăl lui, atunci când i se ivise ocazia de a merge la război, el o refuzase. Dar, pe măsură ce Bush Junior se maturiza, decența, amabilitatea și sociabilitatea, toate având legătură cu o religiozitate personală proaspăt descoperită, s-au impus ca trăsături definitorii ale lui.

În 1932, jurnalistul Walter Lippman îl numise, pe un ton înțepător, pe guvernatorul de New York, Franklin Roosevelt, „un om plăcut căruia i-ar surâde mult să fie președinte, deși nimic nu-l califică pentru această funcție“.[18] Descrierea i se potrivea mai curând guvernatorului de Texas, George W. Bush, în 2000. Lippmann îl subestimase pe Roosevelt, care, odată ajuns în funcția supremă, a dovedit o uluitoare abilitate de a se ridica la înălțimea oricărei situații. După 11 septembrie 2001, când avusese loc o calamitate ce depășea cu mult atacul de la Pearl Harbor, din 7 decembrie 1941, destinul l-a ales pe Bush să urmeze măreția lui Roosevelt. Deși decența și amabilitatea lui fundamentale au persistat, modestia lui dispăruse

de mult. Cu Bush s-a întâmplat același lucru ca și cu Wilson: pe măsură ce provocările s-au acumulat, înțelepciunea și prudența s-au risipit.

Desigur, dintr-un anumit punct de vedere, Roosevelt se confruntase cu o situație mai simplă: identificarea inamicului – Hitler l-a ajutat declarând război Statelor Unite la doar câteva zile după Pearl Harbor – a făcut, cumva, ca problema definirii obiectivelor, a stabilirii strategiilor și a obținerii susținerii interne să fie mai ușor de gestionat. Deși Bush n-a ezitat, imediat după 11 septembrie, să declare că națiunea americană era în stare de război, lui i-a fost mult mai greu să decidă cu cine urma să lupte și, mai ales, să identifice obiectivele acestui război. Experiența anterioară a președintelui nu-l ajuta deloc să abordeze și să rezolve asemenea probleme, fapt care a făcut din el obiectul unor manipulări.

Din punct de vedere cultural, Bush era genul de locuitor din Boone City, care preluase funcția în ceea ce era pe cale să devină un moment tipic pentru Cetatea de Smarald. Nu există dovezi clare capabile să demonstreze că al patruzeci și treilea președinte ar fi fost în mod fățiș rasist, sexist sau homofob. Dar el nici nu considera eliminarea rasismului, sexismului și a homofobiei drept o prioritate. Cu concepții privind libertatea individuală bine stabilite, prin intermediul convingerilor sale religioase, Bush n-a precupețit nici un efort pentru a revizui granițele acestei libertăți.

În materie de economie politică, Bush s-a conformat, în mare, cursului neoliberal pe care Clinton îl impusese. El a favorizat liberul schimb, taxele scăzute și diminuarea restricțiilor impuse activităților economice, recitând abordarea standard a republicanilor în privința disciplinei fiscale. Împiedicarea marșului condus de SUA către o lume deschisă și integrată nu făcea parte din agenda lui. Iar în tradiția inaugurată de Ronald Reagan, el a promis că va reconstrui un sistem militar pe care aparent administrația democrată îl ținuse pe rații înjumătățite și nu-l tratase cu respect.

Crescut sub cerul albastru, Bush aprecia aerul curat, apa curată și spațiile larg deschise. Dar în chestiuni legate de mediu, el era un tradiționalist și ca atare un sceptic în privința schimbărilor climatice. Distrugerile cauzate de uraganul Katrina, în fața căruia administrația sa a ripostat cu o incompetență totală, nu i-au modificat substanțial viziunea. Totuși, cele două mandate ale sale nu au fost caracterizate printr-o inacțiune totală. El a

căutat să reformeze educația publică și să îmbunătățească asistența medicală, chiar dacă rezultatele obținute nu s-au ridicat la înălțimea promisiunilor.

Așadar, palmaresul total al lui Bush nu a fost lipsit de rezultate. Dar puține dintre măsurile luate pe plan intern au fost durabile. În final, măsurile interne, chiar și atunci când au fost merituoase, nu au salvat mandatul lui Bush, așa cum nici susținerea unei legi federale antilinșaj nu au putut salva nefericita administrație a lui Warren G. Harding, în anii 1920.

Tema centrală a mandatelor lui Bill Clinton fusese globalizarea. Tema centrală a mandatelor lui George W. Bush a devenit războiul, pe care unii membri ai administrației sale l-au conceput ca pe un fel de completare a globalizării – o abordare diferită spre a aduce lumea în acord cu preferințele americane. În timp ce Clinton se implicase profund în război, evenimentele din 11 septembrie l-au determinat pe Bush să îmbrățișeze din toată inima războiul. În final însă, conflictele care își urmează și astăzi cursul lor sinuos i-au măcinat președinția.

Denumirea inițiată pentru a justifica aceste conflicte – Războiul Global împotriva Terorismului – a echivalat cu o aplicație în direcția greșită. Lăsând deoparte ororile din 11 septembrie, terorismul nu reprezintă o amenințare existențială la adresa Statelor Unite și nici nu au reprezentat vreodată. Așa cum au remarcat nenumărați comentatori, terorismul este doar o tactică și încă una străveche, angajată atât în sprijinul unor obiective merituoase, cât și al unora infame. Ca explicație pentru politica SUA de după 11 septembrie, terorismul nu este absolut deloc adecvat. De fapt, ca și bombardarea Fortului Sumter, în 1861, sau scufundarea navei USS Maine, în 1898, atacul asupra World Trade Center și a Pentagonului a servit mai puțin drept cauză imediată pentru război și mai mult drept catalizator.

Adevărul este că acest război a fost provocat de mai mulți factori. Unul se impune ca fiind deosebit de relevant pentru lucrarea de față: o formă combustibilă a excepționalismului american format după al Doilea Război Mondial, dar rămas, în general, în hibernare, până când Osama bin Laden a oferit detonatorul necesar.

Desigur, convingerea că Dumnezeu a încredințat Statelor Unite prerogative unice este adânc înrădăcinată în conștiința colectivă a națiunii americane. Dar această variantă pariculară a excepționalismului american a încorporat trei teme distincte: militarismul brut, zelul misionar și naționalismul extrem. Experiența americană anterioară oferise exemple din fiecare. Ceea ce a diferențiat această recurență particulară a fost reacția în lanț produsă când temele s-au contopit.

Acestea fiind zise, să precizăm că evenimentele care au urmat nu au putut fi puse în totalitate în seama lui George Bush. În definitiv, Bush, care a preluat funcția de președinte în ianuarie 2001, nu a fost nici un militarist, nici un zelot sau un naționalist furibund. Dar, în cadrul administrației sale, fiecare dintre aceste impulsuri și-a găsit un susținător care, cel puțin pentru o perioadă, a fost ascultat de președinte.

La cârma Pentagonului, Bush a adus un militarist, Donald Rumsfeld. În funcția de adjunct al lui Rumsfeld a fost numit un zelot, Paul Wolfowitz. Ca vicepreședinte, Bush a ales un naționalist fervent, Richard Cheney. Nici unuia dintre acești trei membri ai elitei americane, fiecare având acreditări mai impresionante decât ale președintelui însuși, nu-i lipseau încrederea în sine sau abilitățile politice. Fiecare demonstrase deja o aptitudine bine antrenată pentru răspândirea de zvonuri înfricoșătoare. Ei erau, pentru a folosi o sintagmă introdusă de istoricul Jacob Burckhardt, „oameni de urgență“.[19] Toți trei păreau să trăiască pe deplin doar atunci când se angajau personal în respingerea vreunei amenințări mârșave la adresa națiunii americane (sau a planetei).

Îngrădit în anii președinției lui Clinton, fiecare membru al acestei treimi păgâne îl criticase pe președintele democrat pentru lipsa de fermitate. Fiecare era dornic să pună la treabă puterea americană, nu urmărind interese mărunte, ci obiective foarte ample. Pentru fiecare, evenimentele din 11 septembrie au sugerat posibilitatea îndeplinirii acestui deziderat, nu doar prin aducerea în fața justiției a făptuitorilor atacului – calificat drept accidental –, ci asigurând o dominație americană globală, permanentă și lipsită de ambiguitate, totul sub masca răspândirii libertății și a democrației și a pedepsirii răufăcătorilor. Prin urmare, chiar dacă au reprezentat o catastrofă de proporții epice, atentatele din 11 septembrie au constituit și o

ocazie, pe care Rumsfeld, Wolfowitz și Cheney nu aveau intenția să o irosească. La doar câteva ore după atacul asupra Pentagonului, secretarul apărării schița deja un plan de acțiune: un război major pentru atingerea unor obiective majore. „Acționați masiv“, și-a îndemnat el adjuncții. „Măturați totul în cale. Indiferent că are sau nu legătură cu atentatele.“[20]

Nimic din toate acestea nu sugerează însă că Bush ar fi servit doar ca un simplu purtător de cuvânt sau ca o marionetă. El a deținut, după propria mărturisire, controlul total asupra situației. Așa cum a spus odată, „Eu sunt factorul de decizie și decid ce este mai bine“.[21] Dar, dacă Bush ar fi căutat sfaturi în altă parte – cerându-i, de pildă, părerea tatălui său, o fire mult mai circumspectă – poate că lucrurile ar fi evoluat în mod diferit.

În schimb, pentru a declanșa războiul, factorul de decizie a hotărât să invadeze Afghanistanul în toamna lui 2001 și apoi Irakul, în primăvara lui 2003. Obiectivul imediat al primei acțiuni, numită Operațiunea „Libertate Durabilă“, a fost răsturnarea de la putere a regimului taliban, care se făcea vinovat că oferise adăpost lui Osama bin Laden și membrilor al-Qaida. Obiectivul imediat al celei de-a doua acțiuni, cunoscute drept Operațiunea „Libertate pentru Irak“, a fost îndepărtarea lui Saddam Hussein, acuzat că ar poseda arme de distrugere în masă și că ar colabora cu bin Laden.

Însă obiectivul imediat sau declarat nu descrie adevăratul scop al acestor acțiuni. Raportat la numărul de militari americani implicați în ele, aceste două campanii nu se încadrează nicidecum în rândul adevăratelor mari războaie ale Americii. Dar obiectivul lor fundamental a fost unul revoluționar. Împreună, aceste două campanii aveau să asigure o rampă de lansare pentru o reconfigurare totală a politicii fundamentale privind securitatea națională. Rumsfeld a contat pe aceste războaie pentru a demonstra, dincolo de orice umbră de îndoială, că Statele Unite erau acum masculul alfa din punct de vedere militar și aveau să rămână în această postură și în deceniile următoare. Pentru Wolfowitz, operațiunile „Libertate durabilă“ și „Libertate pentru Irak“ urmau să demonstreze dorința, chiar nerăbdarea Statelor Unite de a alunga regimurile pe care le dezaprobau și capacitatea americanilor de a instala guverne stabile, dedicate susținerii valorilor liberale și democratice. Pentru Cheney, victoriile decisive din Afghanistan și Irak, obținute rapid și economic, urmau să ofere o lecție

ilustrativă cu privire la destinul care aștepta orice națiune sau entitate care îndrăznea să sfideze solicitările SUA.

Iată, așadar, imperialismul american de la începutul secolului XX revigorat și redefinit sub eticheta „Agenda Libertății“. Rumsfeld, Wolfowitz și Cheney au văzut în război mijloacele de a elimina ultimele îndoieli legate de identitatea adevăratului stăpân al planetei. Ambițiile nutrite de ei acum erau fără margini.

Dar traducerea acestor ambiții grandioase într-un cadru politic coerent a căzut în sarcina președintelui însuși. El a făcut acest lucru printr-o serie de documente și de declarații notabile, începând cu răspunsul lui inițial la atentatele din ١١ septembrie și culminând prin discursul de învestire în cel de-al doilea mandat prezidențial. Astfel, Bush Junior a reușit ceva ce tatăl lui nu reușise: cu vervă, convingere și o surprinzătoare elocință, el a articulat bazele unei noi ordini mondiale, „Fabricată în SUA“, dirijată de la Washington și pusă în practică de vigoarea armatei americane.

Desigur, evenimentele ulterioare au expus de mult defectele poziției exprimate de Bush, așa cum evenimentele de după Primul Război Mondial au expus naivitatea și erorile ordinii propuse de Woodrow Wilson în faimoasa lui „Declarație în 14 puncte“. Dar, atunci când a fost pentru prima oară făcut public, planul de pace al lui Wilson a generat aplauze entuziaste: era un proiect detaliat pentru felul cum trebuia să funcționeze lumea. Ca atare, chiar și astăzi „cele 14 puncte“ merită un loc important în catalogul național al marilor documente de stat.

La fel și documentele în care George W. Bush și-a expus termenii propriei noi ordini mondiale. Date fiind nenumăratele consecințe adverse pe care le-a generat, viziunea lui Bush de „pace prin dominare“ a încetat de multă vreme să mai provoace aplauze. Dar, din simplul motiv că a format cândva fundamentul politicii SUA, această viziune discreditată merită o reflecție atentă.

Ca premier al Franței în Primul Război Mondial, Georges Clemenceau se întrebase de ce Wilson avea nevoie de 14 puncte, când Dumnezeu însuși se mulțumise cu doar zece porunci. Bush i-a depășit atât pe Wilson, cât și pe Dumnezeu, limitându-se la doar cinci afirmații.

Prima era că obiectivele Americii sunt ireproșabile. Vorbind în fața Congresului, la doar nouă zile după 11 septembrie 2001, Bush a pus întrebarea despre care credea că se află în mintea multora: „De ce ne urăsc?“ Și a avut un răspuns la îndemână: „Ei urăsc libertățile noastre – libertatea religiei, libertatea de exprimare, libertatea de a vota și a ne asocia și de a fi în dezacord unii cu alții“, a declarat președintele.[22] Că acțiunile anterioare ale SUA ar fi putut alimenta o animozitate capabilă să producă terorism nu era un lucru pe care Bush să fie pregătit să-l ia în considerare. Evenimentele anterioare zilei de 11 septembrie, indiferent că avuseseră loc în urmă cu un an sau cu un secol nu aveau, pentru el, nici o relevanță.

A doua afirmație era că nu există alternative viabile la principiile definitorii ale stilului de viață american. Într-un discurs de întâmpinare ținut în fața cadeților absolvenți de la Academia West Point, în iunie 2002, președintele a reafirmat și a sprijinit teza lui Fukuyama: prezentul Americii definea viitorul lumii. „Secolul XX s-a încheiat cu un singur model supraviețuitor al progresului uman“, a afirmat el, „bazat pe solicitări non-negociabile privind demnitatea umană, domnia legii, limitele impuse puterii statului, respectul pentru femei și proprietatea privată, pentru libera exprimare, egalitate în fața legii și toleranță religioasă.“[23] Valorile americane sunt valori universale; prin urmare, supunerea în fața lor este obligatorie, iar opoziția – zadarnică.

A treia afirmație era că, atunci când sunt obligate să lupte, Statele Unite poartă război în numele dreptății înseși. „Oriunde îl purtăm“, le-a spus Bush cadeților absolvenți, „drapelul american va reprezenta nu doar puterea, ci și libertatea noastră. Cauza națiunii noastre a fost întotdeauna mai cuprinzătoare decât simpla apărare a cetățenilor ei. Luptăm, așa cum am luptat întotdeauna, și pentru o pace justă – o pace care favorizează libertatea umană. Vom apăra pacea împotriva amenințărilor venite din partea teroriștilor și a tiranilor. Vom păstra pacea construind relații prietenești între marile puteri. Și vom extinde pacea încurajând formarea de societăți libere și deschise pe toate continentele.“

A patra afirmație era că fiecare dintre primele trei afirmații conferă Statelor Unite prerogative unice, ca garant autoimpus al păcii globale. „În cea mai mare parte a ultimului secol“, recunoștea Bush, „apărarea Americii s-a bazat pe doctrinele intimidării și ale izolării, promovate în cursul

Războiului Rece.“ Evenimentele din ١١ septembrie făcuseră însă ca acele concepte să fie depășite. Noile amenințări necesitau „o mentalitate nouă“. Vremurile impuneau nevoia activismului. Războiul contra terorii nu avea „să fie câștigat stând în defensivă“. Statele Unite erau obligate „să ducă bătălia în teritoriul inamicului, să-i zădărnicească acestuia planurile și să înfrunte cele mai grave amenințări înainte ca ele să se materializeze. În lumea în care am intrat, singura cale spre securitate este calea acțiunii. Și această națiune va acționa.“ Prin urmare, Statele Unite își arogau singure autoritatea de a categorisi anumite regimuri ca fiind „malefice“ și de a declanșa războaie preventive, pentru a le distruge. Până în acel moment, legile internaționale condamnaseră războiul preventiv, Tribunalul de la Nürnberg numindu-l „crima supremă“. Acum, Bush susținea că Statele Unite sunt excluse de la asemenea prohibiții.

A cincea afirmație era că triumful suprem al acestei noi ordini mondiale, construite de americani, ar fi fost predestinat. „Știu că ne așteaptă lupte și că avem primejdii de înfruntat“, recunoștea Bush. „Dar această țară va defini vremurile noastre și nu va fi definită de ele. Câtă vreme Statele Unite ale Americii sunt hotărâte și puternice, aceasta nu va fi o epocă a terorii; aceasta va fi o epocă a libertății, aici și în toată lumea.“[24] Cu o altă ocazie, ceva mai târziu, el a prezentat astfel lucrurile: „Prin eforturile noastre, am aprins un foc... în mințile oamenilor. Focul îi încălzește pe cei care îi simt puterea și îi arde pe care încearcă să-i împiedice înaintarea, iar într-o zi, acest neîmblânzit foc al libertății va ajunge și în cele mai întunecate colțuri ale lumii.“[25] O asemenea libertate, susținută de cea mai bună armată din lume, era de neoprit. Războiul însuși avea să asigure mijloacele pentru ratificarea rolului Americii ca motor al istoriei.

Laolaltă, aceste cinci afirmații formau nu doar o Doctrină Bush, ci o Escatologie Bush. Învestirea președintelui cu autoritatea de a face asemenea afirmații grandioase a constituit un codicil cunoscut ca „teoria executivului unitar“.[26] Exploatată de avocații administrației, această teorie a devenit, practic, o a șasea afirmație. Ea oferea președintelui Americii echivalentul autorității papale de a se pronunța asupra sensului și al rostului existenței, împuternicindu-l totodată să facă un lucru pe care papa nu-l mai putea face: să-și desfășoare legiunile pentru a-și impune voința oriunde și oricând considera de cuviință. Teoria executivului unitar l-a promovat pe Bush ca

fiind atât un rege-filosof, cât și un generalissim. Pentru ca aceste pretenții să fie validate era necesar doar ca războiul global contra terorismului să-și urmeze cursul prevăzut de Rumsfeld, Wolfowitz și Cheney. Dar firește că acest lucru nu s-a întâmplat.

Escatalogia Bush mi s-a părut încă de atunci ca fiind o laudă deșartă, dacă nu chiar o blasfemie. Însă ea nu semnifica nicidecum vreo modificare fundamentală în traiectoria artei guvernării post-Război Rece în Statele Unite. Dimpotrivă, reafirma în cei mai puternici termeni cu putință premisele aflate la baza acestor politici.

Ceea ce fusese implicit devenea acum explicit. Ceea ce Fukuyama afirmase ca teorie, Bush declara acum că este realitate. Pentru mine, politica SUA începuse să dea semne îngrijorătoare de dezechilibru cu mult înainte de septembrie 2001. Acum, ea deraiase complet. Dar problema, așa cum vedeam eu lucrurile, nu era Bush. Și nici Rumsfeld, Wolfowitz și Cheney. Era mentalitatea pe care ei și cei de felul lor o absorbiseră și, odată cu ea, prevalența mitului asupra realității, mai ales când venea vorba despre America și trecutul său.

Așadar, am făcut ceea ce fac intelectualii. Am publicat cărți, am scris editoriale, am ținut prelegeri și am răspuns întrebărilor presei. Din această perspectivă, epoca Bush n-a fost lipsită de recompense. Telefonul meu suna frecvent. Invitațiile veneau întruna.

Deși am insistat să mă identific drept conservator, criticile mele la adresa politicii SUA au stârnit interesul stângii. Minuscula mea bază de susținători consta, în general, în baby boomer-i bine educați și bine informați, dintre care mulți își dobândiseră experiența opunându-se războiului la care participasem. Interacțiunea mea cu acești progresiști a fost, invariabil, plăcută și chiar emoționantă. Ei erau idealiști pur-sânge. Prin ei, speranțele și aspirațiile anilor 1960 continuau să trăiască. Dar în America post-Război Rece, influența lor reală era neglijabilă. Irelevanța lor politică prevestea destinul criticilor pe care le formulam eu.

Cu toate astea, diferiți senatori, reprezentanți și alte personaje – și, în cele din urmă, chiar un președinte al Statelor Unite – mi-au solicitat părerea. Toți păreau să demonstreze un interes politicos pentru ceea ce aveam de spus.

Din când în când, călătoream la Washington pentru a depune mărturie înaintea vreunui comitet al Congresului. Iar în câteva rânduri am apărut chiar la televiziunea națională, de obicei pentru a contrabalansa afirmațiile invitaților care susțineau viziunea autorităților.

Practic, toate acestea erau doar un teatru, așa cum am ajuns curând să îmi dau seama. Fără să vreau, devenisem un actor minor într-o piesă care era un echivalent politic al satelor lui Potemkin, pretinzând că dezbate chestiuni care, de fapt, nu erau programate să fie aduse în discuție. Toate aceste dialoguri serveau unui singur scop: să distragă atenția de la constrângerile impuse de ceea ce trecea drept înțelepciune convențională.

În ceea ce îl privește pe Donald Trump, el se bucura acum de o audiență mult mai largă. În timpul epocii Bush, a prosperat și a devenit o importantă prezență în media, fiind tratat atât ca un înțelept, cât și ca un clovn. În aprilie 2004, a găzduit chiar emisiunea Saturday Night Live, una dintre cele mai apreciate de către americani. „Nimeni nu este mai mare decât mine, nimeni nu este mai bun decât mine“, s-a lăudat el, după spectacol. „Sunt o mașină de produs rating.“[27] Dintr-un anumit punct de vedere, chiar era. Deloc surprinzător, gazdele talk-show-urilor prezentate de rețelele de televiziune și radio, sensibile la rating, îl invitau cu regularitate în studiouri, nu pentru a discuta despre afaceri imobiliare sau cazinouri, ci pentru a-i afla părerile despre principalele controverse politice ale zilei.

Trump nu însemna nimic dacă nu i se cerea opinia. Și nici nu mai conta dacă opinia lui reflecta o înțelegere corectă a unei anumite situații. El însuși împărtășea preocuparea media față de „făcătorii de știri“, considerând că faptele și vorbele unor anumiți indivizi proeminenți modelează realitatea, și nu invers. Puteai fi sigur că, dacă-i puneai în față un microfon, Trump avea să exprime opinii radicale. El avea întotdeauna ceva interesant de spus. Pentru organizațiile mediatice care-l lingușeau, permițându-i să se expună, acest lucru definea valoarea lui Trump.

Iată, de pildă, câteva fragmente dintr-un interviu pe care Wolf Blitzer i l-a luat lui Trump în martie 2007, pentru emisiunea The Situation Room a postului CNN.[28]

BLITZER: Războiul [din Irak] domină situația politică în acest moment, cum este și firesc... Oferiți-ne părerea dumneavoastră. Există o cale de ieșire?

TRUMP: Războiul este un dezastru total. E de-a dreptul o catastrofă. Este o rușine că acest război are loc. De fapt, am ajuns să-l respect enorm pe tatăl actualului președinte deoarece a avut bunul-simț să nu invadeze Irakul. El a câștigat războiul din Kuweit și apoi a spus: nu vom merge mai departe. Și s-a dovedit ulterior că a avut dreptate. Iar Saddam Hussein, fie că americanilor le-a plăcut sau nu de el, ura teroriștii. El împușca și ucidea teroriștii. Când teroriștii au pătruns în țara lui, pe care el o controla și o domina, el îi ucidea. Acum, Irakul este o pepinieră pentru teroriști. De aceea spun că acest război este o catastrofă.

BLITZER: Cine credeți că este de vină?

TRUMP: O singură persoană este vinovată și aceea este actualul nostru președinte. Evident, Rumsfeld era un dezastru și alți oameni care-l consiliază pe președinte au fost niște dezastre. Iar Condoleezza Rice, care este o femeie încântătoare, dar nu ajunge niciodată la înțelegeri, ci doar face cu mâna. Coboară din avion, face cu mâna, stă la masă cu vreun dictator – ziariștii fac fotografii, având grijă ca lumina să cadă bine. Condoleezza face din nou cu mâna, se suie iar în avion, face cu mâna... nu se semnează niciodată vreo înțelegere...[29]

BLITZER: La un moment trebuie să faci și înțelegeri.

TRUMP: Da, trebuie să faci înțelegeri. Lumea este dornică să facă înțelegeri. Dar noi nu avem oamenii capabili să le facă.

BLITZER: Vicepreședintele, Dick Cheney.

TRUMP: Evident, el este un tip foarte bătăios când e vorba de război. El a declarat că războiul merge fantastic, nu mai departe de acum câteva luni. Și de fapt ce se întâmplă e foarte trist. Nu știu dacă acolo sunt oameni răi, nu știu care-i situația, știu doar că ne-au băgat într-un mare bucluc, așa cum probabil această țară n-a mai văzut până acum. Este una dintre marile catastrofe din toate timpurile. Și, poate și mai grav, restul lumii ne urăște...

BLITZER: Dar cum pot ieși Statele Unite din această situație? Există o cale de ieșire?

TRUMP: Știi cum ies din situația asta? Pur și simplu ies de acolo. Așa ies. Declară că au obținut victoria și pleacă din Irak. Fiindcă vă spun, această țară se va afunda și mai mult în mlaștină. Wolf, oamenii ăia sunt implicați într-un război civil. Și nu putem face nimic în cazul unui război civil. Sunt într-un război civil de proporții și conflictul se va extinde către Iran și către alte țări... Acum, președintele Bush spune că este un om religios, dar deja 400 000 de oameni, după socoteala mea, au murit și probabil alte milioane au fost răniți sau mutilați. Ce se întâmplă? Ce se întâmplă? Și în ziua când vom pleca, situația va exploda...

BLITZER: Ce credeți despre unele dintre aceste scandaluri care sunt dezvăluite la Washington chiar acum?...

TRUMP: Uitați ce cred: tot ce s-a spus la Washington a fost o minciună – arme de distrugere în masă – asta a fost o minciună totală. A fost o motivație pentru a ataca Irakul, o acțiune despre care președintele a crezut că va fi ușoară și care s-a dovedit a fi exact opusul.

Prestația aceasta a fost sclipitoare, Trump dezvăluindu-se ca un om tranșant și onest, care spunea lucrurilor pe nume, în ciuda incoerențelor sale. Evident că șefii de la CNN au fost mulțumiți. Dar, din punctul de vedere al cărții de față, semnificația acestui dialog este următoarea: încă din 2007,

Trump testa deja pe piață temele care, în mai puțin de un deceniu, aveau să-l facă președinte.

Al patruzeci și patrulea oprește vărsarea de sânge

Cel puțin dintr-un punct de vedere, Trump avea dreptate: Războiul din Irak generase, într-adevăr, o catastrofă. Agenda Libertății a lui Bush se împotmolise în Bagdad. În 2008, cu numeroase conflicte aflate în desfășurare în zona extinsă a Orientului Mijlociu, cea mai puternică națiune a lumii se afla într-o stare de confuzie din punct de vedere strategic.

Și mai grav era faptul că, la sfârșitul anului 2007, o uriașă criză economică, numită curând Marea Recesiune, aproape a îngenuncheat Statele Unite. De-a lungul istoriei SUA, panicile, crahurile și bulele financiare se derulaseră cu o regularitate îngrijorătoare. Dar de la Marea Criză din anii 1930 americanii nu mai cunoscuseră o cădere economică atât de bruscă și de severă. Conceptul globalizării suferea o înfrângere zdrobitoare.

Cum o altă campanie prezidențială se apropia, aceste crize îngemănate – războaie scăpate de sub control și o economie la pământ – au îngrozit națiunea americană. Ca succesor dorit al lui Bush, republicanii l-au nominalizat pe senatorul de Arizona, John McCain, un erou al Războiului din Vietnam și un politician tranșant, uneori chiar necumpătat care considera că războiul aflat în desfășurare în Irak era necesar și putea fi câștigat. Democrații l-au nominalizat pe senatorul de Illinois, Barack Obama. Calificările acestuia pentru funcția supremă erau extrem de fragile, mai ales în privința chestiunilor legate de securitatea națională. Dar Obama era un simbol al meritocrației post-Război Rece: de o inteligență ascuțită, cu o educație impecabilă, excepțional de calm și degajând o senzație palpabilă de „tip cool“. Era, de asemenea, de culoare. În 2008, toate acestea s-au dovedit a fi o combinație imbatabilă.

În noiembrie, Obama l-a învins lejer pe McCain, victoria lui calificându-se, în opinia multor observatori, drept cea mai semnificativă din întreaga istorie politică a națiunii. Speranțele trezite de alegerea lui Obama aveau mai puțin de-a face cu războiul și recesiunea decât cu culoarea pielii sale. La

preluarea funcției, toți președinții americani promit să unifice țara. Pentru puțin timp, a părut că Obama chiar a reușit acest lucru, vindecând diviziunile rasiale care bântuiseră de secole America.

Dar, curând, speranțele ca un președinte de culoare să permită națiunii americane să învingă rasismul s-au evaporat. De fapt, speranțele ca președintele Obama să aducă la viață o societate post-rasială au fost absurde încă din start. Aici, ficțiunea puterii aproape totale a președintelui – care constiuia, de decenii, esența politicii americane – și-a găsit exprimarea supremă și totodată negarea definitivă. Obama a preluat funcția supremă într-un moment sumbru al istoriei Americii. S-a așteptat ca el să salveze situația. Și el a încercat să facă asta. Dar, potrivit estimărilor multor americani, lucrurile n-au făcut decât să se înrăutățească.

Odată instalat în funcția de președinte, Obama nici măcar nu s-a apropiat de eradicarea rasismului. Fie și involuntar, el mai curând l-a încurajat. Pentru mulți americani – să-i numim „trumpiști“ avant la lettre – mandatele lui Obama au fost o amenințare și o jignire. Simpla prezență a unei familii de culoare la Casa Albă a demonstrat, pentru acești oameni, în mod clar și izbitor, că lucrurile o luaseră razna.

Dar „trumpiștii“ prematuri nu erau singurii care se opuneau paradisului unei societăți unde nu conta culoarea pielii. Pe parcursul președinției lui Obama, ca parte a fenomenului mai amplu al politicii identitare, diferențele în privința culorii pielii au devenit mai proeminente, atât pe plan politic, cât și pe plan cultural. În colegii și universități, în lumea artelor și a spectacolului, ca și în jurnalism, sensibilitatea față de rasă a fost deosebit de pronunțată. În America secolului XXI, rasismul de modă veche a rezistat alături de un rasism în general nerecunoscut și doar ceva mai puțin problematic, un fenomen hrănindu-l pe celălalt.

Așadar, pentru toți cei care au fost convinși că Obama va inaugura o eră a armoniei rasiale, mandatele acestuia s-au dovedit o dezamăgire, dacă nu chiar cumva un eșec total. Partizanii lui Obama vor cita diferite motive pentru a tempera afirmațiile negative, creditându-l, pe bună dreptate, pe președinte cu evitarea colapsului total al economiei americane și cu stoparea Marii Recesiuni. Ei vor face referire la reformele cruciale din domeniul asistenței medicale, al protecției consumatorului și al sistemului

bancar. Obama a semnat un important tratat de comerț transpacific și a implicat Statele Unite într-un proiect de amploare vizând schimbările climatice. De asemenea, negociatori acționând în numele lui au asigurat un acord prin care erau suspendate eforturile iraniene de dezvoltare a armelor nucleare și au restabilit relațiile diplomatice cu Cuba. Adică, în general, o listă lăudabilă.

Din nefericire, chiar înainte ca Obama să reușească să-și publice memoriile, majoritatea reușitelor de pe această listă fuseseră deja eliminate sau anulate. Imaginați-vă cum ar fi fost ca, odată ales președinte, în 1953, Dwight D. Eisenhower să fi abrogat Doctrina Truman, să fi denunțat Planul Marshall, să fi abandonat NATO, să fi rupt relațiile diplomatice cu Israelul și să fi introdus iar segregația rasială în armată. În aceste condiții, Harry Truman s-ar fi aflat, într-un clasament al președinților americani din secolul XX, pe o poziție mult mai joasă decât este ea astăzi. Într-un sens, aceasta a fost nenorocirea abătută asupra lui Obama după plecarea din funcție. Succesorul lui a început imediat să destructureze cea mai mare parte a moștenirii lăsate de el.

Indiferent că au fost motivate de principii, irascibilitate sau rasism prost deghizat, eforturile republicane de a distruge tot ceea ce reușise Obama cer din partea noastră o reinterpretare a mandatelor sale – chiar înainte ca interpretarea inițială să se fi format pe deplin. Dacă Obamacare, Acordul de la Paris privind schimbările climatice, acordul nuclear cu Iranul și restabilirea legăturilor diplomatice dintre SUA și Havana nu definesc moștenirea lui, atunci ce anume o face?

Permiteți-mi să sugerez o posibilitate: realizarea crucială a celui de-al patruzeci și patrulea președinte a fost de a prelungi, pentru scurt timp, durata de viață a consensului Cetății de Smarald. El a reușit asta prin susținerea temporară a elementelor acestui consens care deja dădeau semne de eșec iminent și orientarea către o agendă a libertăților de pe plan intern, căreia predecesorii săi imediați îi oferiseră doar o atenție intermitentă. Din acest punct de vedere, Obama s-a dovedit un demn succesor al lui Bill Clinton și George W. Bush. El a continuat activitatea acestora, dar procedând astfel a pregătit scena pentru repudierea explozivă din noiembrie 2016.

Căutând să-și extindă moștenirea lăsată, Obama n-a făcut, în schimb, decât să tragă cortina peste epoca post-Război Rece. Acest lucru definește, probabil, principala sa contribuție la istoria Americii. În acest context, semnificația obiectivelor realizate de el câtă vreme s-a aflat în funcție pălește în comparație cu ce s-a întâmplat după ce n-a mai fost președinte.

Prin urmare, realizările lui, deși reale, au generat rezultate ironice. În special trei dintre ele se remarcă. Prin fiecare realizare, eforturile lui Obama au pus, involuntar, bazele unei violente reacții de respingere.

Prima realizare a constat în derularea, de către Obama, a unei operațiuni de salvare. El a salvat neoliberalismul globalizat.

George W. Bush îi lăsase moștenire succesorului său o economie în cădere liberă, cu sute de mii de locuri de muncă pierdute în fiecare lună în America. Șomajul de proporții se îndrepta spre 10% din totalul forței de muncă, o cifră nemaiîntâlnită din 1982. Prețurile la imobiliare s-au prăbușit, lăsându-i pe milioane de americani „sub apă“ – valoarea ipotecilor depășind-o pe cea a caselor lor. Tot mai mulți oameni s-au văzut în imposibilitatea de a-și mai plăti ratele de credit ipotecar, fiind amenințați cu evacuarea. „Cei Trei Mari“ producători de autoturisme, multă vreme un simbol al forței industriale a Americii, au ajuns în pragul falimentului, la fel ca și câteva celebre companii de investiții din domeniul bancar, printre care Lehman Brothers, Merrill Lynch, Goldman Sachs, Bear Stearns, AIG și Blackstone Group.

Odată ajuns în funcție, Obama, alături de echipa sa, a contribuit, printr-o serie de măsuri oportune luate la momentul potrivit de Rezerva Federală, la redresarea economiei americane aflate în picaj. Inițiativele-cheie au inclus acordarea unui stimul masiv, de 787 de miliarde de dolari, printr-o lege semnată de Obama la doar o lună după ce devenise președinte, un pachet de măsuri de susținere pentru industria producătoare de autovehicule, o scutire de taxe pentru membrii clasei de mijloc și reducerea aproape la zero a ratelor dobânzilor.

Per ansamblu, acest pachet de inițiative a dat rezultate bune – sau aproape bune. Prețurile la imobiliare s-au stabilizat, numărul șomerilor a scăzut, iar indicii bursieri au început să-și revină.

Dar acest succes n-a fost lipsit de căderi. Printre ele, și faptul că, vreme de câțiva ani, deficitul federal a depășit suma de un trilion de dolari. În timpul administrației Bush, datoria națională crescuse de mai bine de două ori, ajungând la peste 11 trilioane de dolari. În perioada de redresare economică gestionată de Obama, datoria a trecut de bariera de 20 de trilioane de dolari.[30] Justificate prin necesitatea restabilirii sănătății economiei americane, aceste deficite tot mai uriașe sugerau că autoritățile federale abandonaseră, odată pentru totdeauna, chiar și pretenția unei minime discipline fiscale.

Din nefericire, lipsa de onestitate și ingineriile financiare care pavaseră calea către Marea Recesiune au rămas, în general, nepedepsite. Prin gestionarea unor instrumente financiare complexe, precum titlurile de valoare garantate cu credite ipotecare (MBS) și swap-urile pe riscul de credit (CDS), băncile de investiții perpetuaseră o escrocherie de proporții. Afirmând că aceste bănci sunt „prea mari pentru a se prăbuși“, Obama a scutit, practic, de orice responsabilitate înșiși prădătorii care aproape distruseseră sistemul de pe urma căruia profitaseră de minune. Nu era pentru prima oară în istoria Americii când niște infractori extrem de bogați scăpau nepedepsiți pentru fărădelegile lor.

Dat fiind haosul pe care l-a creat, Marea Recesiune ar fi putut oferi prilejul unei reafirmări fundamentale a presupuselor imperative ale globalizării. La momentul în care Obama se pregătea să plece de la Casa Albă, preceptele neoliberale își redobândiseră statutul ca nefiind negociabile. Presupunerea că o prosperitate sporită ar putea constitui un eventual remediu la inegalitatea veniturilor a rămas intactă. Iar Statele Unite au rămas ce fuseseră: o țară în care nevoile capitalismului corporatist aveau întâietate în fața binelui comun.

Un al doilea element al moștenirii lui Obama are legătură cu utilizarea forței militare a SUA. Sub mandatul lui Bush Sr., conducerea militarizată globală suferise un eșec, în principal din cauza frustrărilor provocate de Războiul din Irak. Contribuția lui Obama a fost aceea de a modifica militarismul american și de a-i oferi o nouă viață, garantând însă, în același timp, că înclinația manifestată de SUA, chiar și după încheierea Războiului Rece, către confruntările militare se va menține.

Acest rezultat a fost însă îmbibat în sarcasm. În definitiv, abia ce Obama se instalase la Casa Albă, că reprezentanții Comitetului Nobel din Norvegia îi și aprobară victoria, acordându-i Premiul Nobel pentru Pace. În câteva săptămâni, potrivit Comitetului, Obama „crease un nou climat în politica internațională". „Eforturile lui de întărire a diplomației internaționale și a cooperării dintre popoare" erau de-a dreptul „extraordinare", au decis, entuziasmați, membrii Comitetului. „Dialogul și negocierile" erau din nou „preferate ca instrumente pentru rezolvarea chiar și a celor mai dificile conflicte internaționale." Perspectiva unei dezarmări nucleare globale se întrezărea la orizont.[31]

Verdictul Comitetului s-a dovedit însă total greșit. Ca pacificator, Obama s-a arătat a fi o dezamăgire. El a demonstrat că punctul său forte era susținerea războaielor, mai curând decât încheierea lor. Cât privește armele nucleare, Obama a ajuns să inițieze un program pe 30 de ani, cu o valoare de 1,2 trilioane de dolari, pentru modernizarea arsenalului american.[32]

De la Bush, Obama moștenise două conflicte armate de dimensiuni medii, în Irak și în Afghanistan. Fiecare dintre aceste conflicte începuse ca o componentă integrală a omniprezentului război global împotriva terorismului. Atunci când Obama a devenit comandant suprem, fiecare conflict dobândise un obiectiv diferit, chiar dacă acest lucru n-a fost recunoscut fățiș. În 2009, Statele Unite luptau în Irak pentru a evita umilința unui eșec direct. Principalul lor scop era aranjarea unei ieșiri discrete și onorabile din această situație. În Afghanistan, eforturile se concentrau asupra dreptului la autodeterminare națională, Washingtonul dorind să permită afghanilor să-și exercite în termeni cât mai limitați acest drept. Adevăratul obiectiv era excluderea de la putere, în Kabul, a oricărui grup considerat inacceptabil de Washington.

Eforturile depuse de Obama pentru gestionarea acestor două războaie au generat puține rezultate pozitive. În Irak, el a respectat programul anunțat de predecesorul său, vizând o retragere treptată a trupelor, ultimii soldați americani părăsind această țară în decembrie 2011. Dar această plecare s-a dovedit doar temporară. Puse la încercare, forțele irakiene, instruite și echipate cu mari costuri de Statele Unite, s-au dovedit incapabile să-și apere țara. La mai puțin de trei ani după ce părăsiseră Irakul, forțele aeriene și

terestre americane se întorceau în acea țară, angajându-se din nou în operațiuni de luptă, de astă dată împotriva unui inamic, Statul Islamic, creat ca produs secundar al invaziei din 2003. În foarte scurt timp, acest Război din Irak reînviat s-a extins și în Siria. Forțele SUA au pătruns și acolo.

Candidatul Obama promisese să pună capăt Războiului din Irak, caracterizându-l drept „stupid“. Președintele Obama nu a reușit să respecte această promisiune, lăsând în schimb succesorului său o versiune modificată a războiului pe care el însuși îl moștenise.

Candidatul Obama promisese că va câștiga războiul din Afghanistan, pe care-l cataloga drept „necesar“. Victoria însemna eliminarea sau reducerea opoziției violente față de guvernul instalat de americani la Kabul, până când aceasta devenea nesemnificativă. Odată ajuns în funcție, președintele a încercat să facă asta, ordonând o escaladare majoră a efortului de război din Afghanistan. El a numit un nou comandant, care a promis o abordare proaspătă. De asemenea, a trimis numeroase trupe în teatrul de război, ca întăriri.

Din nefericire, „ofensiva“ care a urmat, modelată după cea irakiană, din 2007–2008, a eșuat lamentabil. Noul comandant a plecat curând. Alți câțiva i-au urmat, fiecare expunându-și cât mai vocal „abordarea proaspătă“. În cursul celor opt ani de mandat ai lui Obama, americanii nu s-au apropiat niciodată prea mult de obiectivul eliminării amenințării insurgente la adresa guvernului instalat de Occident în Kabul. Ca urmare, alături de ostilitățile care continuau în Irak și Siria, și războiul din Afghanistan a devenit parte din moștenirea lăsată de Obama succesorului său.

Dar incapacitatea lui Obama de a pune capăt acestor două conflicte pe care nu el le începuse nu reflectă adevărata semnificație a mandatului său de comandant suprem. În timpul președinției sale, însăși ideea încheierii războiului a încetat să mai fie vehiculată în cercurile de securitate națională. Locul ei a fost luat de conceptul „războaielor perpetue“.

În anii 1990, H.W. Bush și apoi Bill Clinton renunțaseră la reticența de a folosi forța armată, cunoscută neoficial drept „sindromul Vietnam“. După 11 septembrie, Bush Jr. a șters orice rămășițe ale acestui sindrom, renunțând la motivațiile defensive și de intimidare ca principale raționamente ale

forței militare americane. Doctrina Bush, a războiului preventiv, a semnalat lumii că Statele Unite urmau să devină ofensive. Cu alte cuvinte, în intervalul cuprins între Operațiunea „Furtună în deșert“ și Operațiunea „Libertate pentru Irak“, acești trei președinți laolaltă au pus la punct cea mai extinsă schimbare a politicii militare a SUA din momentul când, în 1950, izbucnirea Războiului din Coreea îl determinase pe Harry Truman să ordone o reînarmare totală.

Obama a cimentat, efectiv, aceste schimbări. În ceea ce privește abordarea față de război, candidatul care promitea „Speranță și schimbare“ a devenit președintele care a livrat o versiune modificată a doctrinei „Mai multe de același fel“.

Într-o societate democratică, secretul considerării războiului drept un fenomen normal constă în distragerea atenției publice de la existența lui continuă. Ca și în cazul poluării apei sau a aerului, dacă nimeni nu observă un lucru, acesta nici nu mai contează, cel puțin din punct de vedere politic.

Câteva unități de măsură sunt disponibile pentru calcularea dimensiunilor cumulative ale războiului. Exemplele evidente includ numărul proiectilelor folosite, țintele distruse, teritoriul cucerit, dolarii cheltuiți, inamicii uciși sau pagubele colaterale provocate. Dar, în era post-Război Rece, doar o singură unitate de măsură a rezonat cu opinia publică: numărul de militari americani uciși în luptă.

În cea mai mare parte a mandatului lui George W. Bush, cifra soldaților uciși în luptă în fiecare an a gravitat ușor sub 1 000, o rată a pierderilor care a contribuit la alegerea în funcția supremă, în 2008, a lui Obama. În primii ani ai președinției acestuia, numărul a scăzut la câteva sute de soldați uciși anual. În ultimii trei ani de mandat, Obama a redus pierderile de pe front la doar câteva zeci de victime pe an.[33] Pe măsură ce rata pierderilor a coborât de la câteva sute la doar câțiva militari uciși, opinia publică, în general, mai ales americanii care nu erau afectați direct de evenimentele petrecute în teatre de operațiuni atât de îndepărtate, a încetat să mai acorde atenție războaielor SUA. Practic, Obama le-a permis americanilor să facă pace cu războiul.

Dar sensibilitatea față de numărul victimelor nu s-a tradus într-o aversiune față de folosirea forței. Dimpotrivă, pe lângă continuarea campaniei din Afghanistan și revigorarea celei din Irak (care s-a extins și în Siria), laureatul Premiului Nobel pentru Pace în anul 2009 a intervenit în Libia, a reînnoit operațiunile militare din Somalia, a vizat grupările insurgente din Yemen, a stabilit o „listă de ținte“ secretă, pentru a prioritiza asasinatele, și a crescut prezența militară americană într-o mare parte a Africii Subsahariene. Și, desigur, el l-a urmărit pe Osama bin Laden la sol, în Pakistan.

Dar, în calitate de comandant suprem, Obama și-a dezvoltat propria abordare distinctă a modului de a purta războiul. Deși nu s-a ridicat la nivelul unei doctrine, această abordare a servit ca tendință operațională brută. Mai ales după ce ofensiva lui în Afghanistan a eșuat, Obama a căutat să minimalizeze prezența trupelor americane „la sol“, bazându-se în schimb pe forța aeriană (cu o preferință particulară pentru dronele lansatoare de proiectile) și pe mici grupuri de comando special antrenate, folosite, de obicei, în misiuni cu durată limitată. Atunci când a fost necesară o implicare masivă la sol, Obama a preferat să înarmeze intermediari pentru ca aceștia să lupte și să moară în locul militarilor americani. Așa se face că în ultimul an al mandatului său, de pildă, aproape 25 000 de bombe și de rachete americane s-au abătut asupra unor ținte aflate în diferite părți ale planetei.[34] Totuși, numărul militarilor americani care și-au pierdut viața în același an a fost de 26.[35] Modul lui Obama de a lupta era războiul condus de la distanță.

Altfel spus, președintele Obama a îmbrățișat capacitățile lăudate de susținătorii Revoluției în Problemele Militare, modificând însă aplicarea lor. Procedând astfel, el a abandonat pretențiile potrivit cărora războiul high-tech asigura victorii facile și decisive. Pentru Obama, rezultatele obținute în teren contau mai puțin decât impactul politic pe plan intern. Atenuarea acestui impact făcea războiul tolerabil. Efectul a fost că propria sensibilitate a președintelui la victimele umane a desensibilizat opinia publică în privința a ceea ce făceau militarii americani, unde luptau și ce succese aveau – dacă aveau așa ceva.

Ultima categorie de elemente ale moștenirii lui Obama ne pune față în față cu cea mai pronunțată diferență dintre Boone City și Cetatea de Smarald:

sensul libertății personale. În Boone City, libertatea era permisă unora, dar nu tuturor. Deși conferea drepturi și privilegii, libertatea stabilea totodată limite și impunea obligații – printre cele mai importante dintre acestea numărându-se necesitatea de a lua armele pentru apărarea țării ori de câte ori situația o cerea. Aceasta era libertatea așa cum Al, Fred și Homer înțelegeau termenul.

Promisiunea Cetății de Smarald a fost că toți ar trebui să se bucure de libertate, nu doar unii. Rasa, genul și sexualitatea nu mai serveau ca bază pentru alocarea privilegiilor sau pentru trasarea distincțiilor dintre ceea ce era permis și ceea ce era interzis. Și a mai existat o diferență: în Cetatea de Smarald, libertatea impunea puține îndatoriri. Cât despre luarea armelor pentru apărarea țării, aceasta devenise de mult o măsură absolut voluntară.

Bill Clinton se bucurase de un succes limitat în promovarea acestei agende a libertății interne extinse. George W. Bush se dovedise prea puțin înclinat să o promoveze, atenția fiindu-i absorbită de eforturile de a impune afghanilor și irakienilor o „Agendă a Libertății“ complet diferită. Dar, sub Obama, această concepție mult mai largă privind libertatea americană și-a intrat pe deplin în drepturi.

Pare puțin probabil că, atunci când a venit la Casa Albă, Obama să se fi considerat un războinic al culturii. Dar, pe parcursul celor două mandate ale lui, războiul cultural a luat o turnură aparent decisivă, patriarhatul fiind aruncat în defensivă și heteronormativitatea pierzându-și orice vestigii de autoritate morală care-i mai rămăseseră. Cel puțin în cercurile progresiste, celebrarea diversității, împuternicirea femeilor și explorarea naturii variabile a identității au dobândit un prestigiu care combina corectitudinea cu o nuanță de condescendență arogantă. Faptul că toate acestea se întâmplau în timpul mandatului primului președinte de culoare al națiunii americane era considerat de unii drept cu totul adecvat, dar de alții picătura care umpluse paharul – în funcție de punctul de vedere al fiecăruia.

Evenimentul crucial s-a petrecut în aprilie 2015, când Curtea Supremă a ascultat pledoariile în cazul Obergefell vs Hodges, axate pe eligibilitatea pentru mariaj. Cerând Curții să declare neconstituționale legile statale care interziceau căsătoriile între persoane de același sex, reprezentantul juridic al lui Obama, Donald B. Verrilli, și-a expus cazul în mod direct și clar.

„Ocazia cuiva de a se căsători este parte integrantă a demnității umane“, a declarat el. Prin urmare, a nega cuplurilor de homosexuali și lesbiene această ocazie însemna, practic, a înjosi cuplurile respective. Iar a permite unora dintre statele americane să interzică mariajele între persoane de același sex, în timp ce alte state le acceptau, nu constituia o opțiune. Un asemenea lucru ar fi fost „echivalentul divizării țării noastre printr-o segregare rasială de jure“. Cât privea motivele „considerate cândva necesare și adecvate“ pentru „ostracizarea și marginalizarea“ persoanelor homosexuale, Verrilli le-a considerat atât de nesemnificative încât nici măcar nu s-a obosit să detalieze care fuseseră acele motive.[36]

Curtea a contrazis însă opinia administrației. În iunie 2015, cu o majoritate la limită (5–4), ea a emis o decizie prin care tuturor celor 50 de state americane li se cerea să recunoască mariajele între persoane de același sex. În argumentarea sa orală ținută înaintea Curții, Verrilli sugerase că problema nu se rezuma la mariaj. Chestiunea supremă, a observat el, era „validarea“. Și chiar așa s-a dovedit a fi, decizia din cazul Obergefell validând nu doar mariajele între persoane de același sex, ci și proiectul cultural mai amplu pentru care el a servit drept strigăt de luptă. Practic, recunoscând un drept inexistent până atunci, Curtea a abrogat normele „considerate cândva necesare și adecvate“ pentru ordonarea relațiilor sociale.

În privința semnificației, cazul Obergefell se compară cu cazurile Brown vs Consiliul Educației sau Roe vs Wade. Ziarul New York Times, cel mai influent susținător național al drepturilor homosexualilor, a salutat măsura ca pe „o opinie profundă și inspirată, extinzând drepturile omului în toată America și legând trecutul națiunii de prezentul ei“. Dintr-un anumit punct de vedere, chiar așa era. Dar, din altă perspectivă, în loc să întindă o punte între trecut și prezent, decizia a provocat o imensă fisură. Într-adevăr, așa cum Times însuși nota, cu o bucurie greu reținută, cazul Obergefell îi lăsase pe oponenții mariajelor între persoane de același sex chinuindu-se să-și „explice cum de putea trece atât de repede pe lângă ei țara pe care ei crezuseră că o înțelegeau“.[37]

Dacă înlocuim înțelegeau cu defineau sau întruchipau, judecata ni se pare potrivită. De fapt, nu mai târziu decât în anul 2008, Obama însuși se numărase printre cei care se opuseseră căsătoriilor între homosexuali.[38] Dar,

în 2015, președintele își revizuise opiniile, salutând verdictul în cazul Obergefell ca pe o decizie care afirma „ceea ce milioane de americani credeau deja în adâncul sufletelor lor: când toți americanii sunt tratați în mod egal, noi cu toții suntem mai liberi“.[39]

Atunci, ca și acum, am considerat o asemenea abordare ca fiind prea ușuratică. Deși egalitatea poate spori posibilitatea libertății, ea nu garantează nicidecum folosirea inteligentă a acesteia. Obama a abordat chestiunea în termeni cantitativi, în condițiile în care problemele cu care se confruntă americanii în secolul XXI sunt în primul rând de natură calitativă. Americanii nu au nevoie de mai multă libertate, ci de o libertate mai autentică, având fundamentul în altceva decât reiterarea clișeelor liniștitoare.

Îl admir foarte mult pe președintele Obama și l-am votat de două ori. Odată, în cursul celui de-al doilea mandat al său, m-a invitat la un prânz, la Casa Albă. A fost, pentru mine cel puțin, o ocazie memorabilă. M-am întors de la acea întâlnire profund impresionat de inteligența, grația, înțelepciunea președintelui, de felul cum cunoștea detaliile și de stăpânirea de sine dovedită de el.

Cu toate acestea, privesc cei opt ani petrecuți de Obama în funcția de președinte al SUA cu un amestec de tristețe și consternare. Mai mult decât orice altceva, președinția lui a reprezentat o ocazie pierdută.

Deși a contribuit la redresarea economică, însănătoșind în mare măsură economia țării, Obama nu s-a atins de discrepanțele extraordinare existente la nivelul prosperității cetățenilor americani, discrepanțe alimentate de neoliberalismul globalizat și care fac din democrație o parodie. În America secolului XXI, libertatea esențială a devenit tot mai mult un privilegiu al claselor avute.

Obama a evitat catastrofele militare de amploare, fapt pentru care îi sunt recunoscător. Dar el n-a depus prea multe eforturi pentru a stopa militarismul american. Conducerea globală a rămas, în mare parte, sinonimă cu utilizarea forței. Mașinăria de război a continuat să funcționeze, majoritatea cetățenilor americani fiind aproape complet nepăsători față de existența ei. În anul când Obama s-a născut, președintele

Dwight D. Eisenhower deplânsese ascensiunea a ceea ce el numea „complexul militar-industrial“. Procedând astfel, Ike a făcut un ultim mare serviciu compatrioților săi. Dar o sintagmă introdusă în 1961 nu descrie în mod adecvat mentalitatea militarizată adoptată de Washington după încheierea Războiului Rece. În contrast cu Ike, Obama nu a făcut aproape nimic spre a-i educa pe americani și a-i avertiza asupra pericolelor pe care o asemenea mentalitate le prezintă.

Cât privește concepția revizuită asupra libertății, poate că îmi lipsesc calificările necesare spre a oferi o opinie pertinentă. Un bărbat alb, în vârstă, heterosexual, apropiindu-se de împlinirea a 50 de ani de căsnicie și cu un picior încă prins în Boone City ar trebui să fie foarte atent când își instruiește concetățenii care sunt mai tineri, nu sunt albi, nu sunt hetero și/sau nu sunt bărbați în privința felului cum ei ar trebui să estimeze transformările culturale ajunse la apogeu sub președinția lui Obama. Fiindcă nu posedam nici un telefon inteligent, nici un cont pe rețelele sociale, îmi lipseau instrumentele de bază pentru a face asta. Dar chiar și așa, aș îndemna la precauție față de concluzia că, eliberând indivizii din lanțurile tradiționale ale cumpătării, aceștia ar fi putut vedea Tărâmul Făgăduinței. Apatia spirituală mi se pare un rezultat mult mai probabil.

În această privință, ca un admirator autodeclarat al lui Reinhold Niebuhr, Obama ar fi putut avertiza americanii față de pericolele întreținerii „viselor mesianice“ în privința sensului și destinației istoriei. Eliberarea de trecutul rasist, sexist și homofob al națiunii prea să sugereze posibilitatea că americanii care înălțau „ode libertății“ și-ar putea împlini, într-un final, vocația de a se alătura omenirii prin eforturile lor de căutare a libertății perfecte – în multe privințe principiul fundamental al întregii epoci post-Război Rece. Dintre cei trei președinți americani post-Război Rece, Obama știa cel mai bine cum să încurajeze acel principiu. Doar Obama înțelegea că, așa cum scrisese Niebuhr, „cursul istoriei nu poate fi forțat... pentru a satisface o anumită concepție privitoare la sfârșitul ei“. El ar fi trebuit să spună asta în mod tranșant și repetat.[40]

Donald Trump nu a împărtășit niciodată admirația mea față de președintele Obama. În timpul epocii Obama, el fusese ocupat să găzduiască Ucenicul (numit și Ucenicul celebrităților), un „reality-show“ de televiziune care

evidența pretinsele sale talente de om de afaceri abil și serios. Succesul emisiunii, inexplicabil pentru critici, l-a propulsat mai sus în topul celebrităților mondene, chiar dacă în rândurile comercianților de mărunțișuri. Expunând o versiune de secol XXI a „materiei din care sunt construite visurile“, Trump și-a făcut din plin reclamă, grație NBC și sponsorilor corporatiști ai emisiunii.

Între timp, principala sa preocupare politică a fost de a pune la îndoială legitimitatea lui Obama ca președinte. Deși nu Donald Trump a sădit primul controversele în privința nașterii lui Obama drept cetățean american, el a îmbrățișat cu toată inima cauza și a devenit cel mai cunoscut susținător al ei. Atitudinea lui a fost nu de a prezenta faptele, ci de a stârni dubii cu privire la locul nașterii, la religia și la educația lui Obama și astfel de a menține în prim-plan întrebările legate, înainte de toate, de dreptul acestui bărbat de culoare, cu un nume atât de neobișnuit, de a candida la președinția Americii. Cum media i-a oferit cu generozitate o platformă de pe care să-și expună opiniile, Trump i-a lăudat pe cei care contestau că Obama se născuse pe pământ american, numindu-i „patrioți adevărați“ și și-a expus, cu lux de amănunte, suspiciunile că „era ceva putred“ în toată chestiunea.[41] Acuzațiile nu se bazau pe fapte concrete, dar, ca întotdeauna, media și-a dat seama că Trump era bun fiindcă aducea rating.

Obama s-a folosit de prilejul organizării Cinei Corespondenților de la Casa Albă – unde Trump s-a numărat printre cei prezenți – pentru a răspunde. Cum certificatul său de naștere tocmai fusese prezentat, în original, președintele a speculat că nimeni nu era mai fericit decât Trump acum, când controversa se încheiase. Magnatul transformat în gazdă de emisiune TV putea acum, a continuat Obama, să se concentreze pe „problemele care contează cu adevărat“, cum ar fi „Au înscenat americanii aselenizarea?“ sau „Unde sunt Biggie și Tupac?“******** Cu doar câteva ore mai înainte, președintele dăduse undă verde operațiunii ultrasecrete „Tridentul lui Neptun“, care, după câteva zile, avea să ducă la uciderea lui Osama bin Laden. Acum, el a continuat să ironizeze „pregătirea profesională și anvergura experienței“ lui Trump, citând un recent episod din emisiunea Ucenicul celebrităților, în care miliardarului i se ceruse să identifice vinovatul pentru eșecul unui concurs culinar – „este genul de decizie care m-ar putea ține treaz toată noaptea. Ați gestionat bine situația, domnule!“[42]

Replicile usturătoare adresate de Obama lui Trump pot fi catalogate ca fiind atât binemeritate, cât și de-a dreptul condamnabile. Cei aflați în public s-au amuzat zgomotos pe seama lui Trump. Dar cel care avea să râdă la urmă a fost el.

Tupac Amaru Shakur (pe numele adevărat Lesane Pariosh Crooks, 1971–1996) și The Notorious B.I.G sau Biggie (pe numele adevărat Christopher George Latore Wallace, 1972–1997) au fost doi dintre cei mai mari cântăreți de rap din toate timpurile; dispariția lor prematură a dat naștere la numeroase teorii ale conspirației, pretinzându-se inclusiv că ei și-ar fi înscenat moartea. (n.tr.)

Capitolul 6. Starea Uniunii

Ce fel de loc era America în 2016, când era post-Război Rece a atins cota de un sfert de secol? În timp ce națiunea se pregătea de alte alegeri prezidențiale, se întrezărea perspectiva unei competiții care să stârnească un alt Clinton împotriva unui alt Bush. „Știri de ultimă oră: Va fi Hillary contra lui Jeb“ – concluziona Politico chiar înainte de desfășurarea primelor alegeri primare din Statele Unite.[1]

Unii au considerat liniștitoare această confruntare anticipată dintre dinastiile rivale. Pentru alții, ea oferea dovada existenței unei elite politice deranjant de înrudite, care se perpetua la nesfârșit. Însă puțini observatori au anticipat lovitura de trăsnet care avea să se producă înainte de sfârșitul anului. Astăzi, când putem privi retrospectiv lucrurile, identificăm o mulțime de dovezi care au vestit această lovitură.

Cu o suprafață de aproape 10 milioane de kilometri pătrați, împărțită în aproape 90 000 de circumscripții politice distincte, și cu o populație de aproape 325 de milioane de locuitori, Statele Unite ale Americii reprezintă o întreprindere-mamut – poate chiar prea mare pentru binele acestei țări.[2] Politicienii care caută să ajungă în funcții înalte sunt de acord, invariabil, că, în general, țara lor este cea mai bună din toate timpurile, deși ar putea fi și mai bună dacă ei ar fi aleși. Acest refren care se repetă o dată la patru ani este suficient pentru a împăca (sau anestezia) centrul politic larg, adică marea clasă de mijloc americană, restrângând astfel politica națională pe un făgaș previzibil de strâmt. Cei care doresc să devină președinți, dar nu se încadrează pe acest făgaș sunt întâmpinați, invariabil, cu o respingere categorică.

Dar alegerile din 2016 aveau să se dovedească diferite. Ceea ce urmează este un instantaneu sau un profil al Americii pe măsură ce alegerile se apropiau, evidențiind factorii care s-au coagulat în noiembrie, ducând la instalarea ca președinte a lui Donald Trump. Cu o rapiditate uimitoare, centrul s-a retras într-o parte, expunând o țară deja divizată în două tabere

total antagonizate. Dar, pentru toți cei care nu se lăsaseră sedușii de viziunile Cetății de Smarald, semnele acelei divizări erau pretutindeni.

Bere Bud Light contra Bourbon de lux

Statele Unite reprezintă cea mai mare democrație din lume. Pentru americani, această declarație este un fapt indiscutabil. Dar, în epoca post-Război Rece, privilegiile și inechitatea s-au impus ca trăsături dominante ale acestei democrații. Într-o națiune care se lăuda cândva ca fiind imună la diferențele de clasă – și în cadrul căreia să fii american era suficient pentru a-ți defini identitatea – asemenea diferențe deveneau acum omniprezente, de la alocarea locurilor pe stadioane la evenimente sportive, la ordinea de îmbarcare pe cursele aeriene. Ca niciodată în istorie, observația înțeleaptă a lui Scott Fitzgerald, potrivit căreia „bogații sunt oamenii diferiți de mine și de tine“ exprima un adevăr esențial despre viața americană.[3]

Potrivit revistei Forbes, în 2016 existau în Statele Unite 540 de miliardari, cu o avere totală de 2,399 trilioane de dolari.[4] Pe lista Forbes a celor mai bogați 400 de americani, averea lui Donald Trump, estimată pe atunci la 3,7 miliarde de dolari, îl plasa abia pe poziția 156.[5] Averea este însă un lucru relativ. În comparație cu Bill Gates (care are o avere de 81 de miliarde de dolari) sau cu Jeff Bezos (67 de miliarde de dolari), Trump părea doar un burghez înstărit. Dar chiar și așa, el se simțea confortabil printre primii 1% dintre bogații Americii, un grup care controla peste o treime din avuția națională totală. În contrast, 50% din populația Americii se afla la polul opus, veniturile acestor oameni reprezentând doar 1% din avuția națională.

Încă din primele zile ale republicii, Statele Unite oferiseră abundență materială pentru unii, condamându-i pe alții la existențe măcinate de lipsuri sau de-a dreptul mizerabile. America era un tărâm al ocaziilor, dar nu pentru toți. În 2016, pe când globalizarea era proslăvită pentru că ar fi funcționat în beneficiul tuturor, prăpastia dintre cei care aveau și cei care nu aveau crescuse masiv, ajungând undeva între cavernos și grotesc. Pentru a ilustra această stare de fapt, să comparăm, de pildă, veniturile medii ale directorilor executivi cu cele ale angajaților de rând. În 1965, această așa-

numită „rată de compensare“ fusese de 20:1; în 1989, ea crescuse la 59:1, pentru ca în 2016 să atingă dimensiuni halucinante: 271:1.[6]

Dar în politica națională asemenea decalaje aveau o rezonanță minimă. Deși suferința celor săraci – cel puțin 43 de milioane de americani trăiau în sărăcie în acel an – se califica drept motiv de compasiune și de regrete, ea genera doar un interes politic local și episodic.[7] Potrivit sondajelor, sărăcia și decalajul veniturilor se situau foarte jos în clasamentul problemelor care contau pentru americani.[8] Politic vorbind, ambele elemente deveniseră, din câte se părea, tolerabile. În plus, până în anul electoral 2016, Marea Recesiune a dispărut rapid din memorie. După pierderea a aproape nouă milioane de locuri de muncă între 2007 și 2010, economia a început să se schimbe brusc. Cadrul general al locurilor de muncă se îmbunătea constant.[9] În vara lui 2016, când republicanii și democrații își stabileau candidații la funcția supremă, rata șomajului scăzuse la 4,7%, adică mai puțin de jumătate din cât fusese în 2010.[10] Nivelul indicilor bursieri era într-o creștere considerabilă.[11]

Pe fondul acestor semne de însănătoșire economică, autoritățile politice ale națiunii au continuat risipa caracteristică. Deși deficitul anual al bugetului federal scăzuse, după nivelul maxim de un trilion de dolari pe an atins în timpul Marii Recesiuni, în 2016 cheltuielile guvernului american încă erau cu 587 de miliarde de dolari mai mari decât încasările.[12] Simpla gestionare a datoriei naționale costa acum guvernul aproape 300 de miliarde de dolari anual – mai mult decât bugetele combinate ale Agriculturii, Comerțului, Educației, Energiei, Securității Interne, Dezvoltării Urbane și Imobiliare, Departamentului de Stat și Trezoriei.[13] Ca de obicei, republicanii au solicitat vehement un buget echilibrat, considerat cândva un standard minim al bunei guvernări. În practică, ei erau mai puțin interesați de echilibrarea bugetului decât de amendarea Constituției, pentru a permite rugăciunile în școlile publice. Ambele măsuri se numărau printre promisiunile făcute în mod obișnuit de candidații republicani în campanie, promisiuni de care aceștia uitau imediat ce ajungeau la putere.

Deși economia își revenea, beneficiile nu erau nici pe departe distribuite în mod uniform. Pentru majoritatea americanilor, perioada imediat următoare crizei nu a fost deloc înfloritoare. Cei bogați au devenit acum și mai bogați,

dar salariile muncitorilor americani au stagnat, așa cum o făcuseră de decenii întregi.[14] Iar închiderea fabricilor care susținuseră multă vreme clasa de mijloc – 4,5 milioane de locuri de muncă în fabrici și uzine fuseseră desființate de la acceptarea acordului NAFTA, în 1994 – a continuat.[15] Globalizarea a accelerat dezindustrializarea economiei americane, externalizând mai multe locuri de muncă decât crease. Cât despre acei americani născuți în sărăcie, era foarte probabil ca ei să moară la fel de săraci: studiile relevau un declin puternic al mobilității sociale încă din anii 1980, declin care se agravase după încheierea Războiului Rece.[16]

Se presupunea că globalizarea va aduce beneficii tuturor. În schimb, ea a lăsat milioane de oameni strâmtorați. În 2016, dovezile unei profunde neliniști și nesiguranțe economice erau evidente, chiar și în rândurile celor suficient de norocoși să aibă un loc de muncă. De exemplu, datoriile pe cardurile de credit în acel an au depășit suma de un trilion de dolari, fiind, în medie, de 8 377 dolari per gospodărie.[17] La fel, cum pensionarea devenea un lucru de domeniul trecutului, suma medie economisită la retragerea din câmpul muncii de către familiile americane, în 2016, abia se ridica la suma de 5 000 de dolari.[18] Familiile de culoare sau hispanice o duceau și mai greu, majoritatea neavând nici un fel de bani economisiți pentru bătrânețe.[19] Efectul a fost că majoritatea celor aflați la vârsta pensionării se confruntau cu perspectiva dependenței totale de ajutoarele sociale. Totuși, ajutorul social mediu lunar în acel an se ridica la doar 1 404 de dolari.[20]

Printre alți indicatori ai dificultăților economice se numărau: o populație fără adăpost de 549 000 de persoane în fiecare noapte; 44,2 milioane de americani care primeau ajutoare de hrană din partea Programului de Asistență Nutrițională Suplimentară (SNAP); și 30 de milioane de copii de vârstă școlară care primeau prânzuri gratuite sau cu prețuri minime.[21]

Toate aceste statistici erau ușor accesibile. Unele făceau, ocazional, subiectul știrilor din media. Dar toate se încadrau în categoria descrisă de fostul secretar al apărării, Donald Rumsfeld, printr-o expresie rămasă celebră: „lucruri despre care știm că știm“. Mai precis vorbind, ele se numărau printre chestiunile acceptate, mai mult sau mai puțin, drept „zgomot de fond“.

Asemenea informații nu oferă, desigur, o imagine echilibrată sau cuprinzătoare a economiei americane sau a bunăstării americanilor în 2016. Pentru cei care au venituri disponibile, viața de zi cu zi în Statele Unite ar putea fi, de fapt, foarte frumoasă – mult superioară celei din perioada când Al, Fred și Homer s-au întors din războiul lor. Mâncarea este mai variată, cafeaua are un gust mai bun, oferta de vinuri, brânzeturi și alte produse comestibile de la magazinele locale mai interesantă – dar toate acestea vin cu un preț, desigur.

Oportunitățile de divertisment, fie implicând participarea directă, fie doar simpla vizionare la televizor, au devenit aproape infinite. Americanii se înghesuiau în parcuri tematice precum Disney World sau Universal Studios din Orlando, Florida, care deveneau tot mai mari, mai bune și mai scumpe, prețul unui bilet de o persoană, pentru o zi, ajungând acum la 115 dolari.[22] Extinderea Ligii de Baseball la 30 de echipe, a NFL la 32, a NBA la 30 și a NHL la 31 a adus aproape fiecare american în umbra unui oraș din prima ligă și, odată cu aceasta, a sporit ocaziile de a cheltui bani pentru susținerea echipelor locale.

Pentru cei ce și-o puteau permite, tehnologia informației a oferit confort, ocazii, divertisment și un simulacru de comunitate. Cu dispozitivul adecvat și abonamentul corect, americanii se puteau bucura de acces instantaneu la aproape orice cântec înregistrat vreodată, orice serial de televiziune difuzat vreodată și orice producție cinematografică existentă, inclusiv peliculele din perioada filmului mut. Cu un simplu click pe mouse, aproape orice produs cunoscut omenirii, de la preparate culinare chinezești la pijamale de mătase brodate putea fi livrat la ușa solicitantului, în funcție de codul poștal al acestuia, în mai puțin de o oră.

Călătoriile în țări străine, considerate cândva exotice de americani – cu excepția personalului militar – deveniseră un lucru de rutină. În 2016, aproape 67 de milioane de americani au călătorit în străinătate, în vreme ce 11,5 milioane s-au urcat la bordul unor nave de croazieră, petrecându-și vacanța plutind.[23] În același an, americanii au pierdut 116,9 miliarde de dolari la jocuri de noroc și au cheltuit alte 70 de miliarde pe bilete de loterie.[24] Pentru cei foarte bogați, existau avioane private, iahturi opulente și case de vacanță (una sau două), fie pe malul oceanului, fie în munți.

Așadar, viața putea fi foarte frumoasă pentru cei aflați în postura de a se bucura de ea. Dar acești indicatori ai unei creșteri a nivelului de trai și ai unei hotărâri colective de a savura plăcerile vieții aveau o relevanță minimă pentru climatul politic existent în 2016. Ceea ce conta cu adevărat era următorul fapt: zilnic, zeci de milioane de americani sufereau de ceea ce un scriitor numea în acel an „impotență financiară".[25] Aceștia nu erau cei mai săraci dintre săraci, ci acei americani convinși că șansele lor la un viitor mai bun erau infime.

Acești americani nu cumpărau preparate culinare gourmet, nu purtau încălțăminte exagerat de scumpă și nu dădeau 849 de dolari pe bilet pentru a vedea musicalul Hamilton pe Broadway.[26] Ca să poată pune o pâine pe masă și să achite chiria lunară, ei trăiau de la un salariu la altul, neputând economisi practic nici un ban pentru situații de urgență, neprevăzute. Dacă ei totuși cumpărau bilete de loterie ieftine, răzuibile, era pentru că sperau, cu disperare, că Zeița Fortuna i-ar fi putut scăpa de sărăcie. În loc să se considere beneficiari ai neoliberalismului globalizat, ei se priveau mai curând ca perdanții lui.

La alegerile din 2016, impotența financiară avea să se transforme însă în indignare politică, provocând sfârșitul subit al erei post-Război Rece. Cât despre americanii care cumpărau de la Whole Foods (companie care comercializează alimente naturale), purtau blugi vintage și mergeau să schieze în Aspen, ei nici măcar n-au văzut urgia care se apropia și nu le-a venit să creadă că aceasta e reală nici măcar atunci când ea s-a declanșat.

Chemarea datoriei

În America post-Război Rece, una dintre cele mai relevante – chiar dacă, în general, ignorată – expresii ale apartenenței la o anumită clasă este legătura inversă dintre avere și riscul de a fi ucis sau rănit în serviciul țării. Și aici exista un lucru „despre care știm că știm" și pe care, înaintea alegerilor prezidențiale din 2016, mulți americani ajunseseră să-l accepte ca pe un fapt dat.

În America post-Război Rece, cei bogați, faimoși și puternici manifestau o aversiune față de serviciul militar activ, aversiune egalată poate doar de presupusa lor admirație față de cei care serveau sub drapelul țării. Cel puțin nominal, a fi veteran devenise din nou un semn de distincție. Dar era un semn de care membrii elitei se puteau debarasa fără probleme.

Prințul Harry, nepotul reginei Marii Britanii, a luptat în două rânduri în Afghanistan, a doua oară ca membru al echipajului unui elicopter de asalt AH-64 Apache. Nimeni, în ziua de azi, nu se așteaptă să vadă fiii sau nepoții unui șef de stat, lider corporatist sau celebritate de la Hollywood procedând la fel ca prințul Harry.

Deși Statele Unite se aflaseră în mod continuu în război încă din 2001, diagrama Venn a tinerilor apți fizic, dar privilegiați, și a celor uciși sau răniți în luptă constă din două cercuri care abia se intersectează. Pat Tillman, jucătorul NFL care s-a înrolat în armată după 11 septembrie, a fost trimis în Afghanistan în 2004 și și-a pierdut viața acolo, într-un incident cauzat de propriii camarazi, rămâne o figură singulară, o veritabilă anomalie în istoria recentă a Americii. Nici un alt sportiv profesionist sau personalitate la fel de semnificativă nu a urmat exemplul lui patriotic.

Din acest punct de vedere, Donald Trump și copiii lui respectă perfect modelul clasei superioare americane. În timpul Războiului din Vietnam, Trump a refuzat serviciul militar, asta într-o vreme când evitarea înrolării era catalogată drept o decizie corectă și practică. Copiii și ginerii lui au urmat tradiția familiei. Serviciul militar devenind deja, la acel moment, opțional, ei au considerat potrivit să-l refuze, ca majoritatea americanilor înstăriți.

Așadar, cine luptă și moare, de fapt, în recentele războaie ale națiunii americane? Reprezintă oare victimele înregistrate o reflectare perfectă a poporului american, în toată varietatea lui fascinantă? La drept vorbind, nu.

În America post-Război Rece, diversitatea rivalizează cu incluziunea, ca laitmotiv cultural dominant. Mai divers înseamnă neapărat mai bine. Sau, altfel spus, dovezile inechității și deficitele în domeniul diversității, mai ales cele ținând de rasă, gen și orientare sexuală sunt prin definiție probleme care necesită acțiuni concertate de remediere.

Există însă o excepție în această privință: serviciul militar. Într-o națiune aflată acum permanent în război, instituțiile de elită care altminteri se mândresc că sunt atât de dedicate diversității nu se dau de ceasul morții să recruteze veterani, ca să o spunem delicat. Așa se face că, în 2016, de exemplu, printre studenții de la Princeton se afla un singur veteran. Colegiile Harvard și Williams aveau fiecare câte trei veterani, Duke – nici unul, iar Yale un uimitor număr de 11 veterani.[27] Aceste cifre nu au stârnit încă un strigăt de protest din partea facultăților dornice să asigure reprezentarea echitabilă a femeilor și a persoanelor de culoare și foarte sensibile la cea mai mică dovadă de discriminare bazată pe sexualitate.

În privința diversității din rândurile militarilor înșiși, situații simbolice extrem de mediatizate – femei ofițer devenind piloți de vânătoare sau absolvind Școala de Trupe Speciale a armatei – distrag atenția de la inechitățile flagrante legate de clasă. Când vine vorba despre statutul socio-economic, forțele armate nu arată deloc ca America, în ansamblu.

De notat în acest punct este faptul că Pentagonul, care altfel dovedește un apetit insațiabil pentru date, nu colectează (sau cel puțin nu dă publicității) informații legate de statutul socio-economic al militarilor americani căzuți victime în teatrele de război. Respectarea acestui tabu neoficial duce la ascunderea adevărului privind cine sângerează și moare în slujba națiunii.

Așa cum savanții Douglas Kriner și Francis Shen au demonstrat, când vine vorba despre sacrificiile militare în era post-Război Rece, există „două Americi“. Kriner și Shen oferă o abundență de dovezi empirice care demonstrează că acele comunități mai bogate suferă mult mai puține pierderi decât cele mai puțin înstărite. „Într-o măsură chiar mai mare decât precedentele conflicte“, au scris ei, „în Irak și Afghanistan au avut loc războaie purtate de clasa muncitoare“, păturile mai sărace ale Americii „plătind o parte mai mare din costurile umane ale conflictului“.[28] Nu locuitorii din Palo Alto, California sau Upper East Side din Manhattan sunt cei care suferă cel mai mult din cauza sindromului de stres posttraumatic sau a traumatismelor cerebrale ori a amputărilor multiple.

Kriner și Shen au evidențiat ceea ce observatorii non-academici suspectau de multă vreme. Forțele armate ale Statelor Unite nu reprezintă în nici un sens o secțiune transversală a societății americane. De pildă, în martie 2003,

când Războiul din Irak abia începuse, ziarul New York Times asemuia, ca pe un fapt firesc, structura forțelor armate cu „compoziția unui tren de navetiști sau a unui liceu industrial de lângă Birmingham sau Biloxi“.[29] Dacă Times ar fi caracterizat corpul elevilor acelui liceu ca fiind preponderent masculin, ar fi caracterizat, de fapt, foarte precis, comunitatea militară care dusese greul luptelor în războaiele recente ale Americii.

În America post-Război Rece, liceul reprezintă o perioadă de distracții intense, aducând cu el perspectiva unei avansări pe scara socială. Dimpotrivă, încorporarea în cadrul forțelor armate ale Statelor Unite, în special în armată sau în Corpul Pușcașilor Marini, implică o posibilitate semnificativă de a fi mutilat sau ucis. Așadar, în afara unor rare excepții ca răposatul caporal Tillman, hotărârea potențialilor soldați să semneze implică apelarea la ceva mai convingător decât dragostea de țară. Ea necesită cel mai american dintre factorii motivanți: banii.

Și aici ajungem față în față cu micul secret murdar al sistemului militar din America de azi: așa-numita forță de voluntari (AVF) este cu totul altceva decât spune denumirea. În absența unor stimulente materiale suficient de generoase, AVF ar intra în colaps mai rapid decât Trump Airlines, Trump Taj Mahal și Universitatea Trump.

În America post-Război Rece, ocaziile oferite celor care nu au absolvit studii superioare sunt limitate. Pentagonul este unul dintre puținii angajatori care oferă tinerilor abia ieșiți de pe băncile liceului locuri de muncă plătite decent, beneficii medicale extinse și perspectiva unei pensii garantate, dacă trăiesc suficient pentru a ajunge să o pretindă. Poate că globalizarea epuizează sectorul manufacturier intern, dar, făcând astfel, reaprovizionează rezerva de potențiali recruți – toți acei absolvenți de liceu care caută ceva de lucru, nu să debaraseze mese prin localuri sau să stea la casele de marcat ale supermarketurilor.

Așadar, pentru americanii înstăriți, serviciul militar ar putea reprezenta o decizie adoptată în deplină libertate. În schimb, pentru oricine altceva, tentațiile venite sub formă de salariu, bonusuri, beneficii și prime influențează acea decizie, în multe cazuri în mod decisiv.

Cheltuielile necesare pentru a păstra intacte rândurile AVF sunt formidabile. Doar armata SUA cheltuiește anual 300 de milioane de dolari pentru publicitate și bonusuri de recrutare, noilor recruți oferindu-li-se sume de până la 40 000 de dolari pentru a se înrola.[30] Bonusuri ulterioare îi atrag pe soldați, convingându-i să se reînscrie.

Așadar, toate unitățile de voluntari nu sunt atât recrutate, cât cumpărate și plătite pentru asta. Desigur, de îndată ce soldații post-Război Rece au semnat pe linia punctată a contractului, ei devin ceea ce înaintașii lor au fost, încă de la întemeierea Republicii: instrumente ale statului. Ca atare, ei sunt supuși participării involuntare la orice operațiune militară pe care statul o poate concepe, fără să mai fie nevoie de consimțământul lor informat.

Ceea ce diferențiază soldații de azi de cei din generațiile anterioare, fie că au fost voluntari sau supuși recrutării obligatorii, este relația lor nu cu statul, ci cu propriii concetățeni. Înainte de era post-Război Rece, trei mari teme guvernaseră relația dintre cetățeni și soldați. În cursul perioadelor extinse de pace – anii 1920 și 1930, de pildă – majoritatea americanilor nu acordau prea multă atenție celor care serveau sub arme. În cursul conflictelor considerate justificate și necesare – al Doilea Război Mondial și începutul Războiului Rece, de exemplu – americanii au susținut cu căldură trupele, înrolarea elitelor în serviciul militar constituind o manifestare concretă a acestei susțineri. Războaiele considerate nejustificate și inutile – Vietnamul oferind aici cel mai relevant exemplu – au găsit numeroși americani (reprezentanții elitelor aflându-se, de obicei, în primele rânduri ale acestora) mobilizându-se în opoziție și subminând însăși legitimitatea sistemului militar existent.

Epoca post-Război Rece a reformulat relația dintre poporul american și armata sa. Astăzi, americanii s-au deprins cu războiul și cu atmosfera inerentă a nesfârșitelor urgențe de securitate națională. Deși participă la ritualuri menite să transmită susținerea față de trupe, ei rămân constant indiferenți la ceea ce fac acestea. Dacă aceste războaie purtate de clasa noastră muncitoare sunt justificate, necesare sau măcar pot fi câștigate reprezintă o problemă care, de obicei, nu este nici măcar ridicată. Între timp, pe măsură ce aceste conflicte continuă sau se îndreaptă spre concluzii insuficient definite, elitele nici nu mai participă la ele, nici nu mai

protestează față de ele, ci se dedică unor chestiuni pe care le consideră mai agreabile sau mai urgente. Trupele sunt lăsate să se descurce singure.

Este acest aranjament democratic? Este corect? Poate fi el apărat moral? Sau cel puțin generează el rezultate benefice? Dacă vrem să fim sinceri, suntem obligați să dăm un răspuns negativ tuturor acestor întrebări. Dar, în epoca post-Război Rece, sinceritatea nu a fost un sentiment întâlnit prea adesea în cercurile autorităților. Recitarea unor banalități golite de conținut – ca, de pildă, „Vă mulțumim pentru servicul credincios adus patriei!“ – a fost considerată suficientă. Însă, pe măsură ce se apropiau alegerile prezidențiale din 2016, orice aspirant la funcția supremă dornic să pună sub semnul întrebării rostul politicilor militare ale SUA a avut o șansă potrivită de a fi auzit de cetățenii din clasa muncitoare expuși direct consecințelor unei pasiuni nebunești pentru război.

Aparent, încheierea Războiului Rece conferise Statelor Unite capacități militare fără egal, pe care autoritățile de la Washington erau nerăbdătoare să le utilizeze. Dar ceea ce s-a întâmplat cu globalizarea s-a întâmplat și cu abordarea militarizată față de conducerea globală: victimele unui experiment conceput de elite aveau să demonstreze doar o voință limitată de a accepta pedeapsa. Într-adevăr, după un sfert de secol, răbdarea lor aproape că ajunsese la capăt.

Nici o regulă, doar drepturi

„Esența libertății este dreptul fiecărui om de a-și defini propriul concept despre existență, despre sens, despre Univers și despre misterul vieții umane.“[31] Așa scria judecătorul Curții Supreme Anthony Kennedy într-o faimoasă decizie, luată la puțin timp după încheierea Războiului Rece.

Reformularea definiției libertății de către Kennedy, oricât ar fi fost de grandioasă, se potrivea cu starea de spirit care domina elitele la sfârșitul istoriei. Prin comparație, drepturile inalienabile specificate în faimoasa Declarație din 1776 păreau acum restrânse, meschine și inadecvate. Cu Cetatea de Smarald vizibilă la orizont, libertatea însăși urma să sufere o transformare.

Noua concepție privind libertatea, care apărea astfel după Războiul Rece, era de-a dreptul expansivă. Ea recunoștea puține limite și impunea și mai puține obligații, cu o excepție notabilă: respectarea acestei concepții nu era negociabilă. Ca întotdeauna, definiția americană a libertății, indiferent de cât de recent ar fi fost modificată, se aplica pretutindeni, fiind la fel de valabilă în Bogota și Dakkar, ca și în Boston și Denver.

Ce a semnificat acest lucru în practică? Ce tip de societate ar fi fost generată dacă oamenilor li se permitea să ajungă la propriile concluzii cu privire la conceptele existenței, sensului vieții, universului și misterului vieții umane și dacă totul era lăsat la latitudinea individului? Sfertul de secol scurs de la căderea Zidului Berlinului la alegerea lui Donald Trump ca președinte al SUA a oferit un posibil răspuns la această întrebare.

O parte a acestui răspuns a venit sub forma progreselor cunoscute de eliminare a ultimelor vestigii ale rasismului, de împuternicire a femeilor și de reducere a discriminărilor suferite de minoritățile sexuale americane. Evident, progresele nu implică neapărat un succes decisiv și ireversibil. Dar, în perioada post-Război Rece, societatea americană a devenit mai tolerantă, mai deschisă, mai dispusă să accepte și mai puțin înclinată să judece. Atitudinile față de oamenii de culoare, de femei și de homosexuali, care în anii 1950 fuseseră normativ și care au rămas larg răspândite și în anii 1960 și 1970, deveniseră, în 2016, inacceptabile în societatea aleasă.

Dar pentru destui americani, noțiunea libertății, așa cum fusese exprimată de judecătorul Kennedy, ca o ocazie de a cugeta la întrebările supreme ale vieții, avea o relevanță redusă. În termeni practici, exercitarea libertății, întreprinsă într-un mediu în care consumul și celebritatea se impuseseră ca valori primordiale, a încurajat mai curând conformismul decât independența. Cel puțin la nivel declarativ, americanii se bucurau acum de mai multă libertate decât până atunci. Dar, din toate direcțiile, în special dinspre Madison Avenue, Hollywood și Silicon Valley, veneau indicii privitoare la folosirea la maximum a ceea ce avea libertatea de oferit acum. Și oricât de mult ai avea, întotdeauna ești dornic de mai mult.

Așadar, împreună cu libertatea au venit stresul, anxietatea și sentimentul de a nu fi la înălțimea situației sau teama de a rămâne în urmă, căci solicitările vieții cotidiene păreau să se multiplice. Pentru unii, libertatea a însemnat

alienare, dezordine și disperare. Ea nu a făcut nimic pentru a preveni, ba în unele situații chiar a încurajat comportamentele autodistructive sau antisociale.

Așadar, în 2016, odată cu apropierea unor noi alegeri prezidențiale, americanii puteau revendica următoarele realizări:

• Unu din șase lua medicamente prescrise de psihiatru, ca de pildă cele împotriva depresiei și anxietății.[32]

• Peste 16 milioane de adulți și peste trei milioane de adolescenți sufereau de depresie semnificativă.[33]

• Peste 1,9 milioane de americani foloseau cu regularitate cocaina, o jumătate de milion erau dependenți de heroină și 700 000 de metamfetamine.[34]

• În acel an, supradozele de opioide au ucis 46 000 de mii.[35]

• Consumul excesiv ocazional de alcool a atins proporțiile unei epidemii, unu din șase adulți americani bând în exces de câteva ori pe lună și consumând peste șapte unități de băutură de fiecare dată; potrivit Centrului pentru Controlul și Prevenția Bolilor, acest fenomen era în special întâlnit în rândurile americanilor mai tineri și mai înstăriți.[36]

Aproape 35 000 de oameni se sinucideau anual, rata națională de suicid crescând cu 24% față de 1999; în deceniul precedent, rata sinuciderilor la adolescente se dublase, iar la adolescenți crescuse cu 40%.[37]

• Dependența de telefoanele mobile se alăturase compulsiilor mai tradiționale, un american obișnuit verificându-și telefonul de 110 ori pe zi,

sub imperiul FOMO – teama de a nu rata știri importante (adesea fiind vorba despre lucruri absurd de banale).[38]

• Sindromul cumpăratului compulsiv sau dependența de shopping afecta circa 6% din populația Americii; un număr similar strângeau compulsiv obiecte.[39]

• Zilnic, 11 milioane de americani, mai ales femei, se confruntau cu tulburări alimentare, precum anorexia sau bulimia.[40]

• Circa 40% dintre adulți și aproape 19% dintre copii și adolescenți erau obezi.[41]

• Chirurgii esteticieni practicau anual peste 17 milioane de intervenții, mărirea feselor și labioplastia bucurându-se de o creștere deosebită în popularitate.[42]

• 40 de milioane de americani accesau cu regularitate site-uri porno.[43]

• Numărul americanilor infectați cu boli cu transmitere sexuală (BTS) în 2016 a depășit două milioane, potrivit CDC, „cel mai mare număr atins vreodată“.[44]

• Între 40% și 50% dintre toate căsătoriile, încheiate aparent cu speranța că vor dura permanent, s-au încheiat cu un divorț.[45]

• Circa 24,7 milioane de copii trăiau în familii fără tată, acești copii fiind mai expuși abandonului școlar, abuzului de droguri și alcool și sinuciderii; fetele crescute fără tată erau de patru ori mai predispuse să rămână însărcinate la vârsta adolescenței.[46]

• Deși o cifră precisă este dificil de stabilit, s-a estimat că în 2016, 683 000 de copii americani au fost victimele abuzurilor sau neglijării.[47]

• Exercitându-și dreptul de a alege, femeile americane au pus capăt prin avort la 650 000 de sarcini nedorite în fiecare an, în ciuda disponibilității pe scară largă a anticoncepționalelor.[48]

• Exercitându-și dreptul de a purta arme, americanii acumulaseră 46% dintre armele de foc de calibru mic ale planetei; arsenalul SUA aflat în mâinile cetățenilor era mai mare decât al următoarelor 25 de țări la un loc.[49]

• În acest timp, peste 33 000 de americani erau uciși anual în incidente provocate de arme de foc.[50]

• Timp de mai mulți ani consecutiv, Statele Unite au avut cea mai mare rată de încarcerare, nici o altă națiune dezvoltată apropiindu-se de această rată.[51]

• Datele din sondaje relevau că încrederea socială – felul cum americanii priveau instituțiile guvernamentale și propriii concetățeni – scăzuse la un minim istoric.[52]

• Poate din acest motiv, majoritatea americanilor nu se deranjau să voteze; prezența la urne în Statele Unite era mai mică decât în majoritatea celorlalte țări dezvoltate.[53]

• Într-o societate tot mai informatizată, cu două treimi dintre americani având conturi pe Facebook, singurătatea cronică afecta un procent important din populație.[54]

• În cadrul unui fenomen descris drept „decese din disperare“, speranța de viață a americanului alb, provenit din clasa muncitoare, a scăzut, o involuție

fără precedent istoric.[55]

• Pentru prima oară în istoria SUA, rata de nașteri a națiunii a scăzut sub rata necesară susținerii unei populații totale stabile; America încetase să se mai reproducă.[56]

Și nu putem trece cu vederea că, în dorința de a-și trăi viața din plin, de a fi liberi și fericiți, americanii poluau, iroseau mâncare și își abandonau deșeurile, dominând toate celelalte națiuni ale lumii la fiecare dintre aceste categorii.[57]

Dar, ca emblemă a libertății post-Război Rece care merită menționată în mod deosebit, aș nominaliza tatuajele, adică „arta corporală, bijuteriile corporale, graffiti, panourile umane și accesoriile imprimate cu cerneală".[58] În 2016, toate acestea ajunseseră la modă, aproape 40% dintre americanii născuți după 1980 afișând minimum un tatuaj și/sau un piercing în altă parte decât în lobul urechii. Pentru firile mai aventuroase exista scarificarea (scrijelirea sau tăierea pentru a produce un model pe piele) sau implanturile subdermice (obiecte inserate sub piele, în scopuri ornamentale).[59] Toate acestea au reprezentat o exprimare deosebit de colorată a transformării obsesiv narcisiste a modului american de înțelegere a libertății, care a urmat sfârșitului istoriei.

O societate supusă constrângerilor

Din câte se părea, americanii se bucurau de mai multă libertate ca niciodată. Dar erau ei, în consecință, și mai fericiți? Sondajele sugerau tocmai contrariul. În clasamentul „fericirii mondiale" din anul 2007, SUA se situase pe poziția a treia între țările dezvoltate. În 2016, coborâse pe locul 14.[60]

Nu vreau să sugerez astfel că o singură asemenea statistică ar deține cheia evaluării vieții în America de azi. Acest lucru nu este adevărat. Nici diferitele vicii și patologii enumerate mai sus nu sunt reprezentative în

totalitate pentru a evalua viața americanilor. Dar, luate laolaltă, ele sugerează o societate în care nemulțumirile, disfuncționalitățile și perversitatea brută au scăpat de sub control.

La fel ca și cu neoliberalismul globalizat, unii americani nu doar că se acomodaseră cu o libertate aparent fără limite, ci se și răsfățau din plin cu ocaziile oferite de aceasta. Pentru sofisticații care locuiau în Park Slope din Brooklyn, autonomia radicală ar fi putut să se dovedească foarte bine un bonus; pentru cei care erau înghesuiți într-un ghetou din cartierul South Side din Chicago însă, lucrurile stăteau diferit. Cât despre aspectul ascuns, secundar, cei aflați în posesia a suficiente resurse se puteau izola de cele mai neplăcute efecte ale acesteia – așa cum bogații au putut să se izoleze de aventurile militare eșuate din perioada ulterioară Războiului Rece permițând, pur și simplu, ca povara să fie purtată de alții.

În ceea ce privește elementul final al consensului post-Război Rece – așteptarea ca președinții să demonstreze atributele unui oracol, arbitru moral și lider războinic suprem – pe măsură ce alegerile din 2016 se apropiau, el rămânea solid și ferm. Bill Clinton, George W. Bush și Barack Obama poate că nu-și îndepliniseră cum trebuie misiunea, dar așteptările ca următorul președinte să ducă națiunea către Cetatea de Smarald persistau.

Ce rol a jucat Donald Trump în modelarea acestei Americi care funcționa minunat pentru unii, dar îi lăsa pe mulți alții vulnerabili și plutind în derivă? Nici unul. Globalizarea, urmărirea hegemoniei militare, o concepție a libertății conferind drepturi, dar nu și îndatoriri și un sistem politic axat pe un șef de stat cu puteri cvasimonarhice au dovedit, în final, că aveau dezavantaje substanțiale. Însă defectele lor apăruseră cu mult înainte ca Trump să intre în politică, chiar dacă elitele, captivate de perspectivele post-Război Rece, le-au apreciat semnificația mult mai târziu. Nici unul dintre aceste defecte nu poate fi pus pe seama lui Trump.

De fapt, Trump demonstrase un talent considerabil de a folosi asemenea defecte în avantajul său. În America post-Război Rece, el ocupa o poziție proeminentă printre cei care se îmbogățiseră, trăiau pe picior mare și-i lăsau pe ceilalți să facă muncile murdare, protejându-se, în același timp, de dificultățile care făceau viața un infern pentru mulți dintre concetățenii lor. Într-o epocă a escrocilor de geniu, a lașilor și a cinicilor, Trump a devenit

un echivalent modern a lui P.T. Barnum, mizând pe ocaziile care i se iveau – bani, celebritate, mult golf, sex din belșug și, în cele din urmă, cea mai înaltă funcție din America.

Însă, în ceea ce ne privește, punctul-cheie este acesta: Trump nu a creat condițiile în care campania din 2016 urma să se desfășoare. În schimb, într-o măsură mult mai mare decât oricare dintre rivalii săi politici, el a demonstrat un talent aparte de a transforma aceste condiții în voturi. Trump a fost omul potrivit la momentul potrivit.

Capitolul 7. Plebiscit

Îndelungata și colorata istorie a politicii americane nu mai văzuse niciodată ceva asemănător cu alegerile prezidențiale din ٢٠١٦. Dintre cei aproape ٢٥ de candidați care s-au înscris în competiție, cel mai puțin calificat pentru funcția supremă a câștigat-o. Învingătorul combina îndrăzneala lui Theodore Roosevelt, respectul de sine al lui Woodrow Wilson, falsa religiozitate a lui Franklin Roosevelt, infidelitățile în serie ale lui John F. Kennedy și vulgaritatea brutală a lui Lyndon Johnson. Când vorbea, Donald Trump era opusul ezitantului și timidului Calvin Coolidge. Modul obișnuit de a fi al „Tăcutului Cal“ era retincența. În schimb, Trump părea să nu știe niciodată când era cazul să tacă. Prin disprețul dovedit față de adevăr, el aproape că s-a identificat cu Richard Nixon. Iar în abilitatea de a-i ralia în jurul său pe cei furioși și deposedați, pozând în susținătorul lor, el părea reîncarnarea lui Huey Long, populistul din Louisiana care se făcuse remarcat în perioada Marii Crize. De la „Regele-Pescar“ (porecla dată lui Long), ale cărui ambiții prezidențiale fuseseră curmate de glonțul unui asasin, în 1935, pe scena politică a Americii nu mai apăruse un demagog cu asemenea abilități.

Din ziua celebră în care, aflat în Trump Tower, viitorul președinte a coborât cu scara rulantă spre a-și anunța candidatura, antipatia față de el a inundat eșaloanele superioare ale autorităților jurnalistice, politice, intelectuale și artistice al națiunii americane. În privința stilului și a personalității, el întruchipa tot ceea ce membrii protipendadei disprețuiau. Faptul că trăsăturile sale – infatuarea, prețuirea de sine și vulgaritatea – exprimate în forme grotești și exagerate au invadat scena contemporană n-a făcut decât să accentueze acest dispreț. Ascensiunea politică a lui Trump a îngreunat susținerea pretenției că acel consens făurit după Războiul Rece dăduse naștere unei societăți demne de admirație și de emulație.

Cei care beneficiau de pe urma acelui consens nu erau pregătiți să accepte că acesta ar fi putut fi profund și ireparabil viciat. Faptul că el ar fi putut fi curând eliminat, în favoarea unui set de propuneri cu totul diferite, era pur și simplu de neconceput.

Așadar, cei care erau profund implicați în neoliberalismul global sau în hegemonia militară, sau în autonomia individuală radicală (ori într-o combinație a acestor trei elemente) și care aveau încredere că locatarul de la Casa Albă le va servi cauza, au întâmpinat sosirea intempestivă a lui Trump pe scena centrală a vieții americane ca pe apariția bruscă a unei boli letale. Redarea sănătății organismului politic necesita o acțiune coercitivă imediată. Puțini dintre cei dornici să pună mâna pe bisturiu erau pregătiți să ia în considerare varianta că Trump ar fi putut să nu reprezinte boala în sine, ci doar un simptom repulsiv al unei afecțiuni existente de mult, dar încă nediagnosticate. Practic, nimeni nu voia să accepte posibilitatea că Trump venea să satisfacă o nevoie legitimă și că funcția sa istorică – fie că era încredințată de Destin, Providență sau de un Dumnezeu cu un simț al umorului cel puțin ciudat – era de a face imposibil de ignorat anomaliile și neconcordanțele generate de perioada post-Război Rece.

Dar ce i-a determinat pe atât de mulți americani să-l prefere pe Donald Trump rivalilor săi republicani și pe alții, la fel de mulți, fie să-i retragă votul lui Hillary Clinton, fie să ajungă la concluzia că votul în sine nu merita nici timpul, nici deranjul? Permiteți-mi să afirm că acțiunile celor care l-au susținut pe Trump și ale celor care au stat, pur și simplu, acasă – totalizând împreună aproximativ 171 de milioane de cetățeni adulți – au reprezentat un răspuns cu totul de înțeles, deși regretabil, față de traiectoria evenimentelor petrecute după încheierea Războiului Rece.

Al, Fred și Homer nu l-ar fi luat niciodată pe Trump în serios ca pe un potențial președinte. Dar, în 2016, gesturile sale bombastice și talentul de a se autopromova au captivat și au exprimat un aspect ascuns al culturii dominante. Candidatura lui a fost, în același timp, absurdă și aproape a produs greață. Dar, totodată, ea a fost, cumva, potrivită vremurilor.

Într-adevăr, în secolul XXI, valorile pe care Trump le întruchipa deveniseră la fel de autentice și pe deplin americane ca oricare dintre cele specificate în discursurile oraculare ale lui Thomas Jefferson, Abraham Lincoln sau Franklin Roosevelt.

Criticii lui Trump îl vedeau ca pe o ființă abominabilă. Poate că era. Dar el era, de asemenea, într-o extrem de mare măsură, un om al timpului său.

Bernie se înflăcărează

Dar să începem cu candidatul care era, în unele privințe, opusul total al lui Trump, iar în altele copia lui fidelă. Ca și Trump, senatorul Bernie Sanders s-a născut la New York, în anii 1940. Asemănările biografice se opresc cam aici. În definitiv, Sanders s-a mutat ulterior în Vermont, autointitulându-se socialist și devenind politician de carieră.

Contribuția sa la alegerile din 2016 a fost reluarea rolului pe care fostul vicepreședinte și partizan înfocat al politicii Noii Înțelegeri, Henry Wallace, îl jucase în alegerile din 1948. În calitate de candidat la președinție, fiecare dintre ei era o „oaie neagră"; dar, spunând răspicat ce gândeau și refuzând să cedeze, cei doi au devenit un enervant spin în coasta autorităților politice.

Deși atenți să respecte convențiile burgheze, Wallace și Sanders erau revoluționari, intenționând să reorienteze politica americană într-o direcție fundamental diferită. Fiecare respingea presupunerile existente cu privire la ceea ce era necesar sau posibil. Fiecare aborda chestiuni pe care liderii partidului preferau să nu le ia în calcul sau să le ignore. Pentru Wallace, chestiunea a fost frica de comunism, despre care el susținea că era exagerată și nu făcea decât să distragă atenția Partidului Democrat de la probleme mai stringente, ca sărăcia sau rasismul. Pentru Sanders, chestiunea era creșterea inechității economice extreme, de care se făceau vinovate, în opinia sa, excesele capitalismului corporatist – tolerat, dacă nu chiar susținut activ de elitele politice, inclusiv de democrații care aveau legături cu cercurile de pe Wall Street și cu plutocrații.

Dar Wallace nu și-a găsit bine momentul pentru a critica anticomunismul obsesiv. Provocarea lansată de el statu-quoului a eșuat. Dimpotrivă, criticarea capitalismului corporatist realizată de Sanders în 2016 a rezonat cu un segment considerabil din rândurile dezamăgiților. În loc să eșueze, ea s-a dovedit neverosimil de durabilă.

Din 2007, Sanders își reprezentase statul în Senat, alăturându-se democraților. Dar numai ocazional el și-a recunoscut apartenența formală la Partidul Democrat, preferând, în schimb, să se declare independent. Pentru

Sanders, independența a însemnat susținerea unor poziții calificate în politica americană ca fiind de „extremă stânga“. În 2016, doar un singur membru al Senatului „l-a întrecut“ pe Sanders într-un clasament al celor de extremă stângă de bună-credință.[1]

Sanders nu s-a calificat niciodată ca lider al Senatului, nici în sens practic, nici în sens moral. Înainte de decizia lui de a candida la președinție, realizările sale legislative fuseseră aproape neglijabile.[2] Numele lui aproape că nu era cunoscut dincolo de granițele din New England. Nu era un om bogat, aproape că nu avusese o campanie organizată și nu era nici pe departe „uns cu toate alifiile“, ca un politician tipic. Când vorbea, era repezit și acid.

Prin urmare, media a privit candidatura sa ca fiind ceva între încercare himerică și farsă. Prefațând articolul despre intenția lui Sanders de a candida, Washington Post îl declara pe acesta „un fost hippie, socialist septuagenar provenit din cartierele liberale din Vermont, care perorează, cu accentul lui marcant de Brooklyn, cu costumele șifonate și o claie de păr alb, veșnic nepieptănat, împotriva cuceririi țării de către «clasa miliardarilor»“.[3] În cazul în care cititorii nu pricepuseră ideea, din perspectiva ziarului Sanders nu avea stofă de președinte.

Nu trebuie să uităm că, înainte chiar ca Hillary Clinton să-și anunțe oficial candidatura, cei mai iscusiți politologi americani o unseseră deja pe fosta Primă Doamnă, senator și secretar de stat, drept candidat democrat la prezidențialele din 2016. În definitiv, Clinton avea o largă recunoaștere, acreditări, organizare și bani. Mai mult, printr-o acceptare tacită comună venise rândul ei. Așadar, Sanders a avut încă din start un dezavantaj pronunțat.

Totuși, socialistul autohton american a reprezentat o sfidare serioasă la adresa încoronării deja prestabilite a lui Clinton, câștigând alegerile primare în 23 de state și obținând voturile a aproape 19 000 de delegați la Convenția Națională.[4] Pentru mulți tineri progresiști, Bernie – numele însuși transmițând o aură populară, democratică, la fel ca Abe sau Ike – a devenit aproape o vedetă rock. Succesul lui neașteptat a fost cu atât mai remarcabil cu cât Partidul Democrat, abandonând orice pretenție de neutralitate, a

înclinat în favoarea lui Clinton, exercitându-și forța pentru a submina candidatura lui Sanders.[5]

În campanie, Bernie a demonstrat un fler deosebit în a-i cuceri pe votanții mai tineri. Acest lucru a sugerat că îndelung repetata poziție, de acoperire a tuturor domeniilor, asumată de Clinton – Hillary fiind de nezdruncinat în respectarea consensului post-Război Rece – făcuse numeroși democrați să caute un candidat diferit. Iar Sanders era cât se poate de diferit.

Deviind de la doctrina democrată tradițională către o direcție în mod clar de stânga, el a obținut voturi și a energizat tineretul. Sloganul lui, „Simte-l pe Bern“******** vorbea direct oamenilor, într-un mod în care „Mai puternici împreună“ – sloganul de campanie, testat pe piață, al lui Clinton – nu o făcea. Sanders nu avea un discurs politic cald, nici ambiguu, nici deosebit de elocvent. Dar, chiar și așa, el transmitea o deosebită senzație de autenticitate. Aflată de mulți ani în lumina reflectoarelor, Hillary dobândise imaginea unei persoane reci, parcă robotizate și poate prefăcute, imagine pe care acum se lupta în zadar să o alunge. Deși arăta ca o versiune hollywoodiană a savantului trăsnit, Sanders părea totuși, prin comparația cu rivala lui, o figură proaspătă.

Acestea fiind spuse, în chestiuni legate de cultură și de politică externă, Sanders nu se diferența prea mult de viziunile convenționale ale liberalilor de stânga. El susținea drepturile femeilor și ale homosexualilor și denunța rasismul și xenofobia. Susținea asistența medicală gratuită pentru toți americanii. Credea în realitatea schimbărilor climatice, dar era sceptic în privința globalizării. Condamna militarizarea excesivă a politicii SUA și folosirea eronată a forței militare americane. Și, fapt crucial, el votase în Senat – spre deosebire de Hillary Clinton – împotriva Războiului din Irak.

Dar asemenea probleme constituiau doar aspecte marginale ale candidaturii lui. O conversație telefonică pe care am avut-o cu Sanders în februarie 2016, la insistențele echipei sale de campanie, ilustrează asta. După ce aproape un sfert de oră m-a bombardat cu diverse întrebări, el m-a invitat brusc să mă alătur unei comisii consultative de politică externă, pe care voia s-o formeze în campanie. Deși niciodată nu-l întâlnisem față în față pe Sanders, am acceptat, fie doar și din pricina faptului că îi priveam pe toți

ceilalți candidați înscriși în cursă cu sentimente variind de la dispreț la repulsie.

Apoi n-am mai fost contactat deloc, nici de Sanders și nici de echipa lui. După știința mea, acea comisie consultativă nu s-a format niciodată – un indiciu că pentru Bernie Sanders politica externă nu era o problemă de căpătâi.

Ceea ce îl preocupa însă în mod deosebit pe Sanders era inegalitatea economică și nenumăratele ei implicații. „Trebuie să decidem ce alegere facem", remarcase cândva, într-un discurs devenit celebru, judecătorul Louis Brandeis. „Putem avea democrație sau putem avea bogăția concentrată în mâinile unui grup restrâns de oameni, dar nu le putem avea pe amândouă simultan."[6] Sanders împărtășea această convingere. El mai credea că, dacă americanii nu acționau rapid și decisiv, alții aveau să aleagă pentru ei. Candidând la președinție, Bernie acționa împotriva indivizilor foarte bogați și a lacheilor lor care, era el convins, se angajaseră activ în anihilarea democrației americane.

Așadar, într-un fel, campania lui era monocromă. În esență, ea se reducea la bani – la cine îi avea și la cine nu îi avea. Un discurs ținut la Institutul Brookings în 2015 captează esența mesajului adresat de el poporului american.

Sanders tocmai vizitase câmpul de luptă de la Gettysburg. El a declarat publicului că, în timp ce se întorcea la Washington, „m-a izbit deodată faptul că extraordinara viziune a lui Lincoln, aceea a unui guvern al poporului, de către popor și pentru popor era pe cale, de fapt, să dispară, să se sfârșească". În locul ei apărea „o formă oligarhică de societate, în care astăzi avem un guvern al miliardarilor, de către miliardari și pentru miliardari".[7] Aceasta era tema asupra căreia el avea să revină iar și iar. Fără o democrație economică nu putea exista democrație politică. În lipsa prosperității economice pentru toți, libertatea nu era altceva decât o farsă.

Sanders nu era nici pe departe primul care aducea acest argument. În ianuarie 1944, Franklin Roosevelt folosise prilejul declarației anuale privind Starea Uniunii pentru a propune ceea ce el numea „A doua Cartă a Drepturilor", axată pe asigurarea securității economice de bază pentru toți

americanii. „Oamenii nevoiași nu sunt oameni liberi“, declara președintele. „Adevărata libertate individuală nu poate exista fără independență și securitate economică.“

Printre prevederile pe care le dorea incluse în anexa lui la Carta Drepturilor se numărau dreptul „la un loc de muncă util și remunerat“, care să poată „asigura hrană adecvată, îmbrăcăminte și recreere“, dreptul la „o locuință decentă“, la asistență medicală și la „o bună educație“, dar și dreptul la „protecție adecvată față de temerile economice ținând de bătrânețe, boală, accidente și șomaj“. În discursul lui, Roosevelt declara: „Toate aceste drepturi înseamnă siguranță“. Și fără siguranță pe plan intern nu poate fi pace pe plan extern.[8]

În cursa lui către funcția supremă în stat, Sanders a citat explicit discursul privind Starea Uniunii al lui Roosevelt ca model pentru propria lui agendă reformatoare.[9] Însă, în cazul lui Sanders exista o diferență crucială: în 2016, situația devenise mult mai sumbră decât fusese în al Doilea Război Mondial.

În definitiv, atunci când Roosevelt vorbea, în 1944, coeziunea socială americană atinsese apogeul. Și cu toate că poate președintele nu o știa, Statele Unite se lansase într-o perioadă în care dezvoltarea economică susținută a servit la sporirea egalității. În cursul „Marii Compresii“, destinate să dureze până în anii 1970, cei bogați au devenit și mai bogați, dar americanii cu venituri mici sau medii s-au bucurat și ei de beneficii apreciabile, suficiente pentru reducerea decalajului dintre clasa avută și toate celelalte clase.[10]

Până în 2016, Marea Compresie făcuse de mult loc unei Mari Decompresii. În vreme ce bogații deveneau în continuare și mai bogați, majoritatea celorlalți americani se luptau să trăiască decent. Între timp, coeziunea socială se erodase serios.

Nici una dintre aceste fapte nu este un secret. În deceniul anterior, nemulțumirile economice inspiraseră mișcări precum „Tea Party“, de dreapta, sau „Occupy“, de stânga. Fiecare dintre aceste mișcări stârnise vâlvă, dar nu lăsase o amprentă prea durabilă. Până la apariția lui Sanders (și a lui Trump), protestele implicaseră o parte marginală a societății

americane, în vreme ce mașinăria colosală a neoliberalismului globalizat, a continuat să funcționeze, aparent indiferentă. Membrii autorităților nu vedeau nici un motiv pentru care să nu continue în același timp, la nesfârșit.

Dar, pe măsură ce Sanders aduna victorii succesive în alegerile primare ale democraților, periclitând nominalizarea ca și garantată a lui Hillary Clinton, a devenit tot mai dificil ca el să fie respins, drept un simplu candidat-protest, iar suporterii lui să fie ignorați, ca niște stângiști periferici. Criticile aduse de Bernie „capitalismului de cazinou“, cum îl numea el, au răscolit electoratul american, generând reacții energice și un entuziasm pe care nici un alt candidat înscris în cursă, indiferent de partid, nu le-a putut genera – poate cu excepția unuia dintre ei.

Contrastul dintre Sanders și Hillary Clinton, în competiția lor directă, s-a dovedit relevant. Hillary nu mai era persoana secretoasă, adeptă a culturii subversive, care fusese în 1992, când îl ajutase pe soțul ei să devină președinte. Ea întruchipa acum liberalismul tradițional. În opinia ei, Hillary era o progresistă inteligentă și cu vederi deschise, cu o înțelegere realistă a necesităților guvernării. Ea îl privea pe Sanders doar ca pe un fantezist cu o claie de păr alb, înclinat să facă promisiuni care, după părerea ei, erau „ca niște vise de opioman“. La urma urmei, ea recrutase, după cum se lăuda, „o experimentată echipă politică, având o bogată experiență a guvernării“, împreună cu o „rețea extinsă de consilieri externi proveniți din mediile universitare, think tank-uri și sectorul privat“.[11] Prin contrast, Sanders nu avea de partea lui decât un discurs standard.

Dar, chiar și așa, Sanders era cel care dicta ritmul campaniei pentru alegerea candidatului democrat. El acționa, iar Clinton reacționa. Ori de câte ori ea lansa o nouă propunere, își amintea Hillary mai târziu, „Bernie venea cu o propunere și mai grandioasă, mai amplă și mai de stânga“ – ca să nu mai vorbim de faptul că, din punctul de vedere al experților care o consiliau, propunerile lui Sanders erau cu totul implauzibile. „Aceasta m-a obligat“, se lamenta ea, „să joc rolul inevitabil al învățătoarei care strică plăcerea copiilor, arătând publicului că lui Bernie i-ar fi fost imposibil să-și îndeplinească promisiunile.“١٢

Dată fiind perspectiva lui Clinton – care considera că politica oferă mijloacele de a repara treptat un sistem cu erori, dar, în esență, solid și

sănătos – frustrarea ei era de înțeles. Dar, chiar și după ce campania s-a încheiat, ea nu a reușit să înțeleagă cât de greșit interpretase momentul. Fie că soluțiile sale erau realiste sau nu, Sanders știuse să ia temperatura vremurilor mult mai precis decât o făcuse Hillary. Sistemul însuși era greșit, acuza el și asta era tot ce conta. Dezmembrarea acestui sistem, în locul „reparării“ lui se impunea, afirma Sanders, ca o necesitate urgentă. În 2016, aceasta era o temă care putea motiva alegătorii.

Partidul Republican se autodistruge

Dintre toți eroii filmelor de acțiune care distrug singuri o bandă întreagă de inamici demenți puși pe rele, puțini l-au depășit – dacă totuși au făcut-o – pe John Rambo. Interpretat de Sylvester Stallone, Rambo avea un fizic impozant și nu se temea de nimic, deși era bântuit de groaznicele experiențe trăite în Războiul din Vietnam. Acele experiențe i-au insuflat însă și un acut sentiment al onoarei personale.

Dar adevăratul secret al succesului său în eliminarea adversarilor a fost modul în care aceștia din urmă colaborau parcă în a-și aranja propria distrugere. Indiferent de cât de mult îl dominau, numeric și logistic, pe Rambo, ei îl înfruntau, politicoși, câte unul odată, ca niște ținte care așteptau să fie doborâte.

La fel s-a întâmplat și în cursa prezidențială din 2016. Nimeni n-ar putea compara silueta robustă a lui Donald Trump cu fizicul parcă sculptat al lui Stallone. Și, spre deosebire de Rambo, Trump nu trăise niciodată direct războiul, nici în viața reală, nici pe ecran. În privința onoarei, el nu poseda în nici un fel această calitate. Dar, chiar și așa, în cursa pentru succesiunea lui Barack Obama, el a devenit un „Rambo republican“, doborându-și pe rând rivalii, mai mult numeroși decât abili.

Nu voi pune la încercare răbdarea cititorilor încercând să explic de ce Jim Gilmore (al cărui slogan de campanie a fost „Gilmore pentru America“) visa că 2016 era anul în care va cuceri Casa Albă. Fostul guvernator de Virginia deținuse ultima oară funcții publice în 2002. Candidatura lui nu s-a materializat niciodată.

Ceva similar este valabil și pentru alți candidați potențiali și reșapați, care și-au anunțat intenția de a participa la alegeri, printre ei numărându-se Chris („Spune lucrurilor pe nume“) Christie, volubilul, dar profund antipaticul guvernator de New Jersey; George („Poporul mai presus de politică“) Pataki, fostul guvernator, aproape uitat, de New York; și Mike („Speranță către mai mult“) Huckabee, un fost guvernator de Arkansas transformat în politolog de dreapta. Lor li s-au alăturat, în categoria grea, Rand Paul, senatorul libertarian din Kentucky, care avea caracterul și opiniile tatălui său, și Rick Santorum, demodatul fost senator de Pennsylvania.

Pe această listă putem adăuga eforturile zadarnice ale senatorului de Carolina de Sud, Lindsey Graham, ale fostului guvernator de Texas, Rick Perry, și a doi guvernatori în funcție, Bobby Jindal din Louisiana și Scott Walker din Wisconsin. Cu toții și-au încheiat cursa spre Casa Albă fără să obțină sprijin nici măcar de la un singur delegat.

Într-o Americă diferită și în alte vremuri, guvernatorul de Ohio, John („Kasich pentru noi“) Kasich ar fi putut fi un candidat republican plauzibil. Un moderat de genul lui Thomas Dewey, care condusese campania eșuată a republicanilor în 1944 și apoi din nou în 1948, Kasich era solid, experimentat și sensibil, chiar dacă poseda charisma unei țestoase moțăinde. Calitățile lui nu erau capabile să facă să tresalte inimile năvalnice ale republicanilor din anul 2016. Așadar, deși Kasich a părut să aibă oarece șanse inițial, candidatura lui nu s-a concretizat cu adevărat.

Carly („Noi posibilități, leadership real“) Fiorina apăruse abia de curând pe scena politică națională și mai era și femeie. În 1999, ea preluase conducerea companiei Hewlett-Packard, devenind una dintre puținele femei director executiv din topul primelor 20 de companii mondiale, alcătuit de revista Fortune. Dar performanțele companiei HP sub conducerea ei nu s-au dovedit excepționale, așa că, în 2005, Fiorina a fost obligată să demisioneze. Cinci ani mai târziu, ea a candidat la postul de senator de California, dar a pierdut alegerile, fapt care a pus-o într-o postură similară cu a lui Richard Nixon, după ce viitorul președinte nu a reușit să devină guvernator al aceluiași stat, în 1962. Dar, când a încercat să-și organizeze revenirea, Fiorina n-a dovedit abilitatea politică a lui Nixon. Deși a înfruntat insultele lui Donald Trump – „Uitați-vă la fața ei! Ar vota cineva pentru

asta?“ – candidatura ei la prezidențialele din 2016 s-a încheiat brusc, după ce Fiorina n-a reușit să obțină decât ٤٪ din voturi la alegerile primare din New Hampshire.١٣

În afară de Fiorina, Ben („Vindecă. Inspiră. Revigorează.“) Carson a fost singurul candidat republican care nu era un bărbat alb. Ca și Fiorina, el era nou în politică: un renumit neurochirurg de culoare, politicos și cu viziune socială conservatoare, care nu deținuse până atunci nici o funcție politică. Carson s-a lansat în cursă pe 4 mai 2015 și s-a dovedit un eficient colector de fonduri. Dar entuziasmul pentru el s-a risipit curând. Fiindcă nu a reușit să se claseze mai sus de locul patru în cele 11 alegeri primare republicane desfășurate în așa-numita „Super-Marți“, el s-a retras pe 4 martie 2016, după ce cheltuise 58 de milioane de dolari din banii altor oameni.[14]

În realitate, doar trei candidați aveau o șansă reală de a deraia de pe șine vijeliosul tren numit Trump. Pe lângă Jeb Bush, fostul guvernator de Florida și următorul în linia dinastică a familiei sale, se mai aflau senatorul de Florida, Marco Rubio, și senatorul de Texas, Ted Cruz.

O singură întrebare bântuia candidatura lui Jeb Bush: voia el cu adevărat să fie președinte? Numele lui de familie era suficient pentru a-l plasa în cercul strâmt al candidaților cu șanse. În toată istoria Americii, doar patru familii ocupaseră de două ori funcția supremă în stat: primii au fost John și John Quincy Adams, urmați de William Henry și Benjamin Harrison, apoi cei doi Roosevelt – Theodore și Franklin și, cel mai recent, cei doi George Bush. Faptul ca un al treilea Bush putea să devină președinte ar fi plasat acest clan într-o ligă diferită.

Dar nu toate odraslele unei proeminente familii politice simt obligația de a concura pentru funcția supremă. În 1979, pe când contempla o posibilă înscriere în cursa prezidențială, senatorul de Massachusetts, Edward Kennedy, și-a dezvăluit ambivalența atunci când, la televiziunea națională, el a părut încurcat de întrebarea: „De ce vreți să deveniți președinte?“[15] Dilema de-a dreptul hamletiană dezvăluită de un om care urma să devină comandant suprem al armatei SUA nu a inspirat încrederea electoratului.

Jeb Bush a fost un Teddy Kennedy al anului 2016, expunând o vulnerabilitate pe care Donald Trump a identificat-o și exploatat-o rapid.

„Cred că Jeb este un luptător ezitant“, s-a grăbit să afirme mogulul imobiliarelor, chiar înainte de a-și anunța propria candidatură. „De fapt, nu cred că va candida. Îl urmăresc. Sunt un foarte bun psiholog, pur și simplu citesc oamenii. Și am făcut o grămadă de bani fiindcă pot citi oamenii. Iar când îl privesc pe Jeb Bush, îmi dau seama că el nu vrea să candideze... Nu e un tip fericit. Pur și simplu nu-i place treaba asta.“[16]

Totuși, în calitatea sa de preferat al autorităților republicane, Bush s-a impus ca primul candidat cu mari șanse. În campania lui s-a adunat și a fost cheltuită uimitoarea sumă de 150 de milioane de dolari.[17] Chiar pe când Jeb Bush toca bani într-un ritm amețitor, fără vreun efect notabil, nehotărârea ieșea la iveală ca tema nerostită a campaniei sale. Ca și cum ar fi vrut să evite să atragă atenția asupra faptului că el și, pe atunci profund nepopularul George W. Bush, erau frați, sloganul lui – „Jeb!“ – trecea sub tăcere orice menționare a numelui familiei lor.

Echivalentul gafei făcute de Kennedy când a fost întrebat de ce candidează a venit atunci când Jeb s-a pus singur în încurcătură, încercând să explice dacă susținuse decizia fratelui său de a invada Irakul în 2003. În 2015, majoritatea observatorilor politici, indiferent de afilierea politică, ajunseseră să considere acea decizie ca fiind dezastruoasă. Dar, întrebat în timpul unui interviu la Fox News, în luna mai din acel an, dacă susținea încă Războiul din Irak, „știind ceea ce știm cu toții acum“, Bush a dat un răspuns afirmativ.[18]

Când răspunsul lui a generat o amplă reacție de respingere, chiar și din partea republicanilor, Jeb a dat rapid înapoi, pretinzând că nu înțelese bine întrebarea. Deși a recunoscut că „au existat, cu siguranță, greșeli în Irak“, Bush a insistat acum că problema corectitudinii sau a incorectitudinii deciziei de a invada Irakul devenise mai mult ipotetică, așa că nu mai merita luată în seamă.[19]

El nu și-a mai putut reveni niciodată după ce a făcut acest pas greșit. Chiar înainte de „Super-Marți“, candidatul pe care Trump îl discredita, numindu-l „Jeb cel fără vlagă“, a părăsit cursa.

Senatorii Rubio și Cruz – sau, cum îi numea Trump „Mititelul Marco“ și „Ted Mincinosul“ – nu manifestau lipsa de încredere în sine care-l

caracteriza pe Jeb Bush. Ei știau exact de ce voiau să fie președinți. Ambiția li se revărsa prin toți porii, ca sudoarea pe un cal de curse.

Rubio a candidat ca un moștenitor autoproclamat al lui Ronald Reagan. Cruz l-a întrecut însă: el se considera urmașul lui Iisus Hristos. Republicanii din zilele noastre au tendința de a-și reaminti selectiv faptele lui Reagan. Același lucru se aplică și în cazul adeziunii lor la învățăturile lui Hristos. În această privință, Rubio și Cruz nu au dezamăgit.

Înfățișându-l pe Reagan drept cel mai bun președinte din memoria recentă, iar pe Obama drept cel mai rău, Rubio a folosit ca prototip pentru efortul său din 2016 prima campanie prezidențială reușită a celui supranumit „Gipper“. Ca atare, Rubio a avut impresia că ar candida contra lui Jimmy Carter – sau împotriva imaginii lui Carter la care Reagan contribuise cu succes în 1980. Ca și Carter, Obama era slab. Ca și Carter, Obama renunțase, din proprie inițiativă și în mod inutil, la pretenția Americii de a fi lider global. Antidotul era afirmarea principială și hotărâtă, din partea unui comandant suprem care credea cu adevărat în misiunea americană.

Reagan insistase (și Rubio i-a urmat exemplul) că scăderea taxelor și a cheltuielilor guvernamentale, eliminarea reglementărilor împovărătoare și echilibrarea bugetului aveau să garanteze o prosperitate împărtășită de toți americanii. Dar mesajul dominant al lui Reagan – menit să depășească diferențele de rasă, gen, etnicitate și clasă – se referea la rolul Americii în lume. Sub Jimmy Carter, se plângea el, America încetase să mai conducă. Sub un președinte ca Reagan, ea avea să-și reia dominația.

Candidând în 1980, Reagan și-a dezvăluit intenția de a conduce „o mare cruciadă națională, pentru a face America măreață din nou!“ Ceea ce-l mâna să lanseze acea cruciadă era hotărârea de a reafirma supremația globală a țării, pierdută din cauza „slăbiciunii, ezitării, mediocrității și incompetenței“ lui Carter.[20]

În 2016, Rubio și-a însușit argumentele lui Reagan. Dacă acesta corectase erorile stridente ale lui Carter și readusese nava statului pe cursul corect, Rubio a promis că va repara greșelile lui Obama. „Abandonând concesiile periculoase făcute de această administrație față de Iran și ostilitatea ei față de Israel, schimbând total atitudinea nepăsătoare față de armata noastră,

oferind militarilor americani resursele, grija și gratitudinea pe care ei o merită, nemaifiind pasivi în fața agresiunii chineze și ruse și punând capăt disprețului aproape total față de erodarea democrației și a drepturilor omului pe glob“, Rubio promitea să îndrepte lucrurile. Era necesar doar, insista el, ca Statele Unite să îmbrace „mantia conducerii globale“.[21] Iar aceasta avea s-o facă el personal, în numele națiunii, odată cu preluarea funcției supreme.

Făcând asemenea promisiuni, Rubio părea să ignore tot ce se petrecuse după 11 septembrie 2001. Așadar, deși tirada lui avea un aer familiar, amintind de Reagan, ea suna, în egală măsură, și oarecum fals. Rubio promitea să pună temeliile a ceea ce el numea „un nou secol american“. Dar adoptând această sintagmă, încărcată cu conotații care erau exact opusul sloganului „America, înainte de toate“, al lui Donald Trump, el se alinia, tacit, proiectului pentru un „nou secol american“ adoptat de neoconservatorii care, înainte de 2003, făcuseră un lobby zgomotos pentru ca Statele Unite să-l răstoarne de la putere pe Saddam Hussein.

Ca și Jeb Bush, Rubio s-a legat singur de mâini și de picioare încercând să răspundă problemei irakiene. El s-a dovedit incapabil să justifice un război preventiv care se sfârșise catastrofal, dar în același timp a refuzat să-și renege sprijinul dat acestuia.[22] Mai mult, el a părut să nu conștientizeze ceea ce generase, în materie de câștiguri și de pierderi, fervoarea pentru hegemonie militarizată manifestată după încheierea Războiului Rece. De la Herbert Hoover, care, dornic să fie reales în 1932 se lăuda că un deceniu de guvernare republicană crease „o răspândire a confortului și speranței, precum și standarde de viață fără precedent“, nu mai existase un candidat atât de afon ca Marco Rubio.[23] Nici nu mai contează acum dacă Hoover era ipocrit sau pur și simplu pierduse contactul cu realitatea. În mod evident, el era nepotrivit pentru funcția de președinte. La fel și Rubio.

Pentru Trump, „Mititelul Marco“ a reprezentat o țintă irezistibilă. Senatorul de Florida, îl acuza el, era „RobotRubio“ – „doar un alt politician din Washington D.C. care numai trăncănește, dar nu face nimic concret“. De asemenea, el avea „niște urechi foarte mari, cele mai mari urechi“ pe care Trump le văzuse vreodată. Și apoi, mai era și transpirația: „N-am văzut niciodată o ființă umană care să transpire ca tipul ăsta“.[24]

Insulte de acest gen (la care Rubio a răspuns pe măsură) au sporit în mod apreciabil nivelul de divertisment în cursa pentru nominalizare. Dar șarjele lui Trump nu au reușit să distrugă campania lui Rubio. Candidatura acestuia a fost anihilată de răni autoprovocate.

Votanții de la alegerile primare ale republicanilor din 2016 nu voiau o altă cruciadă, cum nu voiau să repete frământările economice survenite ultima oară când un republican ajunsese la Casa Albă promițând scăderi de taxe și un buget echilibrat, dar oferise în schimb un deficit de un trilion de dolari. Ei se săturaseră de banalități care, atunci când erau probate în realitate, nu funcționau așa cum fusese promis. Ei voiau recunoașterea sinceră a deficiențelor inerente consensului post-Război Rece. Pe scurt, ei voiau ceva diferit și pe cineva diferit. Așadar, când Rubio a suferit o înfrângere zdrobitoare chiar la alegerile primare din propriul stat – Trump depășindu-l cu aproape 20% din voturi – cursa lui a luat sfârșit.

La jumătatea lunii martie 2016, doar Ted Cruz mai stătea în calea nominalizării lui Trump. Nimeni nu a spus vreodată despre senatorul Cruz că ar fi o persoană prea plăcută. Într-un moment în care legăturile bipartizane se uzaseră până la punctul de dispariție, colegii senatori din ambele tabere, republicani și democrați, erau de acord cel puțin în privința unui singur lucru: că Ted Cruz era un ticălos desăvârșit. Lindsey Graham, un coleg republican, sugera: „Dacă l-ai ucide pe Ted Cruz chiar în incinta Senatului și procesul s-ar judeca în Senat, nimeni nu te-ar condamna“.[25]

Persoana lui Cruz li se părea anumitor observatori ca fiind absolut înfiorătoare. Scriitorul Ben Fountain, care acoperea campania prezidențială pentru revista Rolling Stone, specula că senatorul „face gargară de două ori pe zi cu un cocktail de sirop de porumb bogat în fructoză și ulei de șarpe vândut de evanghelici“.[26] Dar, în calitate de candidat, el nu lăsa nici o îndoială asupra poziției sale: se afla de partea lui Dumnezeu. Așa cum editorialistul ziarului Chicago Tribune, Steve Chapman, nota, campania lui Cruz aproape că-l identifica pe acesta cu „candidatul oficial al Fiului lui Dumnezeu“.[27]

Ironia lui Chapman evidenția însă un lucru esențial: Cruz nu se prezenta drept candidatul tuturor americanilor cu frică de Dumnezeu, indiferent de tradiția lor religioasă. În schimb, el căuta să-și identifice cauza cu cea a

creștinilor evanghelici conservatori, un segment vast și extrem de motivat din cadrul Partidului Republican.

Deloc întâmplător, Cruz și-a anunțat candidatura înaintea unui public compus din studenți la Universitatea Liberty, întemeiată de reverendul Jerry Falwell și în prezent cea mai mare instituție creștină evanghelică de învățământ superior. Unii candidați se înveșmântau în drapelul național; Cruz s-a înveșmântat într-o țesătură fără tiv, care reunea laoalaltă obiective de natură divină, istoria Americii și adevăratul sens al libertății, punând un accent deosebit pe al Doilea Amendament al Constituției.

„Slavă lui Dumnezeu!“ a proclamat el în februarie 2016, după ce s-a impus la întrunirile electorale din Iowa.[28] Dumnezeul pe care Cruz dorea să-l mobilizeze în sprijinul candidaturii sale era în mod specific Dumnezeul creștin. „Dacă înviem și dăruim energie corpului lui Hristos“, își asigura el susținătorii, „vom învinge și vom transforma complet țara noastră.“[29] Cu alt prilej, el a declarat că „orice președinte care nu-și începe ziua îngenuncheat în rugăciune nu e potrivit să fie comandant suprem“.[30] Ființa divină căreia Cruz insista că președinții trebuie să i se roage era cea al cărei fiu era Iisus.

Practic, Cruz își îndrepta tirul asupra unui element particular al consensului post-Război Rece. El nu se opunea răspândirii pe mai departe a capitalismului corporatist sau dorinței Americii de a atinge hegemonia globală cu ajutorul forței militare superioare a SUA. Cu siguranță el nu se opunea unei autorități totale a președintelui. Dar el se opunea față de ceea ce considera drept o pervertire a libertății, izvorând din abandonarea normelor iudeo-creștine tradiționale. Și el pleda pentru restaurarea acestor norme, ca un antidot necesar.

Ca strategie electorală republicană, aceasta nu era lipsită de merite. Ceea ce Cruz n-a reușit să anticipeze a fost că și Trump va aborda, în discursul electoral, problemele care, de drept, ar fi trebuit să fie ale lui.

Trump, bărbatul cu trei căsnicii la activ și al cărui interes anterior în privința religiei fusese cel mult neglijabil, a refuzat să cedeze votul evanghelicilor conservatori. De fapt, el i-a curtat pe aceștia cu asiduitate și chiar cu succes. Iar acesta a fost, probabil, cel mai bizar aspect al unei curse prezidențiale bizare, cum America nu mai văzuse.

Poziționându-se la intrarea în cursă, Trump se caracterizase drept un „foarte mândru“ prezbiterian și promisese că, dacă va fi ales, va deveni „cel mai de seamă reprezentant pe care l-au avut creștinii, de foarte mult timp“.[31] Nimic din viața lui Trump de până în acel moment nu oferea vreun motiv de a accepta o asemenea declarație ca veridică.

Chiar și așa însă, în tentativa de a se dovedi cel mai autentic susținător al vechiului creștinism, bazat pe Biblie, Trump a reușit cumva să se impună. În diferite mitinguri electorale, pe parcursul campaniei, Cruz l-a criticat pe Trump, făcându-l în toate felurile, de la „mucos laș“ și „bătăuș cu gură mare din New York“ la „mincinos patologic“ și „afemeiat în serie“. Trump era „profund amoral“, l-a acuzat el.[32] Deși majoritatea acestor caracterizări erau, empiric, corecte, puține dintre ele au reușit să lase o impresie durabilă alegătorilor evanghelici conservatori atrași de Trump. Mai mulți lideri evanghelici i s-au alăturat lui Cruz, găsind hibe în caracterul lui Trump.[33] Dar enoriașii de rând nu au luat în seamă aceste critici.

În 2016, evanghelicii conservatori voiau un președinte care să dărâme Templul și să-l reconstruiască în conformitate cu niște norme mai pe gustul lor. Dar, oricât ar fi încercat, Cruz nu putea ascunde faptul că el își câștigase existența acționând sub constrângerile Templului. Ca senator al Statelor Unite, el se străduia să se prezinte drept un critic al autorităților de la Washington, dar era, de fapt, parte din sistemul pe care susținea că-l disprețuiește.

Prin comparație, Trump era indiscutabil un om din afara sistemului. Bravadele lui, încrederea nelimitată în sine și flerul de a găsi soluții impecabil de simple la probleme aparent irezolvabile – vom lua petrolul, vom construi zidul, vom asana mlaștina – investeau postura sa antisistem cu o aparentă autenticitate, pe care Cruz nu o putea afișa.

Așadar, Trump a primit un vot de încredere din partea evanghelicilor conservatori din aproape același motiv pentru care feministele liberale i-au acordat girul lor lui Bill Clinton în 1992 și ulterior, în ciuda acuzațiilor credibile de hărțuire sexuală la adresa acestuia. O corespondentă la Casa Albă își expusese direct viziunea: „Aș accepta bucuroasă să-i fac [lui Clinton] sex oral doar pentru a-i mulțumi pentru că a menținut avortul legal“, remarca ea, adăugând că „femeile americane ar trebui să-și ia

genuncherele și să se alinieze în fața președintelui ca să-și dovedească gratitudinea pentru că ne-a eliberat de povara teocrației“.[34] Fiindcă apreciau acțiunile importante ale președintelui, feministele pro-Clinton erau dornice să treacă peste unele detalii deloc savuroase. Evanghelicii conservatori care acceptau de fațadă afirmația lui Trump că ar fi „renăscut în credință“ procedau la fel, deși știau prea bine că această afirmație nu se baza pe nimic concret.[35]

Unii evanghelici au găsit chiar în Biblie alte confirmări că Trump ar fi putut fi potrivit să servească drept unealta aleasă a lui Dumnezeu. Capitolul 45 din Cartea lui Isaia spune povestea lui Cirus cel Mare, regele perșilor, care, deși nu credea în Dumnezeul evreilor, i-a eliberat pe aceștia din robia babiloniană. Faptul că Trump ar putea face la fel, salvându-i pe creștini din Babilonul secolului XXI, li se părea unora dintre credincioși absolut plauzibil.[36]

Mai simplu spus, membrii dreptei religioase îl considerau pe Trump un păcătos care putea livra ceea ce ei considerau a fi de primă importanță, nu în ultimul rând printre ei, declarând din nou avortul ilegal. Asta era, în mod evident, tot ceea ce ei își doreau să audă.

În mai 2016, Cruz și-a recunoscut înfrângerea și s-a retras din cursa prezidențială. După ce a lăsat să treacă suficient timp cât să constituie un interval decent – potrivit lui Cruz o perioadă de „atentă considerație, de rugăciune și de căutare în adâncul propriei conștiințe“ – senatorul a îmbrățișat cauza populară și și-a anunțat sprijinul pentru Trump ca președinte.[37]

Hillary înfrântă

Așa s-a ajuns la confruntarea dintre Trump și Hillary Clinton. Doar cu un sentiment inconfortabil de agitație mă aventurez să evaluez candidatura lui Hillary în cursa prezidențială din 2016. Nu am votat pentru ea. Și, mă grăbesc să adaug, nu l-am votat nici pe Trump. În schimb, m-am alăturat celor peste 100 de milioane de americani care au preferat să bifeze altul sau

nici unul decât să se pronunțe în favoarea nominalizaților partidelor republican și democrat.[38]

Faptul că Hillary Clinton era infinit mai calificată să fie președinte decât Donald Trump este indiscutabil. Spre deosebire de acesta, ea avusese acces la deciziile luate la nivel înalt. Hillary era o profesionistă testată; Trump era un intrus brutal, meritând pe deplin invectivele adresate chiar de membrii propriului partid.

Dar, în opinia mea, chiar profesionalismul lui Hillary a ajuns să-i facă acesteia mai mult rău decât bine. Este adevărat, atât în calitate de candidată, cât și ca soție de candidat, ca senator sau ca secretat de stat, Hillary își cunoștea perfect lecția. Era o femeie foarte muncitoare. Dar, pentru mulți, ea dobândise imaginea unei persoane atât profund cinice, cât și obtuze moral.[39]

Ca profesie, politica are o parte sordidă. Ea generează sentimentul posedării unor drepturi speciale și o absență a responsabilității. Mult prea adesea, pe măsură ce oamenii se obișnuiesc cu puterea, ei au tendința de a nu mai respecta regulile la care cetățenii de rând sunt obligați să adere. Când lucrurile scapă de sub control, politicienii aflați la putere se grăbesc să-și treacă neajunsurile cu vederea.

Așa se întâmpase cu Hillary Clinton cu mult înainte ca ea să devină nominalizata democraților la prezidențialele din 2016. Deși era o feministă dedicată, ea colaborase de bunăvoie într-o campanie concertată de a ascunde indecențele sexuale ale soțului ei, atât în perioada când Bill Clinton candida la președinție, cât și după ce a ocupat funcția supremă. Cei doi au pus propriile ambiții mai presus de susținerea clamată pentru egalitatea de gen și respectul față de femei.

De la munca în consiliul de administrație al Walmart din anii 1980, companie care-și avea sediul central în statul unde soțul ei era guvernator, la acceptarea unui uriaș „onorariu“ cu șase cifre din partea băncilor de investiții chiar înainte de a candida, în 2016, la președinție, Hillary Clinton fie nu a luat în seamă aparențele de trafic de influență, fie a presupus că asemenea restricții nu i se aplicau și ei. Ea și-a exprimat uimirea că existau oameni care credeau că ar fi putut fi cumpărată.[40]

Ca senator de New York, Hillary a votat în favoarea unei viitoare invazii în Irak întreprinse de George W. Bush, imitând propriul raționament al administrației acestuia în ceea ce privește războiul preventiv.[41] Deși ulterior a recunoscut că votul a fost „o greșeală“, în 2016 ea și-a schimbat iarăși opinia, pretinzând că această eroare anterioară de judecată o pusese cumva în „cea mai bună poziție posibilă“ pentru a preveni recurența unui alt Irak.[42] Dezastrul irakian o învățase, din câte se părea, o lecție. Erorile din trecut semnificau, aparent, o înțelepciune cu greu dobândită.

Dar acțiunile ei din perioada cât a fost secretar de stat, în primul mandat al lui Barack Obama, dezmint această pretenție. În 2011, Hillary Clinton exercitase presiuni pentru o intervenție armată în Libia, justificând, oficial, această dorință ca măsură de a preveni un genocid, dar, de fapt, intenționând răsturnarea de la putere a veteranului dictator libian Muammar Gaddafi. Pe 19 martie, s-au declanșat atacuri aeriene occidentale asupra regimului Gaddafi. În octombrie, regimul se prăbușise, iar Gaddafi însuși era mort. La televiziunea națională, Hillary Clinton se mândrea, surâzătoare: „Am venit, am văzut, el a murit“.[43]

Dar lichidarea lui Gaddafi nu a rezolvat lucrurile, așa cum nici căderea Bagdadului nu a pus capăt Războiului din Irak. Eliminarea lui n-a făcut altceva decât să paveze calea către un război civil îndelungat. În timp ce Libia era cuprinsă de anarhie, Statele Unite, în mare măsură, s-au spălat pe mâini de orice responsabilitate ulterioară.

Câțiva ani mai târziu, Hillary încă insista că intervenția pe care se străduise atât de mult să o promoveze exemplifica „puterea inteligentă la apogeul ei“, meritele aparente constând nu în rezultatele obținute, ci în lipsa victimelor din rândul trupelor SUA.[44]

În perioada cât a fost secretar de stat, Hillary Clinton a ignorat flagrant politicile guvernamentale referitoare la gestionarea materialelor strict secrete. Această nepăsare remarcabilă le-a permis hackerilor să sustragă și ulterior să posteze online zeci de mii de e-mailuri sensibile, pe care Hillary le trimisese și le primise.[45]

Atitudinea neglijentă a lui Clinton față de protejarea secretelor de stat este o dovadă a sentimentului ei de superioritate. Dar, în opinia mea, ceea ce o

făcea nepotrivită să fie comandant suprem au fost acele decizii privitoare la Irak și Libia. Găsesc dificil de respins concluzia că doar considerațiile politice au determinat votul ei în favoarea Războiului din Irak. În definitiv democrații care votaseră împotriva Războiului din Irak în 1991 își văzuseră năruite ambițiile prezidențiale. Chiar și în 2002, nimeni nu se îndoia că Hillary țintea, de fapt, Casa Albă. De asemenea, mi-am dat seama că bucuria ei prematură și indecentă față de situația din Lidia indica o persoană posedată de o înțelegere periculos de deficientă a războiului. Din cauza abordării avute în aceste două situații, Hillary a devenit pentru mine o persoană căreia nu i se puteau încredința responsabilități executive.

Pe scurt, în privința Irakului și a Libiei, Clinton săvârșise păcate mortale, pentru care nu eram înclinat să îi ofer iertarea, chiar dacă aș fi fost împuternicit să o fac. Oare aș fi fost mai îngăduitor dacă Hillary ar fi fost un bărbat, un Cheney, Rumsfeld sau Wolfowitz, de pildă? Nu. Dacă infracțiunile comise de Harvey Weinstein și de alții de teapa lui merită o perpetuă condamnare, atunci un tratament similar trebuie aplicat și instigării inutile la război, indiferent dacă ea este realizată de femei sau de bărbați.

Tendința lui Hillary Clinton către folosirea nechibzuită a forței militare americane nu a costat-o președinția în 2016, dar a fost emblematică pentru o problemă și mai serioasă: adeziunea ei la afirmațiile dezvăluind perspectiva post-Război Rece. Chiar dacă luăm în considerare necesitatea ca liberalii să încline spre stânga în cursul alegerilor primare și apoi să revină spre o poziție de centru, înaintea alegerilor generale, nimic din ce a declarat Hillary în calitate de candidat nu sugerează că ea s-ar fi răzgândit vreodată în privința formulei post-Război Rece a neoliberalismului globalizat, a hegemoniei militare, a autonomiei radicale și a supremației prezidențiale. În memoriile sale de campanie, ea se plângea că „n-am contracarat niciodată în mod categoric impresia că aș fi fost o apărătoare a statu-quoului“. Dar tocmai în această calitate se poziționase ea.[٤٦]

La drept vorbind, devotamentul manifestat de Hillary Clinton față de consens a fost mai curând implicit decât explicit. El a fost luat de bun, în loc să fie examinat critic și apărat fățiș. Ca majoritatea candidaților la președinție din ultimii ani, Hillary Clinton a înăbușit întrebările legate de

moralitate sub un baraj de promisiuni care ofereau câte ceva pentru fiecare circumscripție electorală imaginabilă.

„Viziunea ei progresistă și atotcuprinzătoare privind viitorul Americii“ includea următoarele aspecte: o povară fiscală redusă pentru familiile muncitorilor; stoparea „epidemiei tăcute“ a abuzului de droguri; găsirea unui tratament pentru boala Alzheimer; o „nouă și extinsă inițiativă privind autismul“; reforma finanțării campaniilor electorale; eliminarea hărțuirii sexuale din campusurile studențești; instalarea a jumătate de miliard de panouri solare, pentru a frâna schimbările climatice; înfrângerea ISIS. reformarea legislației penale, pentru a pune capăt „epocii încarcerării în masă“; extinderea ocaziilor oferite persoanelor cu dizabilități; înscrierea gratuită în grădinițe pentru toți copiii cu vârsta de patru ani; stoparea „epidemiei de atacuri cu arme de foc“; un program gigantic de infrastructură; eradicarea HIV și SIDA; eliminarea sărăciei juvenile; garantarea de concedii parentale și medicale plătite; „asistență medicală universală, de calitate și accesibilă pentru toți americanii“; și făurirea unei Americi „sigure și puternice“ care „va conduce lumea în secolul XXI“.[47]

Toate acestea și multe altele în plus. Dar chiar și această listă parțială, deși formidabilă, cere o întrebare: care era viziunea fundamentală care alcătuia „viziunea“ lui Clinton? La această întrebare, se remarcă două răspunsuri.

În primul rând, setul de promisiuni de genul „câte ceva pentru fiecare“ al lui Clinton reprezenta echivalentul funcțional al afirmației, îndelung ridiculizată, a lui Trump „Nimeni nu cunoaște sistemul mai bine decât mine și de aceea doar eu îl pot repara“.[48] Strategii de campanie ai lui Clinton au presupus că afirmarea faptului că ea stăpânește perfect acest sistem ar putea fi una dintre cheile succesului electoral. Așadar, oricare ar fi fost problema, Clinton avea rapid la îndemână propriul plan pentru „rezolvarea ei“ – un cor de semnale specifice, destinate să rezoneze practic cu fiecare grup de potențiali susținători: muncitori, femei, vârstnici, veterani, oameni de culoare, homosexuali, evrei, reprezentanți ai complexului militar-industrial și chiar ai marilor companii. Dar, gestionându-și pretențiile concurente de tipul „Doar eu pot face asta“, ambii candidați susțineau, practic, paradigma post-Război Rece a președintelui american văzut ca lider absolut și ca sursă supremă de mântuire.

În al doilea rând, dacă viziunea lui Clinton era stupefiant de grandioasă, ea era, totodată, și șocant de banală, conținuturile ei fiind analizate cu atenție de think tank-urile democrate și de sondaje. În final, în ciuda accentului pus de Clinton pe particularitățile politice, viziunea ei nu însemna nimic mai mult decât o susținere elaborată a statu-quoului. La bază, programul ei era unul tehnocrat, construit pe prezumția că principiile care guvernau economia politică a națiunii, ce ghidau politica externă a SUA și promovau schimbarea culturală erau foarte solide și sănătoase. Ca atare, deși ele necesitau, poate, unele ajustări pentru a le aduce la perfecțiune – puțină accentuare aici, ceva mai mulți bani dincolo – nu era necesar ca principiile în sine să fie supuse unei examinări minuțioase.

O asemenea perspectivă anticipa și prevenea orice necesitate de a reflecta serios la oamenii pe care proiectul post-Război Rece îi afecta, aliena sau îi lăsa în urmă. Clinton și autoritățile politice în ansamblu, spre a nu mai menționa și media convențională care dirija agenda, considerau ca fiind de la sine înțeles că oamenii afectați, alienați sau lăsați în urmă nu aveau o altă opțiune reală decât să consimtă și, în cele din urmă, să accepte programul.

Și aici găsim explicația finală pentru incapacitatea lui Hillary de a-și învinge adversarul necalificat și slab echipat. În ciuda faptului că a adunat donații de peste 620 de milioane de dolari, că a beneficiat de un personal de campanie de zece ori mai numeros decât cel al lui Trump și că a recrutat o mulțime de experți politici care să o consilieze, ea nu doar că a eșuat în motivarea electoratului, ci a și transmis o indiferență aparte față de acesta, ilustrată de catalogarea, de-a dreptul rușinoasă, a susținătorilor lui Trump ca „deplorabili“.[49] Ca o ironie a sorții, cel puțin în criticile aduse de el globalizării și înclinației Americii către războaie inutile (dacă nu chiar și în susținerea de fațadă a normelor morale tradiționale), Trump a reușit să se impună ca fiind mai direct și mai conștient.

Așadar, puteți blama cât vreți amestecul rusesc, pe directorul FBI, James Comey, documentele WikiLeaks, bărbații albi furioși și eșecul lui Clinton de a vizita statele fără candidați favoriți. Cea mai profundă problemă a lui Hillary Clinton a fost însă că ea s-a transformat în principalul exponent al unui consens politic existent, pe care numeroși americani erau dornici să-l respingă. Practic, ea pretindea: alegeți-mă și Cetatea de Smarald va fi a

noastră. Argumentația sa pornea de la premisa că electoratul era credul, dar Hillary n-a înțeles că dezamăgirile în serie transformaseră de mult această credulitate într-o furie adânc înrădăcinată în americanul de rând.

Dacă Hillary ar fi respins inevitabilitatea includerii economiei americane într-o piață globală, dacă ar fi pus la îndoială șablonul intervenționismului armatei SUA pe plan extern și s-ar fi aventurat să sugereze că absența autoconstrângerilor individuale ar putea să nu ofere o bază solidă pentru urmărirea binelui comun, ea ar fi reușit poate să-l dea în vileag pe Trump ca fiind șarlatanul care chiar era. Ar fi putut avea o șansă de a-i cuceri chiar și pe cei care acceptaseră agenda pusă sub semnul sloganului „Faceți America măreață din nou“. Dar, pentru a reuși așa ceva, ea ar fi avut nevoie de o capacitate de imaginație critică și de gândire independentă pe care Clinton n-a demonstrat în prea multe rânduri că ar poseda-o.

Acestea fiind zise, să-i dăm lui Trump ce i se cuvine. În final, ceea ce i-a adus acestuia mandatul de președinte a fost capacitatea lui de a sensibiliza milioane de alegători care se considerau prost tratați și lăsați în urmă – abandonați chiar – de politicienii din ambele partide.

Un element implicit în promisiunea lui de a face America din nou măreață a fost recunoașterea faptului că măreția însăși, despre care americanii ajunseseră de multă vreme să creadă că li se cuvine de drept, fusese pierdută și nimeni nu-și asumase responsabilitatea pentru asta, după cum nimeni, cu excepția lui Trump, nu se aventurase să explice oamenilor cum de se întâmplase așa ceva. Termenul crucial care a conferit sloganului de campanie formidabila sa putere de convingere a fost din nou. Așa cum scria Tom Engelhardt, el reprezenta o recunoaștere a faptului că termeni automăgulitori precum „măreț“, „super“, „excepțional“ sau „indispensabil“ nu mai reflectau condițiile existente în America.[50] Milioane de cetățeni obișnuiți recunoșteau asta ca un adevăr evident prin sine însuși. Aranjamente, acorduri și avantaje pe care americanii le prețuiseră cândva fuseseră irosite sau respinse. Și totuși nici un politician, în afara lui Trump, nu îndrăznise să rostească acest adevăr cu glas tare.

Ca gânditor strategic, Trump nu avea nici un talent particular. Dar, ca senzor strategic, el avea un har unic, posedând un geniu intuitiv de a „citi“ temperamentul suporterilor săi și de a le întreține nemulțumirile. Acestea se

acumulaseră în sfertul de secol ulterior sfârșitului Războiului Rece. El a recunoscut existența lor și procedând astfel s-a transformat în campionul celor necăjiți și, în accepția acestora, în singura persoană capabilă să răspundă la suferința lor.

Alegerile din 2016 au constituit un fel de plebiscit, al cărui rezultat a depins mai puțin de competențele relative ale candidaților concurenți și mai mult de starea de spirit a electoratului. Practic, în vreme ce Clinton își lăuda proiectul de construire a milioane de panouri solare, Trump transforma alegerile într-un referendum axat pe o singură întrebare: sunteți mulțumit de direcția în care se îndreaptă țara? Răspundeți cu da sau nu.

Numărul americanilor furioși care au dat un răspuns negativ la această întrebare – și ale căror rânduri au fost efectiv întărite de milioanele care nu au votat deloc – a fost suficient pentru a-l instala pe Trump la Casa Albă. Putem deplânge acest deznodământ. Dar este important să recunoaștem că evoluțiile din precedentul sfert de veac au oferit susținătorilor lui Trump o amplă motivație de a vota așa cum au făcut-o.

În limba engleză, joc de cuvinte inspirat de pronunția asemănătoare între „Feel the Bern“ și „Feel the Burn“ – „simte arsura“, cu referire la senzația de arsură resimțită în mușchi în timpul unui exercițiu fizic intens. (n.tr.)

Capitolul 8. Urmărind întrebarea lui Rabbit

Pentru numeroșii oameni care contau pe președintele Hillary Rodham Clinton să conducă America spre Cetatea de Smarald, alegerea lui Donald Trump în locul ei a reprezentat mult mai mult decât o simplă dezamăgire sau chiar decât un șoc. A fost un afront intolerabil. Se petrecuse ceva cu totul greșit. Democrația americană deraiase. Forțele întunericului zădărniciseră finalul care ar fi trebuit să fie.

Reacția din partea celor mai mari protectori ai perspectivei post-Război Rece a fost instantanee și severă. Paginile de opinie din New York Times, multă vreme recunoscut ca ziarul național neoficial de consemnări publice, dar și un furnizor autoritar de idei luminate, oferă o mostră relevantă în privința acestei reacții.

În mod colectiv, plutonul privilegiat al editorialiștilor de la Times reprezenta un model al diversității secolului XXI: bărbați și femei, homosexuali și heterosexuali, negri și albi, evrei și creștini, progresiști mândri și conservatori îndârjiți. Dar, contemplând perspectiva președinției lui Trump, ei au ajuns la o concluzie unanimă: un dezastru fără precedent în istoria SUA era pe cale să se abată asupra națiunii.

Primul care s-a exprimat, chiar în noaptea alegerilor, a fost ardentul Thomas Friedman, care, cu o metaforă caracteristică, s-a declarat „lipsit de adăpost în America“.[1] În mai puțin de o zi, Maureen Dowd scria că „Apocalipsa a venit la miezul nopții“, acela fiind momentul când ea și-a dat seama că victoria lui Trump era sigură și că lumea începuse „să devieze de pe axa sa“.[2]

Colegul lui Down, Gail Collins, s-a alăturat, criticându-l pe președintele ales ca stupid, malefic și „sămânța lui Satan“.[3] Frank Bruni a prevestit că doar dezastre aveau să urmeze pentru America. „Nu suport să mă gândesc la conflagrațiile ce vor urma“, scria el.[4] În aceeași ediție din Times, Roger Cohen concluziona că „lumea, așa cum o știam, nu mai există“, chiar dacă

el încerca să se liniștească singur, afirmând că Statele Unite „nu era Germania de la Weimar“.[5] Încă.

A doua zi a fost rândul lui Charles Blow. „Trump reprezintă un pericol clar și imediat“, afirma el, cerând ca noul președinte „să fie ținut sub o presiune permanentă... Și acest lucru începe azi.“[6] Pe 11 noiembrie, David Brooks descria reacția familiei și a prietenilor lui față de alegerea lui Trump. „Aceasta este o victorie pentru supremația albă“, i-au spus, „pentru misoginism, nativism și autoritarism. Din acestea va apărea fascismul.“ Brooks n-avea să fie nici pe departe ultimul editorialist care să folosească termeni obsceni la adresa lui Trump. Totuși, el se consola la gândul că „în mai puțin de un an, tipul fie va demisiona, fie va fi pus sub acuzare“.[7]

Pe aceeași pagină, Paul Krugman prezicea: „O administrație Trump va face un rău imens Americii și lumii“. Iar acel rău n-avea să fie temporar. „Ploaia radioactivă declanșată marți va avea efecte pentru decenii întregi, poate pentru generații întregi.“[8] Ross Douthat nu putea decât să le ceară confraților săi conservatori să se țină cu mâna de nas și să își facă mai departe datoria, în ciuda „temperamentului groaznic, nesiguranței scăpate de sub control și cruzimii personale a președintelui ales“. „Tocmai pentru că se tem de cum ar putea guverna Trump“, insista el, „ei au responsabilitatea morală de a-și servi cu fidelitate națiunea.“[9]

Și toate acestea se întâmplau înainte chiar ca Trump să numească vreun membru în cabinetul său. Dar, chiar și așa, această agitație intensă pentru denunțarea lui sugera ce avea să urmeze. Asaltul media asupra lui Trump era abia la început.

Între alegerea lui Trump și sfârșitul primului său an în funcție, de pildă, Charles Blow a publicat în New York Times 88 de editoriale, dintre care 56 îndreptate clar împotriva lui Trump. Dintre celelalte, majoritatea îi vizau pe „netrebnicii“ care trecuseră efemer prin orbita lui Trump, inclusiv Michael Flynn, Steve Bannon, Omarosa Manigault și Anthony „The Mooch“ Scaramucci. În rarele ocazii când Blow se abținea să scrie critic despre Trump și asociații lui, el se dedica promovării unei rezistențe anti-Trump, pentru care servea de susținător vocal.

Permanent, tonul lui Blow era invariabil disprețuitor la adresa președintelui și a oricăruia dintre subordonații acestuia. Trump, scria el, era un bigot, un fals, un individ ajuns la putere prin fraudă, un dement, degenerat, rasist și un dușman înverșunat al adevărului. Președinția lui era viciată, parazitară, o amenințare, o oroare și o idiocrație. Președintele însuși era „regele dezastrului și al distrugerii", „căpetenia resentimentelor" și o insultă la adresa inteligenței americanului obișnuit.[10]

Scopul meu nu este să pun sub semnul întrebării aceste judecăți, dintre care majoritatea, deși emise cu multă patimă, au totuși merite considerabile. Dar, privită în ansamblu, obsesia lui Blow pentru Trump și asociații săi rău famați ilustrează una dintre cele mai izbitoare caracteristici ale epocii: prin simplul fapt că a fost ales, Donald Trump a determinat o parte importantă a celor mai cunoscuți păzitori ai democrației din America să-și iasă din minți. Și nu doar jurnaliștii au fost ofensați; membrii intelectualității americane le-au urmat exemplul. La doar câteva luni de la preluarea funcției, cei mai acerbi critici ai lui Trump îl ridicaseră deja la statutul lui Cezar Augustus, Charlemagne sau Napoleon Bonaparte, declarând că începuse o veritabilă „epocă a lui Trump". Președintele se considera el însuși o figură istorică mondială. Iar aceia care-l disprețuiau cel mai mult erau de aceeași părere.

Așa cum Osama bin Laden deturnase politica de securitate națională a SUA în 2001, 15 ani mai târziu Donald Trump a deturnat principalele organe ale opiniei elitelor, cu rezultate la fel de nefericite. După 11 septembrie 2001, principalii oficiali din domeniul securității naționale i-au făcut jocul lui bin Laden și au declanșat un război global împotriva terorismului, servind obiectivele strategice ale insurgentului saudit și implicând Statele Unite într-o serie de diversiuni costisitoare, cu final necunoscut, care n-au contribuit cu nimic la siguranța și bunăstarea americanilor.

După 8 noiembrie 2016, New York Times, Washington Post, CNN și MSNBC s-au numărat printre instituțiile, proeminente sau obscure, care au suferit o cădere nervoasă din care nu doreau să-și revină câtă vreme Donald Trump rămânea în funcție. Ele au colaborat eficient cu noul președinte la transformarea declarațiilor sale absurde, greșelilor gramaticale, minciunilor flagrante și potopului zilnic de mesaje pe Twitter în povestea fundamentală a epocii. Și aceasta s-a dovedit a fi, de asemenea, o diversiune costisitoare.

Așadar, din perspectivă jurnalistică, mandatul lui Trump a fost incomensurabil mai rău – și prin urmare infinit mai bun – decât fusese cel al lui Richard Nixon. Scandalurile care au asaltat administrația Trump au fost mai variate, mai grotești și mai stridente decât cele care au urmat după Watergate – și prin urmare au fost și reproduse mai bine.[11] Pentru jurnaliștii și membrii intelectualității, să trăiască într-o stare permanentă de indignare, denunțând cele mai noi nonsensuri ale lui Trump, acuzându-l pe acesta de trădare sau comparându-l cu Mussolini, Franco sau Perón era ceva similar cu savurarea unui prelungit orgasm psihic, cu președintele însuși fiind în egală măsură partener și antagonist.[12]

Poziționarea ipocrită împotriva lui Trump a jurnaliștilor care considerau că dreptatea se află de partea lor s-a dovedit eficientă și pentru afacerea lor. Ea atrăgea cititori și telespectatori, vindea cărți și reviste, creștea ratingurile televiziunilor și atrăgea privirile către site-urile web. Așa cum liderul executiv din domeniul televiziunii, Les Moonves, remarca despre apariția lui Trump în centrul scenei politice americane, „lucrul ăsta ar putea să nu fie bun pentru America, dar este al naibii de bun pentru CBS“. „Banii se rostogolesc în conturile televiziunilor, iar asta e amuzant“, adăuga el.[13]

Era însă o concepție perversă despre amuzament. Dar, în afară de ocazionale dezastre naturale, atacuri armate în masă, incidente teroriste sau scandaluri sexuale afectând vreo celebritate de la Hollywood, vreun arhiepiscop sau vreun broker de putere de la New York (incluzându-l curând pe Moonves), președintele Trump domina, de fapt, zi de zi conștiința colectivă a națiunii, așa cum nici o altă personalitate nu o mai făcuse. De fapt, răspunsurile, invariabil grosolane ale lui Trump la cele mai recente masacre sau uragane devastatoare atrăgeau în mod constant atenția presei mai mult decât acele evenimente în sine. Iar tratamentul lui înjositor și bine documentat la adresa femeilor i-a asigurat un loc în vârful listei „celor mai căutați“, alcătuit de mișcarea #MeToo.

Pe scurt, chiar înainte ca Trump să depună jurământul ca președinte, el a devenit Marea Balenă Albă******** a „claselor intelectuale“.

Statele Divizate ale Americii

Obsesia față de Trump a împiedicat eforturile de a înțelege ce semnifica, de fapt, alegerea lui, distrăgând atenția de la chestiuni mult mai relevante pentru bunăstarea Statelor Unite și a lumii în ansamblu. Aproximativ același lucru ar putea fi spus și despre susținătorii lui Trump, convinși că eroul lor poseda atuurile și vitalitatea pentru a învinge toate relele perpetuate de o autoritate funestă în perioada ulterioară câștigării Războiului Rece de către Statele Unite. Și ei atribuiau persoanei lui Donald Trump o semnificație mult mai mare decât merita.

Această alianță tacită dintre cei anti-Trump și cei pro-Trump a menținut așadar opinia publică permanent concentrată pe fluxurile de știri. În Epoca lui Trump, nivelul de atenție al americanilor s-a micșorat, fiind limitat la intervalul dintre criticile acide lansate seara târziu de jurnaliști ca Sean, Anderson și Rachel, și mesajele matinale de pe Twitter ale președintelui.[14] Cele mai importante victime rezultate de pe urma acestei tendințe au fost contextul și perspectiva.

Asupra unui punct cele două tabere opuse păreau să fi căzut de acord: concepția lui Donald Trump despre sine, ca o figură transformatoare, care merita să fie luată în serios. În calitate de candidat, Trump a promis să schimbe totul. Ca președinte, el a făcut, aparent, asta – bine, din punctul de vedere al susținătorilor săi, și cu efecte mergând de la malefic la diabolic din perspectiva criticilor.

Era ca o Obama-manie întoarsă pe dos și amplificată. Când Barack Obama a câștigat primul mandat de președinte, cei mai fervenți admiratori ai lui – și ei erau extrem de numeroși – l-au privit ca pe un fel de Mesia. Amintiți-vă de mulțimile uriașe, ovaționând și lăcrimând, adunate în Grant Park din Chicago în noaptea alegerilor. Transmițând de la fața locului, o jurnalistă declara, aproape leșinată de emoție: „Lumea spera de multă vreme ca Barack Obama să apară“. Acum, el apăruse. Și, odată cu venirea sa, „divizările alimentate de administrația Bush și de neoconservatorism“ se sfârșiseră, ca și, de altfel, „îndelungata luptă pentru egalitate rasială“.[15] Uau! Chiar așa, pur și simplu. Ușor de ironizat, privind retrospectiv, acest optimism era însă, la vremea respectivă, larg răspândit. Rareori în analele

politicii americane emoțiile au devenit atât de fierbinți și speranțele s-au înălțat atât de sus ca în noiembrie 2008.

La fel s-a întâmplat și cu Trump. Când el a câștigat alegerile, urmându-i lui Obama, cei mai fervenți critici ai săi – care erau, de asemenea, foarte numeroși – l-au criticat aspru, numindu-l „un Antihrist laic“. Amintiți-vă de forțele „rezistente“ adunate în National Mall din Washington și în orașe mari din America, pentru a protesta împotriva învestiturii lui. Și aici, emoțiile au fost extraordinar de fierbinți și de mari.

Așteptările ca Obama să salveze națiunea – îndepărtând vestigiile rasismului și punând capăt războiului, de pildă – n-aveau să fie îndeplinite niciodată, ca și temerile că Trump îi va duce pe americani pe calea către pierzanie. Și aceste temeri s-au dovedit nefondate, din același motiv: chiar și în secolul XXI, istoria a rămas sfidător de recalcitrantă. În ciuda obsesiei aparent impenetrabile a americanilor față de ce poate, ar putea sau ar trebui să facă un președinte, istoria nu se înclină în fața capriciilor nici unui individ, indiferent care sunt atributele și intențiile lui.

De fapt, este prea devreme să avansăm fie și o evaluare preliminară a mandatului lui Trump ca președinte. Această afirmație va rămâne adevărată și dacă Trump pleacă din funcție înainte de ziua alegerilor din 2020, și dacă el reușește, cumva, să câștige și să ducă la bun sfârșit un al doilea mandat.

Dar cei mai ardenți critici ai președintelui ar vrea să credem altceva. Ei sunt mai mult decât pregătiți să dea un verdict definitiv, alimentând temerile că Trump a generat deja o nouă ordine politică, a xenofobiei și a supremației naționaliste albe, în care sistemul de control impregnat în peste două secole de guvernare constituțională nu va mai valora, practic, nimic. Această perspectivă presupune că America secolului XXI nu este cu nimic diferită de Germania regimului de la Weimar – de la sfârșitul anilor 1920 și începutul anilor 1930.

Paradoxal, aceiași critici ai lui Trump presupun totodată că trumpismul însuși se va dovedi a fi un epifenomen. Fără conducerea activă și continuă a lui Trump, se va ofili și va muri.

Concluzionând, câtă vreme Trump rămâne la putere, totul pare pierdut. Fără Trump, marșul către Cetatea de Smarald va fi reluat rapid.

Asemenea așteptări trădează o interpretare fundamental greșită a semnificației președinției lui Trump. Ceea ce adversarii cei mai înverșunați ai președintelui nu au înțeles încă este că acel consens al Cetății de Smarald este defunct, ca și consensul Boone City, care l-a precedat.

Rețeta post-Război Rece pentru reînnoirea „secolului american“ a fost testată și s-a descoperit că are deficiențe. Un sistem economic evident amoral nu a produs nici justiție, nici egalitate și nici nu o face vreodată. Politicile de securitate națională incoerente și grotesc de scumpe nu au generat nici pace și nici un imperiu docil, și nici nu o vor face. O concepție nebunească a libertății neîngrădite de nici un cadru moral atotcuprinzător nu a promovat nici virtutea, nici noblețea, nici satisfacția și nici nu o va face prea curând. Vândută de creatorii săi drept o formulă pentru crearea unei națiuni puternice și prospere, în care toți cetățenii ar putea găsi ocazia de a se dezvolta, această concepție nu a produs asemenea rezultate. Aceasta, cel puțin, descrie concluzia la care au ajuns americanii dezamăgiți, suficient de numeroși cât să aleagă ca președinte un personaj care a jurat să distrugă total consensul post-Război Rece.

Detractorii lui Donald Trump comit această eroare categorică: ei confundă cauza cu efectul. Ei îl acuză pe președinte că ar diviza America, deși, de fapt, diviziunea profundă a națiunii l-a propulsat, din start, în centrul politicii americane.

Cea mai profundă și mai greu de reconciliat este diviziunea survenită între acei americani care, în cursul evenimentelor petrecute după încheierea Războiului Rece, au cunoscut o evoluție ascendentă și cei care au văzut în aceleași evenimente dovada declinului și a descompunerii și care s-au simțit trădați. La cel mai profund nivel, membrii primei tabere consideră că talentul, abilitățile și conexiunile le vor permite să-și hotărască singuri soarta; ei cred că sunt stăpânii propriului destin. În tabăra opusă sunt cei care se consideră victime. Așa cum Obama a subliniat, în campania prezidențială din 2008, „ei se agață de arme sau de religie sau de antipatia față de oamenii care nu sunt ca ei, ori de sentimentul antiemigrație sau anticomerț ca modalitate de a-și explica frustările“.[16]

Nu Trump a creat acest clivaj. El doar l-a manipulat în propriul folos. Așadar, indiferent de data plecării lui din funcție sau de câte mandate va obține, este cât se poate de probabil că schisma care i-a permis să devină președinte se va menține și după dispariția lui. Această schismă, mai curând decât capriciile mogulului/starului de televiziune/demagogului ar fi meritat mai multă atenție decât a primit.

Națiunea americană pare să fi îmbrăcat o haină care crapă pe la cusături. „Misterioasele corzi ale memoriei“ la care se referea Abraham Lincoln sunt mai întinse acum ca niciodată, devenind tot mai subțiri.[17] De fapt, telefoanele inteligente, motorul de căutare Google și rețeaua Facebook fac memoria însăși să pară de prisos.

În cele câteva decenii care au cuprins Marea Criză, al Doilea Război Mondial și Războiul Rece, americanii au reușit, nu fără efort, să păstreze o unitate slabă și imperfectă. Dar, pe când cele câteva cruciade ale secolului precedent cădeau în uitare, a devenit tot mai dificil de stabilit ce anume îi mai ține pe americanii secolului XXI laolaltă, ca un popor.

Un lucru este cert: americanii erau sătui de cruciade. Ca o confirmare, priviți nu mai departe de eforturile eșuate, întreprinse după 11 septembrie 2001, de a lansa o nouă cruciadă împotriva regimurilor din Irak, Iran și Coreea de Nord, distrugerea „Axei Răului“, prezentată opiniei publice drept următorul pas esențial către îndeplinirea prezumtivei misiuni a Americii de a răspândi libertatea și democrația.[18] Acest efort n-a dobândit niciodată susținere în afara cercurilor neoconservatoare. La momentul izbucnirii scandalului Abu Ghraib, în aprilie 2004, care a expus torturile și abuzurile la care erau supuși deținuții irakieni de către trupele americane, efortul își pierduse toată credibilitatea rămasă.[19]

În absența cruciadelor, ce rămâne? Disprețul aproape unanim față de Congres, ritualurile vag patriotice precum intonarea imnului național înaintea evenimentelor sportive și evenimente la modă, legate de stilul de viață, precum Black Friday și Cyber Monday nu pot ascunde ceea ce a devenit un continuu proces de fragmentare.[20] „Tragedia noastră“, scria cândva romancierul Norman Mailer, „este că, în calitatea noastră de compatrioți, ne îndepărtăm tot mai mult unii de alții, ca o navă spațială descompusă în timpul zborului și ale cărei bucăți plutesc, sumbre, pe orbite

izolate, ca niște sateliți, fără planetă, și cu comunicații slabe.“[21] Deși lansat prematur, cu jumătate de secol mai devreme, diagnosticul lui Mailer se dovedește a fi acum de o acuratețe devastatoare. Alegerea lui Trump și reacția pe care ea a declanșat-o stau mărturie în acest sens.

Dând un sens absurdului

Considerând-o un episod din îndelungata istorie a Statelor Unite, mai degrabă decât o subită cădere nervoasă națională, ce sens am putea da președinției lui Trump, chiar dacă doar pe o bază provizorie? Atitudinile și așteptările dominante din perioada post-Război Rece fac răspunsul la această întrebare și mai dificil de dat. În definitiv, nimeni nu s-ar fi putut aștepta la apariția cuiva ca Trump.

Dar, odată cu trecerea timpului va apărea un răspuns la această întrebare. Probabil că istoria îl va judeca pe Trump ca pe un personaj mai puțin perturbator decât pare acum (și decât vrea să pară) și mai mult ca pe o figură tranzitorie, care întruchipează și, în același timp, expune contradicțiile acumulate ale stilului de viață american.

De notat că majoritatea ororilor prezise de criticii lui Trump nu s-au întâmplat – cel puțin nu până la momentul scrierii acestor rânduri. Ordinea constituțională rămâne intactă. Libertatea presei rareori a mai fost exercitată cu atâta vigoare și pasiune. În stradă, cetățenii obișnuiți se adună, spun ceea ce cred și își ridică vocile, protestând. Cei care simt dorința de a-l venera pe Trump o fac după bunul plac. În ciuda frecventelor referiri la fascism, acel sistem de convingeri rămâne în mod clar demodat. Să candidezi la o funcție ca fascist în America de azi nu este o rețetă pentru succesul electoral.

De fapt, un atribut distinct al președinției lui Trump este prăpastia căscată între ceea ce președintele promite (sau amenință) să facă și ceea ce urmează să se întâmple, de fapt, în cele mai multe dintre cazuri. Odată cu Trump, această prăpastie a atins proporții neobișnuit de mari, fiind exacerbată și mai mult de subordonații subversivi.[22]

Să ne amintim de promisiunile care i-au energizat pe susținătorii lui Trump. El avea să revigoreze industria prelucrătoare americană și să creeze milioane de slujbe bine plătite pentru clasa muncitoare. Reducând taxele, el avea să aducă o grămadă de bani în buzunarele americanului simplu. Avea să elimine deficitele comerciale și să echilibreze bugetul federal. Avea să pună capăt războaielor noastre nesfârșite și să aducă trupele acasă, unde era locul lor, solicitând în același timp aliaților Americii să pună umărul la propria apărare. Avea să stopeze imigrația ilegală. Avea să facă iarăși din Statele Unite țara creștină cu frica lui Dumnezeu care era menită să fie. Toate acestea laolaltă formau viziunea lui privind o Americă măreață din nou.

Să ne reamintim și provocările pe care candidatul Trump le-a folosit pentru a declanșa indignarea autorităților, spre deliciul celor care disprețuiau aceste autorități. El a promis să reautorizeze tortura și să „umple“ închisoarea militară americană de la Guantanamo „cu niște tipi răi“.[23] A jurat să iasă din NATO, să abandoneze acordul nuclear cu Iranul, să mute ambasada SUA din Israel la Ierusalim și să renunțe la orice acord comercial de pe urma căruia economia americană nu beneficia în mod palpabil. El avea să pună capăt legii Obamacare „încă din prima zi“, să numească judecători antiavort și să reînvie „Crăciun fericit!“ ca urare de sărbători. Desfășurând stindardul negru cu „America, înainte de toate“, el submina implicit mitul creației istoriei contemporane – al Doilea Război Mondial văzut ca un „război bun“, care a confirmat misiunea eliberatoare încredințată Americii de providență.

Cu toții ne întrebăm cât de mult se aștepta Trump ca oricare dintre aceste promisiuni să fie materializate. Dar un lucru este cert: majoritatea rămân neîndeplinite. În acele circumstanțe în care ce a promis Trump se corelează cu ceea ce administrația lui într-adevăr a făcut, rezultatele sunt aproape apocaliptice.

Este adevărat, după ce Trump a devenit președinte, industria americană de prelucrare a cunoscut o ușoară dezvoltare. Dar globalizarea a rămas o realitate implacabilă. Cu excepția celor specializați în știință, inginerie, tehnologie și matematică, slujbele bune erau încă greu de găsit. Tinerii hipsteri puteau considera interesantă „economia gig“*********, dar probabil

că n-ar mai fi fost la fel de entuziaști când, ajunși la 60 de ani, s-ar fi întrebat dacă își pot permite să se retragă din câmpul muncii.

În timp ce Trump și Congresul republican și-au respectat promisiunea referitoare la „reforma fiscală“, principalii beneficiari ai acesteia au fost cei bogați – o altă confirmare, dacă mai era nevoie, că economia americană îi favorizează pe cei puțini, în detrimentul celor mulți.

În privința deficitului comercial, acesta a atins, sub Trump, un maxim al ultimilor zece ani.[24] Stoparea deficitului urma să fie ușoară, pretinsese el în campanie. Dar, în locul echilibrării bugetului, președinția lui Trump a dus la o revenire la deficitul de un trilion de dolari din timpul Marii Recesiuni, fapt care a făcut ca datoria externă a SUA să depășească 21 de trilioane de dolari.[25]

În timp ce Partidul Republican a păstrat controlul asupra Senatului, președintele Trump s-a bucurat de un succes considerabil în numirea în funcție a unor judecători conservatori. Acest lucru a stârnit furia progresiștilor, mai ales după nominalizarea lui Brett Kavanaugh la Curtea Supremă de Justiție. Chiar și așa, deși nu trebuie luată niciodată drept un lucru garantat, domnia legii rămâne, în America, într-o formă rezonabilă.

Trump și-a ținut promisiunea de a ieși din acordul nuclear iranian și de a muta ambasada SUA de la Tel Aviv la Ierusalim, o măsură pe care guvernele israeliene și lobbyul evreiesc din America o promovaseră de decenii. Nu am fost singurul care s-a temut că fiecare dintre aceste gesturi putea avea efecte periculos de destabilizatoare. Nu trebuia să-mi fi făcut griji. Nu s-a schimbat mare lucru.

În ciuda retragerii SUA din Planul Comun şi Cuprinzător de Acţiune, Iranul și alți semnatari ai acordului au continuat să respecte total termenii acestuia.[26] Dacă acțiunea lui Trump fusese menită să provoace guvernul iranian să acționeze într-un mod care ar fi putut fi invocat drept casus belli, așa cum iranofobii sperau, în mod clar, ea a eșuat. Cât privește mutarea ambasadei SUA la Ierusalim și apoi recunoașterea suveranității israeliene asupra Înălțimilor Golan, aceste acțiuni nu au făcut decât să concretizeze niște adevăruri deja existente, deși rareori recunoscute: că „soluția a două state“ era o ficțiune și că, în disputa dintre israelieni și palestinieni,

Washingtonul nu juca nicidecum rolul brokerului onest – în problemele care privesc Israelul, interesele naționale ale Statelor Unite primează întotdeauna.

Și apoi, mai exista marea sperietoare a „izolaționismului“. Când Trump a devenit președinte, diferiți experți în domeniul politicii externe au prezis că Statele Unite vor întoarce spatele lumii și vor abandona rolul autoasumat de păstrător al ordinii și de apărător al democrației. Dar izolaționismul este ultimul termen care ar putea fi folosit pentru a caracteriza politica externă americană de când Trump a devenit președinte.

Astăzi, Statele Unite rămân, oficial, dedicate apărării integrității teritoriale a tuturor statelor membre ale NATO – astăzi în număr de 30. Adăugați la aceasta continuarea obligației de a apăra diferite alte națiuni, inclusiv Japonia, Coreea de Sud și, în conformitate cu Pactul de la Rio din 1947, majoritatea statelor din America Latină. Mai puțin formal, dar nu mai puțin substanțial, Statele Unite asigură securitatea Israelului, Arabiei Saudite și a altor țări din Golful Persic. Indiferent ce a inspirat strania legătură dintre Trump și Vladimir Putin, Pentagonul consideră în mod clar Rusia drept o amenințare, așa cum o dovedește și prezența militară sporită a SUA în Polonia și în republicile baltice.[27]

Cât despre stoparea finanțării defensivei țărilor aliate de către SUA, așa cum Trump insistase că va proceda, o asemenea măsură nu a trecut niciodată de faza retorică. De exemplu, aliații europeni ai Americii au obținut din partea lui Trump asigurarea că Statele Unite vor continua să îi apere, oferind în schimb promisiuni vagi că undeva prin ٢٠٢٤ ar putea lua în considerare o investiție sporită în domeniul apărării. Această promisiune a generat din partea autoproclamatului negociator-șef declarația ridicolă: „NATO este mult mai puternică acum decât a fost acum două zile“.[28]

Între timp, în ciuda diferitelor eșecuri minore, forțele SUA, aflate teoretic sub comanda lui Donald Trump, au rămas prezente în trei sferturi dintre statele independente ale lumii.[29] După ce a cochetat puțin cu posibile reduceri, Trump a schimbat cursul și a sprijinit o creștere a bugetului Pentagonului pentru 2020.[30] Fără a se deranja să se consulte mai întâi cu principalii comandanți militari ai SUA, Trump a promis să creeze o nouă ramură a serviciilor armate – o „Forță Spațială“ menită să domine însuși

spațiul extraterestru, un obiectiv care, potrivit președintelui, „este important pentru psihicul națiunii“.[31]

Orice ar alcătui, în totalitate, această colecție pestriță de inițiative, rezultatul nu se conformează nici unei definiții plauzibile a izolaționismului.

Cât privește promisa barieră care să pecetluiască frontiera sudică a țării, președintele s-a străduit să avanseze acel proiect fără să expună posibile prototipuri. Nici o dovadă nu sugerează că Mexicul ar acoperi costurile implicate de ridicarea unui „zid mare, gras și frumos“, așa cum Trump insistase în campanie că se va întâmpla. De asemenea, nu a existat nici un indiciu că fondurile necesare – estimate la peste 20 de miliarde de dolari – ar putea fi alocate de Congresul SUA, iar situația s-a agravat și mai mult după ce republicanii au pierdut controlul asupra Camerei Reprezentanților, în noiembrie 2018.[32] Sub președintele Trump, granița dintre SUA și Mexic a rămas așa cum fusese de decenii: păzită de patrule, dar penetrabilă, un pasaj de trecere pentru oamenii disperați care căutau siguranță și ocazii, dar și pentru infractori care făceau trafic de droguri, arme și carne vie.

Și, desigur, războaiele Americii nu s-au sfârșit. După mai bine de un an în funcție, Trump încă pretindea că „analizează constant situația din Afghanistan și din întregul Orient Mijlociu“, reiterând convingerea sa că implicarea militară a SUA în acea regiune „a fost cea mai mare greșeală din istoria țării noastre“.[33]

Această afirmație ar putea fi, indiscutabil, mai adevărată decât oricare alta făcută în mandatul lui Trump. Dar, chiar și așa, în primii doi ani de mandat, Trump a susținut și, în unele privințe, chiar a amplificat intervențiile militare americane din lumea islamică, deși a făcut tot posibilul să nu-și asume responsabilitatea pentru perpetuarea lor.[34] Faptul că Trump dorea să reducă profilul militar al SUA în zona extinsă a Orientului Mijlociu era, fără îndoială, adevărat. Dar în eforturile lui de a face asta, președintele s-a confruntat cu o îndârjită rezistență din partea experților în politică externă și a membrilor corpului ofițeresc care juraseră să-i îndeplinească ordinele.

Adevărul este că, în calitate de comandant suprem, Trump a avut o abordare discretă. El nu s-a adâncit imediat în detaliile politicii militare. Rareori s-a consultat direct cu comandanții militari din teren sau a vizitat trupele

americane care serveau în străinătate. În ciuda faptului că era imobilizat într-un scaun cu rotile, Franklin Roosevelt și-a petrecut mai mult timp alături de soldații care serveau în teatrele de operațiuni.

În cele din urmă, Trump nici măcar nu s-a apropiat de inaugurarea revigorării morale pe care baza lui de votanți evanghelici și conservatori aparent o așteptau. Cu Trump la Casa Albă, americanii aveau poate libertatea de a-și ura „Crăciun fericit“ în loc de „Sărbători fericite“, dar continuarea îndepărtării religiei formale din spațiul public n-a dat semne de stagnare. Valul laicizării a continuat să crească, neafectat de nimic din ceea ce primul afemeiat al națiunii spunea sau făcea.

În urma acestor măsuri și a altora, America lui Trump nu s-a deosebit apreciabil de America de dinaintea lui Trump. Deși un fanfaron nociv și venal, președintele nu s-a dovedit a fi o forță perturbatoare, așa cum îl acuzau criticii lui.

Așadar, spre a nu-și face sânge rău, americanii ar trebui să nu ia în seamă atmosfera generată de Trump – minciunile și invectivele lui, poziționările și fanfaronadele. În primii trei ani de mandat în Biroul Oval ai lui Trump, țesătura de bază a stilului de viață american s-a păstrat în mare parte intactă. Este puțin probabil că președintele va afecta în mod apreciabil această țesătură, indiferent când și în ce circumstanțe va părăsi el, în cele din urmă, funcția. Cu toate acestea, sentimentul larg răspândit că alegerea lui Donald Trump reprezintă un fel de punct de cotitură în istoria Americii nu este lipsit de temei. Dar criticii președintelui interpretează greșit conotațiile acestui punct de cotitură.

El însuși un șarlatan de prima mână, Trump a expus ca fraudulos triumfalismul care a constituit marca deceniilor post-Război Rece. În această privință, Trump a contat într-o importantă măsură.

Cu Trump la Casa Albă, pretențiile că prăbușirea Zidului Berlinului ar fi inaugurat o eră de ascendență politică, economică, militară și culturală americană au devenit imposibil de susținut. De fapt, optimismul generat de teoria „sfârșitului istoriei“ și sprijinit pe convingerea că America perfecționase un sistem de economie politică, învățase să câștige războaie și percepuse adevăratul sens al libertății s-a dovedit cu totul anapoda,

producând pagube incomensurabile americanilor și altor națiuni. Geniul sloganului de campanie al lui Trump, „Faceți America măreață din nou“, a derivat din recunoașterea implicită a faptului că proclamarea măreției, făcută după încheierea Războiului Rece, se dovedise a fi o atitudine atât lipsită de conținut, cât și perversă.

De la exploatare la eclipsă

Viziunea noastră gonflată asupra președinției, în epoca post-Război Rece, face dificilă acceptarea de către americani a acestei posibilități: că Trump joacă, de fapt, un rol infim în tragedia derulată la scară mare. Practic, el nu este decât un simplu jucător.

De fapt, imaginați-vă că Trump și Hillary Clinton sunt echivalenții contemporani ai lui Rosencrantz și Guildenstern, din piesa lui Shakespeare, Hamlet. În această piesă, cei doi curteni sunt doi pioni într-o dramă pe care nici măcar nu încep să o înțeleagă. Cam același lucru se poate spune despre Trump și Clinton. În anii 1960, dramaturgul Tom Stoppard a făcut senzație, transformându-i pe Rosencrantz și Guildenstern în două figuri comice. Ar trebui ca scenariștii de la Saturday Night Live să facă același lucru cu Donald și Hillary. De remarcat că, deși participă la derularea acțiunii piesei, dezinvoltele personaje ale lui Shakespeare nu-i determină deznodământul. Așa cum nu o vor face nici cel de-al patruzeci și cincilea președinte al Americii și nici femeia care și-a dorit cu atâta disperare această funcție. Piesa lui Shakesperare urmărește destinul lui Hamlet, nu pe cel al lui Rosencrantz și Guildenstern, niște personaje consumabile. Ceea ce contează în prezent nu este destinul lui Donald Trump, care este, de asemenea, un personaj dispensabil, neesențial.

În vreme ce temele principale din Hamlet sunt crima și răzbunarea, temele centrale din tragedia în care Donald Trump apare efemer sunt vanitatea și orbirea – și nu doar vanitatea și orbirea lui. Într-un grad încă neapreciat pe deplin, spiritul care a însuflețit epoca post-Război Rece s-a axat pe perspectiva exploatării, prin profitarea de circumstanțele favorabile în care Statele Unite s-au regăsit – și a căror creare a fost asumată de americani. În

definitiv, odată cu căderea comunismului, se părea că drumul către crearea unei ordini globale privilegiind ideile americane și cimentând avantajele de care se bucurau, poate pentru totdeauna, cel puțin unii dintre americani, era deschis.

Din nefericire, între 1989 și 2016, americanii au fost orbiți de evenimente care contraveneau unor asemenea așteptări. Probleme neprevăzute au erodat avatanjele pe care, aparent, sfârșitul istoriei le adusese. Exploatarea nu a generat avantaje, ci eclipsă.

Acea eclipsă a cunoscut trei forme. Mai întâi, epoca supremației occidentale, cu Statele Unite în postura de succesor suprem al cândva formidabilelor imperii europene, se încheise acum pentru totdeauna. Emergența Chinei ca superputere globală oferă doar cel mai evident indiciu al acestei realități. Nu mai puțin important este faptul că credința în inerenta superioritate a civilizației occidentale – considerată un fapt garantat chiar și la mijlocul secolului trecut – a devenit acum inacceptabilă, din punct de vedere politic și moral. Și pe bună dreptate: a sugera că valorile și cultura occidentale trebuie să fie preferate, să zicem, valorilor asiatice sau culturii islamice, indică o alterare rasistă de neșters.

În al doilea rând, epoca în care beneficiile progresului tehnologic depășesc în mod necesar orice consecințe negative se îndreaptă acum spre sfârșit. Tehnologia produce viteză, eficiență și precizie, alături de alte două calități deosebit de prețuite de americani – comoditate și un antidot la plictiseală. Dar aceste beneficii impun un cost care include supunerea față de entități corporatiste uriașe și lacome de profit. În viitorul apropiat, pe măsură ce mașinile inteligente devin prea inteligente pentru siguranța noastră, se ivește posibilitatea pierderii locurilor de muncă în favoarea roboților și a pierderii, irecuperabile, a intimității.

În al treilea rând, epoca în care „îmblânzirea“ naturii se traduce direct în beneficii pentru om este pe cale să se încheie. Schimbările climatice, cu nenumăratele lor efecte, stau mărturie a acestei evoluții. Dar există și alți indicatori, mergând de la defrișările masive la acumularea de deșeuri din plastic în oceane și de la decimarea populațiilor de păsări la colapsul roiurilor de albine. Simplu spus, felul în care omenirea din secolul XXI aspiră să trăiască împinge Pământul în pragul epuizării resurselor.

Aceste probleme vor defini echilibrul secolului XXI: o înclinare spre est a puterii globale, distopie tehnologică și o degradare a mediului potențial ireversibilă. La nici una dintre aceste probleme globalizarea neoliberală, urmărirea hegemoniei militarizate sub masca conducerii globale și libertatea definită ca eliminare a limitelor nu oferă nici măcar un răspuns aproximativ adecvat. Chiar dimpotrivă.

Toți pelerinii

Dacă luăm în considerare aceste provocări șocante, întrebarea sumbră a lui Rabbit Angstrom devine din nou presantă: Așadar, care mai e rațiunea de a fi american?

Unii observatori ar putea fi deranjați de premisele implicate de întrebare. Poate că astăzi nu e mai avantajos să fii american decât să fii canadian. În definitiv, cetățenii Canadei o duc de minune fără să plăsmuiască fantasme potrivit cărora ei ar fi chemați să salveze lumea sau să o reclădească, după propria imagine. Însă, de secole întregi, americanii au fost condiționați să se privească drept niște ființe unice, niște „unși ai lui Dumnezeu“. Ei nu vor renunța ușor la acest aspect al identității de sine.

De la John Winthrop la Ronald Reagan, lideri vorbind într-un registru profetic au articulat, afirmat și dezvoltat ideea că misiunea americană implică ghidarea pelerinilor lumii către un Tărâm al Făgăduinței. La vremea lor, Thomas Jefferson, Abraham Lincoln, Woodrow Wilson, Franklin Roosevelt și John F. Kennedy au revenit iar și iar asupra acestei teme, sentimentele lor fiind imitate de nenumărați oratori care-și recitau patriotismul de Ziua Memorială, de 4 Iulie și cu alte asemenea ocazii. Obligația Americii de a conduce și de a elibera s-a insinuat de mult în ADN-ul elitei politice a națiunii.

Chiar și necredincioșii din aceste cercuri continuă să afirme că americanii sunt un popor ales, chemat să aducă la îndeplinire țelurile lui Dumnezeu pe Pământ. Ei consideră irelevant destinul altor națiuni care s-au bucurat cândva de un la fel de grandios sentiment al misiunii divine – doar în secolul XX, printre aceste țări s-au numărat Marea Britanie, Franța,

Germania, Japonia și Uniunea Sovietică. Așadar, este puțin probabil ca sugerarea faptului că antidotul necesar față de Trump ar putea fi ca Statele Unite să se mulțumească a fi o națiune mai asemănătoare cu Marea Britanie vlăguită din timpul Elisabetei a II-a, decât cu ambițioasa Anglie a Elisabetei I să fie acceptată în special de cei care râvnesc puterea. La urma urmei, nu poți urca prea sus pe stâlpul alunecos al politicii îmbrăcând o pelerină de modestie și promulgând propuneri șubrede.

Ca atare, politica americană va rămâne aproape cu siguranță un forum pentru promisiuni exagerate. Candidatul Trump a înțeles foarte bine asta. De aici, iscusința promisiunilor sale că va asana mlaștina, va construi zidul, va pune capăt carnajului și așa mai departe, ad nauseam.

Poate că răspunsul la întrebarea lui Rabbit, dacă există vreunul, ar putea fi găsit în realinierea acelui sens tradițional al misiunii la condițiile actuale. Când Războiul Rece a luat sfârșit, elitele americane au avut șansa să facă acest lucru, dar au eșuat lamentabil. Ele au interpretat greșit condițiile și au propagat un set de politici profund viciate.

Seduși de percepția că istoria ajunsese la concluzia intenționată, membrii acestor elite s-au convins pe ei înșiși că neoliberalismul implementat la scară planetară, o abordare față de conducerea globală axată pe folosirea forței armate sau pe amenințarea cu folosirea forței armate și abandonarea autoconstrângerilor individuale – toate acestea desfășurate sub egida unor președinți capabili să descifreze semnele vremurilor – aveau să ducă omenirea către Cetatea de Smarald a prosperității, păcii și libertății perfecte. Ei se așteptau cu deplină încredere ca, dintre toți locuitorii Cetății, americanii să se bucure de mai multe beneficii, așa cum li se cuvenea.

Dar rezultatele experimentului de implementare a consensului post-Război Rece, experiment care a durat un sfert de secol, s-au dovedit a fi o inegalitate absurdă, un război ce părea nesfârșit, un haos întins ca o epidemie – și apariția lui Donald Trump. Dacă sfârșitul istoriei din 1989 a instalat America într-o poziție dominantă, atunci cineva a eșuat total. Să pui în seama președintelui Trump vina pentru acest eșec înseamnă să încerci să pasezi responsabilitatea sau să găsești țapi ispășitori – metode pe care Trump însuși le-a ridicat la rang de artă.

Chiar și astăzi, în ciuda tuturor celor întâmplate de atunci, dovezile că elitele care au elaborat aceste politici ar fi dornice să recunoască dimensiunile colosale ale eșecului lor lipsesc aproape cu desăvârșire. Mai degrabă prezența lui Trump oferă o scuză făcută parcă la comandă pentru amânarea și pe mai departe a unei asemenea recunoașteri. Oricine speră ca membrii elitei politice să recunoască dimensiunile eșecului lor colectiv va avea mult de așteptat.

Și atunci cum să găsim un răspuns adecvat la întrebarea lui Rabbit? În primul rând, poate că ar merita să lărgim sfera discuției. Ar trebui să reanalizăm propunerile care în ultimele decenii au fost considerate ca aflându-se în afara limitelor acceptate. Poate că ereziile merită să fie examinate încă o dată.

Printre cele mai puțin atractive trăsături ale susținătorilor viziunii post-Război Rece se numără și respingerea disidenților. Dacă respingi neoliberalismul globalizat, ești etichetat fie ca socialist, fie ca un om cu o gândire primitivă în materie de economie. Dacă pui la îndoială înclinația tot mai intensă a Washingtonului către intervenții militare în alte țări, riști să fii catalogat drept izolaționist, declinist sau, mai grav, antimilitar. Iar cei care se întreabă dacă nu cumva libertinismul fără restricții ar putea crea propriile forme de recluziune riscă să se spună despre ei că ar fi intoleranți sau dornici să strice cheful celorlalți. În fine, cei care sugerează că o concentrare prea mare a puterii în Biroul Oval ar fi atât imprudentă, cât și în conflict cu Constituția, sunt acuzați că ar fi pur și simplu naivi.

Neliniștitoarea președințe a lui Donald Trump sugerează că e posibil să fi venit timpul pentru introducerea în discuție a unor idei anterior clasificate ca fiind dincolo de limitele acceptate. Reîncadrarea discuției despre politica economică, rolul Americii în lume, sensul libertății și, nu în ultimul rând, despre distribuția puterii politice, în special la Washington, ar putea indica o nouă înțelegere a scopului națiunii americane.

În definitiv, respingerea de către Trump a viziunii post-Război Rece, viziune implicând o lume deschisă, păzită de forțele armate ale Statelor Unite, avea să-i aducă acestuia președinția. Viața lui personală și profesională de dinainte să devină președinte relevă că până și cea mai confortabilă formă de libertate este lipsită de sens dacă nu se leagă de un

scop moral mai larg. Iar prestația lui în funcția de președinte expune pe deplin nebunia ridicării unei singure persoane la rangul de Lider Suprem.

Dar necesitatea imediată nu este impunerea unui nou consens, ci permiterea unei dezbateri serioase. Într-o țară divizată profund, ca Statele Unite, obiectivul primordial n-ar trebui să fie estomparea diferențelor, ci evidențierea lor și, prin urmare, oferirea unui sens acestor diferențe. Americanii merită alegeri mai bune decât Trump contra Clinton, republicani contra democrați sau ceea ce este astăzi considerat conservator contra a ceea ce este etichetat ca progresist.

O dezbatere reală asupra unor alegeri reale ar permite apariția unei alternative la neoliberalismul globalizat și la inegalitatea generată de acesta – de exemplu, o economie bazată pe administrație decât una care satisface un apetit pentru consum tot mai mare. O asemenea alternativă ar respinge hegemonia militarizată ca fiind o fantezie și ar reevalua o armată bazată pe așa-numiți voluntari care duc războaie nesfârșite. Ea ar lua în calcul posibilitatea ca libertatea să presupună și obligații, nu doar drepturi. În fine, ar examina pagubele produse de abandonarea conceptului unei guvernări federale constând în trei ramuri egale.

Autoritatea politică existentă nu posedă stimulente pentru a promova sau chiar a permite o asemenea dezbatere. Asemenea stimulente nu fac parte nici din arsenalul altor centre de putere din America secolului XXI, inclusiv aparatul de securitate națională, complexul militar-industrial, Wall Street, Silicon Valley și „mlaștina“ de la Washington pe care candidatul Trump a promis cândva să o asaneze. Cu toții beneficiază de pe urma statu-quoului și sunt dedicați perpetuării mecanismelor sale bine unse pentru a păstra bogăția, statutul și privilegiile în mâinile câtorva oameni, refuzându-le, în același timp, celor mai mulți. Așadar, este puțin probabil că o autentică dezbatere, capabilă să conducă la o schimbare reală, va veni de sus în jos.

Dar trecutul oferă asigurări că o astfel de schimbare reală este posibilă. Poporul american se raliază în jurul unei cauze ample, care îi obligă pe deținătorii de funcții fie să țină seama de nemulțumirile lui, fie să plece. O asemenea cauză a constituit-o abolirea sclaviei, demarată ca o serie de evenimente culminând cu un conflict uriaș, care a distrus sclavia. Abuzurile suferite de muncitorii americani ca rezultat direct al industrializării de la

finele secolului al XIX-lea au oferit baza unei alte cauze similare, aceasta generând reformele de amploare ale mișcării progresiste. Poate și mai familiar astăzi este cazul Marii Crize din anii 1930, o calamitate economică serioasă, care a inspirat politica Noii Înțelegeri și urmarea, indusă de război, a acesteia, sub forma legii de sprijinire a veteranilor reveniți de pe front. În fiecare situație, o cauză cu temeiuri morale a pus bazele unui nou consens, cu implicații transformatoare.

O cauză comparabilă se prezintă astăzi, chiar dacă e cumva pusă în umbră de Sindromul Deranjului Trump********. Această cauză este încălzirea globală. Dovezile că schimbările climatice reprezintă un pericol clar și concret continuă să se adune, fapt evidențiat de acumularea, în ultima vreme, a unor fenomene meteorologice extreme, foarte rare.[35] Chiar și Pentagonul consideră încălzirea planetei o problemă (un exemplu al felului în care subordonații lui Trump își ignoră șeful).[36] Ceea ce Pentagonul nu a recunoscut încă este că amenințarea reprezentată de schimbările climatice deja depășește amenințarea pe care o constituie terorismul islamic și va depăși în cele din urmă pericolele reprezentate de Coreea de Nord a lui Kim Jong-un, de Iranul ayatollahului Ali Khamenei, de Rusia lui Vladimir Putin sau chiar de China lui Xi Jinping, nici una dintre aceste puteri, ar trebui remarcat, nefiind scutită de această amenințare climatică.

Generațiile viitoare vor condamna, pe bună dreptate, lipsa de acțiune a lui Trump în fața acestei crize rău prevestitoare – ba chiar exacerbarea ei prin desființarea măsurilor de protecție a mediului, promovarea depedenței de combustibili fosili și oferirea de susținere și confort indivizilor care neagă dovezile științifice. Dar, oricât ar fi de condamnabile, schimbările politice implementate sub administrația Trump nu reprezintă o despărțire totală de trecut. În 1992, înaintea primului Summit al Pământului, de la Rio de Janeiro, președintele George H.W. Bush a făcut o declarație lăudată de mulți: „Stilul de viață american nu este negociabil“.[37] Nici unul dintre succesorii lui nu a îndrăznit să repudieze această afirmație. Ca urmare, răspunsul Washingtonului la schimbările climatice avea încă de pe atunci tendința de a fi precaut și progresiv.

Așadar, când Miami e sub apă, iar incendiile de vegetație devastează California pe tot parcursul anului, americanii nu pot da vina doar pe Trump.

Adevărul este că mai multe administrații care s-au succedat la putere împărtășesc responsabilitatea pentru reacția prea slabă și prea târzie a Americii la schimbările climatice. Eșecul lor, instigat și de Congres, ilustrează precis paralizia perspectivei post-Război Rece. Proclamarea unui sfârșit al istoriei a inhibat eforturile de concentrare a atenției asupra surprizelor pe care istoria încă mai are să ni le facă.

Mai devreme sau mai târziu, americanii vor ajunge să își dea seama că schimbările climatice vor face nesustenabil stilul lor de viață. Cetățenii ar putea descoperi că orice efort serios de a atenua impactul încălzirii planetei va necesita adoptarea obligatorie a unui model economic care pune accent pe corectitudine și pe echitate, mai presus de prețurile acțiunilor sau de declarațiile de profit trimestriale. În plus, ei ar putea alege să renunțe la „războaiele de epuizare“ în favoarea unei abordări mai puțin militarizate și mai luminate față de conducerea globală.[38] Ei ar putea chiar îmbrățișa o concepție a cetățeniei care caută să armonizeze libertatea individuală cu binele comun. Rezumând, imperativul abordării schimbărilor climatice ar putea oferi într-o zi un înlocuitor corespunzător pentru consensul dirijat dezastruos, impus poporului american după căderea Zidului Berlinului. Aici, însumate, sunt componentele unui răspuns adecvat la întrebarea lui Rabbit Angstrom.

Faptul că Donald Trump este total nepăsător în fața acestor evoluții nici nu mai trebuie menționat. Dar asemenea chestiuni ar putea să se afle dincolo de competențele oricărui președinte. În definitiv, nu președinții modelează țara; țara modelează administrațiile – sau cel puțin definește parametri în cadrul cărora președinții acționează. În ultimele câteva decenii, pe parcursul încercărilor noastre bezmetice de a ajunge la Cetatea de Smarald, acești parametri au devenit tot mai opuși bunăstării colective a poporului american, fără a mai menționa planeta în ansamblu.

Privind retrospectiv, devine clar că prăbușirea Zidului Berlinului nu a marcat „sfârșitul istoriei“. Nici nu a constituit un punct de cotitură în istoria Statelor Unite. El doar a îndepărtat frânele, accelerând procese deja avansate. Încheierea Războiului Rece a promis îndeplinirea unei versiuni profund americane a modernității. Ascensiunea lui Donald Trump în funcția de președinte stă mărturie pentru eșecul rușinos al acestui proiect.

„Marea eroare a naturii noastre“, scria Edmund Burke în 1756, „este că nu știm unde să ne oprim“ și, prin urmare, în final „pierdem tot ce am agonisit din cauza dorinței insațiabile de a dobândi și mai mult.“[39] Această singură frază captează esența destinului care i-a afectat pe americani în sfertul de secol ce a urmat Războiului Rece.

Ce destinație ne așteaptă în viitorul apropiat este dificil de știut. Nu va fi Boone City sau Cetatea de Smarald și cu siguranță nu va fi Cetatea lui Dumnezeu. Ce putem spune cu oarecare încredere este următorul lucru: într-o țară a poporului, condusă de popor și pentru popor, responsabilitatea finală pentru recunoașterea nevoii de schimbare stă pe umerii poporului. Evitarea de către americani a acestei responsabilități, va pava aproape cu certitudine calea către preluarea puterii de indivizi precum Trump – sau chiar mai răi.

Aluzie la balena „Moby Dick“, din romanul omonim al lui Herman Melville, care constituia obsesia căpitanului Ahab, personajul principal al romanului. La fel, Trump a devenit o obsesie pentru presa și intelectualitatea americană. (n.tr.)

Mediu de muncă în care sunt frecvente angajările la cerere pe termen scurt, contractele temporare și contractele independente. (n.tr.)

În limba engleză „Trump Derangement Syndrome“ (TDS) – sintagmă folosită de susținătorii lui Trump pentru a reflecta criticile sau reacțiile negative la adresa acestuia, critici și reacții aparent irațională și fără legătură concretă cu acțiunile întreprinse de președintele american. (n.tr.)

Note

Introducere

1. John Updike, Rabbit at Rest (New York: Knopf, 1990), p. 367.

2. Remarca aceasta, găsită în diferite forme, îi este atribuită lui Gheorghi Arbatov, fondatorul și directorul Institutului de Studii Americano-Canadiene din cadrul Academiei Ruse de Științe. Jean Davidson, „UCI Scientists Told Moscow's Aim Is to Deprive U.S. of Foe", Los Angeles Times (12 decembrie 1988).

Capitolul 1. America lui Al, Fred, Homer și a mea

1. Departamentul de Război și Departamentul Marinei plănuiseră ca demobilizarea să aibă loc în decursul unei perioade de doi până la trei ani. În schimb, procesul s-a derulat într-o manieră dezordonată, în doar nouă luni. Între octombrie 1945 și februarie 1946, peste trei sferturi de milion de militari s-au întors la viața civilă în fiecare lună. Până pe 30 iunie 1946, „demobilizarea fusese practic încheiată", populația totală de veterani crescând cu peste 12,8 milioane. Generalul Omar Bradley, administrator pentru problemele veteranilor, Raport anual asupra anului fiscal care se încheie pe 30 iunie 1946 (Washington, D.C., 1947), p. 1.

2. Cei mai frumoși ani ai vieții noastre (1946), regizat de William Wyler. Dana Andrews în rolul lui Fred Derry.

3. Robert Warshaw, „The Anatomy of Falsehood", Partisan Review (vara 1947), p. 305.

4. John Foster Dulles, „Thoughts on Soviet Foreign Policy and What to Do About It“, Life (10 iunie 1946).

5. Pentru o evaluare canonică a acestei propuneri, vezi „NSC 68: United States Objectives and Programs for National Security“ (14 aprilie 1950), https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/nsc-68/nsc68-.html, accesat la 26 iunie 2017.

6. C. Wright Mills, The Power Elite (New York, 1956). Daniel J. Boorstin, The Image: A Guide to Pseudo-Events in America (New York, 1962). Christopher Lasch, The Culture of Narcissism: American Life in an Age of Diminishing Expectations (New York, 1978).

7. Steve Eder și Dave Phillips, „Donald Trump’s Draft Deferments“, New York Times (1 august 2016). Unele dovezi sugerează că un medic podiatru binevoitor, care a închiriat o proprietate deținută de tatăl lui Trump, l-ar fi putut ajuta pe fiul proprietarului său să evite înrolarea. Steve Eder, „Did a Queens Podiatrist Help Donald Trump Avoid Vietnam?“ New York Times (26 decembrie 2018).

8. Pentru o trecere în revistă concisă, vezi Ken Hughes, „Richard Nixon: Domestic Affairs“, Miller Center, https://millercenter.org/president/nixon/domestic-affairs, accesat la 27 octombrie 2017.

9. Paul Lewis, „Nixon’s Economic Policies Return to Haunt the G.O.P.“, New York Times (15 august 1976).

10. Ronald Reagan, „Remarks Announcing Candidacy for the Republican Presidential Nomination“ (13 noiembrie 1979); „Address Accepting the

Presidential Nomination at the Republican National Convention in Detroit“ (17 iulie 1980).

11. Ronald Reagan, „Inaugural Address“ (20 ianuarie 1981).

12. Ronald Reagan, „Farewell Address to the Nation“ (11 ianuarie 1989).

13. O imagine a reclamei este disponibilă la https://www.buzzfeed.com/ilanbenmeir/that-time-trump-spent-nearly-100000-on-an-ad-criticizing-us?utm_term=.dhXAnvnL6#.wdRK878aR, accesat la 28 octombrie 2017.

14. În decembrie 1988, cu o lună înainte ca Reagan să părăsească funcția, sondajele indicau că 63% dintre americani aprobau performanțele sale, doar 29% dezaprobându-le. „The American Presidency Project: Presidential Job Approval“, http://www.presidency.ucsb.edu/data/popularity.php?pres=40, accesat la 29 octombrie 2017. În 1988, Trump a cumpărat cazinoul Taj Mahal din Atlantic City, New Jersey, Hotelul Plaza, de lângă Central Park, și Eastern Airlines Shuttle, pe care a redenumit-o Trump Shuttle. Toate trei s-au dovedit a fi investiții perdante.

15. George H.W. Bush, „Inaugural Address“ (20 ianuarie 1989).

Capitolul 2. Sfârșitul istoriei!

1. Soviet Military Power: An Assessment of the Threat, 1988 (Washington, D.C., 1988), pp. 8–13. Această publicație, editată de Biroul Secretarului Apărării, a apărut anual în anii 1980.

2. Reinhold Niebuhr, The Irony of American History (New York: Scribner, 1952), pp. 3, 71.

3. Pentru un sumar al realizărilor și eșecurilor lui Trump din anii 1980, vezi Michael Kranish și Marc Fisher, Trump Revealed: An American Journey of Ambition, Ego, Money, and Power (New York: Scribner, 2016), capitolele 7–10.

4. Glenn Plaskin, „The People's Billionaire", New York Daily News (26 februarie 1989).

5. Barbara Ehrenreich, The Worst Years of Our Lives: Irreverent Notes from a Decade of Greed (New York: Pantheon, 1990).

6. Gary Smith, „Donald Trump", People (4 octombrie 1989).

7. www.youtube.com/watch?v=fK1MwhEDjHg; www.youtube.com/watch?v=y-9uQx6IsQ, accesat la 4 iulie, 2017.

8. Tom Shales, „The Day the Wall Cracked", Washington Post (10 noiembrie 1989).

9. www.youtube.com/watch?v=snsdDb7KDkg, accesat la 4 iulie 2017.

10. www.youtube.com/watch?v=BjZ2z0mNGvI, accesat la 4 iulie 2017.

11. www.youtube.com/watch?v=mU4g0HOqxTk, accesat la 4 iulie 2017.

12. Tom Wicker, „Decline of the East", New York Times (14 noiembrie 1989).

13. Serge Schmemann, „Clamor in the East; Germans' Special Time", New York Times (14 noiembrie 1989).

14. „After the Wall", New Republic (4 decembrie 1989).

15. George H.W. Bush, „Remarks and a Question-and-Answer Session with Reporters on the Relaxation of East German Border Controls" (9 noiembrie 1989).

16. Rowland Evans și Robert Novak, „NATO Troop Withdrawals? No", Washington Post (13 noiembrie 1989).

17. Walter S. Mossberg și Robert. S. Greenberger, „Policy Void: Upheaval in Europe Tests Bush's Capacity for Leadership of West", Wall Street Journal (14 noiembrie 1989).

18. Mary McGrory, „Berlin and Bush's Emotional Wall", Washington Post (14 noiembrie 1989).

19. William F. Buckley, „Capitulation in Peking", National Review (28 februarie 1972).

20. Pentru o relatare importantă și subapreciată, încorporând atât gânduri ulterioare, cât și reflecții la rece, vezi Derek Leebaert, The Fifty-Year Wound (New York, 2002).

21. Alfred Thayer Mahan, „The United States Looking Outward", Atlantic (decembrie 1890).

22. Frederick Jackson Turner, „The Significance of the Frontier in American History“ (1893).

23. Rudyard Kipling, „The White Man’s Burden“ (1899).

24. Francis Fukuyama, „The End of History?“ National Interest (vara 1989).

25. „X“ [George F. Kennan], „The Sources of Soviet Conduct“, Foreign Affairs (iulie 1947).

26. Walter Lippmann, The Cold War: A Study in U.S. Foreign Policy (New York: Harper, 1947). Pentru un fragment, vezi https://www.learner.org/workshops/primarysources/coldwar/docs/lippman.html, accesat la 12 iulie 2017.

27. Vezi, de exemplu, această relatare a respingerii de către Kennan a politicilor originare, aparent, din propriile prescrieri: Marvin Kalb, „The Vital Interests of Mr. Kennan“, New York Times Magazine (27 martie 1966).

28. Citat în James Atlas, „What Is Fukuyama Saying? And To Whom Is He Saying It?“ New York Times Magazine (22 octombrie 1989).

29. „Responses to Fukuyama“, National Interest (vara 1989).

30. Strobe Talbott, „The Beginning of Nonsense“, Time (11 septembrie 1989).

31. Pentru un sinopsis contemporan al acelei dezbateri, vezi Henry Allen, „The End. Or Is It? Francis Fukuyama and the Schism over His Ism“, Washington Post (27 septembrie 1989); și Richard Bernstein, „The End of History, Explained for the Second Time“, New York Times (10 decembrie 1989).

32. Francis Fukuyama, „After Neoconservatism“, New York Times Magazine (19 februarie 2006).

Capitolul 3. Alungarea celui de-al patruzeci și unulea

1. Pentru o pitorească descriere contemporană a problemelor lui Trump, vezi Marie Brenner, „After the Gold Rush“, Vanity Fair (septembrie 1990).

2. Russ Buettner și Charles V. Bagli, „How Donald Trump Bankrupted His Atlantic City Casinos, but Still Earned Millions“, New York Times (11 iunie 2016).

3. Memoriile lui Bush, scrise după ce nu a mai fost președinte, alături de consilierul său pentru securitate națională, au ignorat total, pur și simplu, problemele interne. George Bush și Brent Scowcroft, A World Transformed (New York: Knopf, 1998).

4. Chris Whipple, The Gatekeepers: How the White House Chiefs of Staff Define Every Presidency (New York: Crown, 2017), p. 163. Banda desenată a apărut în numărul din 3 noiembrie 1984.

5. http://www.presidency.ucsb.edu/data/popularity.php?pres=41, accesat la 5 februarie 2018.

6. George H.W. Bush, „Address Before a Joint Session of the Congress on the Persian Gulf Crisis and the Federal Budget Deficit“ (11 septembrie 1990).

7. Franklin D. Roosevelt, „State of the Union Address“ (6 ianuarie 1941).

8. Ronald Reagan, „Address Accepting the Presidential Nomination at the Republican National Convention in Detroit“ (17 iulie 1980).

9. George Bush, „Remarks Accepting the Presidential Nomination at the Republican National Convention in Houston“ (20 august 1992).

10. Bill Clinton, „A New Covenant for Economic Change“, Universitatea Georgetown (20 noiembrie 1991).

11. Patrick J. Buchanan, „Address to the Republican National Convention“ (17 august 1992).

12. „Pat Buchanan for President 1992 Campaign Brochure“, http://www.4president.org/brochures/1992/patbuchanan1992brochure.htm, accesat la 13 ianuarie 2018.

13. Patrick Buchanan, „A Crossroads in Our Country’s History“, Concord, New Hampshire (10 decembrie 1991).

14. Kevin Sack, „Perot Ready to Start Using Short TV Commercials“, New York Times (8 octombrie 1992).

15. Reclama lui Perot despre economie (6 octombrie 1992), https://www.youtube.com/watch?v=hzHugbDvKC4, accesat la 15 martie

2019.

16. Stenogramele dezbaterilor prezidențiale din 1992 au apărut în New York Times pe 12, 16 și 20 octombrie 1992.

17. Maureen Dowd, „Hillary Clinton as Aspiring First Lady: Role Model, or a «Hall Monitor» Type?“, New York Times (18 mai 1992).

Capitolul 4. Zărind Cetatea de Smarald

1. L. Frank Baum, The Wonderful Wizard of Oz (Chicago: George M. Hill Company, 1900), p. 110.

2. Neil Postman, Technopoly: The Surrender of Culture to Technology (New York: Knopf, 1992).

3. Thomas Friedman, Longitudes and Attitudes (New York: Farrar, Straus and Giroux, 2002), p. 3; „Globalization: The Super Story“, https://genius.com/Thomas-friedman-globalization-the-super-story-annotated.

4. Roland Robertson, Globalization: Social Theory and Global Culture (Thousand Oaks, California, 1992), p. 8.

5. Fraza este atribuită lui Marshall McLuhan, care reflecta, în 1968 asupra proliferării suporturilor electronice. „Astăzi, electronica și automatizarea necesită“, scria el, „ca fiecare să se adapteze la vastul mediul global ca și cum ar fi micul lui oraș natal.“ Marshall McLuhan și Quentin Fiore, War and Peace in the Global Village (New York, 1968), p. 12.

6. William Graham Sumner, The Forgotten Man and Other Essays (New Haven, Connecticut, 1879 [raport 1919]), p. 215.

7. Asupra primului, vezi Alfred W. Crosby Jr., The Columbian Exchange: Biological and Cultural Consequences of 1492 (Westport, Connecticut, 1972).

8. Thomas L. Friedman, „A Manifesto for a Fast World“, New York Times Magazine (28 martie 1999).

9. Alan Tooze, „Beyond the Crash“, Guardian (29 iulie 2018).

10. Benjamin R. Barber, „Jihad vs. McWorld“, Atlantic (martie 1992).

11. Între 1988 și 2001, cheltuielile militare ale SUA au scăzut de la 587 de miliarde de dolari la 418 miliarde de dolari. https://www.sipri.org/sites/default/files/Milex-constant-2015-USD.pdf, accesat la 26 august 2017.

12. În 1990, cheltuielile militare ale SUA reprezentau 37,1% din totalul mondial. În anii următori, ele au crescut la peste 40%. https://howmuch.net/articles/military-spending-around-the-world, accesat la 26 august 2017.

13. Michael Cooper, „C.I.A. Secrets Illuminate the Cold War“, New York Times (4 decembrie 1994).

14. William James, „The Moral Equivalent of War“ (1910).

15. Acestea includ câteva războaie purtate împotriva francezilor, la cererea Angliei, înainte de 1776; nenumărate campanii împotriva americanilor nativi; războiul contra „piraților de pe coastele Berberiei“; războaiele purtate după 1898 pentru a suprima mișcarea naționalistă filipineză și a pacifica „Provincia Moro“; Revolta Boxerilor; multiple intervenții în Mexic și Zona Caraibilor în prima treime a secolului XX.

16. Colin L. Powell, „U.S. Forces: Challenges Ahead“. Foreign Affairs (iarna 1992/1993).

17. Pentru un început util, vezi Gary Chapman, „An Introduction to the Revolution in Military Affairs“, XV Amaldi Conference on Problems in Global Security (septembrie 2003), http://www.lincei.it/rapporti/amaldi/papers/XV-Chapman.pdf, accesat la 21 aprilie 2018.

18. Joint Vision 2010 (1996), http://webapp1.dlib.indiana.edu/virtualdisk_library/index.cgi/4240529/FID 378/pdfdocs/2010/Jv2010 .pdf, accesat la 21 aprilie 2018.

19. James Davison Hunter, Culture Wars: The Struggle to Define America (New York: Basic Books, 1991), pp. 43–44.

20. „Text of Eisenhower Speech“, New York Times (23 decembrie 1952). Eisenhower vorbise în seara precedentă la Fundația Libertății din New York.

21. „Message to the National Co-Chairmen, Commission on Religious Organizations, National Conference of Christians and Jews“ (9 iulie 1953).

22. Will Herberg, Protestant, Catholic, Jew (Chicago: University of Chicago Press, 1984 [raport]), p. 84.

23. Raymond Aron, The Opium of the Intellectuals (Paris: Calmann-Lévy, 1955).

24. „Remarks of Senator John F. Kennedy Announcing His Candidacy for the Presidency of the United States“ (2 ianuarie 1960).

25. David Margolick, „Blair’s Big Gamble“, Vanity Fair (iunie 2003).

26. Maureen Dowd, „Immersing Himself in Nitty-Gritty, Bush Barnstorms New Hampshire“, New York Times (16 ianuarie 1992).

27. John F. Kennedy, „Annual Message to the Congress on the State of the Union“ (30 ianuarie 1961).

28. Cel mai cunoscut reclamant a fost istoricul Arthur Schlesinger Jr., sicofantul cronicar al familiei Kennedy, al cărui dezgust față de președintele Richard Nixon l-a determinat să scrie cartea The Imperial Presidency (Boston, 1973).

29. Charles E. Wolcott și Karen M. Hult, „White House Staff Size: Explanations and Implications“, Presidential Studies Quarterly (septembrie 1999).

Capitolul 5. Parteneri de viață

1. Alegerile din 1964 au constituit excepția care confirmă regula. Barry Goldwater nu era un candidat aprobat de sistem. Înfrângerea lui epică a convins Partidul Republican să nu mai nominalizeze un candidat care nu făcea parte din cercul obișnuit.

2. William J. Clinton, „Inaugural Address“ (20 ianuarie 1993).

3. Pentru o relatare a acestui episod, vezi Nathan J. Robinson, „The Death of Ricky Ray Rector“, Jacobin (5 noiembrie 2016).

4. Bill Clinton, „Remarks on Signing the North American Free Trade Agreement Implementation Act“ (8 decembrie 1993).

5. Bill Clinton, „Remarks on Signing the Gramm-Leach-Bliley Act“ (12 noiembrie 1999).

6. Bill Clinton, My Life (New York: Knopf, 2004), p. 859.

7. Stephen F. Cohen, Failed Crusade: America and the Tragedy of Post-Communist Russia (New York: W.W. Norton, 2001).

8. Pentru o traducere în limba engleză a textului lui bin Laden, vezi https://ctc.usma.edu/app/uploads/2013/10/Declaration-of-Jihad-against-the-Americans-Occupying-the-Land-of-the-Two -Holiest-Sites-Translation.pdf, accesat la 19 februarie 2018.

9. Clinton, My Life, p. 955.

10. „Week 24: Ask Backwards“, Washington Post (15 august 1993).

11. „1999: Major Stories of the Year“, ABC News (29 decembrie 1999).

12. Donald J. Trump cu Dave Shiflett, The America We Deserve (Los Angeles, 2000).

13. Interviu cu Chris Matthews, Hardball, MSNBC (18 noiembrie 1999).

14. Interviu cu Sean Hannity și Alan Colmes, Hannity and Colmes, Fox News (7 octombrie 1999).

15. Pe lângă compasiune a existat și temerea că ar putea fi oameni care să se aștepte la gratuități. „Este o dovadă de compasiune să ne ajutăm activ concetățenii aflați în nevoie“, explica mai târziu Bush. „Este o dovadă de conservatorism să insistăm asupra responsabilității și a rezultatelor.“ George W. Bush, „Address on Compassionate Conservatism“ (30 aprilie 2002).

16. Dezbaterea prezidențială din Winston-Salem, Carolina de Nord (11 octombrie 2000).

17. Woodrow Wilson, „Address to the Congress on International Order“ (11 februarie 1918).

18. Walter Lippmann, Interpretations, 1931–1932 (New York, 1932), p. 262.

19. Derek Leebaert, Magic and Mayhem (New York, 2010), p. 283n3.

20. Joel Roberts, „Plans for Iraq Attack Began on 9/11“, CBS News (4 septembrie 2002), https://www.cbsnews.com/news/plans-for-iraq-attack-began-on-9-11/, accesat la 21 iulie 2018.

21. „Bush Defends Embattled Rumsfeld“, BBC News (18 aprilie 2006).

22. George W. Bush, „Speech to Congress“ (20 septembrie 2001).

23. George W. Bush, „Graduation Speech at West Point“ (1 iunie 2002).

24. George W. Bush, „Speech to Congress“ (20 septembrie 2001).

25. George W. Bush, „Second Inaugural Address“ (20 ianuarie 2005).

26. John Yoo, „The President’s Constitutional Authority to Conduct Military Operations Against Terrorists and Nations Supporting Them“ (25 septembrie 2001). Yoo era pe atunci adjunct al Procurorului General din Departamentul Justiției.

27. http://www.nme.com/features/every-time-donald-trump-has-appeared-on-saturday-night-live-2019406, accesat la 22 mai 2018.

28. The Situation Room, CNN (16 martie 2007).

29. În timpul primului mandat al președintelui Bush, Rice a fost consilier pentru securitate națională. În 2005, ea i-a urmat lui Collin Powell în funcția de secretar de stat.

30. Kimberly Amadeo, „U.S. Debt by President: By Dollar and Percent“, Balance (13 aprilie 2018).

31. „The Nobel Peace Prize for 2009“, https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/2009/press.html, accesat la 5 iunie 2018.

32. Scot Paltrow, „In Modernizing Nuclear Arsenal, U.S. Stokes New Arms Race“, Reuters (21 noiembrie 2017).

33. www.icasualties.org, accesat la 6 iunie 2018.

34. F. Brinley Bruton, „U.S. Bombed Iraq, Syria, Pakistan, Afghanistan, Libya, Yemen, Somalia in 2016“, NBC News, https://www.nbcnews.com/news/world/u-s-bombed-iraq-syria-pakistan-afghanistan-libya-yemen-somalia-n704636, accesat la 7 iunie 2018.

35. John Haltiwanger, „Under Trump, U.S. Military Deaths in War Zones Are Up for the First Time in Six Years“, Newsweek (20 noiembrie 2017).

36. „Obergefell v. Hodges“, Oyez, https://www.oyez.org/cases/2014/14-556, accesat la 8 iunie 2018.

37. „A Profound Ruling Delivers Justice on Gay Marriage“, New York Times (26 iunie 2015).

38. Catherine Elsworth, „Barack Obama: «Marriage Is Between a Man and a Woman»“, Telegraph (3 noiembrie 2008).

39. „Transcript: Obama’s Remarks on Supreme Court Ruling on Same-Sex Marriage“, Washington Post (26 iunie 2015).

40. Reinhold Niebuhr, The Irony of American History (New York, 1952), pp. 71, 79, 91.

41. The Laura Ingraham Show (20 martie 2011), https://www.youtube.com/watch?v=WqaS9OCoTZs, accesat la 10 iunie

2018.

42. „President Obama Roasts Donald Trump at White House Correspondents» Dinner“ (30 aprilie 2011), https://www.youtube.com/watch?v=k8TwRmX6zs4, accesat la 10 iunie 2018.

Capitolul 6. Starea Uniunii

1. Bill Scher, „Newsflash: It’s Going to Be Hillary vs. Jeb“, Politico (31 mai 2015).

2. U.S. Census Bureau, 2012 Census of Governments.

3. F. Scott Fitzgerald, „The Rich Boy“, Red Book (ianuarie și februarie 1926).

4. Katie Sola, „Here Are the States with the Most Billionaires“, Forbes (5 martie 2016).

5. Chase Peterson-Whithorn, „Donald Trump Falls 35 Spots on the Forbes 400“, Forbes (4 octombrie 2016).

6. Lawrence Mishel și Jessica Scheider, „CEO Pay Remains High Relative to the Pay of Typical Workers and High-Wage Earners“, Economic Policy Institute (20 iulie 2017).

7. „What Is the Current Poverty Rate in the United States?“ Center for Poverty Research (18 decembrie 2017). În cadrul populației cu venituri sub limita sărăciei, 18,5 milioane de oameni trăiau într-o „sărăcie profundă“,

definită ca având un venit per gospodărie de sub 50% din pragul oficial al sărăciei.

8. Justin McCarthy, „Economy Continues to Rank as Top U.S. Problem“, Gallup (16 mai 2016), https://news.gallup.com/poll/191513/economy-continues-rank-top-problem.aspx, accesat la 25 iunie 2018.

9. Center on Budget and Policy Priorities, „Chart Book: The Legacy of the Great Recession“ (5 iunie 2018), https://www.cbpp.org/research/economy/chart-book-the-legacy-of-the-great-recession, accesat la 25 iunie 2018. Unul dintre factorii care au contribuit la scăderea șomajului în statistici a fost faptul că unii americani pur și simplu au renunțat să mai caute de lucru. În timpul Marii Recesiuni, rata de participare la muncă a scăzut de la 66% la mai puțin de 63%. Bureau of Labor Statistics, „Labor Force Statistics from the Current Population Survey“ (26 iunie 2018), https://data.bls.gov/timeseries/LNS11300000, accesat la 26 iunie 2018.

10. Bureau of Labor Statistics, „Unemployment Holds Steady for Much of 2016 but Edges Down in the Fourth Quarter“ (martie 2017), https://www.bls.gov/opub/mlr/2017/article/unemployment-holds-steady-for-much-of-2016-but-edges-down-in-fourth-quarter.htm, accesat la 25 iunie 2018.

11. Matt Egan, „America’s 7-Year Bull Market: Can It Last?“ CNN Money (9 martie 2016).

12. Lindsay Dunsmuir, „U.S. Fiscal Year Budget Deficit Widens to $587 Billion“, Reuters (14 octombrie 2016). Federal News Network, „White House Budget Breakdown: FY 2016 Agency-by-Agency Funding Levels“ (2 februarie 2015), https://federalnewsnetwork.com/budget/2015/02/white-house-budget-breakdown-fy-2016-agency-by-agency-funding-levels/, accesat la 27 iunie 2018.

13. Drew Desilver, „5 Facts About the National Debt“, Pew Research Center (17 august 2017).

14. Sarah A. Donovan și David H. Bradley, „Real Wage Trends, 1979–2017“, Congressional Research Service (15 martie 2018).

15. Ben Casselman, „Manufacturing Jobs Are Never Coming Back“, FiveThirtyEight (18 martie 2016), https://fivethirtyeight.com/features/manufacturing-jobs-are-never-coming-back/, accesat la 27 iunie 2018.

16. Michael D. Carr și Emily E. Weimers, „The Decline in Lifetime Earnings Mobility in the U.S.: Evidence from Survey-Linked Administrative Data“, Washington Center for Equitable Growth (august 2016).

17. Kathleen Elkins, „Here’s How Much the Average US Family Has in Credit Card Debt“, CNBC Make It (17 mai 2017).

18. Kathleen Elkins, „Here’s How Much the Average American Family Has Saved for Retirement“, CNBC Make It (12 septembrie 2016).

19. Monique Morrissey, „The State of American Retirement“, Economic Policy Institute (3 martie 2016).

20. Todd Campbell, „Americans’ Average Social Security Benefit at Age 66“, The Motley Fool (16 decembrie 2016).

21. Max Kutner, „The Number of People on Food Stamps Is Falling. Here’s Why“, Newsweek (22 iulie 2017); United States Department of Agriculture Economic Research Service, „National School Lunch Program“ (15 martie

2018), https://www.ers.usda.gov/topics/food-nutrition-assistance/child-nutrition-programs/national-school-lunch-program.aspx, accesat la 26 iunie 2018; U.S. Department of Housing and Urban Development, The 2016 Annual Homeless Assessment Report (AHAR) to Congress (noiembrie 2016).

22. Hugo Martin, „Universal Studios Raises Ticket Prices Just Before It Opens New Harry Potter Attraction“, Los Angeles Times (23 martie 2016).

23. „Stats: 24.7 Million Passengers Took Cruise in 2016, Says CLIA“, Travel Agent Central (23 mai 2017), https://www.travelagentcentral.com/cruises/stats-24-7-million-passengers-took-cruise-2016-says-clia, accesat la 27 iunie 2018; Jennifer Wood, „A Record Number of Americans Traveled Abroad in 2016“, The Points Guy (4 ianuarie 2017), https://thepointsguy.com/2017/01/record-number-of-americans-traveled-abroad-2016/, accesat la 27 iunie 2018.

24. „The World’s Biggest Gamblers“, Economist (9 februarie 2017); Derek Thompson, „Lotteries: America’s $70 Billion Shame“, Atlantic (11 mai 2015).

25. Neal Gabler, „The Secret Shame of Middle-Class Americans“, Atlantic (mai 2016).

26. Michael Paulson, „«Hamilton» Raises Ticket Prices: The Best Seats Will Now Cost $849“, New York Times (8 iunie 2016).

27. Wick Sloane, „Veterans at Elite Colleges, 2016“, Inside Higher Ed (11 noiembrie 2016). Universitatea Columbia și, într-o mai mică măsură, Georgetown, reprezintă excepții onorabile față de aceste date șocante privind admiterea veteranilor la licență.

28. Douglas L. Kriner și Francis X. Shen, „Invisible Inequality: The Two Americas of Military Sacrifice“, University of Memphis Law Review 46 (2016): pp. 545–635.

29. David M. Halbfinger și Steven A. Holmes, „A Nation at War: The Troops; Military Mirrors a Working Class America“, New York Times (30 martie 2003).

30. Tom Vanden Brook, „Army to Spend $300 Million on Bonuses and Ads to Get 6,000 More Recruits“, USA Today (12 februarie 2017).

31. Planned Parenthood v. Casey, 505 U.S. 833 (29 iunie 1992).

32. Sara G. Miller, „1 in 6 Americans Take a Psychiatric Drug“, Scientific American (13 decembrie 2016).

33. National Institute of Mental Health, „Major Depression“ (noiembrie 2017).

34. Substance Abuse and Mental Health Services Administration, Reports and Detailed Tables from the 2016 National Survey on Drug Use and Health (17 mai 2018).

35. CDC, „Opioid Overdose“ (23 octombrie 2017).

36. CDC, „Alcohol and Public Health“ (10 mai 2018).

37. National Center for Health Statistics, „Suicide Rates in the United States Continue to Increase“ (iunie 2018); CDC, „Suicide Rates for Teens Aged 15–19 Years, by Sex – United States, 1975–2015“ (4 august 2017).

38. „15 Terrifying Statistics on Your Cellphone Addiction“, http://www.dailyinfographic.com/15-terrifying-statistics-about-cell-phone-addiction, accesat la 3 iulie 2018.

39. Mallory Schlossberg, „6% of Americans Are Affected by an Uncategorized Disorder That Involves Compulsive Shopping“, Business Insider (10 decembrie 2015); Sara Solovitch, „Hoarding Is a Serious Disorder – and It’s Only Getting Worse in the U.S.“, Washington Post (11 aprilie 2016).

40. Eating Disorder Hope, „Eating Disorder Statistics and Research“, https://www.eatingdisorderhope.com/information/statistics-studies, accesat la 3 iulie 2018.

41. CDC, „Overweight and Obesity“ (24 noiembrie 2017).

42. American Society of Plastic Surgeons, Plastic Surgery Statistics Report 2016, https://www.plasticsurgery.org/documents/News/Statistics/2016/plastic-surgery-statistics-full-report-2016.pdf, accesat la 4 iulie 2018.

43. Webroot, „Internet Pornography by the Numbers: A Significant Threat to Society“, https://www.webroot.com/us/en/resources/tips-articles/internet-pornography-by-the-numbers, accesat la 3 iulie 2018.

44. CDC, „Reported STDs in the United States, 2016“ (septembrie 2017).

45. American Psychological Association, „Marriage and Divorce“, http://www.apa.org/topics/divorce/, accesat la 4 iulie 2018.

46. Claudio Sanchez, „Poverty, Dropouts, Pregnancy, Suicide: What the Numbers Say About Fatherless Kids“, NPR Ed (18 iunie 2017).

47. U.S. Department of Health and Human Services, Child Maltreatment 2015 (Washington, D.C., 2017).

48. CDC, „Reproductive Health“ (16 noiembrie 2017).

49. „U.S. Leads World in Firearms Ownership“, Boston Globe (19 iunie 2018).

50. Christine Hauser, „Gun Death Rate Rose Again in 2016, C.D.C. Says“, New York Times (4 noiembrie 2017).

51. Prison Policy Initiative, „States of Incarceration: The Global Context 2016“ (16 iunie 2016).

52. Ana Swanson, „Americans Are Less Trusting Than Ever Before“, Washington Post (26 august 2016).

53. Pew Research Center, „U.S. Trails Most Developed Countries in Voter Turnout“ (21 mai 2018).

54. „Social Isolation, Loneliness Could Be Greater Threat to Public Health Than Obesity“, Science Daily (5 august 2017).

55. Jessica Boddy, „The Forces Driving Middle-Age White People’s «Deaths of Despair»“, NPR Shots (23 martie 2017).

56. Nicholas Bakalar, „U.S. Fertility Rate Reaches a Record Low“, New York Times (3 iulie 2017).

57. Adam Chandler, „Why Americans Lead the World in Food Waste“, Atlantic (15 iulie 2016); Justin Gillis și Nadja Popovich, „The U.S. Is the Biggest Carbon Polluter in History“, Los Angeles Times (1 iunie 2017); Ann M. Simmons, „The World's Trash Crisis, and Why Many Americans Are Oblivious“, Los Angeles Times (22 aprilie 2016).

58. Reef Karim, „Tattoo Psychology: Art or Self Destruction? Modern-Day Social Branding“, Huffington Post (9 ianuarie 2013).

59. Pew Charitable Trusts, „Explosion in Tattooing, Piercing Tests State Regulators“ (14 iunie 2017), http://www.pewtrusts.org/en/research-and-analysis/blogs/stateline/2017/06/14/explosion-in-tattooing-piercing-tests-state-regulators, accesat la 4 iulie 2018.

60. Amy Wang, „The World Happiness Report Is Out and the U.S. Has Fallen. Sad!“, Washington Post (20 martie 2017).

Capitolul 7. Plebiscit

1. GovTrack, „2016 Report Card: All Senators“, https://www.govtrack.us/congress/members/report-cards/2016/senate/ideology, accesat la 17 iulie 2018.

2. Edward-Isaac Dovere, „Sanders Had Big Ideas but Little Impact on Capitol Hill“, Politico (12 martie 2016).

3. Paul Kane și Philip Rucker, „An Unlikely Contender, Sanders Takes on «Billionaire Class» in 2016 Bid“, Washington Post (30 aprilie 2015).

4. „Democratic Party presidential primaries, 2016“, Wikipedia, accesat la 22 iulie 2018.

5. Michael D. Shear și Matthew Rosenberg, „Released Emails Suggest the D.N.C. Derided the Sanders Campaign“, New York Times (22 iulie 2016).

6. Citat în Raymond Lonergan, „A Steadfast Friend of Labor“, în Irving Dillard, ed., Mr. Justice Brandeis, Great American (St. Louis: Modern View Press, 1941), p. 42.

7. Brookings Institute, „An Economic Agenda for America: A Conversation with Senator Bernie Sanders“ (9 februarie 2015), https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2015/01/20150210sanders_economicagendatranscript.pdf, accesat la 28 iulie 2018.

8. Franklin Roosevelt, „State of the Union Message to Congress“ (11 ianuarie 1944).

9. Bernie Sanders, „Speech at Syracuse, New York“ (12 aprilie 2016), https://www.youtube.com/watch?v=G3W9SthxzsI, accesat la 30 iulie 2018.

10. Claudia Goldin și Robert A. Margo, „The Great Compression: The Wage Structure of the United States at Mid-Century“, National Bureau of Economic Research (august 1991).

11. Hillary Rodham Clinton, What Happened (New York: Simon & Schuster, 2017), pp. 224, 230.

12. Ibid. p. 227.

13. Jessica Estepa, „Donald Trump on Carly Fiorina: «Look at That Face!»“, USA Today (10 septembrie 2015).

14. „Super Tuesday Results 2016“, New York Times (1 martie 2016).

15. https://www.youtube.com/watch?v=b6qLFAnBIFg, accesat la 6 august 2018. Corespondentul care a pus întrebarea a fost Roger Mudd de la CBS News.

16. Matt K. Lewis, „Does Jeb Bush Even Really Want to Be US President?“ [London] Telegraph (16 mai 2015).

17. Alicia Adamczyk, „How Much Money Failed Presidential Candidates Have Blown Through This Election“, Money (21 februarie 2016).

18. https://www.youtube.com/watch?v=Sie83xAmLkQ, accesat la 6 august 2018.

19. Ed O'Keefe și Robert Costa, „On Iraq Question, Jeb Bush Stumbles and the GOP Hopefuls Pounce“, Washington Post (13 mai 2015).

20. Ronald Reagan, „Republican National Convention Speech“ (17 iulie 1980). Pentru un afiș din campania lui Reagan cu „Let's Make America Great Again“, vezi https://www.iagreetosee.com/portfolio/make-america-great-again/, accesat la 14 august 2018.

21. „Transcript: Read Full Text of Sen. Marco Rubio's Campaign Launch“, Time (13 aprilie 2015).

22. Leslie Hunter and Hunter Walker, „Marco Rubio Seems to Have Changed His Mind About the Iraq War“, Business Insider (13 mai 2015).

23. Herbert Hoover, „Campaign Speech in Madison Square Garden“ (21 octombrie 1932).

24. Tessa Berenson, „Here Are Trump and Rubio’s Best Schoolyard Insults“, Time (1 martie 2016).

25. Catherine Treyz, „Lindsey Graham Jokes About How to Get Away with Murdering Ted Cruz“, CNN Politics (26 februarie 2016).

26. Ben Fountain, Beautiful Country Burn Again: Democracy, Rebellion, and Revolution (New York: Ecco, 2018), p. 47.

27. Steve Chapman, „Are Ted Cruz and Marco Rubio Running for President or Pastor?“, Chicago Tribune (3 februarie 2016).

28. Sarah Posner, „Ted Cruz Has Mastered the Art of Evangelical Politics“, Week (3 februarie 2016).

29. Esther Laurie, „Ted Cruz: «Awaken and Energize the Body of Christ»“, Church Leaders (4 februarie 2016).

30. Nick Wing, „Ted Cruz: An Atheist «Isn’t Fit to Be» President“, Huffington Post (9 noiembrie 2015).

31. Leonardo Blair, „Donald Trump Tells Christians «I’m Presbyterian» and «Proud of It»“, Christian Post (22 iunie 2015).

32. Madeline Conway, „9 Times Ted Cruz Insulted Donald Trump Before Endorsing Him“, Politico (23 septembrie 2016).

33. Jack Jenkins, „A List of Faith Leaders Calling Out the Religious Right for Failing to Abandon Trump“, Think Progress (9 octombrie 2016).

34. Howard Kurtz, „A Reporter with Lust in Her Heart“, Washington Post (6 iulie 1998).

35. Trip Gabriel și Michael Luo, „A Born-Again Donald Trump? Believe It, Evangelical Leader Says“, New York Times (25 iunie 2016).

36. Vezi, de exemplu, Kobena Charm, Is Donald Trump America's Cyrus the Great? (n.p., 2016).

37. Theodore Schleifer, „Ted Cruz Endorses Donald Trump“, CNN Politics (23 septembrie 2016).

38. Christopher Ingraham, „About 100 Million People Couldn't Be Bothered to Vote This Year“, Washington Post (12 noiembrie 2016). La categoria „Alții“ sunt incluși candidați ai Partidului Libertarian și Ecologist, care împreună au adunat peste șase milioane de voturi.

39. Michael Barbaro, „Americans Don't Trust Her. But Why?“, New York Times (16 august 2016).

40. Alex Seitz-Wald, „Hillary Clinton Struggles to Explain $600K in Goldman Sachs Speaking Fees“, NBC News (4 februarie 2016).

41. https://www.youtube.com/watch?v=DkS9y5t0tR0, accesat la 10 septembrie 2018.

42. Tim Hains, „Hillary Clinton: Voting for Iraq War Was, «From My Perspective, My Mistake»“, RealClear Politics (7 septembrie 2016).

43. https://www.youtube.com/watch?v=Fgcd1ghag5Y, accesat la 10 septembrie 2018.

44. „Full Transcript: Democratic Presidential Debate“, New York Times (4 octombrie 2015).

45. https://wikileaks.org/clinton-emails/, accesat la 10 septembrie 2018.

46. Clinton, What Happened, pp. 236.

47. Biroul lui Hillary Rodham Clinton, „Hillary's Vision for America“, https://www.hillaryclinton.com/issues/, accesat la 11 septembrie 2018.

48. David Jackson, „Donald Trump Accepts GOP Nomination, Says «I Alone Can Fix» System“, USA Today (21 iulie 2016).

49. „Money Raised as of Decembrie 31“, Washington Post, https://www.washingtonpost.com/graphics/politics/2016-election/campaign-finance/, accesat la 11 septembrie 2018; Alan Yuhas, „Trump Campaign Doubles Spending but Staff Is a Tenth the Size of Clinton's“, Guardian (21 august 2016); John Hudson, „Inside Hillary Clinton's Massive Foreign-Policy Brain Trust“, Foreign Policy (10 februarie 2016); „Read Hillary Clinton's «Basket of Deplorables» Remarks About Donald Trump Supporters“, Time (10 septembrie 2016).

50. Tom Engelhardt, „Has the American Age of Decline Begun?“, TomDispatch (26 aprilie 2016).

Capitolul 8. Urmărind întrebarea lui Rabbit

1. Thomas L. Friedman, „Homeless in America“, New York Times (8 noiembrie 2016).

2. Maureen Dowd, „Absorbing the Impossible“, New York Times (9 noiembrie 2016).

3. Gail Collins, „Ten-Step Program for Adjusting to President-Elect Trump“, New York Times (9 noiembrie 2016).

4. Frank Bruni, „Trump’s Shocking Success“, New York Times (9 noiembrie 2016).

5. Roger Cohen, „President Donald Trump“, New York Times (9 noiembrie 2016).

6. Charles M. Blow, „America Elects a Bigot“, New York Times (10 noiembrie 2016).

7. David Brooks, „The View from Trump Tower“, New York Times (11 noiembrie 2016).

8. Paul Krugman, „Thoughts for the Horrified“, New York Times (11 noiembrie 2016).

9. Ross Douthat, „You Must Serve Trump“, New York Times (11 noiembrie 2016).

10. Editorialele lui Charles Blow pentru New York Times sunt arhivate la https://www.nytimes.com/column/charles-m-blow, accesat la 12 septembrie 2018.

11. Carl Bernstein, „Trump Presidency Is Worse Than Watergate“, Real-Clear Politics (3 august 2018).

12. Olivia Gordon, „Trump Is No Hitler – He's a Mussolini, Says Oxford Historian“, Oxford Today (24 aprilie 2017); Jed Gottlieb, „Trump Is America's Franco: How Fascism Finds a Foothold in Democratic Nations“, Paste (11 octombrie 2016); A. Dirk Moses, Federico Finchelstein și Pablo Piccato, „Juan Perón Shows How Trump Could Destroy Our Democracy Without Tearing It Down“, Washington Post (22 martie 2017); Michael Cohen, „Trump the Traitor“, Boston Globe (16 iulie 2018).

13. Eliza Collins, „Les Moonves: Trump's Run Is «Damn Good for CBS»“, Politico (29 februarie 2016).

14. Hannity de la Fox News, Cooper de la CNN și respectiv Maddow de la MSNBC.

15. Henry Porter, „Witnessing History in Chicago's Grant Park“, Vanity Fair (noiembrie 2018).

16. Ben Smith, „Obama on Small-Town Pa.: Clinging to Religion, Guns, Xenophobia“, Politico (11 aprilie 2008).

17. Abraham Lincoln, „First Inaugural Address“ (4 martie 1861).

18. George W. Bush, „State of the Union Address“ (29 ianuarie 2002).

19. Pentru o evaluare aproape contemporană, vezi Seymour M. Hersh, „Torture at Abu Ghraib“, New Yorker (10 mai 2004).

20. Sarah Anderson, „The Postal Worker’s Christmas“, New York Times (18 decembrie 2018).

21. Norman Mailer, „An Evening with Jackie Kennedy“, Esquire (iulie 1962).

22. „I Am Part of the Resistance Inside the Trump Administration“, New York Times (5 septembrie 2018).

23. David Welna, „Trump Has Vowed to Fill Guantanamo with «Some Bad Dudes» – But Who?“, NPR (14 noiembrie 2016).

24. Heather Long, „Under Trump’s Watch, the U.S. Is on Track for the Highest Trade Deficit in 10 Years“, Washington Post (3 august 2018).

25. TreasuryDirect, „Historical Debt Outstanding, Annual 2000–2017“, https://www.treasurydirect.gov/govt/reports/pd/histdebt /histdebt_histo5.htm, accesat la 24 septembrie 2018.

26. International Atomic Energy Agency, „IAEA Director General’s Introductory Statement to the Board of Governors“ (10 septembrie 2018).

27. Liudas Dapkas, „Lithuania Signs Agreement with U.S. on Troop Deployment“, Military Times (17 ianuarie 2017).

28. Sam Meredith, „Trump Says NATO Withdrawal Is «Unnecessary» After Allies Agree to Increase Spending“, CNBC (12 iulie 2018).

29. Nick Turse, „A Wider World of War“, TomDispatch (14 decembrie 2017).

30. Leo Shane III, „Trump Changes His Mind Again on Military Spending, Now Wants a Big Boost Next Year“, Military Times (10 decembrie 2018).

31. Sandra Erwin, „Trump: «We Are Going to Have the Space Force»“, Space News (18 iunie 2018).

32. Julia Edwards Ainsley, „Trump Border «Wall» to Cost $21.6 Billion, Take 3.5 Years to Build: Internal Report“, Reuters (9 februarie 2017).

33. „Key Quotes from Reuters Interview with Trump“, Reuters (20 august 2018).

34. David Nakamura și Abby Phillip, „Trump Announces New Strategy for Afghanistan That Calls for a Troop Increase“, Washington Post (21 august 2017).

35. Environmental Defense Fund, „How Climate Change Plunders the Planet“, https://www.edf.org/climate/how-climate-change-plunders-planet, accesat la 27 septembrie 2018.

36. Tara Copp, „Pentagon Is Still Preparing for Global Warming Even Though Trump Said to Stop“, Military Times (12 septembrie 2017).

37. „A Greener Bush“, Economist (13 februarie 2003).

38. Nick Turse, „Victory in Our Time“, TomDispatch (4 septembrie 2018). Citatul este din introducerea lui Tom Engelhardt la eseul lui Turse.

39. The Writings and Speeches of Edmund Burke, ed. Paul Langford, (Oxford, 1997), vol. 1, pp. 137–138.

Mulțumiri

Odată cu apropierea bătrâneții, apare și o acută conștientizare a faptului că nisipul se scurge rapid prin gâtul clepsidrei. Oare acel gât se lărgește cu trecerea timpului? Așa se pare.

Dar, alături de bătrânețe vine și o mai profundă apreciere a bunătății primite pe parcursul vieții noastre. Am fost binecuvântat cu multe lucruri frumoase, nici unul dintre ele câștigat. Nu în ultimul rând, printre ele se numără dragostea familiei mele și bunăvoința (și toleranța prietenilor). Dedicația de la începutul acestei cărți consemnează gratitudinea mea nemăsurată față de un asemenea prieten care mi-a întins mâna într-un moment greu al vieții mele. Generozitatea lui Eliot Cohen, dovedită atunci când epoca post-Război Rece abia începuse, a făcut diferența.

Cât despre acest proiect special, și alți prieteni și cunoștințe m-au ajutat, mai mult sau mai puțin. Printre ei se numără Lawrence Kaplan, Cathy Lutz, Roy Scranton, Wick Sloane, și David Warsh. Micul dejun luat într-o dimineață, devreme, la Universitatea Cornell, alături de profesorul Peter Katzenstein, a fost deosebit de util, ajutându-mă să transform o ipoteză într-o potențială carte.

Personalul decurcăreț de la Biblioteca Publică Walpole a răspuns rapid și eficient la diferitele mele solicitări. Mulțumiri speciale se cuvin lui Richard Fomo, pentru fotografia autorului, și lui Reggie Goehring pentru asistență, pe măsură ce lucrarea se apropia de sfârșit.

Sunt recunoscător Sarei Bershtel și minunatei sale echipe de la Metropolitan Books. Este un privilegiu pentru mine să fiu asociat cu o asemenea organizație profesionistă. Cât îi privește pe agentul meu, John Wright, și pe editorul meu, Tom Engelhardt, am mai spus-o: ei sunt cei mai buni în domeniu – și sunt, în egală măsură, prieteni neprețuiți.

Andrew Bacevich

Walpole, Massachusetts

aprilie 2019

Table of Contents

Cover Page
Epoca iluziilor
Introducere
Capitolul 1. America lui Al, Fred, Homer și a mea
Capitolul 2. Sfârșitul istoriei!
Capitolul 3. Alungarea celui de-al patruzeci și unulea
Capitolul 4. Zărind Cetatea de Smarald
Capitolul 5. Parteneri de viață
Capitolul 6. Starea Uniunii
Capitolul 7. Plebiscit
Capitolul 8. Urmărind întrebarea lui Rabbit
Note
Mulțumiri